هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پڕۆتۆکۆڵەکان

54

سالّی/ 2009 – بەرگی پەنجاوچوار

چاپی یەکەم/ سالّی 2009

پێڕیست

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی دەسپێك خولی سێیەمی هەڵبژاردن – پێنج شەممە 2009/8/20 ل 5

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (1)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2009/9/8 ل 39

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (2)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/9/9 ل97

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (3)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2009/9/15 ل 155

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (4)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/9/16 ل213

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (5)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2009/10/6 ل221

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (6)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2009/10/19 ل 245

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (7)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/10/21 ل 273

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (8)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دووشەممە 2009/10/26 ل 339

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (9)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/10/28 ل 441

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (1)ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – یەك شەممە 2009/11/15 ل 487

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (10)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2009/11/17 ل 569

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (11)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2009/12/2 ل 585

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (12)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2009/12/15 ل 591

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (13)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2009/12/29 ل 641

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (13)

سێ شەممە رێکەوتی 2009/12/29

کاتژمێر (12)ی نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێکەوتی 2009/12/29 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (13)ی خولی سێیەم, ساڵی (2009) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پێڕۆی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستانی عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (13)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (12)ی نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێکەوتی 2009/12/13 دا بەم شێوەیە بێت:

1 - **خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژەی یاسای پاراستن و چاککردنی ژینگە لە هەرێمی کوردستان-عیراق.**
2 - **خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژەی یاسای دەستەی گشتی جێگە ناکۆکەکان لە هەرێمی کوردستان-عیراق.**
3 - **خوێندنەوەی یەکەمی پرۆژەی یاسای دەستەی سەربەخۆی مافەکانی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان-عیراق.**

هەرێمی کوردستان - عێراق
پەرلەمانی
کوردستان - عێراق

پرۆتۆکۆلەکان

58

سالّی/ 2010 – بەرگی پەنجاو هەشت

چاپی یەکەم/ سالّی 2010

پێڕیست

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (8)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2010/5/11 ل5

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (9)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2010/5/12 ل 89

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (10)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2010/5/17 ل 123

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (11) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2010/5/18 ل 151

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (12) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – چوار شەممە 2010/5/19 ل 187

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (13) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دوو شەممە 2010/5/24 ل 213

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (14) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – شەممە 2010/5/29 ل 255

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (10) ی نائاسایی خولی سێیەمی هەڵبژاردن – سێ شەممە 2010/6/8 ل

263

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (15) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – یەك شەممە 2010/6/20 ل 323

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (16) خولی سێیەمی هەڵبژاردن – دووشەممە 2010/6/21 ل 407

دانیشتنی ژماره (9)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆ، رۆژی چوار شەممە ڕێکەوتی 2010/5/12دا بەم شێوەیە بێت:

1- خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان – عێراق.

داوای لێبووردن دەکەین، کە (45) دەقیقە دواکەوت، دواکەوتنەکەشی سەبەبەکەی ئەوە بوو، لیژنەی هاوبەش، لیژنەی یاسایی و مافی مرۆڤ راپۆرتی هاوبەشیان دواکەوت بوو لە ئامادە کردنی، پاشان ویستمان کۆپی بکرێت تاکو لەبەر دەستی ئێوەی بەڕێز بێت، ئینجا هەموو راپۆرتەکە کە کۆپی کراو ئەمڕۆ گەیشتە بەردەستتان وەختی ویست، بۆیە چاوەڕێمان کرد نەچینە ناو گفتوگۆ پێش ئەوەی راپۆرتەکە لەبەر دەستتان بێت، ئێستا داوا لە لیژنەی یاسایی و مافی مرۆڤ دەکەین کەرەم بکەن بۆ شوێنی خۆیان، بۆ بەردەوام بوون لەسەر گفتوگۆی ماددەکان، کەرەم بکەن، دەست بەکار بن لە کارەکانتان.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێستا پرۆژەی یاسای دەستەی مافەکانی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان – عێراق بەزمانی عەرەبی دەخوێنینەوە، ئەم پرۆژەیە لە حکومەتەوە هاتووە، لە 2009/12/29 خوێندنەوەی یەکەمی بۆ کراوە، ئێستاش بە زمانی عەرەبی پێشکەشتان دەکەین:

مشروع قانون الهيئة المستقلة لحقوق الانسان في اقليم كوردستان – العراق

المادة الاولى:

تكون للكلمات والتعابير الاتية المعاني المبينة ازاءها ادناه اينما وردت في هذا القانون:

اولاً/ الاقليم: اقليم كوردستان – العراق.

ثانياً/ البرلمان: برلمان الاقليم.

ثالثاً/ الهيئة: الهيئة المستقلة لحقوق الانسان في الاقليم.

رابعاً/ المجلس: مجلس الهيئة.

خامساً/ الرئيس: رئيس الهيئة.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی یەکەم:

ئەم وشەو دەستەواژانەی خوارەوە، لە هەر جێگەیەکی ئەم یاسایەدا هاتبن، ماناکانی بەرامبەریان دەبەخشن:

یەکەم/ هەرێم: هەرێمی کوردستان – عێراق.

دووەم/ پەرلەمان: پەرلەمانی هەرێم.

سێیەم/ دەستە: دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ لە هەرێمدا.

چوارەم/ ئەنجومەن: ئەنجومەنی دەستە.

پێنجەم/ سەرۆك: سەرۆکی دەستە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش رەئیتان تکایە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان. ئێمە ئەمڕۆ بەیانی هەردوو لیژنە، لیژنەی یاسایی و لیژنەی مافی مرۆڤ کۆبووینەوە، تاوەکو ڕاپۆرتەکانمان یەك بخەین و ڕاو و بۆچوونە جیاوازەکان هەوڵ بدەین گفتوگۆی لەسەر بکەین و بگەینە ڕەئیەکی نیهائی، ئینجا بێینە هۆڵی پەرلەمان، بەو شێوەیە ڕاپۆرتەکە پێشکەش بە بەڕێزتان دەکەین:

الى/ رئاسة برلمان كوردستان - العراق

م/ تقرير مشترك

اجتمعت لجنة الشؤون القانونية ولجنة حقوق الانسان في يوم 22/ گولان/2710 كوردي 2010/5/12 الميلادية لدراسة مشروع قانون الهيئة المستقلة لحقوق الانسان المقدم من قبل مجلس وزراء والمحال الى اللجنتين بعد القراءة الأولى له في البرلمان بجلسته الاعتيادية المرقمة (13) والمؤرخة في 2009/12/29 وبعد المناقشة والمداولة تقدم اللجنة المشتركة ملاحظاتها بالشكل الآتي:

المادة الأولى:

اعادة صياغة مقدمة المادة الاولى بالشكل الآتي:

(يقصد بالمصطلحات والتعابير الآتية المعانى المبينة ازائها لاغراض هذا القانون)، هەردوو لیژنە پشتگری لە ئەسڵی ماددەکە دەکەن، وەکو خۆی هاتووە بەو شێوەیە، کە لەلایەن حکومەت پێشکەش بە پەرلەمان کراوە، تەنها پێشەکی ماددەی یەکەم، کە نووسراوە (تکون للكلمات والتعابير)، ئەوە بکرێتە (يقصد بالمصطلحات والتعابير)، تەنها ڕێکەوتین لەسەر ئەوەی پێشەکی ماددەی یەکەم بەو شێوەیە هەموار بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

ئەو بەڕێزانەی دەیانەوێت قسە بکەن لەسەر ئەو ماددەیە ناویان دەنووسین، ئەو بەڕێزانەی ناویان نووسراوە، ڕێزدار دکتۆر زانا ڕەئوف، جەمال طاهر، عدنان عثمان، سیوەیل عثمان، حاکم رزگار، دکتۆر صباح بەرزنجی، ڤیان عبدالرحیم، شێروان حەیدەری، پەروین عبدالرحمن، ڕێزدار کاك دکتۆر زانا فەرموو.

بەڕێز د.زانا ڕۆوف حمه کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من وێڕای دەستخۆشیم لە هەردوو لیژنەی یاسایی و لیژنەی ماڤی مرۆڤ تایبەت بەم پرۆژەیە، بەڵام من پێشنیازێك دەکەم پێش ئەوەی داخیل بین بە ناوەڕۆکی ئەم ماددەیە، ئەگەر سەیری ناوەڕۆکی ئەم پرۆژە یاسایە بکەین، چەند کەموکورتیەکی تیایە، هیوادارم کە بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، ئەو پرۆژەیە بخاتەوە دەنگدان، ئایا ئەو پرۆژەیە بە تەواوەتی دەبێتە پرۆژەیەك بۆ پاراستنی دەستەی ماڤی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان؟ یاخود نا؟ لەبەر چەند هۆکارێك:

یەك/ ئەم پرۆژەیە لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە پێشکەش کراوە، پاشان کە سەیری ناوەڕۆکی پرۆژەکە دەکەین، ئەم پرۆژەیە وا باس لەم دەستەیە دەکات، کە سەر بە پەرلەمانی کوردستانەو بەرپرسی یەکەمە لەبەردەم پەرلەمانی کوردستاندا، باشە چ عەجەب ئەگەر پرۆژەیەك تایبەت بێت بە پەیوەندییەك لەنێوان پەرلەمان و دەستەیەکی هەڵبژێردراوە، بۆ حکومەت ئەو پرۆژەیە پێشکەش دەکات؟ یەعنی مەعنی بوونی حکومەت خۆی لە خۆیدا جێگەیەکی تەندروست نییە، دەکرێت ئەم پرۆژەیەی کە حکومەت پێشنیازی کردووە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە لەسەرجەم فراکسیۆنەکانەوە بێین صیاغەی بکەینەوەو، بۆ ئەوەی جارێکی تر بتوانین تاوتوێی وردەکارییەکانی ئەم پرۆژەیە بکەین، تا چەندێکی تەندروستە؟ چەندێکی تەندروست نییە.

خاڵی دووەمیان/ ئەگەر سەیری ناوەڕۆکی پرۆژە یاسایەکە بکەین، دەقاودەق لە بەشی زۆریدا لە هەمان پرۆژە یاسای (قانون المفوضیة العلیا لحقوق الانسان العراق)ـە، ئەم پرۆژەیە یاسایەکەی عێراقە، لەبەر ئەوەی کە لە بەغداوە دەرچووە، بەڵام هەندێك بڕگەو ماددەی دەستکاری کراوە، کە بەبڕوای من داڕێژەرانی ئەم پرۆژەیە سەرکەوتوو نەبوون لە دەست نیشان کردنی مەواقیعی خەلەل و، مەواقیعی ئیجابییەکەی لەوێدا، بەشێکی زۆری لەو یاسایە کە لە بەغداوە جێ بەجێ دەکرێت ئیجابیاتی زۆر تێدایە، بەڵام ئەم یاسایە سەرکەوتوو نەبووە لەنێوان دوو، سێ شتدا، یەك/ ئەوەی کە ئایا ئەم دەستەیە سەر بە پەرلەمانە؟ سەر بە حکومەتە؟ هەماهەنگی لەنێوان وەزارەت و فەرمانگەکاندا بە چ شێوەیەك دەکرێت؟ کە ئەمە بۆتە نوقتەیەکی خەلەل، لە دوایشدا لە ناوەڕۆکەکەی دێینە سەر باس کردنی، رەنگە بەشێکی زۆری لەو خەلەلانە تێدا دیار بکەوێت.

سێیەمیان/ کە کێشەی ئێمەیە، کێشەی کلێشەمان هەیە، حکومەتی هەرێمی کوردستان، یەك صیغە کلێشەی هەیە، من پێشتر قەناعەتم وا بوو ئەو پرۆژانەی لە لایەن حکومەتەوە دێن بۆ پەرلەمان زۆر بەهێزترن لەو پرۆژانەی کە لەلایەن ژمارەی یاسایی ئەندامانی پەرلەمانەوە پێشکەش دەکرێت، بە حوکمی ئەوەی کە کۆمەڵێك ئیجرائات، لە لیژنەی یاسایی، یاخود لە بەشی یاسایی وەزارەتەکانەوە، دوایێ دەچێتەوە ئەنجومەنی وەزیران، دوایێ مەفروزە بچێتە مەجلیسی شووڕای هەرێم و، یەعنی فلتەرێکی تێدا هەبێت، بەڵام ئەم کلێشەیەی کە هەیە، هەمان کلێشەی وەزارەتەکانە، کە دووبارە دەبێتەوە لە تەعامول کردنی لەگەڵ رەئیس لە دەوائیرەکان، خۆ دەبێت جۆرە خوسوسیەك و جۆرە تایبەتمەندییەکی هەبێت، کە باس

لەو دەزگایانە دەکەین، بەتایبەتیش بۆ دەستەیەکی گرنگی وەکو دەستەی بالای مافی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستاندا، پاشان مەبەستی سەرەکی لە لابردنی وەزارەتی مافی مرۆڤ لە کابینەی شەشەمی حکومەتی هەرێمی کوردستان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە وەرە سەر ماددەکە، رجائەن، ئێستا پێشنیارەکەی جەنابت مەعلوم بوو، دەڵێت ئەمە بخرێتە بەردەنگدان، ئەگەر بەڕێزان پشتگیری بکەن، دەیکەین، بەڵام ئێستا لێرە شەرح بکەین، ئەوە ماددەیەکە لەبەر موناقەشەیە، ماددەی یەکە دەچینە سەر ماددەکە، کەرەم بکە.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمه کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی کاتی خۆی باسی مافی مرۆڤ کرا وتیان با نەبێتە دەستەیەکی جێ بەجێکار، چونکە مەفروزە مافی مرۆڤ دەستەیەکی چاودێریکار بێت بەسەر ئەدای حکومەتەوە، نابێت بەشێك بێت لە جیهازی تەنفیزی، بەڵام کێشەکە لەم پرۆژە یاسایە ئەم دەزگایە نابێتە جیهەتێکی جێ بەجێکار، دەبێتە جیهازێکی راوێژکار، یەعنی لە پەیامەکەی پێشوو پتریش کەمتر دەبێتەوە، کەواتە ئەمە لەگەڵ ناوەڕۆکی یاساکە، ئەگەر ئێمە بمانەوێت بەم پرۆژە یاسایە پشتگیری لە مافی مرۆڤ بکەین، ئەمە چەند هەنگاوێکی لە مافی مرۆڤ دەگەڕێتەوە بۆ دواوە، واتا لە بڕی ئەوەی کە چاودێریکار بێت، جێ بەجێکاریش نییە، لە هەمان کاتدا تەنها دەبێتە جیهەتێکی راوێژکارو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێزان، ئێستا ئەو پێشنیارەی کە کرا ئەمە بخرێتە بەر دەنگدانەوە، ئەگەر کەسێك هەیە تەئیدی (تەسنیە) بکات، دەیخەینە دەنگدانەوە، یەك، دوو، سێ، بەڕێزان، ئێستا پێشنیارێك کرا، کە ئەم پرۆژە یاسایە گفتوگۆی لەسەر نەکرێت، رەفز بکرێت، چوار کەسیش تەسنیەی کرد، کێ لەگەڵە ئەم پرۆژە یاسایە گفتوگۆی لەسەر نەکەین، رەفز بکرێت، بگەڕێندرێتەوە، دەستی بەرز بکاتەوە؟ (22) کەس لەگەڵە کە رەفز بکرێت، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵە کە گفتوگۆی لەسەر بکرێت وبەردەوام بین دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند کرا، واتا بەردەوام دەبین لەسەر گفتوگۆ کردن، ئێستا رێزدار کاك جەمال فەرموو.

بەڕێز جەمال طاهر ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سوپاس، بەنیسبەت ماددەی ئەوەلی من خۆم چ مولاحەزەم لەسەر نینەو تەحصیل حاصلە، بەڵام ئەگەر بێن سەیری عینوانی مەشروع بکەین، باشتر دەبێتن ئەگەر بکرێتن (مشروع قانون الهيئة المستقلة لحماية حقوق الانسان في اقليم كوردستان – العراق)، چونکە ئینسان پێش بوونی، پاش بوونی حەقی هەیە، نا ئێمە

ئێستا حەقی بدەینێ، ئەڤە پێویستە لێرە بکرێت بە (لحمایە حقوق الانسان)، پێم باشە چاکتر دەبێت، ئەگەر ببێینە ماددەی دووەم/ خاڵی سێیەم بخوێنین....

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ماددەی یەکەم، مەڕۆ بۆ ماددەی دووەم، تکایە لە ماددەی یەك دەرنەچی، بەڵێ، باسی ماددەی یەکمان بۆ بکە، ئیحتیرامم بۆ جەنابت هەیە، کە لە ماددەی یەك تەواو بووی، چووینە ماددەی تر ئینجا، کەرەم بکە، ڕێزدار عەدنان عوسمان فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا من قسەم لەسەر ناوەکەیە، عینوانی ڕێکخراوەکەیە، پێموایە ئەو عینوانە زۆر گرنگە قسەی لەسەر بکەین، چونکە تەعبیر لەناوەڕۆك و، لە مەهام و ئەرکەکانی خودی ئەو دەستەیە دەکات، کە دەمانەوێت دایمەزرێنین، کە بۆ خۆی دەستەیەکی گرنگ و خاوەن ئەهمیەتێکی زۆرە، لەڕاستیدا من ئیشکالیەتم لەگەڵ وشەی سەربەخۆیەکە هەیە، یەعنی ئەو وشەی سەربەخۆیە لێرە چ مەدلولێکی هەیە؟ کە ئەم ڕێکخراوە بەگوێرەی بەندەکانی تر کە دوایی دەچینە سەری، دواتر سەر بە پەرلەمانە، ئەنجومەنی وەزیرانیش دیارە با بڵێین کەسەکە دەست نیشان دەکات و تەرشیحی دەکات بۆ پەرلەمان، یەعنی بۆیە ئەم وشەی سەربەخۆیە لێرە مانایەکەی چیە؟ مەوقیعی چیە لێرە، من پێموایە بۆ دەزگایەکی لەم چەشنە، کە خاوەن ئەهمیەتێکی گرنگە، ئەوە مەسەلەیەکی حەساسە، ئەوە دیارە تەعبیر لە زۆر مەسائیلی ناو کۆمەڵگایەکە دەکاتەوە، وەك کێشەی ژنان، کێشەی مافی مرۆڤ، هەموو لایەنەکانی تر، ئەم ڕێکخراوە ناوێکی تری هەبوایە، کە پڕاو پڕ تەعبیر لە ئەهمیەتی ئەمە بکاتەوە، پێموا بوو باشتر دەبوو لەوەی کە ناوی دەستەیەك بێنین وەکو دەستەکانی تر، من پێشنیاری ئەوە دەکەم بەناوی کۆمسیۆنی بالاێ مافی مرۆڤ لە کوردستانداو، پرۆژەیەکیش هەیە من ویستم ئەم بەیانیە پرسیار لە دەستەی سەرۆکایەتی بکەم، کات نەبوو، ئایا ئەم پرۆژەیان پێ گەیشتووە؟ یان نا؟ پرۆژەی یاسای کۆمسیۆنی بالاێ لێرەش هەر سەربەخۆیان نووسیووە، کە من لەگەڵی نیم، مافی مرۆڤ لە کوردستاندا، بۆیە ئەم کۆمسیۆنە بۆ خۆی جۆرێك لە سەربەخۆیی ئەهمیەتێکی زیاتری دەبێت، با بڵێین عینوانێکی گەورەیە، جۆرێکی لە ئیستیقراریەتی زیاتر بەم ڕێکخراوە، بەم دەستەیە دەدات، با بڵێین ئەرکەکان و مەهامەکانی زیاتر دەکاتەوە لە دەستەکانی تر، لە گروپەکانی تر، کە لەوانەیە سەر بە پەرلەمانە یان ئەنجومەنی وەزیران بن، بۆیە من لێرە پێشنیار دەکەم ناوەکەی بکرێت بە کۆمسیۆنی بالاێ مافی مرۆڤ لە کوردستاندا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار سیوەیل خان فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من زۆربەی کاك عەدنان کردی، بەنیسبەت ناونیشانی پرۆژەکە بوو، منیش پێم باش بوو (المفوضية العليا لحماية حقوق الانسان في اقليم كوردستان – العراق)، ئەگەر موستەقیلەی تێدا بێت، دەبێت سەربەخۆ بێتن، سەر بە هیچ لایەنێك نەبێت، ئەگەر موستەقیلەی تێدا نەنووسین، ئەوە شتێکی تر، پێم باش بوو بەنیسبەت ناونیشانی پرۆژەکە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار رزگار محمد امین فەرموو.

بەڕێز رزگار محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببووڕە، من شکلیەن زیاتر، (للكلمات والتعابير) یەکێکیان کافیە، (يقصد بالعبارات الاتية)، ئەوە وابزانم مانای دەدات، چونکە موستەڵەحات و تەعابیرەکە تیکرار کردنەوەکەی پێموایە، یەعنی دەبێت دوو مانای جیاوازیان هەبێت، مەبەست چیە لەو دوو بەکارهێنانە؟ لە صیاغە تا کورتتر بێت و پڕ ماناتر بێت، صیاغە جوانتر دەکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار صباح بەرزنجی فەرموو.

بەڕێز د.صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش پێموایە لە ماددەی یەکەم پێویست ناکات بڵێین (تكون للكلمات والتعابير)، چونکە ئەوەی لە ماددەکە هاتووە مەجموعەی موستەڵەحاتە تەعابیرمان نییە لە هینەکە، کەواتە بڵێیت (يقصد بالمصطلحات الاتية المعاني المبينة ازاءها)، ئێمە مەجموعەیەك موستەڵەحاتمان هەیە، نا غەیر، تەعابیرمان نییە، چونکە تەعابیر مەجموعەیەك موستەڵەح بێت، یان عیبارەتێك بێت لەدوو وشە زیاتر پێك هاتبێت، ئێمە هەر موجەڕەد پێنج وشەمان هەیە، بکرێت بە موستەڵەحات (يقصد بالمصطلحات الاتية) وەکو ئەوەی کە لەراپۆرتی لیژنەی هاوبەشدا هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار ڤیان خان فەرموو، نوقتەی نیزامی کەردم بکە.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من دڵنیام نوقتەکەم نیزامییە، مەسەلەی صیاغەو لوغەو ئەوانە، ئێمە پێشتریش بڕیارماندواوە هەر کەسێك موشکیلەی صیاغەی هەیە، دەتوانێت بیداتەوە بە لیژنەی یاسایی لە دوا جاردا صیاغەی بکەنەوە، چونکە ئەگەر وا بێت، ئەمە دەبێت بە کێشەی زمان و ئیتر لەمەسەلە ئەساسیەکە دەردەچین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، زۆر دروستە، ڕێزدار ڤیان خان فەرموو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من کاك عەدنان کردی، بەهەمان شێوە پشتگیری لە بۆچوونەکە دەکەم، کە عینوانەکەی پرۆژە یاساکە بگۆڕێت بە کۆمسیۆنی بالای مافەکانی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستاندا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار شێروان حەیدەری فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من پەیوەندی بە تەصویتەکەوە هەبوو، تەصویتەکەش کرا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار پەروین خان فەرموو.

بەڕێز پەروین عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ باشتر کردنی ڕاپەڕاندنی کارو مەهامەکانی ئەم یاسایە، پێویستە دەستە نەبێت، بەڵکو کۆمسیۆن بێت بۆ مافی مرۆڤ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لیژنەی یاسایی ڕەئیتان دەربارەی ئەو موداخەلاتانەی کە ئەندامە بەڕێزەکان کردیان، کەرەم بکە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت ئەو پێشنیارانەی کە کران، ئایا یاسایەکە لە لایەن حکومەتەوە هاتووە؟ دەستەکە سەر بە پەرلەمانە؟ ڕاستە، بەڵام ئەو پرۆژە یاسایە لە حکومەت هاتووە، ئێمە لە لیژنەکان دانیشتووین و ڕاپۆرتی خۆمان ئەنجامدا چەندین پێشنیاری تر هاتە کایەوە، کە لەسەر دەق و برگەی ماددەکانمان زیاد کردووەو چاوەڕێی پەسند کردنی پەرلەمان دەکات، کەموکوڕی، ڕاستە کەموکوڕی لە هەموو پرۆژەکاندا هەیە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیران پێشکەش بە پەرلەمان دەکرێت، ئەو گلەییمان لە مێژە کردووەو هەوڵ دەدەین لە ڕێگای لیژنەکان، لیژنەی یاسایی و لیژنەی پەیوەندیدار بەو بابەتەی کەوا ناوەڕۆکی پرۆژەکە دەیگرێتەوە، هەوڵ بدەین ئەو کەموکوڕییانە بە هەموو لایەك کەم بکرێتەوە، ناوی هەیئەکە سێ ئەندام پێشنیاری ئەوەیان کرد، پشتگیریان لەو پێشنیارە کرد، کە ناوی دەستەکە بگۆڕدرێت بۆ دەستەی بالا، دەستەی سەربەخۆ، وشەی سەربەخۆ نەمێنێت بکرێتە دەستەی بالا، بکرێتە کۆمسیۆن، پرۆژەکە کە

لەلایەن حکومەتەوە هاتووە دەستەیە، دەستەی سەربەخۆی مافەکانی مرۆڤ، ئەوەی لە عێراقە کۆمسیۆنە، ئەگەر بکرێتە کۆمسیۆن، ئەوە شتێکی تر لە بابەتەکە دەردەچین، چونکە ناوەڕۆك و دەستەی بەڕێوەبردنی کۆمسیۆنەکە، ئەوە هەمووی پێویستی بە نیزام داخیلی هەیە، یەعنی پرۆژەکە هەر هەمووی پێویستی بە گۆڕانکاری هەیەو دەکرێت، ئەو پرۆژەی کە هاتیەو هەردوو لیژنە پشتگیری لێ دەکەن، ئەوە بەو شێوەیە نامێنێتەوە، کە بڵێت کۆمسیۆن، لەگەڵ ئەوە نینە بکرێتە کۆمسیۆن، هەر بە دەستە بمێنێتەوە، بەڵام ئایا وشەی سەربەخۆ بمێنێت؟ یان بکرێتە دەستەی بالا؟ دەستەی بالای مافەکانی مرۆڤ، یان دەستەی سەربەخۆی مافەکانی مرۆڤ، بڕیار بڕیاری کۆتایی پەرلەمانە، ئێمە لاریمان نییە لەسەر ئەوە، بەڵام هەروەکو بە دەستە دەمێنێتەوە، ئەگەر لیژنەی مافی مرۆڤیش تێبینیان هەبێت، سوپاس.

سەبارەت بە موستەڵەحات و تەعابیر، (یقصد بالمصطلحات والتعابیر)، دکتۆر صباح پێشنیاری هەبوو، دوایێ گوتی پشتگیری لە راپۆرتی لیژنە هاوبەشەکە دەکەم، کە بە موستەلەحات و تەعابیر هاتووە، ئێمە چەند موستەڵەحێکە کە دووبارە دەبێتەوە لەناوڕۆکی یاسایەکە لە برگەو بەندەکانی ماددەکە، لە ماددە یەك رووون کردنەوەیە، تەنها پێناسەی ئەو موستەڵەحە دەلالەت لەسەر چ دەکات؟ هەر ئەوەندەیە، موستەڵەحات بێت، کەلیمات بێت، تەعابیر بێت، ئێمە پشتگیری لە راپۆرتە هاوبەشەکە دەکەین، کە (یقصد بالمصطلحات والتعابیر الآتیة المعانی المبینة ازائها لاغراض هذا القانون)، کێشەمان نییە، ئەگەر تەنها موستەڵەح بێت، یان تەعابیر بێت، هیچ کێشە نییە، تەنها موستەڵەح هاتووە، کەوا لە ناوەڕۆکی یاساکە دووبارەو سێ بارە باسی لێوە کراوە، یەعنی کورتکراوەی ئەو وشانەیە کە بەکار هاتووە، زیاتر لە یەکجار لەناو یاسایەکەدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار سکرتێری پەرلەمان موداخەلەی هەیە فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەبعەن برادەرانی حقوقی دەزانن هەر دەوڵەتێك، هەر نیزامێکی سیاسی موتەئەسیرە بە مەدرەسەیەکی قانونی، ئێمە وەك ئەوەی پارچەیەکین لە عێراق موتەئەسیرین بە مەدرەسەی غەربی، ئەویش فەرەنسا سەرۆکایەتی دەکات و مسریش تابعی ئەوانە، لەوێ مەجموعەی موستەلەحات هەیە بۆ ئەو دەستانە بەکار دێت ئەوەی مەشمول بێت بە لامەرکەزیەتی ئیداری، دەست پێ دەکەن بە موئەسەسە، هەیئە، مەصلەحە، مونشەئە، بەنیسبەتی ئێمە وەکو موستەلەحی هەیئەمان بەکارهێناوە زیمنی ئەو بۆچوونەیە، مەوزوعی کۆمسیۆن، مەوزوعی موفەوەزیە، ئەسڵەن موفەوەزیە بەنیسبەی عێراق موستەلەحێکی تازەیە، پاش 2003 بەکار هات، لەبەر ئەوە بە رەئی من وەك هەیئە بمێنێت لە پرۆژەی دەستووریش وا هاتووە، هیچ زەرەری تێدا نییە، موئەسەسەیەکی سەربەخۆیە، فیعلەن سەربەخۆیە، سەربەخۆیەکە تێك ناچێت، ئەگەر لە ژێر چاودێری پەرلەمان بێت، چونکە ئیش و کاریان سەربەخۆیە، وەك چۆن حاکمێك، یان قازییەك

قەراری خۆی بە ئیستیقلالیەت بدات، بەس بەخۆی زیمنی نیزامی ئیداری هەرێمە، یان زیمنی نیزامی ئیداری عێراقە، سەربەخۆیاتی کاری خۆی بە سەربەخۆیەتی دەکەن، ئیعاز لە کەس وەرناگرن بە ئیستیقلالیەت بڕیاری خۆیان دەدەن، بەس ئەو مانای ئەوە نییە مونعەزیل بێت لە هەموو دەستە، لە تەنزیمی ئیداری عێراق و هەرێم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێزان، ئێستا ئەو بەڕێزانەی مداخەلەیان هەیە، کەرەم بکەن لیژنەی مافی مرۆڤ.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە عینوانی پرۆژەکە، وەکو لە راپۆرتەکەی لیژنەی هاوبەشی، لیژنەی مافی مرۆڤ و لیژنەی یاساییدا هاتووە، ئێمە تەئیدی ئەو حاڵەتە دەکەین، تەقدیری بۆچوونی ئەندامانی بەڕێزیش دەکەین، کە مداخەلەیان کرد، دەمەوێت ئەوە روون بکەمەوە هێشتاکە ئەم پرۆژەیە لەبەردەستی ئەندامانی بەڕێز دایە، ئەم پرۆژەیەو ئەو پرۆژانەی پێشتریش بوون بە یاساو، ئەوانەی دواتر دەخرێنە بەردەستی بەڕێزان، بێگومان بێ کەموکوڕی نییە، لەو روانگەیەوە موناقەشە دەکرێت، بۆ ئەوەی هەر کەموکوڕییەک هەبێت بەلاوە بنرێت، ئاساییشە لە هەندێك ئامانج و لە هەندێك هۆکاردا ئەم دەستەیە خاڵی هاوبەشی لەگەڵ هەر کۆمسیۆنێك هەبێت لە عێراق، یان لە جێگایەکی تریش دروست دەبێت، بۆیە ئێمە لەگەڵ تەواوی ناوەرۆکی ماددەکەدا دەبین، ئیتر سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەنیسبەت پێشنیاری ئەندامانی پەرلەمان بۆ گۆڕینی ناوەکە، ئەگەر پێشنیارەکە سەحب دەکەن، ئەوە بەردەوام دەبین، ئەگەرنا دەیخەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەحبی ناکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا پێشنیارێك هەیە، کە ناوی بکرێتە کۆمسیۆنی بالای مافی مرۆڤ لە کوردستان، ئەم پێشنیارە دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (22) کەس، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵە وەکو خۆی بمێنێتن دەستی بەرز بکاتەوە؟ زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ وەکو خۆی مایەوە، لیژنەی یاسایی ئاخیر صیاغەی ماددەکە بخوێننەوە، بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الاولى:

يقصد بالمصطلحات والتعابير الآتية المعانى المبينة ازائها لاغراض هذا القانون:

اولاً/ الاقليم: اقليم كوردستان – العراق.

ثانياً/ البرلمان: برلمان الاقليم.

ثالثاً/ الهيئة: الهيئة المستقلة لحقوق الانسان في الاقليم.

رابعاً/ المجلس: مجلس الهيئة.

خامساً/ الرئيس: رئيس الهيئة.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەکوردیش کەرەم بکەن.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مادەی یەکەم: ئەم وشەو دەستەواژانەی خوارەوە، لە هەر جێگەیەکی ئەم یاسایەدا هاتبن، ماناکانی بەرامبەریان دەبەخشن:

یەکەم/ هەرێم: هەرێمی کوردستان – عێراق.

دووەم/ پەرلەمان: پەرلەمانی هەرێم.

سێیەم/ دەستە: دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ لە هەرێمدا.

چوارەم/ ئەنجومەن: ئەنجومەنی دەستە.

پێنجەم/ سەرۆك: سەرۆکی دەستە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئاخیر صیاغە خوێندرایەوە، دەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟ (75) کەس، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نییە دەستی بەرز بکاتەوە؟(20) کەس، زۆر سوپاس، بەزۆرینەی دەنگ پەسند کرا، تکایە ماددەکەی دواتر.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثانية:

اولاً: تؤسس هيئة بأسم (الهيئة المستقلة لحقوق الانسان في اقليم كوردستان – العراق) تتمتع بالشخصية المعنوية والاستقلال المالي والاداري، وتكون لها ميزانية مستقلة ضمن الميزانية العامة للاقليم، وترتبط بالبرلمان وتكون مسؤولة امامه.

ثانياً: يكون مقر الهيئة الرئيس في محافظة اربيل عاصمة الاقليم، ويجوز لها فتح مكاتب في المحافظات الاخرى.

ثالثاً: يهدف هذا القانون الى حماية حقوق الانسان وتعزيزها وفقاً لمعايير حقوق الانسان الدولية في جميع المجالات، ونشر الوعي بها، والاسهام في ضمان تطبيق ذلك في ضوء احكام التشريعات الداخلية.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەکوردیەکەش کەرەم بکە.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم:

یەکەم: دەستەیەك دادەمەزرێت بەناوی (دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان – عێراق)دا، کەسایەتیی مەعنەوی و سەربەخۆیی دارایی و ئیداریی دەبێت و، لە چوارچێوەی بودجەی گشتی هەرێمدا بودجەیەکی سەربەخۆی دەبێت و، بە پەرلەمانەوە واوەست دەبێت و، لەبەردەمیدا بەرپرس دەبێت.

دووەم: بنکەی سەرەکی دەستەکە، لە پارێزگای هەولێر پایتەختی هەرێمدا دەبێت و، بۆیشی هەیە لە پارێزگاکانی دیکەدا نووسینگە بکاتەوە.

سێیەم: ئامانجی ئەم یاسایە، پاراستن و بەهێز کردنی مافەکانی مرۆڤە بەپێی پێوەرە نێودەوڵەتیەکانی مافی مرۆڤ لە هەموو بوارەکانداو، بلاوکردنەوەی رۆشنبیریی دەربارەی ئەم مافانەو، بەشداری کردنە لە دەستەبەر کردنی بەکارهێنانی ئەو مافانە، لەبەر رۆشنایی حوکمەکانی یاسا ناوخۆییەکاندا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش رەئیتان.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی دووەمی پرۆژە یاسایەکە، لە راپۆرتی هاوبەشی هەردوو لیژنە، لیژنەی یاسایی و لیژنەی مافی مرۆڤ، دوو تێبینیمان لەسەر دەقی ماددەکە هەیە، تێبینی یەکەم/ تایبەتە بە بڕگەی دووەمی ماددەکە، کە تەنها دووبارە داڕشتنەوەی بڕگەکەیە بەو شێوەیە: (ثانياً/ يكون المقر الرئيسي للهيئة في اربيل عاصمة الاقليم، وتفتح لها مكاتب في مراكز سائر المحافظات الاخرى).

دووەم/ تایبەتە بە بڕگەی سێیەم، بەڕێزان، لە راپۆرتی هاوبەشدا هاتووە، بڕگەی سێیەم بکرێتە ماددەیەکی سەربەخۆ، لەبەر ئەوەی ماددەی دووەم باس لە پێکهێنانی ئەو دەستەیە دەکات، تەئسیسی هەیئەکە، بەلأم بڕگەی سێیەم پەیوەندی بەم ماددەیە نییە، باس لە ئەهدافەکە دەکات، بۆیە پێمان باشە کە بڕگەی سێیەم بکرێتە ماددەی سێیەم، ماددەیەکی سەربەخۆ، دووبارە دابڕێژرێتەوە: (يهدف القانون الى الحفاظ على حقوق الانسان وتعزيزها والدفاع عنها في جميع المجالات وفق المعايير الدولية مع نشر ثقافة حقوق الانسان)، وەکو ماددەیەکی سەربەخۆ ماددە سێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئێستا ئەو بەڕێزانەی دەیانەوێت قسە بکەن، تکایە دەستیان بەرز بکەنەوە، بۆ ئەوەی ناویان بنووسین، ناوەکان(عومەر هەورامی، فازل بەشارەتی، کەیلی ئەکرم، ڤیان، بەیان کۆچەری، احمد، عظیمة ، عەدنان عوسمان، رزگار، شوان، شلێر، حمە سەعید، گولیزار، حسن محمد، پەریهان، کوێستان محمد، عومەر عبدالعزیز، فرست احمد) کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر صدیق هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من بەزۆربەی پشتگیری پێشنیارەکانی هەردوو لیژنە دەکەم، بەس لە بڕگەی کۆتاییدا ئامانجی ئەم یاسایە، خۆی ئامانجی دەستەکەیە، کە هەوڵ دەدات، ئامانجی دەستەکەیە کە بۆ پاراستن و بەهیز کردنی مافەکانی مرۆڤ، بۆ خۆی ئێمە کۆمەڵێك یاسامان هەیە، کە لێرە دەرچوون، لە چوار چێوەی عێراقیشدا، عێراق بۆ خۆی کۆمەڵێك مەواسیق و موعاهەداتی هەیە، ئەبێ ئامانجی دەستەکە بێت هەوڵ بدات بۆ پاراستنی مافەکانی مرۆڤ، نەك ئامانجی یاساکە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك فازل بەشارەتی، فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری و دەستخۆشی لەهەردوو لیژنەی هاوبەشی یاسایی و مافی مرۆڤ دەکەم، کە لەماددەی دووەم، خاڵی دووەم، کە دەڵێت دەستەکە بۆشی هەیە، یەعنی خستوویەتیە شتێکی ئیختیاری بۆ دەستەکە کە نووسینگەی لە پارێزگاکانی تر هەبێت، بەڕاستی من پێشنیاری دەکەم نەك تەنها لە پارێزگاکان هەبێت، چونکە بەڕاستی ئەوەی کە ئێمەی کورد سوتاوی دەستی ئەو بێ مافیە بووین لە ڕابردوودا، کە مافی مرۆڤ نەئاوڕی لێ داوینەتەوە نە حەقی پێداوین، بۆیە پێشنیار دەکەم ئەو دەستەیە نووسینگەی لە قەزاکانیشدا هەبێت نەك تەنها لە پارێزگاکان، چونکە بەڕاستی زۆر زۆر گرنگە، هەر لەهەمان ماددەدا لە خاڵی سێیەم، باسی ئامانجی ئەم یاسایە دەکات و پاراستن و بەهێزکردنی مافەکانی مرۆڤ بەپێیی پێوەرە نێودەوڵەتیەکان، من حەز دەکەم ئەو پرسیارە بکەم، پاساو چیە بۆ ئەو هەموو غەدرو زوڵمەی کە لەڕابردوو لەمافی مرۆڤی کورد کراوە، یەعنی ئایا ئەو دەستەیە مولزەم دەبن بەوەی کەوا وەکو بڵێین ڕوونکردنەوە یان موزەکەرە بدەن بەهەموو ولاتانی دەرەوەو بەتایبەتی مافی مرۆڤی نێودەوڵەتی لەسەر ئەو هەموو غەدرو پێشێلکارییەی کە لە مافی مرۆڤی کورد کراوە لە کوردستان، لەعێراق بەگشتی و لە کوردستان بەتایبەتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەیلی خان، فەرموو.

بەڕێز کەیلی اکرم احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

فەقەرەی سێیەم لەماددەی دووەم، کراوە بە ماددەیەك لە ڕاپۆرتی هاوبەشی یاسایی و مافی مرۆڤ، بەڵام من پێم باشترە ئەم فەقەرەیە لە اسباب موجبە باس بکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڤیان خان، فەرموو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی دووەم، من قسەم لەسەر برگەی دووەم هەیە، کە باس لە پەیکەری ئیداری دەستەکە ئەکات، کە بەس لە سەنتەری پارێزگاکاندا بکرێتەوە، بەڕەئی من پێویست بوو لە قەزاو ناحیەکانیش نووسینگە یان لقی دامەزراوەیی بکرێتەوە بۆ ئەو شوێنانە، لەبەر ئەوەی پێشیلکارییەکی زۆر لە مافەکانی مرۆڤ لەو شوێنانەدا ڕوو دەدات، کە پێویستە ئەو دامەزراوانە یان ئەو نووسینگانە بکرێتەوە لە قەزاو ناحیەکان، واتە پەیکەری ئیداری دەستەکە بەشێوەیەکی ئاسۆیی بێت، نەك بەشێوەیەکی ستوونی کە لەقەزاو ناحیەکانیش با بڵێین ڕێنمایی و بڕیارەکان لە سەنتەری پارێزگاکانەوە وەرنەگرن، خۆیان بتوانن، بەس بتوانن ڕاپۆرت ئامادە بکەن و ئاراستەی سەنتەری پارێزگاکانی بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەیان خان، فەرموو.

بەڕێز بەیان احمد حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە برگا ئیکێ ژ ماددەیە دووێ، ئەز پێنشیار دکەم، (تتمتع الهيئة بشخصية معنوية ويكون لها استقلال تام في ممارسة مهماتها المنصوص عليها في هذا القانون)، برگا سێش هەروەسا ئەز دەبینم ڤێ شێوە بت(يهدف هذا القانون الى تعزيز حماية حقوق الانسان وتنفيذها بالتنسيق مع الجهات والهيئات المختصة وتفعيل الاليات لحماية الوطنية ولحماية حقوق الانسان) گەلەك مەمنوون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عظیمة خان، فەرموو.

بەڕێز عظیمة نجم الدین حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەماددەی دووەم بەهەمان شێوە منیش تێبینیم لەسەر ئەو خاڵە هەیە، کە کاك فازل و ڤیان خان تیشکیان خستە سەری، لەگەڵ ئەوەدام کە چۆن لێرە هاتووە، کە دەڵێت لە پارێزگای هەولێری پایتەختی هەرێم بێت سەرۆکی دەستەکە، بەڵام نەك بۆشی هەیە لە پارێزگاکانی تر هەبێت، بەڵکو پێویستە لە پارێزگاکانی تر نووسینگە بکاتەوە، هەروەها لە قەزاکانیش، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عەدنان، فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پشتگیری لە بۆچوونەکانی ڕاپۆرتی لیژنەی هاوبەش دەکەم، بەڵام سێ خاڵ هەبوو ویستم قسەی لەسەر بکەم، ئەوەی کاك عومەر لە سێیەم باسی دەکات، (يهدف هذا القانون) فیعلەن لەڕاستیدا ئەبێ باس لە دەستەکە بکات، ئەم دەستەیە مەبەستەکانی چیە، بەڕاستی من هاوڕام لەگەڵی، بۆ مەوزوعی قەزاکانیش ئێمە هەندێ ناوەندەمان هەیە ناوەندی گرنگە ، لەڕاستیدا لەوانەیە نەتواندرێت لەهەموو قەزاو ناحیەیەکدا بکرێتەوە، هەرچەند پێویستە بکرێتەوە، من پشتگیری ئەوە دەکەم، بەڵام ئێمە دەتوانین ئەوە ئیزافە بکەین، بڵێین (وتفتح لها مكاتب في مراكز سائر المحافظات والاقضية حسب الضرورة)یەعنی هەندێ ناوەندی گرنگمان هەیە، گەرمیانمان هەیە، پشتدەرمان هەیە، سۆرانمان هەیە، دەکرێت لەو ناوەندە گرنگانە کە دوورن لە پارێزگاکانەوە بکرێتەوە، ئەوەی تر هی سێیەم کە هیوادارم بکرێت بە ماددەیەکی سەربەخۆ پێشنیارەکە، لە ڕاستیدا ئەوەی ئەمان شاملە، بەڵام ئەگەر نەختێك ڕۆشنتری بکەینەوە، پێم وانیە خراپ بێت، هێشتا کە ئێمە قسە لەسەر مافی مرۆڤ دەکەین لەوانەیە هەندێ وا تێبگات کە تەنها هەر تەرکیزە لەسەر تۆندو تیژییەك یان لەسەر هەندێ مەسائیلی تر، بەڵام کۆمەڵێك شتی تر هەیە کە پەیوەستە بە مافی مرۆڤەوە بۆ نموونە مەسەلەی ئەوانەی کە لە سجنەکاندان، مەسەلەی ئاوارەکان، مەسەلەی مەوقوفەکان، هەندێ پەناهەندەو ئەوانەش کە دێنە ناو هەرێمی کوردستانەوە، پێم وایە ئەم دەستەیە دەبێت ئیش لەسەر ئەم کەیسانەش بکات و پشتگیرییان بکات، بۆ نموونە هەوڵی دابین کردنی حێگا و پشتگیری لەمافەکانیان بکات، بۆیە ئەگەر ئەوە بکرێت، ئەگەریش هەر لەگەڵ ئەم ماددەیەدا یان ئەکرێت لەماددەکانی تردا خاڵێکی تر ئیزافە بکەین کە ئەم دەستەیە بە حوکمی ئەوەی کە سەر بە پەرلەمانی کوردستانە، با بڵێین پەرلەمان سەرپەرشتی دەکات، دەبێ هەندێ دەسەلاتی هەبێت بەسەر سوڵتەی تەنفیزیدا، بەتایبەتیش کە پەیوەست بێت بە خروقات لەسەر مافی مرۆڤ واتە جۆرێك لە ئیلزام کردنی سوڵتەی تەنفیزی تێدا بێت بۆ چارەسەرکردنی ئەو پێشێلیانەی کە لەناوچەکاندا دەکرێت، جا ئەکرێت لێرە لەم ماددەیەدا یان لە ماددەی سێدا حێگای بکرێتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

حاکم رزگار، فەرموو.

بەڕێز رزگار محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە بۆچوونی من بە نیسبەت خاڵی یەکەم، ئەم دەستەیە ببەسترێت بە مەجلسی قەزاوە، بە ئەنجومەنی دادوەرییەوە، نەك بە پەرلەمان، بە ئیعتیبار جیهەتی بێلایەن بۆ قسەکردن لەسەر مافەکان بە شێوەیەکی دیاریکراو و میهەنی لایەنی قەزایە، مەجلسی قەزاش ئێستا دەسەلاتی تەشریعی دەسەلاتێکی سەربەخۆیە، ئەکرێت ئەم دەستەیە ببەسترێت بە دەسەلاتی قەزائیەوە، خاڵی دووەم: بەڕاستی من جارێکی تریش وا بزانم باسمان کرد، مەسەلەی پارێزگای هەولێر، کە پایتەختی هەرێمە، وابزانم شارەکە تەحدید بکرێت باشترە، ئەوە یەکەم: دووەمیش: ئەگەر سەیری یاسای پەرلەمان بکەین، لە ماددەی 45 بە کوردیەکە هەولێر هاتووە، بە عەرەبیەکە اربیل هاتووە، ئەمە مەسەلەیەکە لە نێوان هەولێر و اربیل، کە ئەمەش ئیشکالیەتێك دروست دەکات پێم وایە، یەعنی قانونەکە خۆی وا هاتووە یەعنی قانونی پەرلەمان وا ئەڵێت، جگە لەوەش بەڕاستی ئێمە کەسمان ئیشکالمان لەوە نیە، عاصیمەی واقیعی کوردستان هەولێرە، بەڵام نەسێکی قانونیمان نیە، یان بڕیارێکمان نیە، کە تەحدیدی کردبێ ئێرە پایتەختە، لە قانونی پەرلەماندا هەمانە، دەڵێت کۆبوونەوەکانی پەرلەمان لە هەولێر گرێ دەدات، بە کوردییەکەی، بەڵام ئەکرێ ئێمە بۆ ئەوەی کە بەکاری ئەهێنینەوە، ئێمە ئەربیلێکی تریشمان نیە یان هەولێرێکی تر تاوەکو بێین جیای بکەینەوە، لەوەی کە جیاوازە لە عاصیمە، یەعنی من بۆ خۆم ئیعتیزاز بەوەوە دەکەم کە هەولێر پایتەختە، مەبەستم هیچ شتێك نیە، یەعنی قسەکەم لەیەك نەدرێتەوە لەڕووی قانونی بەحتەوە قسە دەکەم، یان دەبێت ئێمە قانونێك، یان بڕیارێك یان شتێك لەو بارەیەوە دەربکەین، کە اربیل ببێت بە عاصیمە، بۆ ئەوەی لە نەصێکی قانونیدا یان مەشروعێکی قانونیدا قسەی لەسەر دەکەین ئەوە مەسەلەیەکی گرنگە، کە ئایا ئێمە بەچی ئیعتیباری دەکەین، خاڵی سێیەم: لەگەڵ ئەو بۆچوونەدام کە ئەهداف ببێت بە ماددەیەکی سەربەخۆ بە حەقیقەتەن بەم جۆرەش بێت، (يهدف هذا القانون الى حماية حقوق الانسان و الدفاع عنها و تعزيزها و بما ينسجم مع الاعلان العالمي لحقوق الانسان والعهود والمواثيق الدولية والدساتير والتشريعات الوطنية) زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك شوان، فەرموو.

بەڕێز شوان عبدالکریم جلال:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەڵ پێشنیارەکەی هەردوو لیژنەی بەڕێزم، کە سێیەم جیا بکرێتەوە بە ماددەیەك، بەڵام پێشنیار دەکەم بکرێتە پێشەکی ماددەی سێیەم، کە لەدوای ئەو دێت، لەبەر ئەوەی ئامانجەکان یاخود مەهامەکانی دیاری کردووە، ئەوەش بۆ خۆی ئامانج لە داڕشتنی ئەم یاسایە دیاری دەکات، لەبەر ئەوە بکرێتە پێشەکی ماددەی سێیەم، پشتگیریش لەو برا بەڕێزانە دەکەم کە باسی ئەوەیان کرد، ئەمە ئامانج لە داڕشتنی ئەم

یاسایه دورست کردنی دەستەیەکە، نەك قانونێك بۆ پاراستنی مافی مرۆڤ، لەبەر ئەوە پێشەکی ئەو ماددەیە بەڕای من ببێت بە پێشەکی ماددەی سێیەم، وای لێ بێت، (يهدف تأسيس هذه الهيئة حماية حقوق الانسان و الى .....الخ، تا دەگاتە سەر ئەوەی (و لغرض تحقيق هذه الاهداف تتولى الهيئة المهام التالية)، ئینجا 1 و 2 و تا دوایی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

شلێر خان، فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانم هەمووی لەلایەن برادەرانمەوە ئاماژەی پێدرا، تەنها من یەك خاڵم هەیە لە ماددەی دووەم، بە عەرەبیەکەی دەڵێت(ثانياً: يكون المقر الرئيس للهيئة في محافظة اربيل عاصمة الاقليم وتفتح لها مكاتب في مراكز سائر المحافظات)وابزانم مراکز سائر المحافظات، ئەوە شتێکی زیاد نیە، واتە هەر بڵێین في مراكز المحافظات، هەروەها ئەوەی بۆ زیاد بکرێت، والاقضية والنواحي التابعة لها.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

شلێر خان موناقەشەی ماددەکە بکە نەك ڕاپۆرتی هاوبەش، واتە هی ڕاپۆرتە ئەصلیەکە، موناقەشەکەمان لە پرۆژەکەدایە لەماددەی دووەم، لەسەر ئەوە موناقەشە دەکەین، فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

باشە با (في المحافظات) بێت و قسەکانی تریشم لەلایەن برادەرانمەوە کران، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حەمە سەعید، فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی دووەم، من لەگەڵ ئەو پێشنیارەم بەیان خان کردی، کە کەسایەتیەکی مەعنەوی و سەربەخۆی هەبێت، بەنیسبەت دووەم، لەگەڵ ڕای لیژنەکەم کە بنکەی سەرەکی لە پایتەخت بێت و بنکەی بەحاڵەتی ئیجاب یەعنی پێویستە بڵێت لە پارێزگاکانی تر دەبێت و لەقەزاکانیش بە پێیی پێویست، هەندێ قەزا گرنگە وەکو (گەرمیان و ڕانیە..) وەکو ئەوەی کاك عەدنان باسی کرد، وە لەگەڵ ئەو ڕایەی لیژنەم کە بڕگەی سێیەم ببێت بە ماددەیەکی سەربەخۆ، ئامانجی ئەم دەستەیەیە نەك ئەم یاسایە، وابزانم ئەوە هەر غەڵەتی چاپە، ئینجا بەخاڵ بەندی بکرێت، پاراستن و بەهێز کردنی مافەکانی مرۆڤ بەپێیی

پێوە نێودەوڵەتیەکان و بەپێی ڕێکەوتننامەکانی بۆ زیاد بکرێت، هەروەها بەندێکی تر هەوڵدان بۆ پابەند بوون و جێبەجێ کردنی بەندەکانی جارِی گەردوونی مافی مرۆڤ، ئەوەشی بۆ زیاد بکرێت، چونکە گرنگەو بلاوکردنەوەی ڕۆشنبیری خالّی سێیەم بێت، چوارەمیش بەشداری کردن لە دەستەبەرکردندا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

گولیزار خان، فەرموو.

بەڕێز گولّیزار قادر اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لەگەلّ ئەوەدام وەکو دەقی یاساکە کە هاتووە، هەر بەو شێوەیە بێت، کەبۆشی هەیە لەپارێزگاکانی دیکەدا نووسینگە بکاتەوە نەك ئیلزامی بکەیت، کە هەر دەبێت بیکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حەسەن محمد، فەرموو.

بەڕێز د. حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من لەگەلّ ناوەکەدام، بەلّام دوو تێبینیم هەیە، یەکەمیان: بەنیسبەت ئیرتیباتەکەیەتی کە ئایا ئیرتیباتی بە ئەنجومەن بێت یان بە پەرلەمان، لەڕاستیدا لەڕووی عەلەنیەوە دوو جۆر دەستە هەیە، دەستەی پەرلەمانی هەیەو دەستەی تەنفیزی هەیە، دەستەی پەرلەمانی پەرلەمان قانونی بۆ دادەنێت، بەجۆرێك کە لەگەلّ پەیڕەوەکەی بگونجێت و موتەعاریز نەبێت لەگەلّ لیژنەی مافی مرۆڤ کە لەناو پەرلەمان هەیە، ئەم دەستەیەش ئیشرافی هەموو حکومەت دەکات، بەلّام دەستەی تەنفیزی حکومەت قانونی بۆ دادەنێت و ئیشراف لەسەر هەندێك لە موکەوینناتی حکومەت دەکات، یەعنی لەخوار خۆی، ئەگەر سەیری ناوەڕۆکی ماددەکە بکەین بزەبت منیش لەگەلّ ئەوەدام کە ناوەڕۆکەکە زیاتر بۆ ئەوە دانراوە کە ئەم دەستەیە، دەستەیەکی تەنفیزی بێت، مەشروعێکیش هەیە، مەشروعی ئەمبوس مانی پەرلەمانی، کە پێشتریش لەم پەرلەمانە باس کرا، کە جێگای ئەم دەستەیە بگرێتەوە، لەسەر پەرلەمان و پەرلەمانیش یاسای بۆ دابنێت، خالّی دووەم: تەئیدی ئەم خالّی گۆڕینە دەکەم کەخالّی سێیەم بکرێت بە ماددەی سێیەم و تەصنیفیش بکرێت، چونکە ئەمە تەقریبەن بەشێوەی تەعریف هاتووە، بەلّکو ئەهدافەکان تەصنیف بکرێت و وازح تر بکرێت، کۆمەلّێك ئەسبابی فیکر وەکو کۆمەلّێ ئەسبابی تەمیز و ئەو جۆرە شتانە بچێتە ناو ئەهدافەکەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پەریهان خان، فەرموو.

بەڕێز پەریهان قبلای محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر بەنیسبەت ماددەی سێیەم، پێم باشە ببێت بە ئامانجی ئەم دەستەیە، لەبەر ئەوەی دەستەکە هەمووی فراوانتر دەبێت، هەموو ئەو یاسایانەش دەگرێتەوە کە هەموو بەندەکانی مافی مرۆڤی تێدا دەبێت، ئیتر پێویست ناکات لێرە بە حەتا بە تەفصیلیش باسی بکەین، باشتر وایە ببێت بە ئامانجی ئەم دەستەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من قسەکانم کرا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عومەر، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من سەرەتا ئەوە عەرز دەکەم کە ئەم یاسایە یەکێکە لە یاسا هەرە گرنگەکان، کە دێتە پەرلەمانی کوردستان، لەناو ئەم پڕۆژە یاسایەش گرنگترین ماددە، ئەم ماددەیەیە، کە ئێستا هەڵوێستەمان لەسەری هەیە، ئەوانی تر هەمووی میکانیزم و ئالیات و شتی وایە، ئەگەر هەڵەی هونەری یان ناوەڕۆکەکەی زۆر بەهێز نەبێ گرفتێکمان نیە، بۆیە داواکارم هەردوو لیژنەی بەڕێز بەهەند پێشنیار و داواکاری ئەندامان وەربگرن، چونکە باسی ئامانجی پێکهێنانە و زۆر گرنگە بەلای هەموومانەوە، تێبینیەکانی من لەسەر ئەوەن یەکەم: پشتگیری جیاکردنەوەکەی هەردوو لیژنەی بەڕێز دەکەم، دەست خۆشیان لێ دەکەم، بەڵام زۆر خۆشحاڵ دەبووم ئەگەر زیاتر هەڵوێستەیان لەسەر بکردایە، وەکو داوایان کردووە کە جیابکرێتەوە فیعلەن بە خاڵ بەندی بەعزێك ئەهدافی بەقوەت کردنی دروست کراوە، دەستەیەکیان لەکوردستان دیاری بکردایە، ئەمە وەکو هاوکارییەك بۆ بەڕێزیان من لێرە سێ، چوار خاڵم حازر کردووە، ئیحتیماله تەسنیەش بێت لەسەر پێشنیاری ئەو خوشك و برایانەی پێشتر بەس من بە تەحدیدی نووسیومە، بە ئیستقرایەکی دەقیقی زانستی بۆ دروست کردنی ئاوا دەستەیەك کە داکۆکی لەمافی مرۆڤ بکات، ئەگەر بەڕێزتان لێم وەربگرن بەو ئیعتیبارەی دوا کەسم کە قسە دەکەم، لەوانەیە باسی تەسنیە نەکردن بێتە ئاراوە، سەرەتا پێویستە ئەوە بڵێین، ئەگەر ئەهدافی ئەم دەستەیە زۆر گرنگ نیە، چۆن 11 مەهامی بۆ دیاریکراوە، یەعنی هاتووین لەخاڵی داهاتوودا، لەماددەی داهاتوودا 11 مەهاممان بەخاڵ نووسیوە، بەڵام لە ئەهدافدا بەشێوەی

داڕشتنێکی سەریع ئاماژەی پێکراوە، بۆیە دووبارەی دەکەمەوە کە بەهەند ئەم تێبینیانەم وەربگیرێت، من پێشنیار دەکەم ماددەکە بەم شێوەی لێ بێت یەعنی بڕگەی سێیەم، بەم شێوەی خوارەوە بێت، ئەگەر هەردوو بەڕێزان لە لیژنە بە دیقە لێم وەربگرن، یەکەمیان:(حماية حقوق الانسان وتعزيزها) ئەمە خۆی بۆخۆی خاڵێك بێت، دووەم: (هدف مراقبة التشريعات صادرة في الاقليم والمتعلقة بحقوق الانسان) چونکە ئەمە هەدەفێکی تەواو سەربەخۆیە، سێیەم: (حماية حرية الرأي والتعبير للمواطنين في الاقليم) چوارەم:(نشر الوعي المتعلق بحماية حقوق الانسان في الاقليم)لەوانەیە بەڕێزان بڵێن ئەمە هەندێکی لەناو دەستەواژەکاندا هاتووە، بەڵام بۆ بەهەند وەرگرتن و جیاکردنەوەی مەفصەلی ئەهدافەکان کە هەریەکەو بۆ خۆی ئالیاتی خۆی هەیە، یان ڕێگای خۆی هەیە کەلە مەهامەکاندا باس کراوە، بەم شێوە بێت ڕەنگە باشتر بێت، یەکەمیان:(حماية حقوق الانسان وتعزيزها) دووەم:(مراقبة التشريعات صادرة في الاقليم والمتعلقة بحقوق الانسان) سێیەم: (حماية حرية الرأي والتعبير للمواطنين في الاقليم) چوارەم:(نشر الوعي المتعلق بحماية حقوق الانسان في الاقليم) زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك فرسەت، فەرموو.

بەڕێز فرست احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە دێڕی دووەم و سێیەم هاتووە، (وتكون لها ميزانية مستقلة ضمن الميزانية العامة للاقليم) برادەرانی دارایی و ئابووری ئەزانن ئەنواعی میزانیە، کە میزانیەی عامی هەیە هی دەوڵەت، میزانیەی مولحەقی هەیە، میزانیە موستەقلی هەیە، هی موستەقل ئەو میزانیەیە کە دەزگایەك واریداتی موستەقیلی هەبێت، یەعنی بەخۆی تەمویلی میزانیەی خۆی بکات، لەبەر ئەوە بەڕەئی من ئەگەر بڵێین(لها ميزانيه خاصه ملحقه بالميزانيه العامة للاقليم) یان بڵێین(ميزانية ملحقة بالميزانية العامة للاقليم)، ئەوە بەنیسبەت میزانیە، بەنیسبەت فەقەرەی دووەم، بەڕەئی من پڕۆژەکە موەفەق تر بوو لە ڕاپۆرتی لیژنەی هاوبەش، (ويجوز لها فتح مكاتب في المحافظات الاخرى) ئەوە ڕەئی برادەرانیش بەجێ ئەهێنێت، ئەگەر بێت و حەزیان لێ بێت لە قەزایەك یان ناحیەیەك بکرێتەوە، ئەتوانن بە موجبی فەقەرەی دوو بیکەن، بەس ئەگەر بێت و حەسر کرا لە مەرکەزی پارێزگا، ئەو وەختە ناتوانن نووسینگە لە ناحیەو قەزاکان بکەنەوە، فەقەرەی سێیەم (يهدف هذا القانون) منیش لەگەڵ برادەرانم ئەگەر گوتمان (يهدف هذا القانون) مەفروزە ئەو ماددەیە بچێتە اسباب موجبە، وەکو پێش من باسیان کرد، بڵێین وای لێ بکەین کە دەزگاکە ئامانجەکەی ئەوەیە ئەو شتانە بەجێ بهێنێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە لیژنەی هاوبەش ڕەئیتان دەربارەی موداخەلەی ئەندامانی بەڕێز، کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت مولاحەزات و ڕاو سەرنجی سەرجەم ئەندام پەرلەمانە بەڕێزەکان، پێ دەچێت لە سێ خاڵدا زیاتر کۆکن لەسەر ئەوەی کەوا فەقەرەی سێیەمی ماددەی دووەم، کە دەڵێت (یهدف هذا القانون الی حمایة حقوق الانسان) ببێت بە (الهیئة)دووەم: تەئکید لەسەر ئەوە کرایەوە کە نووسینگەیان هەبێت لە قەزاو ناحیەکان، سێیەمیان: لەسەر موراقەبە کردن و ئەدائی ئەم دەستەیەیە، چوارەمیش: لەسەر کردنەوەی نووسینگە بوو، بەنیسبەت فەقەرەی سێیەم، ئێمە وەکو لیژنەی یاسایی تەئیدی ئەو فیکرەیە دەکەین کە بڵێت (تهدف الهیئه الی حمایه حقوق الانسان) لەبەر ئەوەی ئەمە ڕاستە یاسای دەستەیە نەك یاسای مافی مرۆڤ، وا ڕاست تر دێت کە ببێت بە هەدەفی دەستەکە، حمایە حقوق الانسان و تعزیز و بەگوێرەی ئەو مەعایرانەی کەباسیان لەسەر کراوە، بەنیسبەت کردنەوەی نووسینگەی ئەم دەستەیە لە قەزاو ناحیەکان، ئێمە لە لیژنەی هاوبەش ئیتیفاقمان لەسەر ئەوە کرد کە مەرکەزی سەرەکی ئەم دەستەیە لە هەولێری پایتەخت بێت، دواتر لەسەریەتی کەوا نووسینگە بکاتەوە لەناو شارەکاندا، بەڵام ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ ماددەی پێنجەم، لەوێدا باس لەوە کراوە کە سەرۆکی دەستە دەتوانێ ئیحداسی دەوائیری تازە بکات لەکاتی پێویستدا (عند الحاجه)، هەرچەندە هەندێ لە برادەران وایان باسکرد، کە بەپێی پێویستی بێت، دیارە ئەوە ماددەی پێنجەم هیچ مانعێکی نەهێشتووە، ئەگەر پێویست بوو، بەنیسبەت مولاحەزەی کاك رزگار لەسەر ئەوەی کەوا ئەم دەستەیە ڕەبت بکرێت بە مەجلسی قەزاوە، بە تەئکید ئێمە ئەمانەوێت دەستەیەك دروست بکەین لە کوردستاندا زۆر سەربەخۆ بێت و پەیوەست نەبێت بەهیچ دەستەیەکی تەنفیزی، قەزائی، دەستەی قەزائیش خۆی لە خۆیدا، دەستەیەك (قد یجوز) ئەویش خۆی لەخۆیدا خروقاتی یاسایی هەبێت ڕۆژێك لە ڕۆژان، لەبەر ئەوە ئێمە هەموو هەوڵێکمان و تەرکیزمان لەسەر ئەوەیە کە دەستەیەك دروست بکەین کە زۆر سەربەخۆیەتی خۆی ببینێ بۆیە پەیوەستیش بووە بە پەرلەمانەوە، چونکە پەرلەمان هەڵبژاردەی سەرتاسەری کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانە، تێکەڵە لە هەموو فیکرو بیرو باوەڕو فراکسیۆنەکان و هەموو حزبەکان و نوێنەرایەتی خەڵك دەکەن، لەبەر ئەوە بە سەربەخۆ ترین دەزگا سەیر دەکرێت، پەرلەمان پەیڕەو و پرۆگرامی خۆی هەیە، دیاریکراوە کە چۆنیەتی موراقەبە، ئیستیجواب پرسیار کردن، موراقەبەی هەموو دەستەکان و دەزگاکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان دەکات، لەگەڵیشیدا ئەم دەستەیەی کە دروست دەکرێت، بە نسیبەت ئەو مولاحەزاتانەی کە جەنابی کاك عومەر عبدالعزیز دای، ئەو مولاحەزاتانە لە شوێنی خۆیدان، ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ سەر ماددەی سێیەم، لە مەهامەکانیدا بە تەئکید مەهام بەگوێرەی یاسا لە ئەهدافەکان گرنگترە، چونکە هەدەفی ئەم دەستەیە ئەڕوانێتە ئەوەی کە شتێك تەحقیق بکات، بەڵام کە بوو بە موهیمە ئەبێتە ئەرکی سەرەکی ئەوەی کە دەبێ بەدی بهێنێت و جێبەجێی بکات، بۆیە ئەوەی کە جەنابی باسی لەسەر کرد، لە ماددەی سێیەم لە فەقەرەی (3 و 6 و 7) ودواتر باسی لەسەر کراوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سالار، فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ناچمەوە سەر ئەو دەربڕینەو ئەو بۆچوونانەی کە بۆ بەڕێزم کاك عومەر لە لیژنەی یاسایی دەری بڕی، هاوڕام لەگەڵی یەك بەیەك، بەڵام ئەوەی پەیوەندی بەیەك، دوو خاڵەوە هەیە، کە بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان ئاماژەیان پێکرد، ئەمەوێت ڕوونی بکەمەوە، ناو نەهاتنی ئەو بەندانەی کە پەوەندی بە جارنامەی گەردوونی مافەکانی مرۆڤەوە هەیە، کە دەستەواژەی یان مەعاییری نێودەوڵەتی هات، ڕاستەو ڕاست ئەو مەبەستەش ئەپێکێت، هەروەها لە ماددەی دووەم بڕگەی یەکەم وترا ئەم دەستەیە کەسایەتی مەعنەویی و سەربەخۆیی دارایی و ئیداری دەبێت، ئەمە مەسەلەیەکی تەواوە، ئەگەر تەواوی بخەینە پاڵ ئەمە ناکاتە ئەوەی کە ئەمە ناتەواو بێت، تەئکید بکەینەوە لەوەی کە وشە یان دەستەواژەی تەواو ئیزافە بکرێت، بۆیە وەکو خۆی کارێکە مەبەستەکە ئەگەیەنێت، هەروەها لە ماددەکانی تری داهاتوودا قسە لەسەر مەهامی ئەم دەستەیە کراوە، ئەوەی پەیوەندی بە بەدواداچوون هەیە بۆ گرتووخانەکان و ڕەوشی زیندانیان و ئەو مەسەلانەی کە ئەم دەستەیە ئەرکەکانی دەکەوێتە ئەستۆ، سەبارەت بەو دەربڕینانەی کاك عومەر دەری بڕین، من هاوڕام لەگەڵ خاڵی سێیەمی کە ئەگەر لە مەهامیشدا دووبارە بووبێتەوە ئەوە لێرەدا جارێکی تر لە ئەهدافەکاندا جەختی لەسەر بکرێت، کە ئەو وتی (حماية حرية الرأي في الاقليم) تطويريشی بۆ ئیزافە بکرێت، (تطوير حماية حرية الرأي والتعبير للمواطنين في الاقليم) بۆیە بە پێویستی دەزانم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان لیژنەی هاوبەش حەسریان کردووە کە دەڵێت(في مراكز سائر محافظات)ئەوە حەسرە، بەڵام لە ئەصڵی مەشروعەکە لە دووەم کەهاتووە(يكون المقر الرئيسي للهيئة في محافظة اربيل عاصمة الاقليم، ويجوز لها فتح مكاتب في المحافظات الاخرى)، تکایە لیژنەی یاسایی ڕەئیتان لەسەر ئەوە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە کە داوامان کردووە (تفتح لها مكاتب)واتە ئیلزامی بێت کە نووسینگە لە پارێزگاکان بکاتەوە، بەڵام هیچ دەقێك نیە کە ڕێگر بێت، کە لە قەزاکانیشدا بکرێتەوە، لەبەر ئەوە ئێمە لە ماددەی پێنج ئەو مافەمان داوەتێ، ئیستیحداسی هەر نووسینگەیەك بکات کە سەر بەو دەستەیە بێت، بەڵام ئیلزام بکرێت لە پارێزگاکان نووسینگەی هەبێت، هەر ئەوەندەیە کە داوامان کردووە لە ڕاپۆرتی هاوبەش، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عومەر، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەدەف لەوەی کە نووسینگە لەشارەکانی تردا بکرێتەوە بۆ ئەوە چەند سەبەبێك هەیە، یەکەم: ئەو نووسینگانە زیاتر نزیك دەبن لە خەڵکی ناوچەکە بە کاملی حەسر نابێت بەتەنها لە شاری هەولێر، ئەم نووسینگانە خەڵك ئەتوانێ لە شارەکانی تر هاتووچۆیان بۆ بکەن، ئاسانکارییە بۆ ئەو خەڵکانەی کە خروقاتێکی مافی مرۆڤ ئەبینن، یان لە شارەکاندا ڕوو دەدات، نووسینگەکە لە واقیعی حاڵەکەوە نزیك تر بۆیە بڕیارماندا بە هاوبەشی کە ئەوە لە شارەکانی تردا بکرێتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێرە پێشنیار هات کە ناوی قەزاو ناحیەکان دیاریکرا، کە دەڵێت(في مراكز محافظات)ئەمیش تەحدیدی کردووە، یەعنی ئیلغای کردۆتەوە کە لە قەزایەك یان ناحیەیەك هەبێت، جا ئەمە چارەسەرێکی بکەن یان لە قەزاو ناحیەکاندا بکرێتەوە. دەنگدان، چونکە چەند بەڕێزێك کە پشتیوانی لێ بکات، کەرەم بکە.

بەڕێز دڵشاد شهاب حاجی محمد :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەسەلەی کردنەوەی مەکاتیب یان نووسینگە یان دائیرەی تر بێ وەکو عەرزمان کردن، ماددەی پێنج حەقێکی داوە کە دەڵێ: ئەگەر هات و موتەتەلەباتی عەمەل پێویستی بەوە کرد رەئیسی هەیئە ئەتوانێ ئیستیحداسی دەوائیری تازە بکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر دەرگای موناقەشە بکەینەوە دەبێ دووبارە ڕێگا بە هەموو ئەوانی تر بدەین و دووبارە موناقەشە بکەن، لەبەر ئەوە داوای لێبوردن دەکەم، نیزامیە؟، کەرەم بکە.

بەڕێز حسن محمد سووره:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئیقتیراحی لێژنەی هاوبەش و ئیقتیراحێکی تریش لێرە هەبوو کە ماددەکە بکرێ بە دوو ماددە، لەو حاڵەتە ئەو موناقەشانەی ئێستا زیاتر لەسەر ماددەی سێیەمە، دووەم: ئەبێ ماددەی سێیەم بە جیا بخرێتە دەنگدان و زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا بۆ کردنەوەی ئۆفیسی ئەو هەیئەتە، کە لێرە لە ئەصڵی مەشروعەکە هاتووە و ئەڵێ: هەولێر و موحافەزەکانی تر، تەبعەن دەسەڵاتی پێداوە ئەیکات یان نایکات، یەعنی ئەگەر بە زەروری زانی هەیئەکە

ئەیکاتن، راپۆرتی هاوبەش حەصری کردووە، ئەڵێ لە موحافەزەکان بکرێ، مەرکەزی موحافەزەکان بێ، قەزا و ناحیەکانی لێ لاداوە، پێشنیاری ئەو بەڕێزانەش ئەڵێن لە قەزا و ناحیەکانیش بێ، ئێستا ئەمە ئەخەینە دەنگدانەوە بەڕێزان، کێ لەگەڵ ئەوەیە ئەم هەیئەتە سەرەرای عاصیمەی ئیقلیم لە پارێزگاکان و قەزاکانیش بکرێتەوە، کاك شێروان نیزامیە؟

بەڕێز شێروان ناصح حیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر سەیری ئەصڵی مەشروعەکەی بکەین کە لە حکومەت هاتیە، حەصری کردیە بە موحافەزات، بەڵام کردنەوەکەی جەوازیە، لە موحافەزات دەیکاتەوە یان نایکاتەوە، ئێمە ئێستا لێرە هەموو قەزا و ناحیەکان داخیل بکەین، مەنتیق نیە ئێمە بیکەینە وجوبی، ئێمە لەو حالەتە دەبێ بیکەینە جەوازی، حەقی هەیە لە موحافەزات و ئەقزیە و نەواحی بیکاتەوە، کەواتە دەبێ لە ئەصڵی مەبدەئەکە بکۆڵینەوە، مەبدەئەکە بکەینە جەوازی بۆ موحافەزات و بۆ ئەقزیە و بۆ نەواحی، ئینجا کەیفی خۆیەتی لە کوێ دەیکاتەوە با بیکاتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ببورە، جوابت دەدەین، چونکە حکومەت ناردوویەتی بۆ ئەوەی ئێمە لێرە دیراسەی بکەین و زەروورە بۆ خەڵکی کوردستان وای لێ بکەین، ئەوە یەك، دوو: پێشنیار هەیە و چەند بەڕێزێك پشتیوانیان لێ کرد، هەندێك ئەڵێن لە قەزاش بکرێتەوە و ئیلزامی بێت، ئەبێت بیکاتەوە، هەندێ بەڕێزی تریش ئەڵێن لە ناحیەکانیش بکرێتەوە، هەندێك لە ئێوەی بەڕێزیش ئەڵێن ئیلزامی نەبێت، هەیئەتەکە جەوازی بێت و خۆی بڕیار بدات، ئێمە ئەوە ئەخەینە بەر دەستی ئێوەی بەڕێز، نیزامیت هەیە؟، کەرەم بکە.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ مەرکەزی موحافەزات وجوبی بێت، بۆ قەزاکان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

رەجائەن، ئەوە نیزامی نیە، کەی ئەوە نیزامیە؟، شەرحە برای من، بەڕێزان کێ لەگەڵ ئەوەیە سەرەرای موحافەزەکان ئیلزامی بێت، ئەو وشەیە ئێستا ئەخەینە دەنگدان و پاشان قەزاکان و پاشان ناحیەکانیش، کێ لەگەڵ ئەوەیە لە موحافەزەکانی تر مەکتەبەکە ئەبێت هەبێت؟، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟، بە کۆی دەنگ لەگەڵ ئەوەن ئەبێ لە گشت موحافەزەکان ئۆفیسی ئەو هەیئەتە هەبێ، کێ لەگەڵ ئەوەیە لە قەزاکانیش هەبێت؟، ئیجباری بێ لە قەزاکانیش هەبێ؟،هەشت کەس ، کێ لەگەڵدا نیە کە ئیجباری بێ؟، زۆر سوپاس، یەعنی جەوازی ئەتوانن لە قەزاکان و لە ناحیەکانیش بکەنەوە، بەڵام لە موحافەزەکان

ئیجباریه و ئەبێ هەبێت، ئەوە نوقتەیەك بوو كە پێویستی بە دەنگدان بوو، ئەوەی نیزامیە موستەقیلە، كەرەم بكە.

بەڕێز د.احمد ابراهیم وەرتێ:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

پێویستە جەوازیەكەش بخرێتە دەنگدانەوە، كە لە قەزا و ناحیەكان بۆی هەبێ مەكاتیب بكرێتەوە یان نا، ئەویش بخرێتە دەنگدانەوە، بۆ ئەوەی لەناو قانونەكە جێگیر ببێ.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

خرایە دەنگدانەوە و حەسم بوو، خرایە دەنگدانەوە و لە قەزاكان بە ئیلزامی دەنگی نەهێنا، بۆیە بە جەوازی ئەوە قبولّ كرا، بەلّام بە ئیلزامی، بە جەوازی لە ناحیەش بۆیان هەیە بیكەن، كە ئەلّێن لە موحافەزە لەوێندەریش بیكەنەوە، ئێستا ئەو موصتەلەحی كە میزانیە موستەقیلە پێویست بە دەنگدان ناكات، ئەمە خۆی هەلّەیە، لێژنەی یاسایی تكایە چاكی بكەن و بیخوێننەوە فەقەرەی یەكەم بە چ شكلێك بێ بە تەواوی؟

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

المادة الثانية:

اولآ:تؤسس هيئة باسم الهيئة المستلقة لحقوق الانسان في اقليم كوردستان العراق، تتمتع بالشخصية المعنوية و الاستقلال المالي و الاداري و تكون لها ميزانية خاصة ضمن الميزانية العامة للاقليم و ترتبط بالبرلمان و تكون مسؤولة امامه.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەلّی، بە كوردیش كەرەم بكەن.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی :

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی دووەم:

یەكەم: دەستەیەك دادەمەزرێ بەناوی دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ لە هەرێمی كوردستانی عیراقدا، كەسایەتی مەعنەوی و سەربەخۆیی دارایی و ئیداری دەبێت لە چوارچیوەی بودجەی گشتی هەرێمدا، بودجەیەكی سەربەخۆی دەبێت و بەپەرلەمانەوە پەیوەست دەبێت و لەبەردەمیدا بەرپرس دەبێت.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێزان وەکو ئێستا خوێندرایەوە صیاغەکە، ئەیخەینە دەنگدان، کێ لەگەڵدایە تکایە دەست بەرزبکاتەوە؟، ماددەی یەك بەس ئەوەلەن، کوردیەکە دووبارە بیخوێنەوە تکایە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دووەم:

یەکەم: دەستەیەك دادەمەزرێ بەناوی دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستانی عیراقدا، کەسایەتی مەعنەوی و سەربەخۆیی دارایی و ئیداری دەبێت لە چوارچیوەی بودجەی گشتی هەرێمدا، بودجەیەکی تایبەتی دەبێت و بەپەرلەمانەوە پەیوەست دەبێت و لەبەردەمیدا بەرپرس دەبێت.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثانية:

اولآ:تؤسس هيئة باسم الهيئة المستلقة لحقوق الانسان في اقليم كوردستان العراق، تتمتع بالشخصية المعنوية و الاستقلال المالي و الاداري و تكون لها ميزانية خاصة ضمن الميزانية العامة للاقليم و ترتبط بالبرلمان و تكون مسؤولة امامه.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەو شێوەیە ئەیدەینە دەنگدان، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟، بە کۆی دەنگ پەسند کرا، بۆ فەقەرەی دوو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بڕگەی دووەممان بەو شێوەیە داڕێشتەوە:

ثانياً: يكون المقر الرئيسي للهيئة في اربيل عاصمة الاقليم، و تفتح لها مكاتب في مراكز سائر المحافظات الاخرى، كما و يجوز لها فتح مكاتب في الاقضية و النواحي.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟، بە کۆی دەنگ ئەوەش پەسند کرا بۆ سێیەم.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیارێك هەبوو کە سێیەم بکرێتە ماددەیەکی سەربەخۆ، لە دوو تەواو بوو، سێیەم بکرێتە ماددە سێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەیخەینە دەنگدان، کێ لەگەڵدایە؟، سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟، بە کۆی دەنگ پەسند کرا بکرێتە ماددەیەکی سەربەخۆ، سێیەم لە ماددەی دوو کە بڕیار درا، ئێوەی بەڕێز بریارتان دا ببێتە ماددەیەکی سەربەخۆ، بەڵام ئەم موناقەشەیە لەسەری تەواو ببوون ئێستا صیاغەی بکەن بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدان، فەرموو.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثالثة:

تهدف الهيئة الى الحفاظ على حقوق الانسان و تعزيزها و الدفاع عنها في جميع المجالات وفق المعايير الدولية مع نشر ثقافة حقوق الانسان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان بەو شێوەیە ماددەی سێ ئەخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، نیزامیە؟ فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشنیارێکم کرد و لێژنەی مافی مرۆڤ پشتگیریان لە رەئیەکە کرد، جەنابی کاك عومەر وتی لە مەهامەکاندا هەیە ئەو فەقەرەیە کە کاك سالار لەگەڵی بوو، تطوير و حماية حرية الرأي و التعبير للمواطنين في الاقليم، لە تەواوی مەهامەکاندا خوێندمەوە تیای نیە و لێژنەی مافی مرۆڤیش پشتگیری لە رەئیەکەی کرد، بۆیە حەز دەکەم بیخەیتە دەنگدانەوە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز کاك فرسەت موداخەلەی هەیە.

بەڕێز فرسەت احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

حوریەتی رەئی و تەعبیر جوزئێکە لە مافەکانی مرۆڤ، جا مافەکانی مرۆڤ سی ماددەنە لە ئیعلانی عالەمی، ئەگەر باسی ماددەیەك بە تەنیا بکەین، باسی 29ی تر نەکەین وا بزانم ئەوە خەلەلێکی گەورەیە، هەر جوملەی مافی مرۆڤ شامیلی هەموویانە و بۆ بۆ یەك نوقتە جیاوازی بکەین و ئەوانی تر واز لێ بێنین؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی کەرەم بکەن.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەوەی پەیوەندی بە ئەو بۆچوونە هەیە کە بۆ بەڕێز کاك عومەر دەری بڕی، لە راستیدا لە هەڕێمی کوردستاندا بۆ گەشەپێدان و پاراستنی بیرو رای ئازاد مەسەلەیەك ئەهێنێ ئەم دەستەیە بە وازیحی لە ئامانجەکانی خۆیدا و ئەهدافەکانی خۆیدا روونی بکاتەوە، راستە بەشێکە لە بنەماکانی مافی مرۆڤ، بەڵام جارێکی تر تەئکید کردنەوەی بە وازیحی ناکاتە خەرقی ئەم مەسەلەیە و تەئکید کردنەوە هەندێ جار بە گرنگ دەزاندرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەم بکە فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من کە وەڵامم دایەوە لەسەر بڕگەی سێ ماددەی سێیە، باس لە تەئکید لە مەدا مولائەمەی تەشریعات، باس لە حوریاتی ئەساسی و هەموو حقوقەکانی ئینسان دەکات، تەبعەن یەکێك لە حوریەتی رەئی و دەڕبڕین و نووسین و گەران و ژیان، ئەمە هەر یەکێکە لە زمنی ئەو حوریاتە ئەساسانەی کە هەموو ئینسان هەیەتی، وەکو کاك فرسەتیش باسی کرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا ئاخیر جار صیاغەکەی بخوێننەوە بۆ ئەوەی بخرێتە دەنگدان.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی :

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثالثة:

تهدف الهيئة الى الحفاظ على حقوق الانسان و تعزيزها و الدفاع عنها في جميع المجالات وفق المعايير الدولية مع نشر ثقافة حقوق الانسان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵە بەو صیاغەی کە ئاخیر جار خوێندرایەوە دەستی بەرز بکاتەوە؟، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟ تەرجومە ئەکرێت، تەواو بۆ ماددەی چوار کەرەم بکەن.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی سێ کە ئێستا بە گوێرەی گۆرانکاری تەسەلسولەکان دەبێتە ماددەی چوار:

المادة الرابعة: لغرض تحقيق اهداف هذا القانون، تتولى الهيئة المهام التالية:

1-تقديم المشورة و الرأي فيما يتعلق بقضايا حقوق الانسان للوزارات والمؤسسات ذات العلاقة في الاقليم.

2-نشر ثقافة حقوق الانسان و قضايا المرأة و الطفل بترسيخ قيم التسامح و مفاهيم التضامن الاجتماعي.

3-التأكد من مدى ملائمة التشريعات في الاقليم لمبادئ حقوق الانسان و الحريات الاساسية في المجتمع الكوردستاني و أبداء مقترحات بهذا الشأن.

4-تقييم مدى التزام السلطات في الاقليم بأحكام المواثيق و البنود الخاصة بحقوق الانسان و العهدين الدوليين و الخاصين بالحقوق المدنية و السياسية و بالحقوق الثقافية و الاجتماعية و الاقتصادية و ابراز الانتهاكات التي قد تنجم عن ممارسات السلطات في الاقليم.

5-اعداد دراسات و بحوث دورية و اصدار نشرات و مطبوعات حول سبل تحسين حقوق الانسان في الاقليم و عقد الندوات و الاجتماعات في المناسبات المتعلقة بقضايا حقوق الانسان.

6-مراقبة اوضاع السجون و مراكز الاصلاح الاجتماعي و المواقف و المعتقلات و مراكز التحقيق واعداد التقارير الدورية عن حياة السجناء و المودعين في الاصلاحيات و الموقوفين التنسيق مع ممثلي السلطة القضائية و وزارتي العدل و العمل و الشؤون الاجتماعية.

7-تلقي الشكاوي من الافراد و الجماعات و منظمات المجتمع المدني عن انتهاكات حقوق الانسان و التأكد من صحتها و تحريك الدعاوي المتعلقة بها و اخبار الادعاء العام بها لاتخاذ الاجراءات القانونية و متابعة نتائجها.

8-التعاون مع المنظمات المعنية بحقوق الانسان و غيرها من منظمات المجتمع المدني داخل الاقليم و خارجه و مع الجمعيات الفكرية و الاقتصادية و الاجتماعية و تنظيم حلقات البحث مع المواطنين في الاقليم بما يضمن نشر ثقافة الالتزام بالبنود التشريعية و الاتفاقيات الدولية حول قضايا حقوق الانسان لتعزيز سيادة القانون و تكريس احترام حقوق الانسان.

9-التعاون و التنسيق مع المنظمات الدولية المختصة بقضايا حقوق الانسان و الجهات الاخرى ذات العلاقة بهدف تمثيل حكومة اقليم كوردستان في الاجتماعات و المؤتمرات المعنية بحقوق الانسان.

10-اعداد تقرير سنوي لبيان الصورة الحقيقية وواقع حقوق الانسان في الاقليم و رفعها الى برلمان كوردستان و الجهات ذات العلاقة مع بيان التوصيات العملية لحماية وتعزيز حقوق الانسان في كوردستان.

11-تقديم تقرير دوري حول اوضاع حقوق الانسان الى رئيس الاقليم و رئيس البرلمان و رئيس مجلس الوزراء.

بەڕێز بەفرین حسین خلیفە؛

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوارەم:

بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانی ئەم یاسایە، دەستەکە ئەم ئەرکانەی خوارەوە دەگرێتە ئەستۆ:

1-راوێژ و رای خۆی دەربارەی مەسەلەکانی مافی مرۆڤ پێشکەش بە وەزارەتەکان و ودەزگاکانی هەرێم دەکات.

2-ڕێگای چەسپاندنی بەهای لێبوردەیی و ماناکانی هاوکاری کۆمەڵایەتیەوە و ڕۆشنبیری مافی مرۆڤ و مەسەلەکانی ژنان و منداڵان بڵاو دەکاتەوە.

3-دڵنیا بوون لە چەند و چۆنی گونجاندنی یاساکانی هەرێم لەگەڵ پرنسیپەکانی مافی مرۆڤ و ئازادیە سەرەکیەکانی کۆمەڵگای کوردستانیدا و دەربڕینی پێشنیاز لەم بارەیەوە.

4-هەڵسەنگاندنی پلەی پابەندبوونی پلەی دەسەڵاتەکان لە هەرێمدا بە حوکمەکانی بەلگەنامە و بەندە تایبەتیەکانی مافی مرۆڤ و بە هەردوو عەهدە نێودەوڵەتیە تایبەتیەکەی مافەکانی مەدەنی و سیاسی و ئەو مافە رۆشنبیری و کۆمەڵایەتی و ئابووریەکانەوە، لەگەڵ دەرخستنی ئەو پیشێلکاریانەی کە دوور نیە بە هۆی مومارەسەی دەسەڵاتەکانی هەرێمەوە پەیدا ببن.

5-ئامادە کردنی لێکۆڵینەوە و لێ توێژینەوەی خولاو و خول و دەرچووانی بلاوکراوە و چاپەمەنی دەربارەی ڕێگاکانی باشتر کردنی مافی مرۆڤ لە هەرێمدا لەگەڵ بەستنی دوو کۆبوونەوە لە بۆنەکانی مەسەلەی مافی مرۆڤدا.

6-چاودیری کردنی بارودۆخی بەندیخانەکان و مەرکەزەکانی چاککردنی کۆمەڵایەتی و دەستبەسەرگرتووخانەکان و مەرکەزەکانی لێپێچینەوە و ئامادەکردنی ڕاپۆرتی خولاو و خول دەربارەی ژیانی بەندییەکان و دەربارەی سپێردراوان بە چاککردنی کۆمەڵایەتی و گیراوەکان بە هاودەنگی لەگەڵ نوێنەرانی دەسەڵاتی دادوەری و وەزارەتی داد و وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی.

7-وەرگرتنی شکات لە خەڵک و لە کۆمەڵە و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی لەبارەی پێشیل کردنی مافی مرۆڤەوە لەگەڵ دڵنیا بوون لە ڕاستی شکاتەکان و ڕوون کردنەوەی دەعوا لە دژی تاوانبارەکان و خەبەریش دەدات بە داواکاری گشتی کە ڕێکاری یاسایی بگرێتە بەر و بەدواداچوونی ئەنجامەکانیشی بکات.

8-هاوکاری لەگەڵ ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ و ڕێکخراوەکانی دیکەی کۆمەڵگەی مەدەنی کە کار دەکات لە هەرێم و لە دەرەوەی هەرێمیشدا، هەروەها لەگەڵ کۆمەڵەی هزری و ئابووری و کۆمەڵایەتیەکانیشدا ئۆقرە لێ توێژینەوەش لەگەڵ هاولاتیاندا لە هەرێمدا بە گوێرێك ڕێك دەخات کە ڕۆشنبیری پابەند بوون بە بەندە یاساییەکان و ڕێککەوتنە نێودەوڵەتیەکان و مەسەلەکانی مافی مرۆڤ زامن بکات لە پێناوی سەروەری یاسا و ڕێزگرتن لە مافی مرۆڤدا.

9-لەگەڵ ڕێکخراوە پەیوەندیدارەکان بە مەسەلەی مافی مرۆڤ و لایەنەکانی دیکەدا کە پەیوەندییان بە مافی مرۆڤەوە هەیە هاوکاری و هاودەنگی دەکات بە ئامانجی ئەوەی کە حکومەتی هەرێمی کوردستان لە کۆبوونەوە و کۆنگرەکانی مافی مرۆڤدا بنوێنن.

10-ڕاپۆرتی ساڵانە ئامادە دەکات بۆ ئەوەی شێوەی ڕاستەقینەی مافی مرۆڤ لە هەرێمدا ڕوون بکاتەوە و ڕاپۆرتەکە دەدات بە پەرلەمانی کوردستان و لایەنە پەیوەندیدارەکان لەگەڵ پیشاندانی ڕاسپاردەی بەکردار بۆ پاراستن و بەهێزکردنی مافی مرۆڤ لە کوردستان.

11-ڕاپۆرتی خولا وخول لەبارەی مافی مرۆڤەوە دەدات بە سەرۆکی هەرێم و سەرۆکی پەرلەمان و سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی هاوبەش رەئیتان دەربارەی ئەو ماددەیە؟

بەڕێز د.رۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی سێیەمی ئەصڵی پرۆژەکە کە بووە ماددەی چوارەم، ئێمە لە راپۆرتی هاوبەش کە لە لایەن هەردوو لێژنە ئامادە کرایە، سێ تێبینیمان لەسەر هەیە:

تێبینی یەکەم: تایبەتە بە بڕگەی شەشەم کە بە پێویستی دەزانین وەزارەتی ناوەخۆ بۆ کۆتایی ئەو بڕگەیە زیاد بکرێ لەبەر ئەوەی ئەو بابەتانەی لە بڕگەی شەش باسکرایە بەشێکی پەیوەندی بە وەزارەتی ناوەخۆ هەیە، جگە لەو وەزارەتانەی کە ئاماژەیان پێکراوە، کە وەزارەتی داد و وەزارەتی کار و کاروباری کۆمەڵایەتین پێویستە وەزارەتی ناوەخۆش زیاد بکرێ.

تێبینی دووەم: تایبەتە بە بڕگەی دەیەمی پرۆژەکە کە راپۆرتی سالانە ئامادە دەکرێ و بەرز دەکرێتەوە بۆ پەرلەمان، ئێمە تێبینی ئەوەمان کرد کە بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان بەرز بکرێتەوە و هەروەها سەرۆکایەتی هەرێمی کوردستان و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، واتا ئەو راپۆرتە سالانە بۆ هەر سێ سەرۆکایەتی بەرز بکرێتەوە.

دوا تێبینیمان لەسەر بڕگەی 11ی ماددەکەیە کە دابڕێژێتەوە بە شێوەیەك کە ئەو راپۆرتەی کە ناو بەناو پێشکەش دەکرێ سەبارەت بە بارودۆخی مافەکانی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان، تەنها ئەو راپۆرتە پێشکەش بکرێ بۆ پەرلەمانی کوردستان، راپۆرتە سالانەکە کە لە بڕگە 10 هاتووە بۆ هەر سێ سەرۆکایەتی، بەڵام ئەو راپۆرتەی کە لە بڕگەی 11 باسی لێوە کراوە تەنها بۆ پەرلەمان بەرز بکرێتەوە، پێشنیارمان کردووە کە بەو شێوەیە هەردوو بڕگە دابڕژرێتەوە:

10-اعداد تقرير سنوي لبيان الصورة الحقيقية وواقع حقوق الانسان في الاقليم و رفعها الى رئاسة برلمان كوردستان و رئاسة اقليم كوردستان و رئاسة مجلس الوزراء والجهات ذات العلاقة مع بيان التوصيات العملية لحماية وتعزيز حقوق الانسان في كوردستان.

سەبارەت بە بڕگە 11 بەو شێوەیە دابرژرێتەوە:

11-تقديم تقرير دوري حول اوضاع حقوق الانسان الى برلمان كوردستان.

زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو موراعاتی پرۆتۆکۆل بکرێ، رئاسە الاقلیم، رئاسە البرلمان، حکومەت، یەعنی پاش و پێش نەکرێ، ئێمە لە پەرلەمان تەشریع دەکەین، یەعنی رەفع بۆ رەئیس پەرلەمان دوایی بۆ رەئیس ئیقلیم نەختێك لە شوێنی خۆی نیە، لە رووی پرۆتۆکۆلیەوە، بەڵی.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (10)

دووشەممە رێکەوتی 2010/5/17

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێکەوتی 2010/5/17 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (10)ی خولی سێیەم, ساڵی (2010) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پێڕۆی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (10)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێکەوتی 2010/5/17 دا بەم شێوەیە بێت:

1 ـ بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان ـ عیراق.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی یەکەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن/10، ڕۆژی دانیشتن2010/5/17، بەرنامەی کار:

بە پێی حوکمەکانی بڕگە 1ی ماددەی 20 لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە 1ی هەموارکراوی ساڵی 1992 ی پەرلەمانی کوردستان ـ عیراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری دا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە 10ی خولی 1ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر 11 ی پێش نیوەڕۆ، ڕۆژی دوو شەممە، ڕێکەوتی 2010/5/17 دا بەم شێوەیە بێت:

1 ـ بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان ـ عیراق.

لیژنەی یاسایی و لیژنەی مافی مرۆڤ کەرەمکەن بۆ شوێنەکەتان، فەرموون، بەڕێزان لە دانیشتنی رابردوو کە بڕیار بوو ئەو بەڕێزانەی کە دەیانەوێ قسە بکەن لەسەر ماددەی 4، ئێستا هەر بەڕێزێك کە دەیەوێت لەسەر ئەو ماددەیە کە ماددەی 3 بوو، بووە بە ماددەی 4، تکایە مایکەکە بکەنەوەو ناوتان بڵێن، هاوڕاز خۆشناو، عمر هەورامی، فاضل بەشارەتی، کاردۆ محمد، ڤیان عبدالرحیم، نەسرین جمال، رفیق صابر، صباح بەرزنجی، بەیان احمد، سمیرە عبدالله، رزگار محمد امین، عدنان عثمان، عبدالله، زانا رۆوف، بێریڤان سەرهەنگ، پەروین عبدالرحمن، تارا ئەسعەدی، حسن محمد، خورشید احمد، دانا سعید صۆفی، احمد وەرتی، گولیزار، بلال سلێمان، پەیمان عزالدین، حمە سعید، بشیر خلیل، ئێستا هاوڕاز خان کەرەمکە.

بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم باشە لەم ماددەیە لە ئەرکەکانی ئەم دەستەیە خاڵێك زیادبکرێت، ئەویش بوونی هەڵوێستە، کاتێك پێشێلکاری بەرامبەر بە مافی مرۆڤ دەکرێت، یەعنی بەڕاستی من چی بکەم لە دەستەیەك یان تەنانەت وەزارەتی مافی مرۆڤیش کاتێك کە کچێکی 12 ساڵانە لەبەردەرگای وەزارەت دێتە کوشتن؟، ئەم یاداشتنامەیەکیشی نابێت!، بۆیە پێم باشە ئەو خاڵەی بۆ زیادبکرێت کاتێك کە پێشێلکاری بەرامبەر بە مافی مرۆڤ دەکرێت ئەم دەستەیە مولزەم بکرێت بە بوونی هەڵوێست لەو کاتەدا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عمر فەرموو.

بەڕێز عمر هەورامی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە خاڵی سێیەم دڵنیا بوون لە چەندی و چۆنی گونجانی یاساکانی هەرێم، پێشنیار دەکەم ئەنزیمە و تەعلیماتی حکومەتی هەرێمی کوردستانیشی بۆ ئیزافە بکرێت، چونکە ئیحتمال دەکات هەندێك لەو پەیڕەو لەو ڕێنماییانەی کە دەردەچن جێی ئەوە بن کە دڵنیا بوونەوەیان لەسەر بکرێت لەلایەن ئەم

دەستەیەوە لە داهاتوودا، لە خاڵی شەشەم کە تایبەتە بە چاودێری کردن، پێشنیار دەکەم لە جێی وشەی (هاودەنگی) وشەی (ئاسانکاری) دابندرێت کاتێك کە دەڵێ: دەربارەی سپێردراوە بە چاککردنی کۆمەڵایەتی گیراوەکان بە هاودەنگی لەگەڵ نوێنەرانی دەستەڵاتی دادوەری و وەزارەتی داد و وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی، ئەگەر ڕاپۆرتی موراقەبە ئامادە بکرێت لەلایەن ئەم دەستەیەوە دەبێت خۆی پێی هەڵبستێت و ئەو دەزگایانەی تر ئاسانکاری بۆ بکەن لە ئامادەکردنی ڕاپۆرتەکە، نەك بە هاودەنگی و هەماهەنگی لەگەڵ ئەواندا، چونکە ناکرێت هەریەك لەو دەسەڵاتانەی پێشوو ڕاپۆرتێك ئامادە بکەن کە دژی ئەرك و چالاکی و کاروبارەکانی خۆیان بووبن لەلایەن فەرمانبەرانی ئەو دەسەڵاتانە یان ئەو دامەزراوانەوە ئەنجام درابێت، لە خاڵی 8 هاوکاری لەگەڵ ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ و ڕێکخراوەکانی دیکەی کۆمەڵگەی مەدەنی دا دەکات لە هەرێم و لە دەرەوەی هەرێمیش دا پێشنیار دەکەم ڕەزامەندی سەرۆکایەتی پەرلەمانی لەگەڵ بێت، چونکە لە دەرەوەی هەرێم پێویست دەکات ئەم دەزگایە ڕەزامەندی جیهەتێکی باڵا وەربگرێت، ئەگەر هەر تەنسیقێك یان کارێك ئەگەر هەبێت لە ئاستی ئیقلیمی یان نێودەوڵەتی کە ئەنجامی بدات، لە بڕگەی 9 لەگەڵ ڕێکخراوە تایبەتمەندەکانی مەسەلەی مافی مرۆڤ و لایەنەکانی دیکە تا دەگاتە ئەوەی بە ئامانجی ئەوەی کە حکومەتی هەرێمی کوردستان، بە باوەڕی من حکومەت لابرێت و هەر بکرێت بە هەرێمی کوردستان، چونکە ئەگەری هەیە لەو کۆنگرەو لەو مناسەبەتە نێودەوڵەتی و ئیقلیمیانەی کە هەیە دەزگایەکی غەیری دەسەڵاتی جێ بەجێ کردن موشارەکە بکات، یان ئەم دەزگایە و ئەم دەستەیە کە لە داهاتوو ئیش بۆ ئەوە بکات، بۆ نموونە لە ئاستی پەرلەمان، لە ئاستی دەسەڵاتی دادوەری موشارەکەیان هەبێت، بۆیە باشتر وایە ئەو وشەیە لابرێت بە ئامانجی ئەوەی کە هەرێمی کوردستان لە کۆبوونەوەو کۆبوونەوەکانی مافی مرۆڤ بنوێنن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك فاضل فەرموو.

بەڕێز فاضل بەشارەتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر لە هەمان ماددەی 4 لە خاڵی 5 باسی ڕوونکردنەوەو نەدەوات دەکات لەسەر ئەو پێشێلکاریانەی مافی مرۆڤ کە لە ڕابردوو بەسەر گەلی کورد و نەتەوەکەمان بە گشتی داهاتووە، ڕاستیەکەی ئەمە من دەتوانم بڵێم دوو شێوە ڕوونکردنەوەی دەوێت کە مەفروزە ئەو هەیئەتێکی تایبەتی لەناو ئەو دەستەیە بۆ تەشکیل بکرێت، یەکەم/ ئاشناکردنی بە تایبەتی جیلی نوێی ئەمڕۆی کوردستان بەو هەموو کارەساتە دڵتەزێنە، بەو هەموو پێشێلکاری مافی مرۆڤەوە کە بەسەر هەرێمی کوردستان دا هاتووە، بەڕاستی تا ئێستاش زۆربەی زۆری چین و توێژەکانی خەڵکی کوردستان زۆر بێ خەبەرن یان بۆیان باس دەکرێت بەشێوەیەك کە تەفسیری دەکەن کە باوەڕیان بەو هەموو پێشێلکاریەی مافی مرۆڤ نیە کە لە کوردستان لەلایەنی دەسەڵاتدارانی ڕابردووەوە بەسەر هەرێمی کوردستان داهاتووە، خاڵێکی تر من پێشنیار دەکەم کە لە خاڵی

6 هەر لەو بەندە دا هاتووە باس لە چاودێری کردنی بەندیخانەکان دەکات، هەموومان دەزانین بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، بەڕاستی زۆر کات کەسوکاری بەندکراوەکان یان بەندکراوەکان خۆیان لەهەر ڕێگایەکەوە کە هەیە پەیوەندی بە خەڵکانی دەرەوەی هەرێمی کوردستان دەکەن و پەنایان بۆ دەبەن بۆ ئەوەی لە پێشێلکاری مافی مرۆڤ بیان پارێزێت، وە بەڕاستی ئەوەی کە پێشێلکاری زەقە لەبەندیخانە سەرپێیەکانی هەرێمی کوردستاندا هەیە، خەڵك هەیە بەڕاستی سێ ساڵ بەند کراوە بە بێ مەحکەمە بەردراوە، یەعنی بەڕاستی ئەمە گەورەترین پێشێلکردنی مافی مرۆڤە کە لە هەرێمی کوردستان دا لە دوای ئەو هەموو عەزاب و مەینەتیەی کە بەسەر خەڵکی کوردستان داهاتووە دیسان ئەو قەوانە لێ دەدەینەوە..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ماددەکە چی لێ بکەین؟ یەعنی پێشنیارت چیە؟ ئێمە ئێستا ناڕۆین تەحقیق بکەین، حکومەت زیندانەکان چیان کردووە یان نەیانکردووە؟ ئێستا چی باشە بۆ ئەوەی بە باشترین ڕێگا خەدەمات پێشکەش بکەین کە مافی مرۆڤ لەم هەرێمە پێشێل نەکرێت، یەعنی ئەوەمان بۆ دروست بکە، ناڕۆین تەحقیق بکەین، وای کردووە و وای نەکردووە؟ لێرە هێشتا تەحقیقمان نەکردووە، ئەگەر تەحقیقێك هەیە، ڕاپۆرتێك هەیە، بەسەرچاو، کاك فاضل فەرموو.

بەڕێز فاضل بەشارەتی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ من باسم لەوە کرد بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان، لەو دەستەیە ئەو دوو هەیئەتە دروست بکرێت، هەم بۆ موراقەبەی زیندانیانی وەقتی و هەم بۆ ئەو کەسانەی کە حوکم دەدرێن لە زیندانیەکانی هەرێمی کوردستاندا کە پێشێلکردنی مافی مرۆڤ نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێم وایە خاڵی 6 لە چاودێری کردنی بارودۆخی بەندیخانەکان و چاککردنی کۆمەڵایەتی ئەم دامەزراوە پێوستی بەوە نەبێت کەوا مۆڵەتی پێش وەختی هەبێت، ئەمە خاڵی 6 چونکە پێم وایە دامەزراوەکە ئەگەر مۆڵەتی پێش وەختی نەبێت کاریگەری زۆر دەبێت بۆ سانسۆر دانان یان چاودێری کردنی ئەو شوێنانەی کە پێویستە،لە خاڵی 8 سەرەڕای ئەوەی باسی هاوکاری دەکات لەگەڵ ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ و ڕێکخراوەکانی دیکەی کۆمەڵگای مەدەنی و لە هەرێم و لە دەرەوە، بەڵام من پێم وایە ئەم دامەزراوە

پێویستە لەگەڵ دامەزراوەکانی عیراقی هەماهەنگی هەبێت بە تایبەتی کە ئەوەی پەیوەندارە ئەو مافانەی کە لە دەستووری عیراقی جێگیر کراوەو دەستووری عیراقیش ماددە 12ی بە یاسایەکی بالا لەسەرتاسەری عیراق ئەژماری دەکات و بە بێ ئیستسنا پێویستە جێ بەجێ بکرێت، بۆیە دیاری کردنی ئەم هەماهەنگیە لەم خاڵە زەرورەتی خۆی هەیە، خاڵێکی تر هەیە لە 11 باسی ئەوە دەکات کە پێویستە ئەم دامەزراوە ڕاپۆرتی سالانە ئامادە بکات بۆ سەرۆکایەتی هەرێم و پەرلەمانی کوردستان و حکومەت، من پێم وایە لەبەرئەوەی ئەم دامەزراوە بە بنەما سەر بە پەرلەمانە، پێویستە پەرلەمان بەو ئەرکە هەڵبستێت، نەک ئەم دامەزراوە وابەستە بکرێت بەم دامەزراوانەی کە کاریگەریان هەیە لەسەر جێ بەجێ کردنی یان ناچارکردنی بە ڕاپۆرتێك جۆرێك لە وابەستەیی بەم دانەزاراوانە دادەنێت، بۆ سەرۆکایەتی پەرلەمان کێشە نیە کە دەڵێم، چونکە سەر بە پەرلەمانە، بەڵام بۆ ئەوانی تر هیچ پێویست ناکات و پێویستە پەرلەمان ڕاپۆرتەکان بەرزبکاتەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڤیان خان فەرموو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ماددەی 4 تێبینی من لەسەر خاڵی 5 کە باس لە دیراسات و توێژینەوە دەکات، سەبارەت بە باشکردنی ڕەوشی مافی مرۆڤ لە هەرێمدا کە یەکێکە لە ئەرکە پێویستەکانی ئەم دەستەیە، باشتر وایە لایەنە پەیوەندارەکانی تایبەت بە چارەسەری کێشەی مافی مرۆڤ ئاگادار بکرێنەوە، ئەگەر بکرێت ئیلزامیش بکرێن بە ئەنجامی ئەو ڕاپۆرت و دیراساتانەی کە لەسەر کەیسەکانی مافی مرۆڤ دەکرێت، ئەویش لە چوارچێوەی سیستەم و ئەرکی یاسایی لایەنەکاندا، بۆیە من پێشنیار دەکەم کە بەم شێوەیە بێت (ئاگادارکردنەوەو پابەند کردنی لایەنەکان بە چارەسەری پێشێلکاریەکانی مافی مرۆڤ و گرتنە بەری ئامراز و میکانیزمی جیا جیا بۆ باش کردنی ڕەوشی مافی مرۆڤ)، چونکە تۆ ئەگەر لێرە ئیلزامیان نەکەیت، ئەوا هیچ دامەزراوەیەك یان لایەنێك ناتوانێت بەم ئەرکە هەڵبستێت، هەر بە نیسبەت بڕگەی 5 کردنەوەی خول سەبارەت بە ئاشناکردنی مافەکانی مرۆڤ، ئەوەش شتێکی باشە بۆ وشیار کردنەوەی سەرجەم چین و توێژەکان، بە نیسبەت خاڵی 6 کە باس لە چاودێری کردنی بەندیخانە و بارودۆخی زیندانیانیەکان دەکات، پێم باشە ئەو دەستەیە یان ئەو ئەندامەی مافی مرۆڤ کە سەردانی ئەو زیندانیانە دەکات پێویست بە ئیزن نەکات و بە بێ مۆڵەت ئەو بتوانێ ئیش و کارەکانی خۆی جێ بەجێ بکات، بە نیسبەت خاڵی 7 کە باس لەوە دەکات وشەی (اخبار الادعاء العام بها) بگۆڕدرێت بە (احالتها الی الادعاء العام) واتە دەستەکە دەسەڵاتی ئاراستەکردنی سکاڵای هەبێت ڕاستەوخۆ بە شێوەی فەرمی بەدەزگای داواکاری گشتیەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نەسرین خان فەرموو.

بەڕێز نەسرین جمال مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لەسەر ماددەی 4 خاڵی 1 وبڕگەی 1 ڕاوێژ و ڕای خۆی، ئەم دەستەیە پابەندە بە پەرلەمانەوە، لەبەرئەوە کاتێك کە دەڵێ ڕاوێژ و ڕای خۆی دەربڕێت دەبێت جوملەکە وا لێ بکەین و داواکاری خۆی بە ڕاوێژ لەگەڵ پەرلەمانی کوردستان، مادام پابەستە بە پەرلەمانەوە ئەم بۆ ڕاپۆرت بدات بە ئەنجومەنی وەزیران و بە شوێنەکانی تر، ئەگەر ڕاپۆرتیش بدات بە ئەنجومەنی وەزیران پێویستە وای لێ بکەین بڵێین (پێشنیار و داواکاریەکانی خۆی بە ڕاوێژ لە گەڵ پەرلەمان دا پێشکەش بە ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندارەکان بکات)، بڕگەی 3 دڵنیا بوون لە چەند و چۆنی داوای لێ بوردن دەکەم ئەو چەندی و چۆنیە من نازانم مەبەستەکە لەوێدا چیە، ئایا چەندایەتی و چۆنایەتی تەحدیدکردنی ئەو هینەیە؟، بۆیە پێویست دەکات بوترێت دڵنیا بوون لەو یاسا و پرەنسیپانەی کە تایبەتە بە مافەکانی مرۆڤ، کە دەگونجێت لەگەڵ یاساکانی هەرێم و ئازادیە سەرەکیەکانی کۆمەڵگای کوردستاندا، ئەو دەربڕینی پێشنیازە من دەتوانم لێرە پێشنیازێ دەربڕم، بەڵام دەربڕینی پێشنیاز جیاوازە لەوەی کە پێشکەشی بکەی، کەواتە دەبێت ئەو دەربڕینە ببێت بە پێشکەش کردنی پێشنیاز، لە بڕگەی 9 کە باس لەوە دەکات لەگەڵ ڕێکخراوە تایبەتمەندەکانی مەسەلەی مافی مرۆڤ و لایەنەکانی دیکەدا پەیوەندیان بە مافی مرۆڤەوە هەیە و هاوکاری و هاودەنگی دەکات بە ئامانجی ئەوەی حکومەتی هەرێمی کوردستان لە کۆبوونەوە و کۆبوونەوەکانی مافی مرۆڤدا بنوێنن، مەبەست لەو بنوێنە چیە و چی بنوێنن؟، ڕۆڵیان بنوێنن و هاوکاریان بکەن، هەماهەنگیان لەگەڵ دا بکەن؟ بە نیسبەت بڕگەی 10 و 11 ەوە بەڕاستی ئەم دوو بڕگەیە زۆر نزیکە لە یەکەوە، دەتوانین بە سیاغەیەکی تر ئەم دوو بڕگەیە دەمج بکەین بە یەکەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك رفیق فەرموو.

بەڕێز د.رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی 4 ی ئەم ماددەیە کە بەوە کۆتایی دێت دەرخستنی ئەو پێشێلکاریانەی کە دوور نیە بە هۆی مومارەسەی دەسەلاتەکانی هەرێمەوە پەیدا ببن، ئێمە دەزانین خەڵکانێکی زۆر کە زۆر جار بە هەڵە دەخرێنە زیندانەوە و سزا دەدرێن و دەمێننەوە لە زیندانەکاندا، دواتر بێ تاوانیان دەسەلێندرێت بە بێ ئەوەی هیچ قەرەبوویەکی ماددی و مەعنەویان بدرێتەوە، بە تایبەتی ئەو کەسانەی کە لە لایەن دەزگاکانی ئاسایش و دەزگاکانی تری هاوشێوەیەوە دەسگیر دەکرێن و تۆمەتێکیان دەدرێتە پاڵ، بۆیە من پێشنیار دەکەم کە لە دوای ئەو ڕستەیەوە بنووسرێت (ناچارکردنی ئەو دەسەلات و لایەنانە بە قەرەبووکردنەوەی ماددی و مەعنەوی ئەو قوربانیە یان ئەو کەسە)، کاری ئەو تەنیا چاودێری کردن نەبێت هی ئەو کەسانەی کە تووشی پێشێلکاری دەبنەوە لە لایەن دەسەلاتەکانی حکومەتی هەرێمەوە یان ڕەنگە تووش ببن، بەڵکو لە

کاتێك دا بێ تاوان بوونیان دەرکەوت ناچار بکرێن ئەو دەسەلاتانە کە قەرەبووی ماددی و مەعنەوی ئەو هاوولاتیە بدەنەوە کە بە هەڵەیەکی ئەوان یان بە هۆی هەڵەیەکی ئەوانەوە دووچاری ئەم ئێش و ئازارە بووە، بێجگە لەوە من پێشنیار دەکەم کە لە دوای بڕگەی 11 دا بڕگەیەکی تر زیاد بکرێت بەو شێوەیە کە ئەو لێژنەیە لەبەرئەوەی لەو تاوانانە دەکۆلێتەوە یان یەکێك لە کارەکانی ئەوە دەبێت کە جگە لە پێشگرتن لە پێشێلکاری مافی مرۆڤ، بەڵکو لەو تاوانانەش بکۆلێتەوە کە سەبارەت بە مافی مرۆڤ دەکرێت لە هەرێمی کوردستاندا، ڕەنگە شایەنی ئەوە بێت یان شیاوی ئەوە بێت کە نوێنەری لەو لێژنانەدا هەبێت کە بۆ لێکۆڵینەوە لە پێشێلکاری مافی مرۆڤ دەکرێن، بۆیە پێشنیار دەکەم بڕگەی 12 یەم زیاد بکرێت بەوەی کە نوێنەری لە هەر لێژنەیەك دا بەشدار بکات کە لە هەرێمدا بۆ لێکۆڵینەوە لە پێشێلکردنی مافی مرۆڤ پێك دەهێندرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان هەر بەڕێزێك پێشنیاری هەیە تکایە پێشنیارەکان بنووسن بە ڕێکی بۆمان بنێرن بۆ ئەوەی بزانین چەند پێشنیار بە چ شێوەیەك سیاغە دەکرێت، هەتا ئەگەر زەرور بوو بخرێتە بەردەنگدان کە ئاوا تێکەڵ دەبێت و وەختێکی زۆرمان بە بەلاش دەچێت، تکایە هەر کەسێك پێشنیارێکی هەیە بۆ ئیزافە کردن یان بۆ تەعدیلی بڕگەیەك بە نووسین بۆمان بنێرن، زۆر سوپاس، ڕێزدار صباح بەرزنجی فەرموو.

بەڕێز د.صباح محمد نجیب بەرزنجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا دەمەوێت زۆر تەئکید بکەمەوە لەسەر گرنگی سیاغە لەهەر ماددەیەکی قانونی بە تایبەتی ئەم ماددەیە، چونکە سیاغەی قانونی دەلالەت دەکات لەسەر عومقی ئەو کەسانەی کە یاساکە دادەڕێژن، تەنانەت بە گۆڕینی وشەیەك مەعناکە ڕەنگە بە تەواوی بگۆڕدرێت، سەبارەت بە ماددەی 4 کە ئێستا قسەی لەسەر دەکەین، پێم وایە ئەم ماددەیە زۆر دوور ودرێژ دەبێت بە پێی ئەو بڕگانەی کە داندراوە تێیدا، هەرچەندە ئەم یاسایە ویستویەتی لەبەر ڕۆشنایی یاسای کۆمسیۆنی بالای مافەکانی مرۆڤ کە لە ساڵی 2008 لە بەغدا دەرچوو لەلایەن ئەنجومەنی نوێنەرانەوە ویستویەتی سیاغەی ئەم مەوزوعە بکات، عادەتەن دەبێت ئەو یاسایەی کە دواتر دەردەچێت پێشکەوتوو تر بێت لەو یاسایەی کە زووتر دەرچووە، بەڵام من هەست دەکەم کە بەراوردم کرد لەگەڵ ئەو یاسایەی کە لە بەغدا دەرچووە ئەوەی ئەوان مورەتەب ترەو مورەکەز ترە، چونکە هاتووە ئەم ماددەیەی کردووە بە دوو بەشەوە، بەشی مەهام لەگەڵ بەشی واجبات، ئەم دەستەیە و ئەو کۆمسیۆنە کە دادەندرێ بۆ مافی مرۆڤ لە کوردستاندا پێویستە مەهامێکی موحەددی هەبێت، بەڵام ئالیاتیشی موحەدد بێت، لێرەدا هەندێك پێشنیاز دەخەمە بەردەمی بەڕێزتان، یەکەم/ ئەم ماددەیە ئەگەر بکرێت دابەش بکرێت بۆ مەهام لەگەڵ ئالیات، چونکە تێکەڵیەك هەیە لە

بەینی ماددەکان و بووە بە سەبەبی ئەوەی بڕگەکان زۆر زۆر بێت، یەعنی ئەگەر مانع نەبێت جارێکی تر ئێمە بەراوردێك بکەینەوە لەگەڵ حکومەتی فیدرالڵ کە لە ئەنجومەنی نوێنەران دەرچووە، سەبارەت بە خاڵی یەکەم کە باسی ئەوە دەکات کە ئەوەی کە لە یاساکەی بەغدا دەرچووە بەهێز ترە لەمە، چونکە ئەو دەڵێت دەبێت تەوسیات پێشکەش بکات، دەبێت دەستەی مافی مرۆڤ، ئەم دەستە باڵایە تەوسیات پێشکەش بکات، یعنی ئیکتفا نەکات بە مشوەرەت و بە ڕاوێژ، بۆیە من پێم وایە (تقدیم التوصیات) یان (تقدیم التوصیة والمشورة والرأی) چونکە وشەی ڕاوێژ یان وشەی (رأی) مجردئیلزامێکی ئەدەبی هەیە، بەڵام تەوسیە بەهێز ترە، لە خاڵی 2 دا کە باسی نەشری سەقافەی حقوقی ئینسان و قەزایە و ئەمانە دەکرێت، من پێم باشە کە بڕگەیەکی بۆ زیاد بکرێت یان قەیدێکی بۆ زیاد بکرێت کە تەوسیات تەقدیم بکات، (بتقدیم التوصیات الی الوزرات والجهات المعنیة بالتربیة والتعلیم والثقافة والاعلام) یەعنی بڕگەکە ئاوای لێ بێت (نشر ثقافة حقوق الانسان و قضایا المرأة والطفل بترسیخ قیم التسامح ومفاهیم التضامن الاجتماعی بتقدیم والتوصیات والارشادات الی الوزارات والجهات المعنیة بالتربیة والتعلیم والثقافة والاعلام) چونکە ئەو بوارانە بەڕاستی کاریگەریەکی زۆریان هەیە لەسەر پێکهاتەی ڕۆشنبیری و کلتوری و پێکهاتەی کەسایەتی ئینسان کە لەو کۆمەڵگایەدا دەژی، لە خاڵی 4 دا وشەی دەستوور بۆ غائیبە، یەعنی ئێمە سبەینێ ڕەنگە دەستوورمان هەبێت لە کوردستان بووترێت (تقویم مدی الالتزام بالسلطات فی الاقلیم) بە داخەوە لە زۆر لە یاساکان وشەی (تقیم) بەکاردەهێندرێت کە تەقییم غەڵەتە، یەعنی هەتا لە بەغداشدا کەوتوونەتە ئەو هەڵەوە، هەموو قەوامیسی زمانی عەرەبی گەڕاوم وشەی (تقیم) نیە، (تقویم) ڕاستە، (تقویم مدی الالتزام بالسلطات فی الاقلیم بأحکام الدستور والمواثیق والبنود الخاصة بحقوق الانسان)، یەعنی با ئێمە دەستوورەکە پێش بخەین بە تایبەتی ئێستا کە دەستووری عیراق هەیە و سبەینێ ڕەنگە دەستووری هەرێمی کوردستانیشمان هەبێت، بۆیە حقوقی دەستووری بەڕاستی زۆر بەهێزترە کە ئێمە تەرکیزی لەسەر بکەین و هەڵی سەنگێنین و بەراوردی بکەین لەگەڵ ئەو مومارەساتانەی کە ڕۆژانە دەکرێت، لە خاڵی 6 دا بەڕاستی دەقەکەی ئەنجومەنی نوێنەران و یاساکەی کە لەوێدا دەرچووە بەهێزترە لەمە، چونکە ئەو دەڵێت پێویست بە ئیزنی پێشوو تر ناکات بۆ ئەم دەستەیە کە بیەوێت سەردانی زیندانەکان بکات، یان سەردانی موعتەقەلات بکات، چونکە ئەگەر ئیزنی موسبەق هەبێت یان تەنسیق هەبێت بەڕاستی ڕەنگە هەندێك کۆسپ بخرێتە بەردەمیان، یان هەندێك تەمویهات و تەشویهات هەبێت، ئەمەی ئێمە دەبێت لەوەی بەغدا بەهێز تر بێت، عەلەل ئەقەل بەقەد هی ئەوان بەهێز بێت، نەك ئێمە لێرەدا بێین بڵێین (بالتنسیق مع ممثلی السلطة القضائیة و وزارتی العدل والعمل والشؤون الاجتماعیة) تەنسیق بۆ ئەو شتانەیە کە دیارە هەندێ تەرتیباتی پێویستە، بەڵام ئەمە چونکە مەسەلەی مافی مرۆڤە، مەسەلەی ڕەچاوکردنی مافی مرۆڤ و جێ بەجێ کردنیەتی لە زیندانەکاندا، دەبێت بەڕاستی ئەوە لابەین و بڵێین (بدون اذن مسبق) ئێمە لەوە باشتر دەبێت لە قانونەکەی بەغدا بەهێز تر تەرکیز بکەینەوە لەسەر ئەمانە، بۆیە من تەئیدی ئەو پێشنیازەی کاك کاردۆ دەکەم کە گوتی ئەم ئیزنی موسبەقە نەبێت، ئەگەر ئەم تەنسیقە نەبێت بەڵکو بە

نەسێکی سەریح بگوترێت (بدون اذن مسبق) بتوانن سەردانی زیندانەکان و موعتەقەلات بکەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

هەر بۆ ڕوونکردنەوە لێرە (تقیم): (هەڵسەنگاندنە)، (تقویم): (ڕاستکردنەوەیە)، یەعنی دوو وشەی جیاواز نایەت لەگەڵ یەك، کاك صباح فەرموو.

بەڕێز د.صباح محمد نجیب بەرزنجی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قوربان منیش لە سەرەتا گوتم بۆچوونێکی وام هەبوو کە تەقیم جیا بکەینەوە لەگەڵ تەقویم، بەڵام کە گەڕامەوە بۆ فەرهەنگەکانی زمانی عەرەبی، ئەو تەقییمە غەڵەتێکی شایعە لەناو خەڵك دا، تقویم ڕاستە، یەعنی من دەتوانم داوا بکەم لە هەموو مامۆستایانی زمانی عەرەبی بێن و ئەم مەوزوعە ڕاست بکەینەوە، بەڵام حەقیقەتەن تەقویمە، یەعنی من بە دڵنیاییەوە دەڵێم، تەقیم هەڵەیەکی شایعە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار بەیان فەرموو.

بەڕێز بەیان احمد حسن کۆچەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستی سەبارەت بە خاڵا دوهێ یا ڤێ ماددەی ئەز دبێژم تەبعەن هاوڕامە دگەل جەنابێ د.صباح بەرزنجی، مە بڤێ شکلێ یا رەئیا ئەو دێ کری، (وضع السیاسة العامة لتنمیة الوعی بحقوق الانسان واقتراح سبل العمل علی نشر ثقافة حقوق الانسان والتوعیة بها من خلال المؤسسات والاجهزة المختصة بالتعلیم والتدریب والاعلام)، سەبارەت بە خاڵا 5 هەروەکو ناحیەکا لوغەوی ئەز دبێژم بوێ شکلێ بیت باشترە (الاسهام فی اعداد الدراسات والبحوث المتخصصة والموافقة علی اصدار النشرات والمطبوعات..... الخ)، خاڵا 8 ژی دەڤ من باشترە ڤێ شکلێ بیتن نە (التعاون مع المنظمات)، ئەم دبێژین (تعزیز مجالات التعاون) ئەم ڤێ با هەر دوو کەلیمە بۆ زێدە بکەین، هەروەسا چەند خاڵەکێ دیش من پێ باشە بێتە زێدە کرن لڤێرێ و ل ڤێ بابەتێ دا، ئێك ژ وان (الموافقة علی عقد المؤتمرات والندوات الداخلیة والدولیة فی مسائل حقوق الانسان والمشارکة فیها وفق للاجرأت القانونیة فی هذا الشأن)، هەروەسا تشتەکی دی ژی (الاشراف علی اعداد اللوائح الاداریة والمالیة التی تسیرها علیها الهیئة تمهیدا لاحالتها الی مجلس الهیئة) خاڵەکا دی (الاشراف علی اعداد تقریر سنوی عن اعمال الهیئة وتقریر سنوی عن حالة حقوق الانسان فی الاقلیم تمهیدا علی احالتها الی

مجلس الهيئة)، ئاخر خالاً من لقێرى دا (الاشراف على اعداد مشروع الموازنة السنوية للهيئة وحسابها الختامى تمهيدا لاحكام احالتها الى مجلس الهيئة)، گەلەك مەمنون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سمیرە خان فەرموو.

بەڕێز سمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسەبت ماددەی 4 خاڵی 1، من پێم باشە وای لێ بێت سیاغەکەی (تقديم المشهورة وابداء الرأى فى ما يتعلق بأوضاع حقوق الانسان للوزارات والمؤسسات ذات العلاقة فى الاقليم)، بە نیسبەت خاڵی سێیەم تەواوە، بەس وە (وابداء المقترحات) غەڵەت نووسراوە مەتبەعیەن، نووسراوە(مقترحات) دەبێت (مقترحة)بێت، (أ)حەزف بکرێت، بە نیسبەت خاڵی 7 پێم باشە وا بنووسرێتەوە (متابعة شكاوى المواطنين فى ما يتعلق بحقوقهم الدستورية والقانونية)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار رزگار فەرموو.

بەڕێز رزگار محمدامین حمە سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتای ماددەکە بەم جۆرە بێت باشترە، (تتولى الهيئة المهام التالية) چونکە کە دەڵێی (تتولى الهيئة المهام التالية لغرض تحقيق اهداف هذا القانون) کام قانون؟ خۆی لە تەعریفاتەکانیش دا خۆی تەعریفێکمان نیە بۆ قانون، ئەمە هەیئەیەکە دروست بووە و دەڵێت مەهامەکانی ئەمەیە، چونکە ئەگەر وتت (أهداف هذا القانون)، بە بۆچوونی من (تتولى الهيئة المهام الاتية)، فەقەرەی یەکەم زیادە و حەزف بکرێت بە بۆچوونی من، چونکە ئەوە ئیشی مەجلسی شورایە، ماددەی 9 لە قانونی مەجلسی شورای سالی 2008 مەشوەرەو رەئی و ئەو شتانە ئەوە دەکرێت ئەو بەو ئیشە هەستێت، فەقەرەی 2هەم نەشر بەو جۆرە بێت (نشر ثقافة حقوق الانسان وقيم التسامح ومفاهيم التضامن الاجتماعى) چونکە (نشر ثقافة حقوق الانسان وقضايا المرأة والطفل) ئێمە ئەو دوو حاڵەتە هەڵبژێرین (المرأة والطفل) حقوقی ئینسان زۆر شاملە، بە تەنها لەوانەدا حەسڕ نیە، بۆچی بە تەنها ئەوانە باس بکەین، لەبەرئەوە ئەو دووە زیادە بەرەئی من، فەقەرەی 3یەم (التأكد من مدى ملائمة التشريعات فى الاقليم) ئێمە بۆچی تەئەکود لەوە بکەین کە مولائیمە، با تەئەکود لەوە بکەین کامەی مولائیم نیە لەگەڵ مەبادیئی حقوقی ئینساندا، بۆیە ئیقتراح دەکەم بەم جۆرە بێت فەقەرەی 3 (العمل على تحديد النصوص القانونية أو القرارات المنافية لمبادىء حقوق الانسان والحريات الاساسية فى التشريعات النافذة فى الاقليم وتقديم المقترحات بشأنها) ئینجا یان (الى الجهات المعنية) یان (الى مجلس الوزراء وبرلمان كوردستان تمهيدا لتعديلها أو الغائها) ئەوە لە جێی خۆیەتی، نەک ئەگەر مولائیم بوو یان بۆچی قسە لەسەر مولائیمە بکەین؟ فەقەرەی 4 ئەمە زۆر یەعنی پێم وایە ئەمە

لە تاقەتی ئەم هەیئەتەدا نیە، تەقیم کردنی هەموو سولّتاتەکان، ئالیەتی تـەقویم کردنەکـە چـیە؟ دەچـمە سـەر مەزهـەبی د.صـباح و لـە زمانـدا حەقـە گـوێی لێ بگیردرێـت، ئالیـەتی تـەقویم کردنەکـە چـۆنە؟ وە نەتیجەکان بە کێ دەدرێن؟ یەعنی کـە دەلّێـی تـەقویمی (سـلطات) هـەر چـوار سـولّتەکە دەگرێتـەوە، ئـەوان چۆن ڕەئی دەدەن لەوەی کە هەیە؟ (بالنتیجة) ئەوە من پێمواید زیاتر لە ئیشی مەحکەمەیـەك دەچـێ، کـە مەحکەمەی ئیتیحادی عولیایە، زیاتر بۆ ئایـا تەمەسـوك هەیـە بـە دەسـاتیر؟ بـە مەواعیـد؟ بـە (مواثیـق)؟ ئەوە زۆر دەیبینـم پێویستی بە پێداچوونەوەیەك هەیە، مەسەلەن تەقیمی چی دەکەی؟ (القضاء المستقل: لا سلطان علیـه لغـیر القـانون)، ئـەوەش لـە زیمـنی سـولّتاتەکاندایە، چـۆن تـەقیمی دەکـەی؟ ئالیـەتەکـە چـیە؟ فەقەرەی پێنج هیچم نیە لەسەری، فەقەرەی شەش: پیموایە بەو جۆرە بێ باشترە (إعداد تقاریر دوریة عن الظروف الصحیة و البیئیة و حالات التعذیب في مراکز التوقیف و الحجز و الإعتقال التابعـة لأجهـزة الإقلـیم کافـة المدنیـة منهـا و العسـکریة و دور الملاحظـة و أقسـام دائرتـي الإصـلاح الإجتمـاعي للکبـار و الأحـداث في الإقلیم، و الإطلاع على معاملة الموقوفین و المحجوزین و المحکومین و المودعین فیها بتحسینها بما ینسـجم مـع القواعد الدنیا لمعاملة النزلاء و المحبوسین و السجناء المعترف بها دولیاً و إعلام الجهات المعنیة بذلك)، ئەوە بـە بۆچـوونی مـن بـەو جـۆرە صـیاغە بکرێتـەوە باشـترە، فەقـەرەی (7) بـاس لـە شـەکاوی دەکـات، ئێمـە دەبـێ ئاگامان لە قانونەکانی تـر بێـت، کـە قانونێـك دەردەکـەین، دەبـێ بـزانین مەسـەلەی شـەکاوی و قبـوڵکردنی شەکاوی و تەحریکی شەکاوی لە قانونی ئصوڵی موحاکەماتی جەزائیدایـە، قـانونی (أم) بـۆ ئـەو مەسـەلەیە ئەو قانونەیە، دەبێ کارێك نەکەین کە موتەعاریز بێ لەگـەڵ ئـەو قانونـە، بۆیـە مـن ئیقـتیراح دەکـەم بـەو جۆرە صیاغە بکرێتەوە: (مع مراعاة أحکام قانون أصول المحاکمات الجزائیة رقـم (23) لسـنة 1971 المعـدل و القوانین ذات العلاقـة، علـى الـدائرة المعنیـة في الهیئـة إخبـار القضـاء و الإدعـاء العـام بأیـة إنتهاکـات لحقـوق الإنسان في الإقلیم تتصل بها علم الهیئة إمـا مباشـرة خـلال أداء منتسـبیها لمهامهـا أو عـن طریـق الشـکوى مـن الغیر، سواء کان شخصاً طبیعیاً أم معنویاً)، بە مانا ئەو ئیخباری ئیدیعای عـام دەکـات، ئـەوە جیهـەتێك نیـە کـە خـۆی، تەلـەقی شـەکاویش ئەگـەر دەبـێ جیهـەتێکی بـدەیتێ، ئـەوە دەبـێ صـەلاحیاتێکی بـدەیتێ، کـەوا شوعبەیەکی بدەیتێ، خۆ باشتر وابوو لێژنەی شەکاوی و حقوقی ئینسان هەبوایە، ئیقتیراحیش دەکەم ئێمە مەحکەمەیەکمان هەبێ، ماددەیەکی تر ئیزافە بکرێ، مەحکەمـەی تـەحقیقی حقـوقی ئینسـان، مورتـەبیت بێ لە زمنی تەشکیلاتی مەحاکمی هەرێم، ئـەو تـەحقیق بکـات و ئـەو بتوانێـت ئـەو خەرقانـەی کـە هەیـە، چونکە ئالیەتی ئیجرائاتەکانی ئەو، (بالنتیجة) ئەگەر مەحکەمەیـەکمان نـەبێت کـە بـە کارەکـان هەسـتێ و ئیحالەی مەحکەمەی مەوزووعی بکات، (خاصةً) ئەو مەسائیلی خەرقە قانونیانە بەشێکی زۆری لـە قـانونی عقوبات دا هەیە، لە قانونی عقوبات دا مەسەلەن (تعذیب)، یەکێك لەو شتانەی کەوا لە مەسـەلەی حقـوقی ئینساندا زۆر قسەی لەسەر دەکرێ مەسائیلی تەعزیبە لە سجنەکاندا، ئەوە بـە پێـی قـانونی عقوبـات دەبـێ ئەو مەحکەمەی تەحقیقی موختەص بە حقوقی ئینسان، ئەوە شتێکی پێویستە ئەگەر ئیزافە بکـرێ وەکـو ماددەیەکی موستەقیل، نەك لێـرە، ئـەوانی تـر، هینەکەشـم بـەو جـۆرە بێـت، مـادده موسـتەقیلەکە: (إنشاء

محكمة تحقيق لحقوق الإنسان في مراكز محافظات الإقليم ضمن تشكيل المحاكم الواردة في قانون السلطة القضائية رقم (23) لسنة 2007 للتحقيق في الشكوى المقامة بشأن إنتهاكات حقوق الإنسان في إقليم كوردستان و إحالة المتهمين فيها إلى محاكم الموضوع حسب الإختصاص المكاني لأية محكمة)، ئەوە ئەو ماددەیەی کە پێموایە ئیزافە بکرێت، ئێستاش لیجانی حقوقی ئینسان و، مەحاکمی حقوقی ئینسان لە عالەم، چ مەحکەمەی ئەوروپی، چ مەحکەمەی ئەمریکی، چ مەحاکمی ئەفریقی، هەموو ئەوانە کە مەعنین، مەحاکمی تایبەتیان بۆ ئەو لایەنانە داناوە، زائیدەن مەحاکمەکانی خاصی خۆیان، پێموایە فەقەرەی (9) ئەوە ئیشم نیە لەسەری، بەس فەقەرەی (10) و (11)، هەردووکی دەکرێ بکرێ بە یەك فەقەرە: (إعداد تقرير سنوي لبيان واقع حقوق الإنسان، تقدم إلى رؤساء السلطات في الإقليم)، هەر چوار سولتەکە، نازانم بۆچی سولتەی قەزائی وا ئیهمال دەکرێ؟ لە کاتێکدا لە تەقریری دەوری کە دەدرێ، بە واقیع حقوقی ئینسان دەدرێ بە ڕەئیسی ئیقلیم، ڕەئیسی پەرلەمان، ڕەئیسی مەجلیسی وزەرا، ڕەئیسی سولتەی قەزائی تێدا نیە، لە کاتێکدا جیهەتی مەعنی حەقیقی، ئەگەر ئێمە قەزاییێکی موستەقیلی بەقوەتمان هەبێ، حقوقی ئینسان بە تەواوی دەپارێزرێ لە ولاتەکەدا، دەبێ ئەو تەقریرە بدرێتە مەجلیسی قەزا، چونکە ئەو جیهەی مەعنی خاصە بەو شتە، پێموایە هەردوو فەقەرەکە کۆبکەینەوە، تەقریرێکی سەنەوی ئەگەر دەدرێ بە پەرلەمان، یەعنی تەقریرێکی دەوری: (حول واقع حقوق الإنسان إلى رؤساء السلطات في الإقليم و تقرير سنوي إلى رئاسة البرلمان و تقديم التوصيات لحماية و تعزيز حقوق الإنسان)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێزدار عدنان عوسمان، کەرەمکە.

بەڕێز عدنان عثمان محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە خاڵی یەکەوە دەست پێ دەکەم، لە ڕاستیدا ئێمە لە خاڵی (3) باس لەوە دەکات دەڵێ: (تأكد من مدى ملائمة التشريعات)، تەشریعاتیش وەك دەزانین پەرلەمان ئەو موئەسەسە تەشریعیەیە کە تەشریعات دەردەکات، بۆیە لە بەندی یەکەمدا لەو ماددەیە: (تقديم المشروع و الرأي فيما يتعلق بقضايا حقوق الإنسان في الوزارات)، پێموایە دەبێ سولتەی تەشریعیشی تێدابێ، ناکرێ ئێمە لە پەرلەماندا یاسایەك دەرکەین، دواتر ئەو لێژنەیە ئەو یاسایە بە ناکۆك دابنێ لەگەڵ مافەکانی مرۆڤدا، جارێکی تر ئەوە ئیشکال نەبێتەوە، بۆیە پێویست دەکات سەرەتا با بڵێین ئەو ماددە مەعنیانە، یان بڵێین ئەو یاسا، ئەو پرۆژانە پێشکەش بەو لێژنەیە بکرێت و ڕەئی خۆی بدات، بۆیە لە بەندی یەکەمدا هەق وایە پەرلەمانیش، با بڵێین سولتەی تەشریعیش هاوتا بکرێت لەگەڵ وەزارات و موئەسەساتی (ذات العلاقة)، لە بەندی سێیەم من زۆر هاوڕام لەگەڵ هاوکارم کاك عمر کە تەنها تەشریعات نەبێ، تەعلیماتیشی بۆ ئیزافە بکرێت، چونکە ئەو دەزگایە چاودێری دەزگای تەنفیزی دەکات، ئاگاداری ئەو ئیشانە دەبێت، بۆیە هەندێك سولتەی تەنفیزی

تەعلیمات دەردەکات، وەزارەتەکان و موئەسەساتەکان تەعلیمات دەردەکەن، دەبێ بزانین ئەو تەعلیماتانە لەگەڵ مافی مرۆڤدا چەند دەگونجێ، بۆیە زیادکردنی وشەی تەعلیمات زۆر گرنگە لەگەڵ تەشریعاتدا، بەندی چوار من زۆر بە گرنگی دەزانم پێشتریش قسەمان لەسەر ئەوە کرد، کە ئەو دەستەیە دەبێ دەستەیەکی با بڵێین خاوەن جۆرێك لە صەڵاحیەت بێت، هەیبەت بێت، هەندێ قودرەتی هەبێت، بۆیە من پێموایە ئەو بڕگەیە زۆر گرنگە، با بڵێین ئەو جوملەیەی بۆ ئیزافە بکەین، لە کۆتاییشدا بڵێین: (تنبیه السلطات المحلیة بالإلتزام ببنود حقوق الإنسان)، تەنبیهیان بکرێ، هەر خروقاتێك دەکرێ، هەر کارێکی نایاسایی دەکرێت، دەبێ تەنبیە بکرێن، ئەو لیجانانەی کە ئێمە بڕیارماندا لە هەندێ قەزا و لە ناحیەکانیشدا، لە محافەزەکانیشدا دەبێ ئەو سوڵتەیان هەبێ، (تنبیه السلطات المحلیة بالإلتزام ببنود حقوق الإنسان و إصلاح حالات التجاوزات علی حقوق الإنسان)، یەعنی هەندێ حالاتی سەریع هەیە، خێرا هەیە ئەو دەستەیە بتوانێ بە تەنسیق لەگەڵ ئەوانە ئیصلاحی ئەو حالەتی ئەو تەجاوزانە بکات لە ماوەیەکی کورتدا، بۆ بەندی پێم باشە ئەوەشی بۆ ئیزافە بکەین: (والعمل علی تضمین ثقافة حقوق الإنسان في المناهج الدراسیة بالتنسیق مع وزارة التربیة)، تەقریبەن تا ئاستێك کراوە، بەڵام ئەوە ئەگەر بکرێتە بەشێك لە ئەرکەکانیان بۆ ئەوەی بەردەوام لەگەڵ وەزارەتی پەروەردە لە تەنسیقدا بن بۆ خوێندنی بابەتەکانی مافی مرۆڤ و هەر شتێکی تازە هەبێت، شەشەم، لە ڕاستیدا من لەگەڵ ئەو ڕایەی کاك کاردۆم کە یەعنی ئێمە ئەو (بالتنسیق مع ممثلي السلطات القضائیة...) و ئەوانە، ئەوە زیادەیە، ئەوە لە ئەرکی دەستەکەش کەم دەکاتەوە، ئەو تەنسیقەش وا دەکات کە با بڵێین قودرەتی ڕەقابەیی دەستەکە کەم بکرێتەوە، بۆیە لە (مەوقوفین) بوەستین، نوقتەیەك دانێین، ئیتر پێویست ناکات بەوە بڵێین: (والمودعین فی الإصلاحیات والموقوفین) و تەواو، بەڵام (بالتنسیق مع ممثلي السلطات القضائیة)، بۆ نموونە لێژنەکە وەزارەتی ناوخۆش هینی کردووە، ئێ ئاسایشیشمان هەیە، یەعنی ئەوە دەمانخاتە ئیشکالیەتێکەوە لەو تەنسیق و ئەوانە، زۆرجار لەوانەیە ئەو لێژنەیە خۆی کت و پڕ بڕواتە سجنەکان، بڕواتە دام و دەزگاکان، پێویستی بە تەنسیق نەبێت، یان ئەو تەنسیقە هەندێ لە ئیشەکانی با بڵێین خاو بکاتەوە، کەمتر بکاتەوە، بۆیە پێموایە ئەوە ئیتر بەسە، ئەو تەنسیقەی ناوێت، ئەوەی حەوت، بەڕاستی من دەمویست لەو حاڵەتەدا بڵێم: (وإحالتها إلی الإدعاء العام)، نەك ئەوە، پشتگیری ڕەئیەکەی هاوکارم بکەم (و إخبار الإدعاء العام) ببێتە (إحالة)، بەڵام بەڕاستی زۆر پشتگیری ئەو پێشنیازەی کاك حاکم ڕزگار دەکەم، لەسەر ئەوەی کە مەحکەمەیەکی تەحقیقی تایبەت هەبێت، بەڕاستی ئەوە نوقتەیەکی زۆر گەورە دەبێت، گەشەدار دەبێت بۆ هەرێم، بۆ مەسەلەی مافی مرۆڤ، لێرە کە قسەی زۆر دەکرێت لە ئینتیهاکاتی مافی مرۆڤ، بوونی ئەو مەحکەمە تایبەتە ئیشی لێژنەکەش گرنگتر دەکات، ئیشی پەرلەمانیش لەڕاستیدا دەباتە ئاستێکی چاودێری زۆر گەورە، بۆیە ئەو ئیحالەتە (إخبار الإدعاء العام) بکرێت، (وإحالتها إلی محکمة التحقیق الخاصة لحقوق الإنسان)، ئەوەی کە جەنابی کاك ڕزگار ئیقتیراحی کرد، من بە ئیقتیراحێکی زۆر مەعقول و گرنگی دەزانم، ئەوەی پەیوەستە بە خاڵی (10) و (11)، لە ڕاستیدا من پێموایە ئەوەی تەقریر دەوریەکە دەبێ بۆ پەرلەمانی کوردستان

بێت، نەك بۆ سەرۆكایەتی پەرلەمانیش، بۆ پەرلەمانی كوردستان بێت، تەقریر دەوری، ئەوە زۆر زۆر گرنگە، چونكە ئەو موئەسەسەیە خۆی مەرجەعیەتەكەی لە پەرلەمانەوەیە، پەرلەمان سەرپەرشتی ئیش و كارەكانی دەكات، بەڵام ئەوەی تەقریری سەنەوییەكە، زۆر گرنگە بۆ هەموو ئەو دام و دەزگایانەی كە باس دەكرێت، بۆ ڕەئیسی ئیقلیم، بۆ ڕەئیسی پەرلەمان، ڕەئیسی مەجلیسی نواب، وزەرا، سوڵتەی قەزائی، من پێم باشە ئیزافەی (و نشرها فی وسائل الإعلام)، لە زۆربەی دەوڵەتەكاندا ڕاپۆرتی ساڵانەی مافی مرۆڤ بڵاودەكرێتەوە، دیارە ئەوە لە یاسادا ئیسلوبێكی رادعیشی پێ دەوترێ، یەعنی با بڵێین لە پەنهانی و لەوە نامێنێتەوە، ئیسلوبێكی شەفافانەیە بۆ قسەكردن لەسەری، بۆیە زۆر گرنگە ئەو تەقریرە سەنەویەی كە دەینێرێ بۆ ئەو هەموو موئەسەساتانە، نەشریش بكرێ لە وێب سایتی ئیعلام، ئەوەشی بۆ ئیزافە بكرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێزدار عبدالله، نیزامیە؟ تكایە بیكە پێشنیار، بینووسە، بە نووسین پێشنیارەكانت بنووسە و بۆ لێژنەی یاسایی بنێرە، زۆر سوپاس، ڕێزدار عبدالله محمد نوری، فەرموو.

بەڕێز عبدالله محمد نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بەشێكی زۆر لە قسەكانی ئێمە كرا، بۆیە ئێمە كورتی دەكەینەوە، خاڵی یەكەم: ئەو ڕاوێژ و ڕای خۆی دەربارەی مەسەلەكانی مافی مرۆڤ پێشكەش بە وەزارەتەكان دەكات، تەمەنا دەكەم ئەوە مولزەم بكرێت وەزارەتەكان بە جێبەجێ كردنیان، پرسیارێكم هەیە لە لێژنەی یاسایی و مافی مرۆڤ، ئەگەر بكرێت خاڵی شەشەم ڕوون بكەنەوە، ئایا ئەوە هەموو دام و دەزگا ئەمنیەكانیش دەگرێتەوە كە موراقەبە بكرێن؟ ئەگەر نا با ناویان بهێنین باشترە، واتە زیاتر تەزیحاتیان بدرێتێ ناویان بهێنرێت، تەمەنا دەكەم وەڵام وەرگرمەوە، پشتگیری ڕایەكەی كاك حاكم ڕزگار دەكەم كە باسی پێكهێنانی دادگایەك دەكات، ئەوە ڕەنگە بتوانرێ ڕێك شوێنی خاڵی حەوتەم بگرێتەوە، ئەگەر بكرێت خاڵێكی تر ئیزافە بكرێت، بانكێكی زانیاری دابمەزرێت دەربارەی مافەكانی مافی مرۆڤەوە، زۆرترین زانیاری تێدا بێ لەسەر ئەوەی كە لە وڵاتانی دنیا مافی مرۆڤ چۆنە؟ لەسەر ئەو هەیئە و دامەزراوە و ڕێكخراوانەی كە لە بواری مافی مرۆڤدا كار دەكەن، هەروەها زانیارییەكانی دەربارەی مافی مرۆڤ، هەر چەند دەكرێ ئەو دەستەیە ئیعتیادی سایتێكی خۆی هەبێ، بەڵام سایت ڕەنگە جیاواز بێ لە كردنەوەی بانكێكی زانیاری، تەمەنا دەكەم بانكێكی زانیاری دەوڵەمەندیشی هەبێ، ئەگەر بكرێت ئەركێكی تری ئەو دەستەیە بە دواداچوونی كۆمەڵێ كەیس بێ كە لە ڕابردوودا هەبووە و كە تا ئێستاش بە هەڵپسێنراوی ماونەتەوە و بە تایبەت كەیسی ونبووەكان، سوپاستان دەكەم.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێزدار زانا رؤوف، فەرموو.

بەڕێز د. زانا رؤوف حمە كەریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەندێ تێبینی و پێشنیازم هەیە تایبەت بەو ماددەیە، پێشنیاز دەکەم سەرەتا بڕگەی یەکەم صیاغە بکرێتەوە جارێکی تر، چونکە لێرە تووشی ئیشکالیەتێك دەبین، لە بڕگەکەدا هاتووە دەڵێ: پێشنیازکردنی مەشوورەت بۆ ئەو بابەتانەی پەیوەندیان هەیە بە مافی مرۆڤەوە، یەعنی ئەو شتە ئایا تەوعی دەکرێت؟ یەعنی تۆ بە تەوعی داوا دەکەی دەڵێی: پێشکەشی دەکەم، ئەگەر ئەوە جیهاتێك نەبێ ئیلزامی بکات، من پێشنیاز دەکەم صیغەکە بەو شێوەیە دابڕێژرێتەوە: پێویستە لەسەر وەزارەت و لایەنە پەیوەندیدارەکان داوای مەشوورەت و ڕا بکەن تایبەت بە ئەنجامدانی چالاکیەیەکی دیاری کراو، یاخود دەرکردنی ڕێنماییەکی دیاری کراو، پەیوەست بە بابەتەکانی مافی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستاندا لەو دەستەیە، واتا ئیجباری بکات ئەو دەستەیە تەڵەبی مەشوورەتی لێ بکات، واتا وەزارەتەکە هەستی کرد پێویستی بە ئیجرائێکی دیاری کراو هەیە، یاخود قانونێکی دیاری کراو، یاخود پرۆژەیەکی دیاری کراوی لەبەردەستدایە تاوتوێی بکات، بە ئیجباری ناچاری بکات، داوای مەشوورەت بکات لەو دەستەیە، ئەوە خاڵی یەکەم، خاڵی دووەم: ئەگەر سەیری سەرجەمی ئەو یازدە بڕگەیە بکەی کە لە مەهام و وەزائیفەکانی ئەو دەستەیە، دەبینی هەندێك لە مەهامەکانی، پاشان کە لە ماددەی شەشدا ئاماژە دراوە بە ئۆرگانە سەرەکییەکانی ئەو دەستەیە، کە بریتی یە لە بەشی ئیدارە و مالی، بەشی یاسایی، بەشی (رصد الأداء)، یەعنی ئەو بڕگانە هەندێ لە مەهامەکان هەیە نازانین سەر بە کام جیهەتە؟ کام جیهەتە ئەنجامی دەگەیەنێ؟ چونکە لێرە مەهامەکانیان دەستنیشان کراوە، کە پاشان باسی ماددەی شەشەم دەکات کە دائیرەی ئیداری و مالی، دائیرەی(رصد الأداء)، دائیرەی شئوونی قانونی، دائیرەی العلاقات و الإعلام، وەزائیفەکانی تەحدید کراوە، بەشێك لەو مەهامانە نازانی کێ ئەوە بە ئەنجام دەگەیەنێ؟ بۆ نموونە نەشری سەقافەی حقوقی ئینسان، (تقیم مدی إلتزام السلطات في الإقلیم)، (إعداد دراسات و بحوث دوریة)، یەعنی مەهاممان هەیە نەتسپاردووە بە یەکێك لەو جیهەتانە، دەکرێت ئەوە دیسان صیاغە بکرێت، کامەیە ئەو جیهەتەی کە هەڵدەستێت بە ئەنجامدانی بەشێك لەو چالاکیانە؟ سێیەمیان من پشتگیری لەو ڕایە دەکەم کە لە باسکردنی خاڵی چوارەمدا (تقیم مدی إلتزام السلطات في الإقلیم)، یەعنی ئەو قسەیە قسەیەکی زۆر گەورەیە، تۆ بڵێی موقارەنەی دەکەم بە عەهدی دەولی خاص بە حقوقی ئینسان، بگەڕێیتەوە بۆ مەواسیقی سالی 1966، بڵێ لەوێدا چۆن کراوە؟ یەعنی ئەو قسەیە زیاتر پێویستی بەوە هەیە ورد بکرێتەوە، ئەوەی کە کاك کاردۆ ئاماژەی پێدا تایبەت بە ماددەی (13) لە دەستووری عیراقیدا، دەڵێت: ئەو دەستووڕە دەستووریکی باڵایە لە سەرجەم عیراقدا نابێ پێشێل بکرێ، لە دەستووری زۆرێك لە وڵاتانیشدا، هەرێمەکان ناتوانن مافێك بدەن کەمتر بێ لەو مافەی کە لەدەستووری مەرکەزدا هاتبێ، دەتوانن مافێکی زیاتر بدەن، ئێمە حەددی ئەدنا لەو قۆناغەدا، چونکە ئێستا لە هەرێمی کوردستاندا دەستوورمان نیە، دەبێ موتابەقە بکرێتەوە بە دەستووری عیراقی، یاخود بڵێین لە دەستووری ئیقلیمدا، (في حالة) پەسندکردنیدا، (والتشریعات الدستوریة النافذة في الإقلیم)، ئێمە کۆمەڵێك تەشریعاتمان هەیە کە تەبیعەتێکی دەستووریان هەیە، دەبی بەراورد بکرێتەوە، ناکرێ هەر هەمیشە

بەراوردی بکەی بە تەقیمێکی فراوان، یەعنی بەندەکانی مافی مرۆڤ لە کۆتایی چلەکانەوە دانراوە، تا ئێستا خوێندنەوەی جیاوازی بۆ دەکرێ، بۆ ئەوەی کە زیاتر ئەو دەستەواژەیە ورد بکرێتەوە، وا پێویست دەکات دەستووری عیراقیش کە بە تایبەتی لە دەستووری عێراقی دا، لە ماددەی (14) تاوەکو ماددەی (46) زیاد لە بڕگەیەکی تەرخان کردووە، باس لە مافەکان و ئازادییەکانی هاوواڵتیان دەکات، لە هەمان کاتدا پشتگیری ئەو ڕەئیە دەکەم کە ئەوەی ڕەئی بەڕێز د. رفیق سابیر، هەندێ کەس هەیە وەلەو لە عیراقدا قانونێك نەماوە بە ناوی قانونی ڕەدی ئیعتیبارەوە، گەڕانەوەی ئیعتیبار بۆی، بەڵام دەکرێت ئەو دەستەیە کار بکات لەسەر ناچارکردنی حکومەت بە قەرەبووکردنەوەی ئەو کەسانەی کە لە بەینی دوو کەوانەکە پێیان دەوترێ (ضحايا العدالة)، ئەوانە دەبنە، هەندێ کەس پێی دەوترێ ئەوە قوربانی عەدالەتە، یەعنی بۆ نموونە لە ناو خێزانێکدا کەسێك بە هۆی تاوانێکەوە دەستگیر دەکرێ، بەڵام خانەوادەکەی ئەو کەسە پێویستی بە بژێوی ژیانی هەیە، دەکرێ لەو دەستەیەی مافی مرۆڤ، وەکو پاراستنی بەشێك لە کەیسی مافی مرۆڤ کار بکات لەسەر قەرەبووکردنەوەی، یاخود پێکهێنانی صندوقێکی کۆمەك بۆ قەرەبوو کردنەوە و هاوکاری کردنی ئەو کەسانەی کە دەبنە قوربانی عەدالەت لە هەرێمی کوردستاندا، لە هەمان کاتدا قەزییەی تەحریکی ئێوە بەڕێزانی لێژنەی یاسایی مەتلۆبن لەوەی کە بزانین ئەو قەزییەی (تحريك الدعاوى)، لەو قەزییە تەصەور دەکەم زۆر ڕوونی وازحییەکی تێدا نەبێت، کاك حاکم ڕزگار ئاماژەی پێدا، جێی خۆیەتی یەعنی بە نەزەر ئیعتیبار وەرگرتنی قانونی ئصوولی موحاکەماتی جەزائی، وا هەست دەکەم لێرە خەڵتێك هەیە، وەزیفەی ئەساسی ئەو دەزگایە چیە؟ ئەگەر سەیری هەر یەك لەو بڕگانە بکەی، لە نەشر، لە تەئەکود، لە تەقیم، لە ئیعداد، لە موراقەبە، یەعنی بۆ ئەوەی ئەو دەزگایە بەڕاستی دەزگایەك بێ بۆ چاودێری کردنی مافی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستاندا، بۆ بەدواداچوونی حەقیقەتی پێشێلکاریەکان لە هەرێمی کوردستاندا، دەبێ صەلاحەیەتەکی جددی و فیعلی خۆی هەبێ، ناکرێ تەنها صەلاحیاتەکانی تەقیم کردن بێ، یاخود لە دووڕەوە سەیری کێشەکان بکات، ئاخیر خاڵ بۆ پێکهێنانی بڕگەی (10) و بڕگەی (11)، من پێشنیاز دەکەم بڕگەی (10) و (11) لێك بدرێن و بەو شێوەیە صیاغە بکرێنەوە: (تقديم تقارير دورية و إعداد تقرير سنوي حول أوضاع حقوق الإنسان لبيان الصورة الحقيقية و واقع حقوق الإنسان في الإقليم و رفعها إلى برلمان كوردستان، و على البرلمان إرسال نسخة من التقارير السنوية إلى رئاسة إقليم كوردستان و رئاسة مجلس الوزراء و نشرها في وسائل الإعلام)، واتا هەردووکی لە یەکەوە دەمج دەکرێت، تەقاریرە دەورییەکان هەمووی بۆ پەرلەمان خۆی دێت، تەقاریرە سەنەوییەکان بە خۆی دێت، بەس تەقاریرە سەنەوییەکان پەرلەمان ئیلزام بکرێت کە نوسخەیەك، واتا لە ڕێگەی پەرلەماندا بۆ ئیعتیبارێك کە ئەو دەزگایە لە ژێر سەرپەرشتی پەرلەماندا کار دەکات، پەرلەمان ئیجبار بکرێت نوسخەیەك لەو ڕاپۆرتە ساڵانە پێشکەش بە سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێزدار بێریڤان، فەرموو.

بەڕێز بێریڤان إسماعیل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەو پرۆژە یاسایە سێ تێبینیم هەیە، یەکەمیان: بە نیسبەت خاڵی دووەم لە ماددەی چوارەم، ئێمە دەڵێین بڵاوکردنەوەی ڕۆشنبیری و مافی مرۆڤ و مەسەلەکانی ژن و منداڵان، بە ڕەئی من ئەوە بنووسرێ (ڕۆشنبیری کۆمەلگا)، چونکە ئێمە بۆ تەنها بڵێین (ژن و منداڵ)، پیاویش پێویستە ڕۆشنبیر بکرێت دەربارەی مافی مرۆڤ، ئەگەر هاتو کۆمەلگامان نەنووسی، پیاویش زیاد بکەین لەگەڵ ژن و منداڵ، چونکە مافی پیاویش دەبێ بپارێزرێ، ژنیش بپارێزرێ و منداڵیش، بۆ ئەوەی کورتی بکەینەوە بڵێین کۆمەلگا، هەروەها دەربارەی بەشی حەوتەم لە ماددەی (4) بۆم ڕوون نەکراوەتەوە کە ئەو کەسانەی، ئەو هاوڵاتیانەی سکاڵایان هەیە، نووسراوە دەبێت بدرێت بە دەستەکە، بۆ بدرێت بە دەستەکە؟ پێویستە لە هەموو دەزگایەکی حکومی و ئەهلی صندووقێکی سکاڵا هەبێ، لەوێ کۆ بکرێتەوە، ئینجا بچێت بۆ ئەو دەستەیە، بۆ ئاسانکاری ئیشەکانیان، ئەو وەختە چونکە هەموو هاووڵاتیەك پێویست ناکات بچێت بگەڕێتەوە بۆ ئەو دەستەیە، بە نیسبەت تێبینی سێیەمم ئەوەیە: پرۆژە یاساکە بە زمانی کوردی زۆر جوان نیە، نارێکە، چونکە زۆر تێناگەم، هەرچەندە خۆم پێفێکت نیمە لە کوردی، بەڵام من بە خراپ تێ دەگەم و زۆر لێی تێناگەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێزدار پەروین، فەرموو.

بەڕێز پەروین عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی چوارەم من چەند تێبینیەکم هەیە لەسەر خاڵی دووەم و سێیەم، بە نیسبەت خاڵی دووەم من پێم باشە وای لێ بکرێت، بکرێتە : (بڵاوکردنەوەی ڕۆشنبیری دەربارەی مافی مرۆڤ لە پێناو بە کەلتوورکردنی)، ئەگەر بکرێت بە کەلتوورکردنی، ئەو کاتە چاکتر پیادە بکرێ، بە نیسبەت خاڵی سێیەم: (دڵنیابوون لە چەند و چۆنی و گونجانی سەرجەم بڕیار و ڕێنمایی و ڕێکارەکانی یاساکانی هەرێم لەگەڵ پرینسیپەکانی مافی مرۆڤ بە پێی ڕێککەوتننامە نێو دەوڵەتیەکان، پشتگیری ڕاکەی کاك حاکم ڕزگار دەکەم بە کردنەوەی مەحکەمەی تەحقیق بە مافی مرۆڤ، چونکە ئەو مەحکەمە زۆر گرنگە، بە نیسبەت خاڵی (8) و (9)، من پێم باشە ئەو دوو خاڵە دەمج بکرێ، چونکە نەفسی مانا دەدەن، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێزدار تارا خان، فەرموو.

بەڕێز تارا تحسین ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە ڕووی زمانەوانییەکەی خاڵی شەشەم وا باشترە: موراقەبە کردن و چاودێری کردنی مەرکەزەکانی چاکسازی کۆمەڵایەتی بێت، بە نیسبەت خاڵی حەوتەمەوە کە دەڵێن: وەرگرتنی شکات لە خەڵك و لە کۆمەڵە ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی لە بارەی پێشێلکردنی مافی مرۆڤەوە، ئەوەی بۆ زیاد بکرێ: و ڕاستەخۆ بەدواداچوون بکرێ تا دڵنیابوون لە ڕاستی شکاتەکان بکرێت، ئەو فەقەرەیەی بۆ زیاد بکرێت، چونکە تەنها وەرگرتنی شکات دەم و دەست بە دوایدا بچن، تاکو بزانن ڕاستە، نەك لەگەڵ دڵنیابوون، بەڵکو خۆیان بەو ئەرکە، چونکە مەهامی ئەو دەستەیە ئەو بە دواداچوونەیە، بە نیسبەت خاڵی (11)، لێرەدا دەڵێ: ڕاپۆرتی خول بە خول، لە ڕووی زمانییەوە (ماوە ماوە)م پێ باشترە کە بکرێ، چونکە ماوەکە لەو کاتەدا دەوروبەرەکەت بە عەرەبی تەرجوومەکردنی خول بە خول ماوەی تایبەتە، چونکە تۆ ماوە ماوە هەر کاتێ پێویست بوو کۆبوونەوە بکرێت، دەبێ لەسەر ئەو بارەی کە پێشێلی مافەکەی تێدا دەکرێت، بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار حسن محمد، فەرموو.

بەڕێز د. حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە منیش هەندێك تێبینیم هەیە، یەکەم: تێبینیەکی عامم هەیە کە ئەگەر سەیری فەقەراتەکان بکەی بە گشتی، زۆر بە تەفاصیل هاتووە کە بەڕاستی لە صیاغەی قانوندا پێویست بوو هەردوو لێژنە تۆزێك کورتی بکەنەوە، چونکە هەندێ جار باسی ئیجرائاتێکی خاص دەکات، لە هەمان کاتدا باسی ئیجرائاتێکی عام دەکات، ئەگەر ئیجرائاتی خاصە نەدەبوو عامەکەی تێدابایە، ئەگەر عامیشە خاصەکەی تێدا نەبا، بۆیە هەر درێژکردنەوەکەی فەقەرەکەی زەعیف کردووە، خاڵی دووەمم بریتی یە لە مولاحەزە لەسەر فەقەرەی (1) و (3) و (4)، هەرسێکیان باسی سوڵتاتی ئیقلیم دەکات، لە یەکەمدا باسی مەشوورەت دەکات، لە دووەمدا باسی تەئکید لە تەشریعات دەکات، لە سێیەمیش باس لە ئینتیهاکات دەکات، بە ڕەئی من هەر سێکی دەتوانی بە یەك فەقەرە لەسەر سوڵتات بەو شێوە: (متابعة الجهات الحكومية و التأكد من تنفيذ الجهات الحكومية المعنية للأنظمة و اللوائح السارية فيما يتعلق بحقوق الإنسان و الكشف عن التجاوزات المخالفة للأنظمة المعمول بها في الإقليم و التي تشكل إنتهاكاً لحقوق الإنسان و إتخاذ الإجراءات النظامية اللازمة في هذا الشأن)، یەعنی دەتوانین بیکەین بە یەك فەقەرە، من پێم باشە ئیزافەی دوو، سێ فەقەرەش بکرێ، یەکیان: بەڕاستی (تعزيز نهج الديموقراطية في الإقليم لتكون نموذج متكامل و متوازن)، ئەوە لەبەر ئەوەی دیموقراتیەت و حقوقی ئینسان، دوو: عەمەلیەی متەساوی و لەگەڵ یەکن، دووەم: (إنشاء قاعدة للبيانات المتعلقة لحقوق الإنسان)، ئێمە سەیر دەکەین یەکێك لە کاری ئەو موئەسەسەیە وەرگرتنی

شەکاوییە، شەکاویش بە عەدەدێکی زۆر، بۆیە پێویستە قاعیدەیەکی بەیانات هەبێت، ئەوەش دوایی لە تەشکیلەکەیدا پێویستە نیزامێکی بۆ دابندرێ، سێیەم: (السعي لتدريس مبادیء حقوق الإنسان في مستويات التعليم المختلفة)، واتا لە تەربیە و تەعلیم، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار خورشید، فەرموو.

بەڕێز خورشید سلیم أحمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چونکە ئەڤ دەزگایە پەیوەستە بە مافێ مرۆڤ، ژ بەر وێرێ ئەز دبینم ئەو ناخۆشی و نەهامەت و کارەساتا بسەر مللەتێ کوردا هاتین دڤێ یاسایادا هیچ ئاماژەیەك پێ نەهاتیە کرن، لەوما ئەز دبینم یا فەرە ئەم خالّەکێ پێشنیار نڤیسی ژی بۆ لیجنا یاسایی پێشکەش کری کو ئەڤ خالّە بێتە ئیزافە کرن بۆ ڤێ یاسایێ، (العمل على تعريف العالم بالإنتهاكات الخطيرة التي مورست ضد سكان كوردستان إبان الحكم البعثي الشوفيني من حملات الأنفال و إستخدام الأسلحة الكيمياوية و التهجير و التعريب و إبقاء ذكرى هذه الجرائم حيةً في الضمير الإنساني)، برئیا من ئەڤە خالەکا بویتە ئێك ژ ئارمانجێت ڤێ دەستەیێ، یا دووهێ ئەز پشتەڤانیا ل پێشنیارا حاکم رزگار بکەم بۆ دانانا دادگەهەکێ وەکی ئالیەتەکا عەمەلی بۆ لدیف چوونا پاراستن و بەردەست کرنا مافێن مرۆڤێ لە هەرێما کوردستانێ و زۆر سپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێزدار دانا سعید صوفی، فەرموو.

بەڕێز دانا سعید صوفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەر وەك هاوکارانم هەندێ تێبینیم هەیە، من پێموایە ئەو ماددەیە زیاتر کارەکتەرێکی تەعلیماتی، یاخود ڕێنمایی هەیە زیاتر لەوەی کە یاسایی بێ، دەکرا زۆر کورت بکرێتەوە، بە ڕای من پێنج بڕگە هەن لەو ماددەیە کە زۆر گرنگن، بڕگەی (1)، (3)، (6)، (9)، (11)، ئەوانی تر زیاتر لە تەعلیمات دەچن، بە هەر حالّ منیش لەسەر بڕگەکان تێبینیەکانی من ئەوەیە، پێم باشە بڕگەی (4) بەو شێوەیە دابڕژرێتەوە: هەڵسەنگاندنی پلەی پابەندبوونی دەسەڵاتەکان لە هەرێمدا، بە حوکمەکانی بەڵگەنامە و پەیمانە نێو دەوڵەتیەکانی تایبەت بە مافی مرۆڤ، ئەوە هەم کورتتر دەبێتەوە، هەم زیاتر شکلێکی با بڵێین یاسایی بە خۆی دەگرێت، بە نیسبەت بڕگەی (5)، پێموایە هیچ پەیوەندیەکی بە دەرکردنی یاسا نیە، هەر دام و دەزگایەکە بۆخۆی سەربەستە لەوەی با بڵێین چاپەمەنی دەردەکات، لێکۆڵینەوە دەکات، یان نازانم چی؟ پێموایە لێرە جێگای نابێتەوە، بە نیسبەت بڕگەی (6)، پێم باشە بەو شێوەیەی خوارەوە دابڕێژرێتەوە:

چاودێری کردن و بە دواداچوونی ڕەوشی مافی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان بە هاوکاری لەگەڵ دام و دەزگا پەیوەندیدارەکان، دیسان ئەوە زۆر پوختتر و کورتتر دەبێتەوە، هەمان مانای هەیە، هیچ لە ئەوەکە ناگۆڕێت، بە نیسبەت بڕگەی (8)، پێمواید ئەویش زیادەیە و پێویست ناکات، لەبەر ئەوەی ئێمە هیچ تێکستێکی یاساییمان نیە، یەعنی کە ڕێگر بێ لەبەردەم ئەوەی دام و دەزگایەك، یاخود ئەو دەستەیە هاوکاری بکات لەگەڵ کۆمەڵگای مەدەنی، یاخود هەر لایەنێکی تر، جگە لەوەش، لە بڕگەی (9)دا دەتوانین ناوەڕۆکی بڕگەی (8) بدۆزینەوە، یەعنی لەوێ باشترین صیاغە کراوەتەوە، هاوکاری کردن و ئەوانەشی تێدایە، بە نیسبەت بڕگەی (10) و (11)، پێم باشە لێك بدرێ، بەو شێوەیە دابڕێژرێتەوە: ڕاپۆرتی شەش مانگی ئامادە دەکات لە بارەی ڕەوشی مافی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان، پێشکەشی دەکات بە پەرلەمانی کوردستان، هەروەها بە سەرۆکایەتی هەرێم و حکومەت و لایەنە پەیوەندیدارەکان، ڕاپۆرتەکە دەبێ بخرێتە بەردەستی ڕای گشتی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێزدار گوڵیزار خان، فەرموو.

بەڕێز گوڵیزار قادر إسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە خاڵی (11) پشتیوانی لەوە دەکەم کە ڕاپۆرتەکە بدرێ بە پەرلەمان، چونکە دەستەکە سەر بە پەرلەمانە و با لە ڕێگەی پەرلەمانەوە بگات بە سەرۆکایەتی و ئەنجومەنی وەزیران، بۆ ئەوەی پەرلەمان لێرەدا دەوری چاودێری و موتابەعە ببینێ دەربارەی مافی مرۆڤ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێزدار بلال سلیمان، فەرموو.

بەڕێز أحمد سلیمان عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە خاڵی یەکەم لە ماددەی چوار، کە دەڵێ ڕاوێژ و ڕای خۆی دەربارەی مەسەلەکانی مافی مرۆڤ پێشکەش بە وەزارەتەکان و دەزگا پەیوەندیدارەکانی هەرێم بکات، من پێمواید بەراستی وەکو کاك د. صەباحیش باسی کرد، ڕاوێژ زۆر زەعیفە، ئەو دەستەیە پێویستە لای کەمەکەی ڕێنمایی بدات، نەك ڕاوێژ، چونکە ڕاویژ دەتوانی ڕاوێژ بدەیت و هیچ حیسابیشی بۆ نەکات، بۆیە من پێشنیار دەکەم، ئەو ڕاوێژ و ڕای خۆیە بگۆڕێ بە ڕێنمایی، ڕێنمایی دەدات دەربارەی مەسەلەکانی مافی مرۆڤ، لە خاڵی شەشەم، پێمواید ئەوە تۆزێ دوور و درێژە، کۆمەڵێك قەیدی داناوە بۆ چاودێری کردنەکە، کە لەوانەیە ئەو چاودێری کردنە بەو قەیدانەوە زۆر زەحمەت بێت، نەتوانێ زۆربەی وەختەکان ئەو چاودێری کردنەی کە ئەرکیەتی ئەنجامی بدات، بۆیە من پێم باشە ماددەکە دوور و درێژ دەبێ، نامەوێ وەختتان بگرم بیخوێنمەوە، هەمووی تێدا

بمێنێتەوە، تەنها ئەوەی بۆ زیاد بکرێت، (بێ ئاگادارکردنەوەی پێش وەخت)ی تێدا بێ، هیچ پێویست ناکات پێش وەخت ئەو چاودێری کردنە کە دەچێ بۆ سەردانی سجنێك، پێشی وەخت سجنەکە ئاگادار بکرێتەوە، پێویستیش ناکات هاودەنگی لەگەڵ نوێنەرانی دەسەڵاتی دادوەری و وەزارەتی داد و وەزارەتی کاروباری کۆمەڵایەتی تێدا بێ، ئەوە ئەو دەستەیە خۆی کارەکانی خۆی ڕادەپەڕێنیت، دوایی دەتوانێ بە ڕاپۆرت ئەوانە ئاگادار بکاتەوە، من پێموایە ئەوەش لێرە زیادەیە، هیچ پێویست ناکات ئەوانە بچن لەگەڵ لێژنەی مافی مرۆڤدا بچن بۆ سەردانی زیندانەکان، خاڵی (10) و (11)، وەکو کاك حاکم ڕزگاریش باسی کرد، بەڕاستی من پێموایە پێویست دەکرێ تێکەڵ بکرێن، لە هەمان کاتیشدا کە دەڵێ: ئەگەر تێکەڵ بکرێن، بە شێوەیەکی تر دابڕێژرێتەوە، بەڵام مەسەلەی (پێشکەش بکرێت بە سەرۆکایەتی هەرێم)، سەرۆکی پەرلەمانیش بکرێت بە پەرلەمان، تەنها بۆ سەرۆکی پەرلەمان نەبێ ئەو ڕاپۆرتە، بۆ ئەنجومەنی وەزیران، ئەویش بۆ ئەنجومەنی وەزیران بێ، دەسەڵاتی دادوەریشی بۆ ئیزافە بکرێ، پێشنیار دەکەم خاڵێکی تریش ئیزافە بکرێ، وەك تەئیدی قسەکەی کاك عبدالله ملا نوری دەکەم کە بە دواداچوون بۆ کەیسی ونبووان و بێ سەرو شوێنان، ئەرکی ئەو دەستەیە بێ، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ڕێزدار پەیمان عزالدین، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش ئەوەی من پێشنیارەکانم لەسەر ماددەکان بڵێم، حەز دەکەم ئیشارە بەوە بکەم کە ئێمە، با بڵێین هەرێمیکین لە عیراقی فیدرالدا، کە دەبێ لە کاتی دەرچوونی ئەو یاسایانەی کە هاوشێوەی لە عیراقدا هەیە، هۆشداری یان زانیاریمان هەبێ لەسەری، بۆ ئەوەی ئەگەر شتێکی باشتر نەکەین، شتێکی لەوە خراپتر نەکەین، لەو یاسایەدا، لە عیراقدا یاسایەکی، یاسای کۆمسیۆنی باڵای مافەکانی مرۆڤی عیراق هەیە، کە لەو یاسایە من دوو پێشنیارم هەیە، تەواوی ئەو بڕگانەی کە لە ماددەی چواردا هاتووە، لەوێدا بە دوو ماددە، بە ماددەی (5) و بە ماددەی (12)، ئەوەی لەسەر ئەو دەستەیە پێویستە و، ئەرکەکانی دەستە بە پوختتر و بە باشتر ئەوانەی تێدا ڕوون کراوەتەوە، پێشنیاری یەکەمم ئەوەیە کە ئێمە بۆ ئەوەی شێوازێکی باشتری هەبێت و بتوانی ئەرکەکانی دەستەکە بەشێوەیەکی قانونی و پوخت ڕێك بخەینەوە، ئەو دوو ماددەیە، ماددەی پێنج و ماددەی 12 لە جێی ئەم ماددەیە دابنێین، ئەگەر ئەوە نەکرا، چونکە وا بزانم کەم کەس ماوە پشتگیری ڕایەکەم بکات، ئەگەر ئەوە نەکرا، پێشنیارەکانم بۆ ئەم ماددەیە هەندێك لە بڕگەکانی ئەم ماددەیە زیاتر لە ئیشی پەیڕەوە، تایبەتە بە پەیڕەوی ناوەخۆی دەستەکە، ئەو کاتی کە دەستەکە تەشکیل کرا، پەیڕەوی ناوەخۆیان هەبێت و ئەو ماددانە، ماددەی 2 و ماددەی 5 و ماددەی 8 و ماددەی9 ، ئەمانە زیاتر با بڵێین لە پەیڕەوی ناوەخۆی دەستەکە ئەچێ، وەك ئەوەی لە ماددەیەکی قانونی کە لە یاسایەکەدا هەبێت، جگە لەوەی کە زۆرینەی بڕگەکانی ئەم ماددەیە هیچ قوەیەکی ئیلزامی نیە کە ئەمە بۆ خۆی

مەترسییەك لەسەر جێبەجێ كردنی ئەركەكانی دەستەكە دروست ئەكات، پێشنیارەكانم بۆ خاڵەكان، سەبارەت بە خاڵی یەكەم: هەر لە بابی ئەوەی كە قوەی ئیلزامی نیە، تەئیدی پێشنیارەكەی كاك عبدالله مەلا نوری ئەكەم، سەبارەت بە خاڵی سێ، دیسانەوە ئەمە خاڵێكە كە هیچ قوەیەكی ئیلزامی تێدا نیە، ئەوەی كە چۆن یاساكانی هەرێم، با بڵێن گونجاندنی یاساكانی هەرێم لەگەڵ پرنسیپەكانی مافی مرۆڤە، هەروەها خاڵی چوار، هەڵسەنگاندنی پابەند بوون، بەرای من ئەم دوو خاڵە بكرێ بە یەك، خاڵێكی بۆ زیاد بكرێ كە دیسانەوە با بڵێن لە مفەوەزیەی عولیای حقوقی ئینسانەوە هاتووە، ئەوەی كە وەرگرتنی بڕیار و تەوصیاتی پێویست بۆ رێگەگرتن لە پێشیل كردنی ماف و ئازادییەكانی هاووڵاتیان كە لە دەستوور و یاسا كار پێكراوەكاندا پارێزراون، كە جێگەی ئەو دوو خاڵە بە بڕوای من ئەگرێتەوە، جگە لەوە خاڵێكی تری بۆ زیاد بكرێ بۆ خاڵی چوارەم، ئەوەی كە ئەو هەڵسەنگاندنە ئەگەر بە هەڵسەنگاندن مایەوە، ئەو هەڵسەنگاندنە چی لێ ئەكات؟، كە ئەوەی بۆ زیاد بكرێ، گەیاندنی بە پەرلەمان بە مەبەستی وەرگرتنی رێی و شوێنی پێویست بۆ راگرتنی ئەو پێشێلكاریانە، خاڵی پێنجەم، جگە لەوەی كە وەكو ئیشارەتم پێدا، زیاتر لە پەیڕەو ئەچێ، بەڵام تەحدیدیشی كردووە كە ئامادەكردنی لێكۆڵینەوە و توێژینەوەی تایبەت كە لە كۆتایی خاڵەكەیدا، ئەڵێ لە بۆنەكانی مەسەلەی مافی مرۆڤدایە، رەنگە ئەو سااڵی یەكجار ئەو ئیشانە بكات، حەتا ئەگەر دەنگیش بێنێ٘و بخرێتە پەیڕەوەو، ئەبێ بۆ پەیرەوەكەش بۆیان رێك بخەینەوە كە بۆنەكانی لێ لابرێت ئەو خاڵە، لە خاڵی شەشەمدا تەئیدی پێشنیارەكەی كاك كاردۆ ئەكەم بۆ نەگەڕانەوە بۆ وەرگرتنی مۆڵەت بۆ ئەوەی كە چاودێری كردن بكرێ، هەر لە خاڵی شەشەمدا، لە دوای موراقەبە كردن، دیسانەوە هیچ ئیلزامێكی تێدا نیە، موراقەبە كردن بە چ هەدەفێك؟ بەڕای من ئەمەی بۆ زیاد بكرێ: دۆزینەوەی چارەسەر بۆ ئەو پێشیلكاریانەی كە لە چاكسازیەكانی كۆمەڵایەتی و گرتووخانەكاندا روو دەدات، پابەند بوونی ئیدارەی ئەو جێگایانە بە بڕیارەكانی ئەم دەستەیە، هەر لە خاڵی حەوتەمدا پشتگیری پێشنیارەكەی بەڕێز حاكم رزگار ئەكەم بۆ دروست كردنی ئەم دادگایە تایبەتە، بۆ خاڵی 10 و 11، پێشنیارەكەی د.زانا پشتگیری ئەكەم كە بكرێتە یەك و لە یەك خاڵدا كۆ بكرێتەوە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، رێزدار حمە سەعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

بێگومان یەكێك لە پیوەرەكانی دیموكراسیەت، مافی مرۆڤە، سیمایەكی جوانی ئەم هەرێمە پێكهێنانی دەستەیەكی كارایە و رەنگدانەوە و چاككردنی رەوشی مافی مرۆڤە لە كوردستاندا، بۆیە پێویستە تەركیزی زۆر و وردەكاریی زۆر لەسەر ئەو مەسەلانە بكەین و بەتایبەتی ئەو دوو ماددەیە، ماددەی ئامانجەكان كە پێشووتر بوو، ئەم ماددەیە كە ئەرك و دەسەڵاتەكانی ئەم دەستەیەیە، پێویستە زۆر وردتر دابڕێژرێ، من لەسەر خاڵی یەكەم، ئەگەر بۆ حكومەت و دەزگای تەنفیزیە، بەراستی زۆر زەعیفە بڵێی مەشورەت و را،

ئەوە زۆر زەعیفە، بۆیە ئەگەر بۆ پەرلەمان بێ، پێم باشە مەشورەت و را بۆ پەرلەمان بێ، بەڵام ئەگەر بۆ حکومەت بێ، پێویستە بوەترێ بڕیار و راسپاردە دەربارەی مەسەلەکانی مافی مرۆڤ دەردەکات بۆ ئەنجومەنی وەزیران و وەزارەتەکان و دەزگا پەیوەندیدارەکان، هەروەها ڕا و سەرنجیش، یان راوێژی بۆ پەرلەمان، ئەوە لەسەر خاڵی یەکەم، لەسەر خاڵی دووەم، بەراستی بۆ بڵاوکردنەوەی رۆشنبیری مافی مرۆڤ، هاتووە وەسیلەیەکی هێناوە، خۆی ئەم وەسیلەیە وەسیلەی بڵاوکردنەوەی رۆشنبیری مافی مرۆڤ نیە، خۆی قیمە و بە وەسیلەی تر پێویستە بڵاو بکرێتەوە، مەسەلەن بەهای لێبوردەیی و هاوکاری کۆمەڵایەتی، مەسەلەکە ئەوەیە، پێویستە بڵێی لە رێگای دەزگاکانی راگەیاندنەوە بەهای لێبوردەیی و بنەماکانی هاوکاری کۆمەڵایەتی و رۆشنبیری مافی مرۆڤ بە گشتی بڵاودەکاتەوە، ئیتر زۆر ئیشارەتیش نەکرێ بە مەسەلەی ژنان و منداڵان پێویست ناکات، خاڵی سێیەم بەراستی ئەمەش خاڵێکی گرنگە، دڵنیا بوون لە چەندێتی و چۆنیەتی گونجانی یاسا و بڕیار و رێنماییەکان، تەبعەن بڕیاریش دەرئەکەوێ، هەم لە پەرلەمان خۆتان ئەزانن پرۆژە بڕیار هەیە، هەم لە حکومەتیش بڕیار دەرئەکرێ، بۆیە پێویستە بڕیار و رێنماییشی بۆ زیاد بکرێ و پێم وایە مافی مرۆڤ و ئازادییە گشتیەکان، من ئەوەی کە باوە و بیستوومە، ئازادیە گشتیەکانە، و دەربڕینی، تەبعەن هەر دڵنیا بوون، یەعنی تەئکید دەکات ئەگەر وا نەبوو پێویستە ئیجرائاتی خۆی بکات، مەسەلەن ڕا و سەرنجی خۆی بدات، ئەو بڕگەیەشی بۆ زیاد بکرێ، خاڵی چوارەم خاڵێکی گرنگە، تەقییم و تەشخیصە، تەقیم و تەشخیص عادەتەن کە دەکرێ بۆ هەر مەسەلەیەك بۆ ئەوەیە کە موعالەجە و ئیجرائات بۆ ئەو تەقیم و تەشخیصە دابندرێ، ئێستا تەقیم و تەشخیصەکەی وتووە کە هەڵسەنگاندنە بە پلەی پابەندبوونی دەسەڵاتەکان، بەڵام دواتر هیچ موعالەجەیەك، یان هیچ ئیجرائاتێکی دانەناوە، من پێم باشە بۆ لە ئاخیری بڕگەکەوە: دەرکردنی بڕیار و راسپاردەی پێویست، هەر وەکو ئەوەی کۆمیسیونی باڵای مافی مرۆڤی بەغدا، بۆ پاراستن و چاککردنی رەوشی مافی مرۆڤ و هەروەها ئیجرائاتی پێویست دەربارەی پێشیلکارییەکان، کەواتە ئیجرائاتیش پێویستە، راسپاردە و بڕیاریش، خاڵێکی تر، مەسەلەی ئەوەی خاڵی شەشەم، منیش لەگەڵ ئەوەم کە بێ مۆڵەت بێ، تا ئەو گیراوەکان بێت، یەعنی تا موراقەبە کردن و چاودێری بارودۆخی سجنەکان و مەرکەزەکان و چاککردنی کۆمەڵایەتی گیراوەکان، ئیتر پێویست بە نوێنەری ئەو ناکات، بەڵام ئەم موراقەبە کردنە بۆ چیە؟، ئەویش هەدەفەکە دیار نیە موراقەبەکە بۆ چیە، بۆ ئاگادار بوون لە ڕادەی پابەندبوون بە مافەکانی مرۆڤ و جێبەجێکردنی یاساکان تیایاندا و پێشێڵنەکردنیانە، ئەوەش تەبعەن هەدەفەکە ئەبێ، لە خاڵی حەوتمە، من لەگەڵ ئەوەم کە مەحکەمەیەکی تایبەت دابندرێ، وەرگرتنی شکات لە هەر کەس و لایەن و کۆمەڵە و رێکخراوێکی کۆمەڵگەی مەدەنی، یەعنی کەس و لایەنیش هەیە و کۆمەڵگەش هەیە، یەعنی لەسەر هەر کەس و لایەن و دەزگا لە هەر ئاستێکدا بێ بۆ ئەوەی کەوا ئیستیسنا نەمێنێت، ئەگەر شکات کرا لە لایەن هەر کەسێکەوە، یان کۆمەڵێکەوە، یان لایەنێکەوە لەسەر هەر دەزگا و کەس و لایەنێك لەسەر هەر ئاستێکدا بێت دەربارەی پێشێڵ کردنی مافی مرۆڤ و لەگەڵ دڵنیا بوونی راستی شکاتەکە و ئەوەی لە دژی تاوانبارەکان و

بەرزکردنەوەی بۆ مەحکەمەیەك، ئیتر نوسخەشی بدرێ بە پەرلەمان و داواکاری گشتی و مەحکەمەی ئیداری بۆ بەدواداچوون، بەڵام مەحکەمەی، مەحکەمە تایبەتەکە ببێ، سەبارەت بە خاڵی 9، هەر چەندە خاڵی هەشت و نۆ لە یەك دەچن، ئەکرێ دەمج بکرێ، لەگەڵ رێکخراوە نێودەوڵەتی و عیراقیەکان تایبەت بە مافی مرۆڤ و لایەنەکانی دیکەدا کە پەیوەندیان هەیە، هاودەنگی و هەماهەنگی و هاوکاری ببێ بە ئامانجی ئەوەی کە نوێنەرایەتی، یەعنی تەمسیلی هەرێمی کوردستان بکات نەك حکومەت، هەموو هەرێمەکە بکات، چونکە خۆی سەر بەپەرلەمانە، لە کۆبوونەوە و کۆنگرە جیهانیەکانی تایبەت بە مافەکانی مرۆڤ، بێگومان ئەوەی 10 و 11 منیش لەگەڵ ئەوەم کە دەمج بکرێ بەشێوەیەك وەکو بەڕێزان ئاماژەیان پێکرد، دابڕێژرێتەوە کە راپۆرتی سالانەکە بدرێ بەو دەزگانە، سەرۆکایەتی پەرلەمان، سەرۆکایەتی هەرێم، یەعنی پەرلەمان و سەرۆکایەتی هەرێم و ئەنجومەنی دادوەری و ئەنجومەنی وەزیران، یەعنی بۆ هەموو دەزگاکان بێت، دەوریەکەش وەرزی بێ، من پێم باشە وەرزی بێت کە ئەوەیان بۆ پەرلەمان بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، رێزدار د. ئەحمەد فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم وەرتێ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەندێك تێبینیم هەیە لەسەر ماددەی چوارەم، سەبارەت بە خاڵی دووەم، من پێم باشە لەگەڵ خاڵی سێیەمدا بکرێن بە یەك ماددە، (قضایا المرأة و الطفل) لە ماددەکەدا لابرێ لە ماددەی دووەم، چونکە مەسەلەکانی ئافرەت و منداڵ، ئەوانیش بەشێکن لە مافی مرۆڤ، کەوابوو پێویست ناکات بە جیا رابگرن، ئەکرێ لێرە ماددەی دووەم و ماددەی سێیەم هەردووکیان بکرێن بە یەك ماددە بەو شێوەیە بکرێ، (نشر ثقافة حقوق الانسان و التأكد من مدى ملائمة التشريعات في الاقليم .....الخ)، تا ئاخیری ماددەکە، یەعنی ئەوەی لە ماددەی دووەمدا هەیە،(قضایا المرأة و الطفل الى اخر الماده)، لابرێ، لە خاڵی چوارەم، منیش لەگەڵ رەئی د.صباح دام کە ئەگەر لێمان زوێر نەبێ، تەقییم بەکار بێنین، (تقييم مدى التزام السلطات في الاقليم بأحكام الدستور العراقي الدائم و بنود دستور الاقليم، و احکامی دەستوری عیراقی و دەستووری هەرێمیش بۆ زیاد بکرێ کە ئێمە پێویستمان بە دەستوورێکە کە بەو دواییە پەسند کرا، بۆ ئەوەی کە دەسەلاتدارەکانی هەرێم پابەند بن بە بەندەکانی هەم دەستووری عیراقی کە هەرێم بەشێکە لە عیراقی و هەم دەستووری هەرێمی کوردستانیش، سەبارەت بە بڕگەی شەشەم، من پێم باشە کە وەکو هاوڕام لەگەڵ ئەوانەی کە باسیان کرد، ئەوەشی بۆ زیاد بکرێ کە ئەو هەیئەیە مافی ئەوەی هەبێ کە بەدواداچوون بۆ ئەوانە بکات کە بێ سەر و شوێنن لە هەرێمی کوردستان، پاشان (بالتنسيق مع ممثلي السلطة القضائية) ئەگەر تەنسیق و هەماهەنگیەکە بۆ ئەوە بێ کە هەیئەکە کارەکەی ئاسان بێ بۆ ئەوەی سەردانی ئەو شوێنانە بکات، کارەکی باشە ئەگەر نا پێویست بە ئیزن نەبێ بۆ ئەوەی ئەو هەیئەیە کارەکەی خۆی راپەڕێنێ، پاشان لەگەڵ رای هەردوو لێژنەی یاسایی و لێژنەی مافی مرۆڤم کە وەزارەتی داخیلیەشی بۆ زیاد بکرێ ئەو کاتە وزارتی العدل و العمل ئەگۆڕێ و دارشتنەوەکەی ئەبێ(و وزارات العدل و العمل و الشؤون الاجتماعية و العمل، ئەگۆڕێ و دارشتنەوەکەی دەبێ: وزارات العدل و العمل و الشؤون الاجتماعية و الداخلية، وزارتي نابێ، و وزارات العدل، چونکە جەمعە، سەبارەت بە بڕگەی دەیەم، اعداد تقرير سنوي لبيان الصورة الحقيقة و واقع حقوق الانسان في الاقليم و رفعها، ئەوە غەڵەتە تەبعەن، و رفعه الى رئاسة الاقليم، رئاسة برلمان كوردستان و رئاسة مجلس الوزراء ، هەروەکو لە تەقریری هاوبەشی هەردوو لێژنەکە هاتووە لەگەڵیان، بەڵام

(السلطة القضائية)ی بۆ زیاد بکرێ، (و السلطة القضائية ووسائل الاعلام و الرأي العام)، دەزگاکانی راگەیاندن و رای گشتیشی بۆ زیاد بکرێ، ئەگەر لەگەڵ بڕگەی شەشم لەگەڵ 11 لێکبدرێ، هیچ ئیشکالیەتێکی نیە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا(تقديم تقرير دوري حول اوضاع حقوق الانسان) لە بڕگەی 11 پێم باشە وەکو ئەوەی لە راپۆرتی هاوبەشیشدا هاتووە لە هەردوو لێژنەکە لەگەڵیان کە تەقریرەکە بۆ پەرلەمانی کوردستانە، بەڵام وشەی(في الاقليم)ی بۆ زیاد بکرێ، یەعنی (تقديم تقرير حول اوضاع حقوق الانسان في الاقليم الى برلمان كوردستان) تا کۆتایی بڕگەکە و، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ڕێزدار د.بشیر فەرموو.

بەڕێز د.بشیر خلیل تۆفیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەو ماددەیە زۆر دوور و درێژە، بەراستی ماددەکە یەعنی زۆر بە شەرحیات و ئەوانە دەچێت، خوێندنەوە و دەمجکردنەکان بە زۆربەی ئەوانە بە زەروور دەزانم، لە خاڵی سێیەم (نشر ثقافة حقوق الانسان)، لەبەر ئەوەی دوور و درێژە لەگەڵ خاڵی دووەمدا دەمج بکرێ و لەگەڵ سێ و چواریش پێکەوە، یەعنی دوو و سێ پێکەوە دەمج بکرێ و قەواعیدی حقوقی ئینسان گشتیە و ئافرەت و منداڵیشی لێ دەربچێ، لە خاڵی چوارەم(التزام السلطات) ئیلتیزامەکە بە دەستوور زۆر زۆر گرنگە، بۆیە منیش ڕام لەگەڵ ئەوەیە کە دەستووری بۆ ئیزافە بکرێ، لە خاڵی شەشەم (مراقبة اوضاع السجون و اعداد تقارير دورية عن حياة السجناء) ئایا مەبەستی لە (حياة السجناء) تەنها لایەنی مەعیشیە؟، یەعنی سیحەتیان چۆنە؟، خواردنیان چۆنە؟ ئەوانەیان چۆنە؟ ئەی باشە موتابەعەی مەلەفاتی قەزائیان ناکرێ؟، یەعنی جاری وا هەیە سەجینەك لە مەحکەمە ئیفراج کراوە، بەڵام هێشتا لەوێ ماوەتەوە، ئەمەش دیسان دەبێتە کاری ئەوە کە موتابەعەی قەزایای قانونیەکانیشی بۆ بکرێ، ئایا داخوا لە قانونیان چۆنە؟، لە خاڵی حەوتەم(تلقى الشكاوى من الافراد و الجماعات)، ئەفراد دیارە، مونەزەماتی موجتەمەعی مەدەنین، بەڵام جەماعات کێن؟، مەبەست لە جەماعات کێن؟، کێ تەمسیلی جەماعات دەکات؟، یەعنی مەبەست لە جەماعات دیار نیە و دەبێ ڕوون بکرێتەوە، لە هەمان خاڵی حەوتەمدا(و تحريك الدعاوى)، ئایا هەموو جۆرە دەعاویەکە تەحریك دەکات ئەوانە؟، یەعنی دەعوایەك کەوا بێ بنەماش بێ ئەوە تەحریکی دەکات یان نا؟، خاڵی 8 و 9 دیسان پێویستی بە دەمج هەیە، خاڵی 10 و 11 پێویستی بە دەمج هەیە، مەسەلەی (تقديم تقرير دوری) کە تەقریرەکان دەنێرێ بۆ شوێنەکانی پێویست لە پاشان پێویستە موتابەعەی ئەو تەقریرانە بکات، ئایا کاری پێ دەکرێ یان نا؟، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس بۆ هەموو ئێوەی بەڕێز، ئێستا لێژنەی یاسایی و لێژنەی هاوبەش ڕەئیتان دەربارەی ئەو موداخەلەی ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمان؟

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێش جوابدانەوە من پێم باشە ئەو هەیئەتە یاسایەکی تایبەتی ئەبا بەڕێوە، ئەو یاسایە پێی ئەوترێ یاسای جارنامەی مافی مرۆڤ، ئەو یاسایەش کە لە ساڵی 1948دا دەرچووە، موعەزەزە دوای ئەوە ساڵی 1976 لە دوو عەهدی دەولی کە بە دوای ئەوەوە هاتووە، دوای ئەوە چەند پرۆتۆکۆل و چەند ئیتیفاقیە لەسەر حقوقی ژن و منداڵ و کارکردن هاتووە، لەبەر ئەوە ئەم هەیئەیە تایبەتمەندیەکی تایبەتی خۆی

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (11)

سێ شەممە رێکەوتی 2010/5/18

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە رێکەوتی 2010/5/18 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی

بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (11)ی خولی سێیەم, ساڵی (2010) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پێڕۆی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (11)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی سێ شەممە ڕێکەوتی 2010/5/18 دا بەم شێوەیە بێت:

1 - بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆکردنی پرۆژە یاسای دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان – عیراق.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی یەکەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (13)، رۆژی دانیشتن 2010/5/24، بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان-عیراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (11)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن، لە کات (10)ی پێش نیوەڕۆ ڕۆژی سێشەممە ڕێککەوتی (2010/5/18)دا بەو شێوەیە بێت:

1- بەردەوام بوون لەسەر خستنەڕوو و گفتوگۆکردنی پرۆژە یاسای دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان – عیراق.

لێژنەی یاسایی، لێژنەی مافی مرۆڤ کەرەمکەن بۆ شوێنی خۆتان، بەڕێزان، ئێستا ماددەی (3) لە ئەسڵی پرۆژەکە، کە بووە ماددەی (4)، دوێنێ گفتوگۆ لەسەری تەواو بوو، پێشنیاری ئەندامانی بەڕێز زۆربوون، هەردوو لێژنەی یاسایی و لێژنەی مافی مرۆڤ کاتیان پێدرا کە پێشنیارەکان صیاغە بکەن، دەستنیشانی بکەن، ئێستا داوا لە لێژنەی یاسایی دەکەین بۆ بەردەوام بوون لەسەر کارەکانیان، فەرموو.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای ئەوەی ئەندامانی پەرلەمان تێبینیەکانی خۆیان بە سوپاسەوە بە زارەکی و بە نووسراو پێشکەشی هەردوو لێژنەی یاسایی و لێژنەی مافی مرۆڤیان کرد، هەردوو لێژنە کۆبوونەوەی خۆیان ئەنجامدا،

تێبینیەکانیان وەرگرت، بەو شێوەیە ماددەکەمان، ماددەی (4)مان داڕشتەوە، کە ئێستاش پێشکەش بە بەڕێزتان دەکەین.

المادة الرابعة:

تتولى الهيئة المهام الآتية:

1- تقديم المشورة وإبداء الرأي فيما يتعلق بقضايا حقوق الإنسان ورفع توصياتها للوزارات والمؤسسات ذات العلاقة في الإقليم.

2- نشر ثقافة حقوق الإنسان وقضايا المرأة والطفل بترسيخ قيم التسامح ومفاهيم التضامن الإجتماعي.

3- مراقبة ملائمة التشريعات في الإقليم لمباديء حقوق الإنسان والحريات الأساسية وتقديم المقترحات بشأنها للجهات المعنية.

4- تقييم مدى إلتزام السلطات في الإقليم بأحكام المواثيق والبنود الخاصة بحقوق الإنسان والعهدين الدوليين الخاصين بالحقوق المدنية والسياسية وبالحقوق الثقافية والإجتماعية والإقتصادية وإبراز الإنتهاكات التي قد تنجم عن ممارسات السلطات في الإقليم.

5- إعداد دراسات وبحوث دورية وإصدار نشرات ومطبوعات حول سبل تحسين حقوق الإنسان في الإقليم وعقد الندوات والإجتماعات الخاصة بقضايا حقوق الإنسان.

6- زيارة ومراقبة السجون ومراكز الإصلاح الإجتماعي والمواقف والمعتقلات ومراكز التحقيق وإعداد تقارير دورية عن أحوال السجناء والمودعين في الإصلاحيات والموقوفين.

7- تلقي الشكاوي من الأفراد والجمعيات ومنظمات المجتمع المدني عن إنتهاكات حقوق الإنسان والتأكد من صحتها وتحريك الدعاوي المتعلقة بها وإحالتها إلى الإدعاء العام لإتخاذ الإجراءات القانونية ومتابعة نتائجها.

8- التعاون مع المنظمات المعنية بحقوق الإنسان وغيرها من منظمات المجتمع المدني داخل الإقليم وخارجه ومع الجمعيات الفكرية والإقتصادية والإجتماعية وتنظيم حلقات البحث مع المواطنين في الإقليم، بما يضمن نشر ثقافة الإلتزام بالبنود التشريعية والإتفاقات الدولية حول قضايا حقوق الإنسان لتعزيز سيادة القانون وتكريس إحترام حقوق الإنسان.

9- التعاون والتنسيق مع المنظمات الدولية المختصة بقضايا حقوق الإنسان والجهات الأخرى ذات العلاقة بهدف تمثيل إقليم كوردستان في الإجتماعات والمؤتمرات المعنية بحقوق الإنسان.

10- أ- إعداد تقرير سنوي لبيان واقع حقوق الإنسان في الإقليم ورفعه إلى رئاسة إقليم كوردستان ورئاسة برلمان كوردستان ورئاسة مجلس الوزراء ورئاسة مجلس القضاء والجهات ذات العلاقة مع بيان التوصيات العملية لحماية وتعزيز حقوق الإنسان في كوردستان وله نشره في وسائل الإعلام.

ب- تقديم تقرير دوري حول أوضاع حقوق الإنسان إلى برلمان كوردستان.

سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

یەك موقتەرەحێك هەبوو كە زۆر تەسنیە لەسەری كرا، كە مەحكەمەی حقوقی ئینسان دابندرێت، ئیشارەتتان بەوە نەكرد، ئەگەر ڕوونی بكەنەوە بۆم.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ئەندامە بەڕێزەكان، بەنیسبەت ئەو موقتەرەحەی كە خاصە بە دروستكردنی مەحكەمەی تەحقیقی حقوقی ئینسان، دروستكردنی ئەو مەحكەمەیە بە پێی یاسا لەو یاسایە جێگای نابێتەوە، چونكە قانونێكی تایبەتی هەیە پێی دەوترێ قانونی سولتەی قەزائی، تەشریعاتی هەموو مەحاكم لەو قانونە دراوەتە دەست ئەو سولتەیە كە لە عیراقە، لە كوردستانە، بە تەنیا ئەو دەسەڵاتە دەتوانێ تەشكیلی مەحاكم بكات، ئەوە لە لایەك، لەلایەكی تر دروستكردنی هەر چ مەحكەمەیەك لەو یاسایە دەبێتە هۆی ئەوەی كە هەرچی كێشەكانە لە شوێنی خۆی دەوەستێ و ناگاتە نەتیجە، چونكە بە تەنیا دروستكردنی مەحكەمەیەكی تەحقیقی حقوقی ئینسان وا دەكات ئەو ئەوراقانە تەنیا لە شوێنی خۆی بمێنێ، بۆچی؟ چونكە ئەو مەحكەمەیە ناتوانێ حەوالەی بكات و، نەتائیجی خۆی بە دەست بێنێ، لەبەر ئەوە دروستكردنی مەحكەمەی تەحقیقی حقوقی ئینسان بە گوێرەی ماددەی (14) لە ئیختیصاصەكانی قانونی سولتەی قەزائی ژمارە (23)ی ساڵی (2007)ە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

پێشنیارێكی تر هەبوو، تەقیم بكرێتە تەقویم، یەك، دوو بەڕێزیش تەسنیەیان لەسەر كرد، ئەگەر جوابی ئەو پرسیارەش هەبێ.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە هەموو یاساكان وشەی تەقیم بەكار دێت بۆ هەڵسانگاندن، واتا لایەنی ئیجابی و لایەنی پۆزەتڤ و نەگەتڤی شتەكە بە دیار دەیەخی، بەڵام تەقویم وا باوە بۆ (إصلاح الشيء)، چاككردنەوەی شتەكە، هەر واباوە و بەو شێوەیە بەكار هاتووە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەڕێز كاك فرست موداخەلەیەكی هەیە، فەرموو.

بەڕێز فرست أحمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

لە فەقەرە (7) هاتووە (تحریك الدعاوى المتعلقة بها)، ماف دوو مافن، یان مافی عام یان مافی تایبەت (خاص)، مافی خاص كەس بۆی نیە تەحریكی دەعوا بكات تەنیا خاوەن مافەكە نەبێت، لەبەر ئەوە بە ڕەئی من ئەگەر ئیعادەی صیاغەی ئەو فەقەرەیە بكەن بە شكلێكی ڕێك و پێكتر باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی لەسەر حەوتەم (سابعاً) لە جیاتی تەحریك ڕەئیتان چیە؟

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

تەحریکەکە وەك خۆی مایەوە، (تحريك الدعاوي المتعلقة بها)، بەڵام ئەوەی ئیحالە دەبێ بۆ ئیدیعای عام، وەکو ئەصلی پرۆژەکە کە لە حکومەت هاتبوو، بەو شێوەیەمان لێ کرد، (اخبار إلادعاء العام بها).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نیزامی؟ کەرەمکە.

بەڕێز برهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکەی کاك فرست زۆر تەواوە، ماددەی (3) و ماددەی (6) لە قانونی ئصولی موحاکەماتی جەزائی حەقی خاصی دیاری کردووە لە چی حاڵەتێکدایە، کە تەحریکی شەکوا لەلایەن ئەو شەخصە، کەسیە، دەبێت ئەو شەخصە خۆی بیکات، قسەکەی زۆر تەواوەو، ئەوە حەقە بسڕێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی ڕەئیتان؟

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەو شێوەیە بڕگەی حەوتی ماددەکە دادەڕێژینەوە،

سابعاً: تلقي الشكاوي من الأفراد والجمعيات ومنظمات المجتمع المدني عن إنتهاكات حقوق الإنسان والتأكد من صحتها وإخبار الإدعاء العام بها لإتخاذ الإجراءات القانونية ومتابعة نتائجها.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڵێ، بەڕێزان ئێستا بە کوردیش بخوێننەوە، بۆ ئەوەی بیخەینە بەر دەنگدان، کەرەمکە.

بەڕێز بەفرین حسین محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوارەم:

بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانی ئەو یاسایە، دەستەکە ئەو ئەرکانەی خوارەوە دەگرێتە ئەستۆ:

1-ڕاو ڕاوێژی خۆی سەبارەت بە مەسەلەکانی مافی مرۆڤ پێشکەشی وەزارەتەکان و دەزگا پەیوەندیدارەکان دەکات، لەگەڵ بەرزکردنەوەی ڕاسپاردەش بۆیان.

2-لە ڕێگەی چەسپاندنی بەهای لێبوردەیی و ماناکانی هاوکاری کۆمەڵایەتیەوە، ڕۆشنبیری مافی مرۆڤ و مەسەلەکانی ژنان و منداڵان دەکاتەوە.

3-چاودێری کردنی گونجاندنی یاساکانی هەرێم لەگەڵ پرینسیپەکانی مافی مرۆڤ و ئازادییە سەرەکییەکان، پێشکەش کردنی پێشنیاز لەو بارەیەوە بۆ لایەنە پەیوەندیدارەکان.

4-هەڵسەنگاندنی پلەی پابەندبوونی دەسەڵاتەکان لە هەرێمدا بە حوکمەکانی بەڵگەنامە و بەندە تایبەتییەکانی مافی مرۆڤ و هەردوو پەیماننامە نێودەوڵەتییەکەی تایبەت بە مافەکانی مەدەنی و سیاسی و بە مافە ڕۆشنبیری و کۆمەڵایەتی و ئابووریەکانەوە لەگەڵ دەرخستنی ئەو پێشێلکارییانەی کە دوور نیە بەهۆی مومارەسەی دەسەڵاتەکانی هەرێمەوە، پەیدابن.

5-ئامادە کردنی لێکۆڵینەوەو توێژینەوەی خولاو خول و دەرکردنی بلاّوکردنەوەی چاپەمەنی دەربارەی ڕێگاکانی باشتر کردنی مافەکانی مرۆڤ لە هەرێمدا لەگەڵ بەستنی کۆڕ و کۆبوونەوەی تایبەت لەبارەی مافەکانی مرۆڤ.

6-سەردان و چاودێری کردنی بارودۆخی بەندیخانەکان و بنکەکانی چاکسازی کۆمەڵایەتی دەستبەسەرو بنکەکانی لێپێچینەوە و ئامادەکردنی ڕاپۆرتی خولاو خول دەربارەی بارودۆخی بەندییەکان و سپێردراوان و چاککردنی کۆمەڵایەتی و دەست بەسەران.

7-وەرگرتنی سکاڵا لە خەڵک و کۆمەڵە و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵەی مەدەنی لەبارەی پێشێلکارییەکانی مافی مرۆڤ و دڵنیابوون لە ڕاستی سکاڵاکان و ئاگاداری داواکاری گشتی دەکات، بۆ گرتنەبەری ڕێگای یاسایی، بە دواداچوون بۆ ئەنجامەکانی بکات.

8-هاوکاری لەگەڵ ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ و ڕێکخراوەکانی دیکەی کۆمەڵگەی مەدەنی دەکات، لە هەرێم و لە دەرەوەی هەرێمدا، هەروەها لەگەڵ کۆمەڵە هزری و ئابووری و کۆمەڵایەتییەکانیشدا، ئەلقەی توێژینەوەش لەگەڵ هاوواڵتیاندا لە هەرێمدا بەجۆرێك ڕێك دەخات کە ڕۆشنبیری پابەندبوون بە بەندە یاساکان و ڕێککەوتانەنامە نێودەوڵەتییەکان و مەسەلەکانی مافی مرۆڤەوە زامن بکات لە پێناوی سەروەری یاسا و ڕێزگرتنی مافی مرۆڤدا.

9-لەگەڵ ڕێکخراوە تایبەتمەندەکانی مەسەلەی مافی مرۆڤ و لایەنەکانی دیکەدا کە پەیوەندیان بە مافی مرۆڤەوە هەیە هاوکاری و هاودەنگی دەکات بە ئامانجی نوێنەرایەتی کردنی هەرێمی کوردستان لە کۆبوونەوە و کۆنگرەکانی تایبەت بە مافی مرۆڤ.

10- أ- ڕاپۆرتی ساڵانە ئامادە دەکات بۆ دەرخستنی ڕووی ڕاستەقینەی واقیعی مافی مرۆڤ لە هەرێمدا، ئاراستەی سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەرلەمان و سەرۆکایەتی حکومەت و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی دادوەری و لایەنە پەیوەندیدارەکانی دەکات، لەگەڵ پێشاندانی ڕاسپاردەی بە کردار بۆ پاراستن و بە هێزکردنی مافی مرۆڤ لە کوردستاندا و بۆی هەیە لە کەناڵەکانی ڕاگەیاندن بڵاوی بکاتەوە.

ب-ڕاپۆرتی خولاو خول لەبارەی دۆخی مافەکانی مرۆڤ دەداتە پەرلەمانی کوردستان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نیزامی کاك ڕزگار کەرەمکە.

بەڕێز ڕزگار محمد أمین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕاستیەکەی ئەو موقتەرەحە هی من بوو، هی مەحکەمەی تەحقیق، بۆ ئەوەی تەوزیح بکەم کە هیچ مانعێکی قانونی نییە لە تەشکیل کردنی، ئەمە قانونی دەسەڵاتی دادوەرییە لەبەر دەستمە، ئێمە لە موقتەرەحەکە وتووشمە ئەو مەحکەمەیە تەشکیل دەبێت لە زیمنی تەشکیلاتی مەحاکم کە لە قانونی سولتەی قەزائی ژمارە (23)ی ساڵی 2007 لە زیمنی ئەو تەشکیلاتە دەبێت، بۆ ئەوە ئەگەر مولاحەزەی ماددەی (9) بکەیت، لە ماددەی (9)دا بەشی نوێیەمی مەحاکمی تەحقیقی تێدایە، لە ماددەی (31) دەڵێ: (لرئیس مجلس القضاء بناءاً على إقتراح من رئیس محكمة الإستئناف أن یخصص محكمة تحقیق لنوع أو أنواع معینة من الجرائم)، کەواتە لەم قانونەدا کە ئێستا بەتەماین پەسندی بکەین، دەتوانین لەسەر مەجلیسی وزراو لەسەر مەجلیسی قەزا پێویستە کە ئەو یاسایە جێ بەجێ بکەن، لە ناو ئەو یاسایە ئەو ماددەیە ئیشارەی داوە بە تەشکیل کردنی مەحکەمەکە، ئەو کاتە ڕەئیسی مەجلیسی قەزا، هەر نووسیویشمە، ئیحالەکردنی مەحکەمەکە دەچێتەوە بۆ مەحاکمی عادی مەوزووع، ئەو خەرقی قانونە، هەر شتێکە کە مەبادئی حقوقی ئینسان دەبێ ئێمە نەصێکی عیقابیمان هەبێت، سەرەتا نەصێکی عیقابیمان هەیە، مەحکەمەی تەحقیق لەو جەریمانە تەحقیق دەکات کە نەصی عیقابیمان هەیە لەسەری، یان نەصێکی قانونی دەولی دەشکێنێت، ئەو کاتە ئیحالە کردنەکەشی زۆر ئاسایی بە پێی ئیختیصاصی مەکانی دەبێ، لە هەر شارێکدا مەحکەمەیەکمان دەوێ، یەك حاکمی تەحقیقمان دەوێت، هیچ ئیشکالیەتی تێدا نیە، ئێستا لە قانونی گومرگ، مەحکەمەی گەمرگمان هەیە، لە زیمنی ئەو تەشکیلاتەشدا نیە، لە ناو قانونی گەمارگدا هەیە، لەبەر ئەوە زۆر ئاساییە ئەوە لە ڕووی قانونییەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی (14)ی قانونی سولتەی قەزائی ژمارە (23)ی ساڵی 2007 باسی لە دروستکردنی مەحکەمەیەك و یاخود زیاتر، حەصر کراوە بە سولتەی قەزائی، ئەگەر ئێمە بێت و لێرە باس لە دروستکردنی مەحکەمەیەك بکەین، کەواتە دەست لە دەسەڵاتێکی تر وەردەدەین، دەست دەخەینە صەڵاحیاتەکان و موهیمەکانی سولتەیەکی تر کە ئێمە خۆمان لێرە بە یاسایەکی تایبەت جیامان کردۆتەوە، لەبەر ئەوە جائیز نیە، ئەوە خاصە بە سولتەی قەزائی، بۆ خۆی دەتوانێ ئەنواع مەحاکم دروست بکات، ئیش و کارەکانی بە پێی ئەو یاسایە بەڕێوەبەرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا ئەو پێشنیارەی کە کاك ڕزگار محمد أمین کردبووی، چەند بەڕێزێك تەسنیەی لەسەر کرد، ئەگەر ئەوە بخرێتە دەنگدانیش، جێی لێرە نیە، ئێرە مەهامە، دەتواندرێ لە شوێنێکی تر باسی لێ بکرێ، بۆیە ئێمە داوا لە بەڕێزی دەکەین کە لێرە پێشنیارەکەی سەحب بکات، ئەگەر جێگەی خۆی هات، لەوێ دووبارە باسی بکرێتەوە، چونکە لێرە باسی مەهام دەکەین.

بەڕێز ڕزگار محمد أمین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە ماددەیەکی موستەقیل داوام کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەی پاشان کە هاتینە سەرئەوە، ئەوە ئێستا مەهامە، بەسەرچاو، بۆیە ئێستا، نیزامیە؟ کەرەمکە، فەرموو.

بەڕێز د. رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە بڕگەی چوارەمی ئەو ماددەیە، پێشنیارێك پێشکەش کرا، چەند کەسێکیش پشتگیریان لێ کرد، کە پەیوەندی بە قەرەبووکردنەوەی مادی و مەعنەوی ئەو کەسانەوە هەیە کە بە ناهەق، یان بە هەڵە دەگیرێن، ماوەیەکی زۆر دەشێ لە زیندانەکاندا بمێننەوە و تووشی ئەزیەت ببن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، نیزامیەکەی جەنابیشت؟ فەرموو.

بەڕێز د. أحمد إبراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوو موقتەرەحی تر هەبوو زیاتر لە دوو کەس پشتیوانی لێ کرد، یەکیان لە خاڵی چوارەم: (پابەندبوونی دەسەڵاتەکانی هەرێم بە بەندەکانی دەستووری هەرێمی کوردستان، یەکێکیشیان لە خاڵی شەشەمدا دەربارەی بێ سەر و شوێنەکان کە ئەو هەیئەیە بتوانێ بەدواداچوونیان بۆ بکات)، زۆر سوپاس.

بەڕێز أحمد سلیمان (بیلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەمان ئەو خاڵە بوو کە کاك د. أحمد باسی کرد، کەیسی ونبووان و بێ سەر و شوێنان، کە چەند ئەندام پەرلەمانێکیش تەئیدی ئەوەیان کرد.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی کەرەمکەن وەڵامیان بدەنەوە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو پێشنیارەی کە کرا سەبارەت بە قەرەبوو کردنەوەی ئەو کەسانەی کەوا ماوەیەك ڕێکاری یاساییان بەرامبەر دەکرێ، ئەوە یاسای تایبەتی خۆی هەیە، قانون ئصول موحاکەمات جەزائی بە پێی ئەو قانونە و، ئەوە دەست تێوەردانە لە کاری دەسەڵاتێکی تر، وامان لێ دەکات کە ئەگەر ئەو بڕگەیە، یاخود ئەو پێشنیارە بخەینە ڕوو، وا دەکات کە ڕێگرێك بێ لەبەردەم دادگا، کە ئیجرائاتی قانونی بەرامبەر ئەو کەسانە وەردەگرن تاکو کۆکردنەوەی بەڵگە و بڕیاردان بەرامبەر ئەو کەسانە، یەعنی وەکو شتێك دەبێ کە ڕێیان لەبەردەم دەگرین کەوا ئیجرائاتی قانونی وەربگرن، ئەوە پێویستی بە پرۆژەیەکی تایبەت هەیە، لەو شوێنە، لەو دەستەیە، ئێرە جێگای نیە و، جێگاشی نابێتەوە، ناتوانین دەستکاری لەو ئیجرائاتە تەنفیزیانە بکەین کە مەحکەمە بەرامبەر هەر هاوڵاتیەك وەری دەگرێت، سەبارەت بە پێشنیارەکەی زیادکردنی دەستوور، لەبەر ئەوە ئێمەش پێمان خۆشە، بەڵام لەبەر ئەوەی تا ئێستا پرۆژەیە، نەدراوەتە ڕاپرسی، میللەت دەنگی بۆ نەداوە، لەبەر ئەوە زیادمان نەکرد، ئەو پێشنیارەمان وەرنەگرت، تەنها لەبەر ئەوە بوو، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەی کەیسی ئەوانەی کە ونبوونە؟ ئەویش پێشنیار بوو، باسی کرا، ڕەئیتان لەسەری؟

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ڕاستیدا ئەو مەسەلەی کە پەیوەستە بە کەیسی بێ سەر و شوێنەکان، لە ڕاپۆرتەکەی ئێمەدا زیکر نەکراوە، ئەگەر بەڕێزان ئەوانەی کە ئەو پێشنیارەیان ئیصدار کردبوو، تەرحیان کردبوو، ئەگەر ئیصرار لەسەر ئەو مەسەلەیە دەکەنەوە، ئێمە مانیعەتمان نیە ئیزافەی بکەین لە جێگایەکدا، بەڵام ئێمە وەکو خۆمان پشتگیری ئەو خاڵانە دەکەین و لە لێژنەی مافی مرۆڤ کە جارێکی تر صیاغەمان کردۆتەوە، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەوی تر، پابەندبوونی دەسەڵات بە جێبەجێکردنی ئەو ماددە، ڕەئیتان لەسەر ئەوە؟

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان هەموو یاسایەك کە دەردەچێ، دەبێ پێوەی پابەند بین و جێبەجێی بکەن، ئەو یاسایە لەبەرچی پەرلەمان پەسندی دەکات؟ کە دەستەیەکە لە حکومەت، ئەو دەستەیە دادەمەزرێ، بەو تەشکیلاتەی کە لە ماددەکەی دابێت پەسندی دەکەین، بەو مەهامانەی، ئەو ئەرکانەی کە دەستەکە لە ئەستۆ دەگری، یاسایە وەکو هەموو یاسایەکی تر صیفەی ئیلزامی هەیە، پێویستە جێبەجێ بکرێ، هەتا لە ماددە (12)ی پرۆژەکەشدا هاتووە، کەوا ئاسانکاری و جێبەجێ کردن و تەنفیزی (علی مجلس الوزراء و الجهات ذات

العلاقة تنفيذ أحكام هذا القانون)، واتا مولزەمن، دەبێ پابەند بن بەو برگە و بەندی ئەو یاسا و هەر یاسایەکی تر کە لە پەرلەمان دەردەچێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ، لێژنەی یاسایی، لێژنەی مافی مرۆڤ، کەیسی بێ سەر و شوێنەکان ئەگەر موقتەرەحەکە وەردەگرن، دەیخەینە دەنگدانەوە، چونکە چەند ئەندامێکی پەرلەمان تەسنیەیان لەسەر کردووە، ڕەئیتان لەو بارەوە؟ ئاخیر ڕەئیتان؟

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ڕای ئێمە وەکو لێژنەی مافی مرۆڤ، ئەو بەڕێزانەی کە تەڕحیان کردووە، کە پێشنیارەکانی خۆیان سەحب نەکەن، ئێمە بە نەزەری ئیعتیبار وەری دەگرین، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا دەیخەینە دەنگدان، کەیسی بێ سەرو شوێنەکان، بەس صیاغەیەکی بکەن، صیاغەکەمان پێ بدەن، بۆ ئەوەی لەسەر صیاغەکە دەنگ بدرێت، كاك د.أرسلان کەرەمکە.

بەڕێز د. أرسلان بايز إسماعيل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە چەندی بەدوای ئەو مەسەلەیە دا بچین، هێشتا هەر کەمە، بەڕاستی مەفرووزە ئەوانە چارەنووسیان دیاری بکرێ، بەڵام ئەوە قانونە، قانون بۆ یەك مەسەلەی موعەیەنی موەقەت ناکرێ بیخەیتە شوێنەکەی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەمکە، فەرموو

بەڕێز د. أحمد إبراهيم علي:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مەبەست لە بێ سەر و شوێن، تەنها ئەوانە نیە کە لە کۆندا بێ سەر و شوێن کراون، یەعنی ئەو شتە دەکرێ دووبارە ببێتەوە، لە هەر وەختێکدا کە بێ سەر و شوێنێك بوو دەتوانێ ئەو هەیئەتە بە دواداچوونی بۆ بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار كاك شێروان، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەگەر ئێمە لە دوو ئەو جۆرە کەیسانە بگەڕێین، بەڕاستی بە دەیان کەیس هەیە ئێمە دەتوانین داخلی ناو یاساکەی بکەین، بەڵام یاساکە خۆی بۆ پاراستنی مافی مرۆڤە، ئەو خاڵانەش هەموو دەچێتە ژێر ئەو بارەوە، ئەگەر تۆ سەیری قانونی عێراقی بکەی تەنها و تەنها چوار خاڵی هاتۆتە خوارێ، دەڵێ: (تعزيز و إحترام حقوق الإنسان في العراق)، هەموو ئەو کەیسانە لە ژێر ئەو سەترە خۆی دەگرێتەوە، بەڵام ئێمە دیسان تەفصیلاتمان داوەتێ، بەس عمومیەتمان داوەتێ، دیسان حالاتی خاصمان نەهێناوە، تەنها بە نیسبەت ئافرەت و بە نیسبەت منالْ نەبێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە نیسبەت ئەو خاڵە، ئێستا ئەو پێشنیارە دوو کەس دیفاعی لێ بکات، دوو کەس ڕەدی بکاتەوە، دەیخەینە دەنگدان، دوای ئەوەی صیاغەکەمان بۆ ئامادە دەکەن، لێژنەی مافی مرۆڤ صیاغەکە ئامادە بکەن تکایە، پێش وەخت دەیخەینە دەنگدانەوە، ئایا بخرێتە ناو یاساکە یا نەخرێت؟ لەسەر ئەوە دەنگ دەدەین، کە بڕیار درا ئیزافە بکرێت، ئینجا صیاغەکەی حازر دەکەین، ئێستا بەڕێزان، نیزامیە؟ فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە کە کاتێ یاسا دادەنێین، ئەگەر بچینە تەفاصیل و وردەکارییەوە، هەموو جارێك یاساکان زۆر زۆر قەبە و گەورە دەبن، بۆیە تۆ باسی حاڵەتە عامەکە دەکەی، لە ناو ئەو حاڵەتە عامەیە کە شتێکی وا دەچێتە بەردەمی ئەو دەستەیە، ئەوان خۆیان موعالەجەی دەکەن، بە دواداچوونی بۆ دەکەن، لەبەر ئەوە ئەگەر باسیشی نەکرێ زۆر ئاساییە، دەکەوێتە چوارچێوەی مافی مرۆڤەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزت کە خاوەنی پێشنیارەکەی کەرەمکە کە دیفاعی لێ دەکەی، بۆ هەبێت؟ کەرەمکە کاك بیلال.

کاك بیلال هەستە دیفاع لە پێشنیارەکەی خۆت بکە، بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگدانەوە، فەرموو.

بەڕێز احمد سليمان عبدالله(بيلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەڵبەت ئەم پێشنیارەی بەندەو چەند بەڕێزێکی تریش کە کردوویانە، سەبارەت بە دیاریکردن و بەئاشکرا کردنی یەکێك لە ئەرکەکانی ئەم دەستەیە ئەوە بێ کە کەیسی ون بووەکان و بێ سەروشوێنەکان بێت، دیارە من بەڕاستی سەرنجی هەموو ئەو بەڕێزو خۆشەویستانە ڕا دەکێشم بەوەی کەمن هیچ مەبەستێکی تایبەتیم نیە لەم پێشنیارەم، وەکو یاسایەك کە پێویستەو ئەم یاسایە دەمێنێتەوەو دەچێتە بەردەستی هەموو کەسێك، لەبەر ئەوە ئەگەر چی بەڵێ ئێمە ئێستا لەوانەیە کۆمەڵێك بێ سەروو شوێنمان هەبێت، بەڵام ئێمە لەداهاتووش شتی وامان لەوانەیە بێتە پێش، من بەڕاستی مەبەستی سەرەکیم لەوەیە لەداهاتوو ئیحتیمالە لەهەر ڕۆژێکدا ئێمە خوانەخواستە موشکیلەمان بێتە پێش، وەك چۆن چەند ڕۆژی پێشتر بینیمان خەڵکمان ڕفێندراو بێ سەروو شوێن کرا، جا ئایا ئەو دەزگایەی کە بێ سەرو شوێنی دەکات دەزگای

حکومیه یان هی ئەهلیه، یان خەڵکی دزو جەردەیه؟ هەر شتێك هەیه، ئەوه بەڕاستی من پێم وایه دەبێ ئەوه ئەرکێك بێت لەسەر ئەم دەستەیه کە بەدواداچوونی بۆ بکات پێش ئەوەی خەڵکەکە یان کەسوکارەکەی شکات بکات، ئەوه کەسێك فڕێندراو کەسوکاری نەبوو شکات بکات، نابێ ئەم دەستەیه بەدواداچوونی بۆ بکات، ئەوه من پێشنیار دەکەم و داواش لە بەڕێزان دەکەم کە ئەم پێشنیاره قبوڵ بفەرموون و دەنگی بۆ دبدەن، لەبەر ئەوه بەڕاستی بەزەرووری دەزانم لەناو ئەو یاسایەدا هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالسلام بەرواری، فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەسەور دەکەم لەو موناقەشەی دوێنێ و ئەمڕۆ لە ئینتلاقێکی تردوه کە ئینە هو بەدانانی ئەم دەستەیه هیچ دەوڵەت نیه، یەعنی ئەوه خەرێکە جێگای مەحکمەی دەستووری دەگرێتەوه، موراقەبەی دەستووریەتی قەوانین، هەرماوه شورتەی بۆ دابنێین، من تەسەور دەکەم قانونی عقوبات ئەصڵەن بە ڕەئی من بۆ ئەوه دانراوه تاکو پێشێلی مافی مرۆڤ نەکرێت، هەموو ئەم شتانەی کە ئێمە داوا دەکەین لەم دەستەیه یان ئەوی تر، لە مەجالاتی تر هەیه، دەزگاکانی ئاسایش هی پۆلیس، محاکم هەموو ئەم دەزگایانە هەن لە وڵاتدا، بۆیه ئەگەر ئێمە بێین و بڵێین موتابەعەی خروقاتی مافی مرۆڤ دەکرێت و تەحریکی قەزایا دەکرێ و مافی مرۆڤ پێشێل دەکرێ چیه، یەکێك لەوانە ئێمە ناتوانین ئەو کاتە دەبێ هەموو ئەو پێشێلکارییانەی کە دەکرێت دەرج بکەین، بۆیە من باوەڕ دەکەم دەرگایەك دەکەنەوه قەپات نابێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت کاك بورهان، فەرموو.

بەڕێز بورهان رشید حسین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جارێ پێش هەموو شتێك داواکارم لەهەموو لایەك قسەکانی من بەدوور لە تەفسیری سیاسی سەیر بکرێت، لەناحیەی ئینسانی سەرفەوه سەیر بکرێت، من وەکو ڕەئی شەخصی خۆم کە کۆمەڵێك خەڵك کەیسێکیان بۆ هێنام، هی بێ سەرو شوێنەکانی شەڕی ناوخۆ، من ئەوه نیم هی حزبێك بەتایبەتی، من ئەمڕۆ سەر بەهیچ حزبێکی شەڕکەری وەختی شەڕی ناوخۆ نیم، بەڵام ئەمە داواکارم نەکرێت بە مەوزوعێکی سیاسی، ئەمە قەزیەیەکی ئینسانی، ویژدانی، ئەخلاقیە، کە خەڵکێك لە 1994 بێ سەروشوێن بووبێت ئێستا منداڵەکەی تەمەنی 15 ساڵە، باوکی خۆی نەبینیوه، برایەکی بێ سەروشوێن بووبێ ئێستا 15 ساڵ لە تەمەنی تێپەڕیوه، من موخاتەبەی ویژدانی هەموو لایەکتان دەکەم، ئەمە قەزییەکی ئینسانی زۆر

گەورەیە، هیچی لە قەزیەی بێ سەروشوێنەکانی لوبنان لەلایەن سوریاوە و قەزیەی رۆستەم ئاغەڵە کەم تر نیە، من داواتان لێ دەکەم کە هیچ مانعێکی قانونی نیە، کە ئەمە بخرێتە ئەو یاسایەوە بۆ ئەوەی ئیسپاتی بکەین، کە پەرلەمانین و ئەمانەوێت بەجدی مەسیری ئەو خەڵکە یەکلایی بکەینەوە کە ئەوانەش خەڵکی ئێمەن، کە ئەو خەڵکەی بێ سەروشوێن بووە ئایا پارتیە؟، ئایا یەکێتیە؟ ئایا کۆمەڵە؟، ئایا هەر کەسێکە، هاوولاتی ئەم وڵاتەیە، برای ئێمەیە، برا گەورەی ئێمەیە، خزم و کەسی ئێمەن، بەدوور لە سیاسەتەوە داوا لە هەموو بەڕێزان دەکەم ئەم کەیسە ئیزافە بکرێت و ئەو کێشەیە چارەسەر بکرێت، لەبەر ناحیەی ئینسانی و یژدانی و ئەخلاقی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێزان ئێستا گوێتان لێ بوو، دەیخەینە دەنگەوە، کێیی لەگەڵە ئەوە ئیزافە بکرێت، تکایە بادەستی بڵند بکات؟، (37)کەسی لەگەڵدایە، کێی لەگەڵدا نیە کە ئیزافە بکرێت، با دەستی بڵند بکات تکایە؟، (42)کەسی لەگەڵدایە کە ئیزافە نەکرێت بۆیە ئیزافە ناکرێت، ئێستا ئەوانی تر خاڵەکان بە کوردی و بەعەرەبی بیخوێننەوە بۆ ئەوەی ئەوانیش بخەینە دەنگەوە، فەرموون.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الرابعة:

تتولى الهيئة المهام اللآتية:

1 - تقديم المشورة وابداء الرأي فيما يتعلق بقضايا حقوق الانسان ورفع التوصيات للوزارات والمؤسسات ذات العلاقة في الاقليم.

2 - نشر ثقافة حقوق الانسان وقضايا المرأة والطفل بترسيخ قيم التسامح ومفاهيم التضامن الاجتماعي.

3 - مراقبة ملائمة التشريعات في الاقليم لمبادئ حقوق الانسان والحريات الاساسية وتقديم المقترحات بشأنها للجهات المعنية.

4 - تقييم مدى التزام السلطات في الاقليم بأحكام المواثيق والبنود الخاصة بحقوق الانسان والعهدين الدوليين الخاصين بالحقوق المدنية والسياسية وبالحقوق الثقافية والاجتماعية والاقتصادية، وابراز الانتهاكات التي قد تنجم عن ممارسات السلطات في الاقليم.

5 - اعداد دراسات وبحوث دورية واصدار نشرات ومطبوعات حول سبل تحسين حقوق الانسان في الاقليم وعقد الندوات والاجتماعات الخاصة بقضايا حقوق الانسان.

6 - زيارة ومراقبة السجون ومراكز الاصلاح الاجتماعي والمواقف والمعتقلات ومراكز التحقيق، وإعداد تقارير دورية عن حياة السجناء والمودعين في الاصلاحيات و الموقوفين.

7 - تلقى الشكاوي من الافراد والجماعات ومنظمات المجتمع المدني عن انتهاكات حقوق الانسان، والتأكد من صحتها، واخبار الادعاء العام بها لاتخاذ الاجراءات القانونية ومتابعة نتائجها.

8 - التعاون مع المنظمات المعنية بحقوق الانسان وغيرها من منظمات المجتمع المدني داخل الاقليم وخارجه، ومع الجمعيات الفكرية والاقتصادية والاجتماعية، وتنظيم حلقات البحث مع المواطنين في الاقليم بما يضمن نشر ثقافة الالتزام بالبنود التشريعية والاتفاقيات الدولية حول قضايا حقوق الانسان لتعزيز سيادة القانون وتكريس احترام حقوق الانسان.

9 - التعاون والتنسيق مع المنظمات الدولية المختصة بقضايا حقوق الانسان والجهات الاخرى ذات العلاقة بهدف تمثيل اقليم كوردستان في الاجتماعات والمؤتمرات المعنية بحقوق الانسان.

10 -أ- إعداد تقرير سنوي لبيان واقع حقوق الانسان في الاقليم ورفعها الى رئاسة اقليم كوردستان و رئاسة برلمان كوردستان و رئاسة مجلس الوزراء و رئاسة مجلس القضاء والجهات ذات العلاقة مع بيان التوصيات العملية لحماية و تعزيز حقوق الانسان في كوردستان وله نشره في الاعلام.

ب- تقديم تقرير دوري حول أوضاع حقوق الانسان الى برلمان كوردستان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، بەکوردیەکەشی بیخوێننەوە.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوارەم:

بۆ بەدیهێنانی ئامانجەکانی ئەم یاسایە، دەستەکە ئەم ئەرکانەی خوارەوە دەگرێتە ئەستۆ:

1 - ڕاو ڕاوێژی خۆی سەبارەت بە مەسەلەکانی مافی مرۆڤ پێشکەشی وەزارەتەکان و دەزگا پەیوەندیدارەکان دەکات، لەگەڵ بەرزکردنەوەی ڕاسپاردەش بۆیان.

2 - لەڕێگای چەسپاندنی بەهای لێبوردەیی و ماناکانی هاوکاریی کۆمەڵایەتییەوە، ڕۆشنبیری مافی مرۆڤ و مەسەلەکانی ژنان و منداڵان بڵاو دەکاتەوە.

3 - چاودێری کردنی گونجای یاساکانی هەرێم، لەگەڵ پرەنسیپەکانی مافی مرۆڤ و ئازادییە سەرەکییەکان، پێشکەش کردنی پێشنیاز لەم بارەیەوە بۆ لایەنە پەیوەندیدارەکان.

4 - هەڵسەنگاندنی پلەی پابەند بوونی دەسەڵاتەکان لەهەرێمدا، بە حوکمەکانی بەڵگەنامەو بەندە تایبەتەکانی مافی مرۆڤ و هەردوو پەیمانە نێودەوڵەتییە تایبەتەکەی بەمافەکانی مەدەنی و سیاسی و بەمافە ڕۆشنبیری و کۆمەڵایەتی و ئابووریییەکانەوە، لەگەڵ دەرخستنی ئەو پێشیلکارییانەی کە دوور نییە بەهۆی مومارەسەی دەسەڵاتەکانی هەرێمەوە پەیدا ببن.

5 - ئامادەکردنی لێکۆڵینەوەو توێژینەوەی خولاو خول و دەرچواندنی بڵاوکراوەو چاپەمەنی دەربارەی ڕێگاکانی باشتر کردنی مافی مرۆڤ لە هەرێمدا لەگەڵ بەستنی کۆڕ و کۆبوونەوەی تایبەت لەبارەی مەسەلەی مافەکانی مرۆڤ.

6 - سەردان و چاودێری کردنی بارودۆخی بەندینخانەکان و بنکەکانی چاکسازی کۆمەڵایەتی و دەستبەسەرو بنکەکانی لێپێچینەوەو ئامادەکردنی ڕاپۆرتی خولاو خول دەربارەی بارودۆخی بەندییەکان و سپێردراوان بەچاککردنی کۆمەڵایەتی و دەست بەسەران.

7 - وەرگرتنی سکاڵا لەخەڵک و لەکۆمەڵەو ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی لەبارەی پێشێلکارییەکانی مافی مرۆڤ و دڵنیا بوون لەڕاستی سکاڵاکان و ئاگاداری داواکاری گشتی دەکات بۆ گرتنە بەری ڕێکاری یاسایی و بەدواداچوون بۆ ئەنجامەکانی بکات.

8 - هاوکاری لەگەڵ ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ و ڕێکخراوەکانی دیکەی کۆمەڵگای مەدەنیدا دەکات لەهەرێم و دەرەوەی هەرێمیش، هەروەها لەگەڵ کۆمەڵە هزری و ئابووری و کۆمەڵایەتییەکانیشدا، ئەڵقەی لێتوێژینەوەش لەگەڵ هاوولاتیانداو لە هەرێمدا بەجۆرێك ڕێك دەخات، کە ڕۆشنبیریی پابەندبوون بە بەندە یاساییەکان و ڕێککەوتنە نێودەوڵەتییەکانی مەسەلەکانی مافی مرۆڤەوە زامن بکات، لەپێناوی سەروەریی یاسا و ڕێزگرتنی مافی مرۆڤدا.

9 - لەگەڵ ڕێکخراوە تایبەتمەندەکانی مەسەلەی مافی مرۆڤ ولایەنەکانی دیکەدا کە پەیوەندییان بەمافی مرۆڤەوە هەیە، هاوکاری و هاودەنگی دەکات بە ئامانجی نوێنەرایەتی کردنی هەرێمی کوردستان لەکۆبوونەوە وکۆنگرەکانی تایبەت بە مافی مرۆڤ.

10 أ- ڕاپۆرتی ساڵانە ئامادە دەکات بۆ دەرخستنی ڕووی ڕاستەقینەی واقیعی مافی مرۆڤ لە هەرێمدا و ئاراستەی سەرۆکایەتی هەرێم و سەرۆکایەتی پەرلەمان و سەرۆکایەتی حکومەت و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی دادوەری و لایەنە پەیوەندیدارەکانی دەکات، لەگەڵ پیشاندانی ڕاسپاردەی بەکردار بۆ پاراستن و بەهێز کردنی مافی مرۆڤ لە کوردستان بۆشی هەیە لەکەناڵەکانی ڕاگەیاندن بڵاو بکاتەوە.

ب- ڕاپۆرتی خولاو خول لەبارەی بارودۆخی مافی مرۆڤ دەدات بە پەرلەمانی کوردستان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان گوێتان لێبوو ئێستا دەیخەینە دەنگەوە، کاك عبدالسلام نوقتەی نیزامیت هەیە، فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ببورە لەوانەیە نوقتەی نیزامیش هەبێت، لەعەرەبی بۆ بەدیهێنانی ئەنجامەکانی ئەم یاسایە، ئەو ڕستەیە لادراوە، وابزانم ئەوەش تەڵەبی هەندێك لە ئەندامان بوو، کەچی لەکوردیەکەدا هەبوو، تەنها وێستم ئەو

مولاحەزەیە بـدەم، یـەعنی کـە ماددەکـە دەسـت پـێ دەکـات، تـتـولی الهیئـە بـەکوردی دەڵێـت بـۆ بـەدیهێنانی ئامانجەکانی ئەم یاسایە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی یاسایی و مافی مرۆڤ تەوحیدی ئەو مولاحەزەیە بکەن تکایە.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ ئەو دەستەواژە لە بەشە کوردیەکە لادەبرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا وەکو خوێندرایەوەو هەمووشتان گوێتان لێ بوو، ئێستا دەیخەمـە دەنگـەوە کێیـی لەگەڵدایـە تکایە بادەستی بڵند بکات؟، (72) کەسی لەگەڵدایە، کێیی لەگەڵدا نیە تکایە دەست بڵند بکـات، (10)کەسـی لەگەڵدا نیە، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بـۆ مـاددەی پێنجـەم کـە لـە ئەصڵی پرۆژەکـەدا مـاددەی چـوارەمە، فەرموون.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی چوارەم لە ئەصڵی پرۆژەکە کە دەبێت بە ماددەی پێنجەم.

المادة الرابعة:

اولاً: رئيس الهيئة هو الرئيس الإداري للهيئة والمسؤول المباشـر عـن تنفيـذ سياساتها، وتصـدر عنـه القـرارات والاوامر والتعليمات في كل مالـه علاقـة بمهام الهيئـة وسـائر شـؤونها الفنيـة والماليـة والاداريـة وفـق القـانون، ويمثل الهيئة لدى الجهات الحكومية والمؤسسات والهيئات الأخرى ذات العلاقة، داخل الاقليم وخارجه.

ثانياً: يعين رئيس الهيئة بدرجة خاصة وباقتراح من مجلس الـوزراء، ويصـدر مرسـوم اقليمـي بـالتعيين بعـد مصادقة البرلمان على المرشح بالاغلبية المطلقة لعدد الاعضاء الحاضرين.

ثالثا: يشترط في من يعين رئيساً للهيئة:

1 - ان يكون من مواطني الاقليم ومقيماً فيه اقامة دائمة.

2 - ان يكون حاصلاً على شهادة جامعيـة اوليـة علـى الاقـل، ومتمتعـاً بالكفـاءة والخـبرة في مجـال حقـوق الانسان.

3 - حسن السيرة والسلوك وغير محكوم بجريمة مخلة بالاعتبار.

4 - لم يشارك في الجرائم التي ارتكبتها السلطات القمعية.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، لیژنەی هاوبەش ڕەئیتان.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو ماددەیە ڕیز بەندییەکەی گۆڕا بوو بە ماددەی (پێنجەم)ئێمە تەنها دوو تێبینیمان هەیە، یەکەمیان لەسەر دامەزراندنی سەرۆکی دەستەیە، کە بەدەرەجەیەکی تایبەت بێت، بە پێشنیار کردن لەلایەن ئەنجومەنی وەزیران، لەبەر ئەوەی ئەو دەستەیە سەر بەپەرلەمانە، بەباشمان زانی کەوا پێشنیار کردنی سەرۆکی دەستە، بەهەماهەنگی لەنێوان پەرلەمان و ئەنجومەنی وەزیران بێت، نەك تەنها ئەنجومەنی وەزیران پێشنیار بکات، لەبەر ئەوەی دەستەکە سەر بە پەرلەمانە باشتر وایە پێشنیار کردنەکە لەلایەن پەرلەمان و ئەنجومەنی وەزیران بێت بە هەماهەنگی هەردوولایان، هەروەها بڕگەی دووەم لە ماددەکە، دابڕێژرێتەوە بەو شێوەیە، (ثانياً: يعين رئيس الهيئة بدرجة خاصة بالتنسيق بين رئاسة البرلمان و رئاسة مجلس الوزراء، ويصدر مرسوم اقليمي بالتعيين بعد مصادقة البرلمان على المرشح بالاغلبية المطلقة لعدد الحاضرين).

سەبارەت بە تێبینی دووەممان، لەسەر بڕگەی (3) لە (سێیەم) ژمارە (3) دووبارە دابڕێژرێتەوە بەو شێوەیە(ان يكون حسن السيرة والسلوك وغير محكوم بجناية او جنحة مخلة بالشرف)، تەنها ئەو دوو تێبینیەمان لەسەر ماددەی چوار هەیە لە ئەصڵی پڕۆژەکە، کە بووە بە ماددەی پێنجەم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان ئەوانەی دەیانەوێت لەسەر ئەم ماددەیە قسە بکەن، با دەستیان بڵند بکەن تا ناوتان دەنووسم، ئەم بەڕێزانە ناویان نووسراوە(پەیمان عزالدین، ڤیان عبدالرحیم، ئەحمەد وەرتی، عمر عبدالعزیز، فازل حسن، حمە سەعید حمە علی، بیلال سلیمان، حسن محمد، تارا ئەسعەدی، زانا رەئوف، پەیام احمد، سیویل عوسمان، عظیمة نجم الدین، عدنان عوسمان، سەرهەنگ فرەج، حاکم رزگار، شلێر محی الدین، شلێر محمد نجیب، سمیرە عبدالله، صباح بەرزنجی، سمیر سلیم، صباح بیت الله، کاردۆ محمد، عبدالرحمن حسین، فازل بەشارەتی، ناسك تۆفیق، هاوڕاز خۆشناو) پەیمان خان، فەرموو.

بەڕێز پەیمان عزالدین عبدالرحمن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا ئەگەر ئێمە لەناوی پڕۆژەکەوە دەست پێ بکەین، پڕۆژە یاساکەمان بەناوی (پڕۆژە یاسای دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤە لەهەرێمی کوردستان) کە بۆخۆی بوونی وشەی سەربەخۆیی، ئەوە دەگەیەنێ کە ئەم دەستەیە دەستەیەکی سەربەخۆیە لەدەسەلاتی جێبەجێ کردن، کە ئەمەش بۆ خۆی لەوێوە سەرچاوەی گرتووە، کە یەکێك بوو لەو هۆکارانەی کە پەرلەمان و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانیش مافی مرۆڤی لە چوارچێوەی وەزارەتێك هێنایە دەرەوە، یەکێك لەو وەزارەتانەی کە تەقڵیس کرا، وەزارەتی مافی مرۆڤ بوو، لەبەر ئەوەی بەو هۆکارەی کە ئەگەر مافی مرۆڤ لە چوارچێوەی وەزارەتێکدا کارەکانی بکات ناتوانێ چاودێرێك و بابلێین ڕەقیبێکی تەواو بێت، دڵسۆز بێت، کارا بێت، بۆ ڕەوشی مافی مرۆڤ لەهەرێمی

کوردستاندا، بەتایبەتی ئەو پێشێلکارییانەی کە ئەگەری هەیە لە لایەن دەسەڵاتە جیاجیاکانی هەرێمی کوردستانەوە ڕوو بدات، بۆیە لەسەر ئەو ئەساسە دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ بە پڕۆژە یاسایەکی وا هاتەوە بەردەمی ئێمە، لێرە لەم ماددەیەدا یەکەمیان: ئەگەر ئێمە بەم شێوازە لە ماددەی چوارەمدا بیهێڵینەوە مانای سەربەخۆییەکە ماناکەی نامێنێ، لەبەر ئەوەی ئەو کاتەی کە لەلایەن سەرۆکی دەستە، لەلایەن ئەنجومەنی وەزیران، سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیرانەوە هەڵدەبژێردرێت، ئەمە بۆ خۆی جۆرێك لەجۆرەکان و وابەستەی مەعنەوی ڕاستەوخۆ دروست دەکات، بە ئەنجومەنی وەزیرانەوە کە هیچی لە وەزارەتەکە جیاواز نابێت، لە وەزیری پێشوو جیاواز نابێت، لەڕووی پابەندێتیەوە، دووەم: جۆرێك لە ناکۆکی لەنێوان ماددەی پێنجەم و ماددەی دووەمدا دروست دەبێت، کە لەماددەی دووەمدا دەڵێت(ئەم دەستەیە وابەستە دەبێت بە پەرلەمانەوە) کەواتە تەواو دەستەیەکی سەربەخۆیە تەنها پابەندێتی و وابەستە بوونی بە پەرلەمانی کوردستانەوەیە، بەڵام لەماددەی پێنجەم سەرۆکی دەستەکە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە کاندید دەکرێت، کە ئەمە بۆ خۆی دووفاقییەکی وازحە لەڕووی یاساییەوە لە نێوان ئەو دوو ماددەیەدا، سەبارەت بە پێشنیارەکەی لیژنەی هاوبەشیش، کە بەهەماهەنگی بێت لەنێوان پەرلەمان و ئەنجومەنی وەزیراندا، بەڕاستی هەماهەنگی وشەیەکی تەواو لاستیکیە، وازح نیە جۆری ئەو هەماهەنگیە چیە؟، کە بە بڕوای من ئەبێ بۆ ئەوەی ئێمە زەمانەتی تەواوی سەربەخۆیی ئەو دەستەیە بکەین، هەڵبژاردنی سەرۆکی دەستەکەو ئەندامانی ئەو دەستەیە بەشێوەی کاندید کردن بێت، پاڵاوتن بێت، لەلایەن لیژنەیەکی هاوبەشی پەرلەمان و ئەنجومەنی وەزیران و ئەنجومەنی دادوەرییەوە پێك بهێندرێت، بۆ پاڵاوتنی ئەو کەسانەو دواتر دەنگ پێدانیان لەلایەن ئەندامانی پەرلەمانەوە، وەکو ئەوەی کە لە یاساکەی عێراقدا هەیە، بەمە ئێمە زەمانەتی سەربەخۆ بوونی ئەم دەستەیە دەکەین کە بتوانێ چاودێرێکی جدی بێت لەسەر ڕەوشی مافی مرۆڤ لەهەرێمی کوردستاندا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، ڤیان خان، فەرموو.

بەڕێز ڤیان عبدالرحیم عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەشێکی زۆری قسەکانم پەیمان خان کردی، من ئەگەر قسە بکەم لەسەر ماددەی چوارەم، بڕگەی یەکەم، کەباس لە سەرۆکی دەستە دەکات، دەسەڵاتی تەواوی هەیە لە دەرکردنی بڕیار و ڕێنمایی و فەرمان و نوێنەرایەتی کردنی دەستەکە بەرامبەر بەهەموو لایەن و هەموو ڕێنماییەکانی دیکەش، کە تایبەت بن بەکاروباری هونەری و داراییەوە، هەمووی سەرۆکی دەستەکە دەری بکات، واتە دەسەڵاتێکی ڕەهای هەیە، لە دەرکردنی هەموو بڕیارو ڕێنماییەکاندا، لەپاشاندا ئێمە لە ماددەی یەکەم، باسمان لە ئەنجومەنی دەستەکە کرد، کە پێك هاتووە لە بەڕێوەبەری فەرمانگەو سەرۆکی دەستەو دوو ڕاوێژکارەکە، لەماددەی پێنج و لەماددەی چوار، لەماددەی نۆشدا هاتووە، تەنها دەستەڵاتی هەموو ئەم ڕێنمایی و جێبەجێ کردنانە دراوە

بەسەرۆکی دەستەکە، هیچ ئەهەمێتێك دانەنراوە بۆ ئەنجومەنی دەستەکە، کە مەهام و ئیشی چی بێت، جگە لە سەرۆکی دەستەکە، پاشان لەماددەی چواردەم لە بڕگەی دووەمدا، باس لەهەماهەنگی دەکات، لەگەڵ ئەنجومەنی وەزیراندا، ئێمە خۆمان لە ئەساسدا وەك لە ماددەی دووەمدا هاتووە، کە لەلایەن پەرلەمانەوە پێشنیار بکرێت و وابەستەش بێت بە پەرلەمانەوە، بەڵام لێرەدا هاتووە دەڵێت لەسەر پێشنیاری ئەنجومەنی وەزیران بێت، خۆی دەستەکە ئەصڵەن ئیشی لێپێچینەوەو موراقەبەی دەسەڵاتی تەنفیزییە بەرامبەر هەر پێشێلکاری و کەم و کوڕییەك کە دەکرێت، بەڵام تۆ ئەگەر سەرۆکی دەستەکە دەسەڵاتی تەنفیزی بێت ئیشوکارەکانی بۆ دیاری بکات هیچ ئەهەمێتێك نامێنێتەوە بۆ سەربەخۆیی دەستەکە، بۆ جێبەجێ کردنی ئیشوکارەکانی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، دکتۆر ئەحمەد وەرتی.

بەڕێز د. احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی ماددەی پێنجەم سەبارەت بە دیاریکردنی سەرۆکی دەستەکە منیش لەگەڵ ئەوەدام، ئەوەی کە پێشنیار کراوە لەلایەن هەردوو لیژنەی هاوبەشەوە، (يعين رئيس الهيئة بدرجة خاصة) من وای بەباش دەزانم بنووسرێت(من قبل البرلمان بالتنسيق مع رئاسة مجلس الوزراء)بێت، یەعنی لەلایەن پەرلەمانەوە دیاری بکرێت، بەڵام بە تەنسیق لەگەڵ ئەنجومەنی وەزیران، لەبەر ئەوەی ئەو دەستەیە سەر بە پەرلەمانی کوردستانە، بۆ دیاریکردنی سەرۆکی دەستەکە بەڕای من ئەگەر لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەوە بێت باشترە، نەك تەنسیق لەنێوان سەرۆکایەتی پەرلەمان و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، سەبارەت بە خاڵی سێیەم، ثالثا: (يشترط في من يعين رئيساً للهيئة)، من پێم باشە، خاڵی دووەم ببێت بە خاڵی سێیەم و بەپێچەوانەشەوە، (ان يكون حسن السيره والسلوك وغير محكوم بجنايه او جنحه مخله بالشرف)، ئەمە خاڵی دووەم بێت، (ان يكون حاصلاً على شهادة جامعية اولية على الاقل، ومتمتعاً بالكفاءة والخبرة في مجال حقوق الانسان)ببێت بەخاڵی سێیەم، بەلانی کەمەوە دەستەواژەی (ومستقلة)ی بۆ زیاد بکرێت، (ومستقلاً ومتمتعاً بالكفاءة والخبرة في مجال حقوق الانسان) لەبەر ئەوەی ئەو دەستەیە، دەستەی سەربەخۆی مافەکانی مرۆڤە، بۆیە من پێشنیار دەکەم کە ئەو کەسەی دەبێت بەسەرۆکی دەستە سەربەخۆ بێت، بۆیە لەناو ئەو خاڵەدا بۆی زیاد بکرێت (ان يكون حاصلاً على شهادة جامعية اولية على الاقل، ومستقلاً ومتمتعاً بالكفاءة والخبرة في مجال حقوق الانسان) زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، دووبارە پێشنیاری تازە کە هەیە تکایە، بینووسن و بینێرنە بەردەست لیژنەی هاوبەش، کاك عومەر عبدالعزیز، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا داوای لێبوردن دەکەم، جەنابی سەرۆکی پەرلەمان لەکاتێکدا کە داوا دەکەن ئەندامان دەنگی ڕازی بوون یان نارەزایەی دەربڕن، سەیرێکی ئەملاش بکەن لەخاڵی پێشوو قسەی زۆرم هەبوو، بەس بەداخەوە فرسەت نەبوو دوو کەلیمە عەرز بکەم، زۆر دەستم بەرزکردەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

خاڵی پێشوو دەنگی لەسەر درا، دامان نا دوو کەس لەسەری قسە بکات، دوو کەسیش دژی قسە بکات، ئەو بەڕێزەی تەنیشت جەنابت و ئەوەی دواتەوە قسەی کرد، لێرەش یەکێك قسەی کرد لەوێش یەکێك قسەی کرد، زۆر سوپاس، تکایە لەناو مەوزوعەکە دەرمەچن، رجاتان لێ دەکەم ئێستا ماددەیەکمان لەبەردەستدایە، نارەزاییتان هەیە دەتوانن تەشریف بێننە لای ئێمە لەخزمەتتان دەبین، بەس ئێستا لەناو دانیشتنی ڕەسمین، ماددەیەکمان لەبەردەستدایە لەسەر ماددەکە قسە دەکەین، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نەمویست لەسەر ماددەکە قسە بکەم بەڕێز، بەنیسبەت ماددەی پێنجەم، سێ، چوار تێبینیم هەیە، یەکەمیان: لەخاڵی یەکەم کە دەڵێت(رئيس الهيئة هو الرئيس الإداري للهيئة) ئەم دەستەیە وەحدەیەکی ئیداری و مالی هەیە، وادەزانم دەستەواژەی رئیس الادارى هەڵە بێت، لەڕووی یاسایی و لەڕووی دارشتنەوە، یان دەبێ بوترێت(هو مسؤول عام) یان رئیس ئیداری، دەستە سەرۆکی ئیداری خۆی هەیە، کە لەخاڵی یەکەمی ماددەی داهاتوودا باسی لێوە دەکات، کە دائیرەی ئیداری و ئیعلامی هەیە، وائەزانم دەقیق نیە، بوترێت (هو مسؤول مباشر) ئەوە خۆی کافیە، یان (هو مسؤول عام)، دووەم: من خیارێکی تر عەرز دەکەم غەیری ئەوەی کە خوشکانی پێش من باسیان کرد، بۆ مەسەلەی خۆ کاندید کردنی سەرۆکی دەستە، ئێمە بۆچی داهێنانێك نەکەین، کە زۆرجار قسە لەوە دەکەین، قەناعەتمان وایە زۆر لە عێراق لە پێشترین، لە زۆر بواردا، یەکێکیان ئەم بواری ئازادی و ڕێزگرتن لە تەخەصوص و ئەوەیە، بۆچی فیکرەی مونافەسە لەنێوان ئەو کەسانەی کە مەرجی تەواویان تێدایە دەرگای مونافەسە نەکەینەوە، یەعنی بەخۆ کاندید کردن بێت، لەزمنی ئەو کۆمەڵەی کە خۆیان دەپاڵێون بۆ دەستەی باڵا یان بۆ ئەنجومەنەکە، من پێم باشە بە کاندید کردن بێت، لەزمنی ئەو ئەنجومەنە، هەرکەسەو سیفی خۆی تەقدیم بکات، ئەوەی کە زۆرترین مەرجی تێدایە، ئەو وەختە بە ئیقتراعی سڕی لەلایەن ئەو ئەنجومەنەوە کە دواتر باسی دەکەین، بە هەڵبژاردن وا بزانم ئەمە دیموکراتی تر، کەسی بە کەفائەت تر دەردەچێت، سەربەخۆیی دەستەکەش زیاتر دەسەلێنێ، کە ئاماژەی پێکراوە لەخاڵی دووەم کە سەربەخۆیە بەو ئیعتیبارەی کە سەر بە پەرلەمانە، سێیەم: بەڕێزان لە لیژنە ئەوەیان ڕاست کردۆتەوە کة (ان يكون حسن السيرة والسلوك) بەڵام

خالّی چوارەمیش چاك بکەن ئەویش بکرێت بە (ان یکون غیر مشترك في الجرائم التي ارتکبتها السلطات القمعیة) چونکە ئەویش هەر لەگەڵ ئەو سێ خاڵەی پێشوو باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، فازل حەسەن، فەرموو.

بەڕێز فاضل حسن اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەخاڵی دووەم منیش هەر لەگەڵ ئەوەدام ئەو هەماهەنگیە هەڵبگیرێت، بۆ ئەوەی کە ئیزدیواجیەت دروست نەبێت، لەخاڵی سێیەمیش سەبارەت بە مەرجەکانی ئەو کەسەی کە بەسەرۆك دادەندرێت، پێشنیار دەکەم کە برگەیەکی تری بۆ زیاد بکرێت، (کەسێکی سەربەخۆ بێت و سەر بە هیچ لایەنێکی سیاسی نەبێت). سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حمە سعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم ماددەیە کە دەبێت بە ماددەی 5 هەر حەزدەکەم عینوانێکی بۆ دابندرێت، عینوانەکەی ئەوە بێت: ئەرك و دەسەڵات و مەرجەکانی سەرۆکی دەستە بەم شێوەیە دەبێت: یەکەم/ منیش پشتگیری ئەوە دەکەم کە سەرۆکی ئیداری دەستەکە لابرێت، چونکە دەستەواژەکانی دوای ئەوە کە دەڵێت بڕیار و فەرمان و هونەری و دارایی و ئیداری و نوێنەرایەتی دەستەکە دەکات، ئەوە هەموو مەسەلە ئیداری وفەنی و مالی و یاسایی و سیاسیەکانە، ئەم نوێنەرایەتیەکی سیاسیش و یاسایی ئەو دەستەیە دەکات، بۆیە ئەو سەرۆکی ئیداریەی دەستەیە لابرێت، سەرۆکی دەستەکە بەرپرسە لە جێ بەجێ کردنی، یەکسەر سەرۆکی دەستەکە بەرپرسە، خاڵێکی تر بە نیسەبت سەرۆکی دەستە بە پلەی تایبەت منیش پێموایە باسی ئەنجومەنی وەزیران نەبێت کە بە خۆ کاندید کردن بێت و لیژنەیەکی پەرلەمانی دابندرێت بۆ ئەو کاندیدانە و مەرجەکانی خۆ کاندید کردن بڵاوبکاتەوە و هەرکەسێك ئازادە و دوای ئەوە کە نووسراوە لەلایەن پەرلەمانەوە بە زۆرینەی ڕەهای ئەندامەکانی بوترێت لەبەردەم پەرلەماندا سوێندی یاسایی دەخوات، ئەم دەستەیە دەبێت کەسەکە، مەسئولەکە هاوولاتی هەرێم بێت لەگەڵیان، دووەم/ لایەنی کەم بڕوانامەی سەرەتایی زانکۆی لە زانستە مرۆڤایەتیەکان دا بە تایبەت بواری یاسایی هەبێت، دوای ئەوە بکرێت بە خاڵی 3، سێیەم/ کەسێکی بێ لایەن و سەربەخۆ بێت و پسپۆری لە بواری مافی مرۆڤ دا هەبێت و خاوەن ئەزموون و لێهاتوویی بێت، ئەوانە زیاد بکرێت و ماددەکانی تر لەگەڵیام وەکو ئەوەی کە لیژنەی یاسایی و مافی مرۆڤ تەعدیلیان کردووە و سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك بلال فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان (بلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خۆشبەختانە چەنند لەو نەزەرانەی من هەم بوو، بەڕێزان لە پێش من باسیان کرد، بەس من تەئکیدی لەسەر دەکەمەوە کە مادام تەعریفی سەرۆکی دەستەکە دەکرێت پێویست ناکات بگوترێت سەرۆکی ئیداری دەستەکەیە و یەکسەر، (یەکسەر) هەر بۆ خۆی غەڵەتە، ئەوە لە عەرەبیەکەی (مباشر) کە دەکاتە ڕاستەوخۆ، بەس من پێم وایە وەکو کاك حمە سعید باسی کرد سەرۆکی دەستەکە بەرپرسە لە جێ بەجێ کردن و ..... هتد، ئەوە زیادەیە و تەعریفەکەی تێك داوە، لە خاڵی 2 دا سەرۆکی دەستە من پێم باشە کە دەڵێت بە پلەی تایبەت بێت بکرێت بە پلەی وەزیر، لەبەرئەوەی دەسەڵاتی زیاترە و دەتوانێ زیاتر ئیشەکانی خۆی ڕاپەڕینێت و ئەو دەستەیەش دەستەیەکی سەربەخۆیە، بۆیە من پێشنیار دەکەم کە بکرێ بە پلەی وەزیر، لە خاڵی 3، یەکەم/ هاوولاتی هەرێم بێت و بەردەوام لە هەرێم دا دابنیشێت، من پێم وایە بەردەوام لە هەرێمدا دابنیشێت ئەوە بە مەرج نەگیردرێت، مادام هاوولاتی هەرێمی کوردستانە ئەو کەسەش دەکرێت مەسەلەن لە غەیری هەرێمی کوردستانیش دابنیشێت و ئەرەکەکانی خۆی جێ بەجێ بکات، ئەو پێشنیارەی کاك فاضل تەئید دەکەم کە سەربە هیچ لایەنێکی سیاسی نەبێ و موستەقیل و سەربەخۆ بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حسن فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە من بە نیسبەت شروتی سەرۆك لە خاڵی دووەم: (ان یکون حاصلا علی شهادة جامعیة أولیة علی الاقل)، ئەمە باشە، بەڵام بە رەئی من پێویستە باسی (تأهیل)یش بکرێت کە ئەمە شتێکی ئیختساسیە و زۆر موهیمە، بۆیە لێرە شتێك ئیزافە بکرێت بە ناوی، (ومأهلا تأهیلا عالیا فی القانون أو العلوم السیاسیة أو التربویة) بۆ بەشەکەی تری (ومتمتعا) کە ئەوە تۆزێك مەتاتیە، ئەگەر بیکەین (ومشهودا لە)، پێش کەفائە (بالنزاهة والکفاءة والخبرة)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تارا خان فەرموو.

بەڕێز تارا ئەسعەدی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جەنابی سەرۆك من بەس لە خاڵی 3 کە دەڵێ (ئەو کەسەی بە سەرۆکی دەستە دادەمەزرێ وا بە باشی دەزانم ئەو ئەزموونەی هەیەتی، جگە لەوانەی کە دانـدراوە بـە هـاووڵاتی بێـت و بڕوانامـەی هـەبێت زیادکردنی 3 ساڵ ئەزموونی کارکردنی بۆ زیادبکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك زانا فەرموو.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمه کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بـە نیسـبەت ئـەم ماددەیـەوە مـن پێشـنیاز دەکـەم بـە چـەند سـیغەیەك دابڕێژرێتـەوە یـەکێك لـە ئەشکالیەتەکانی ئەم دەقە یاساییە ئەوەیە کە بـۆ ناسـاندنی دەسـتەواژەی رەئـیس هـەمان سـیغەی وەزیـری بەکارهێناوەتەوە، یەعنی ئەگەر سەیری هەر پرۆژە یاسایەکی تر بکەی دەڵێ (هو الرئیس الاعلی للوزارة هو الرئیس الاداری) بەس لێرەدا دەستەواژەی ئیداری هەیە، یەعنی جێگەی پرسیارە رەئیسی ئیداری ئەم دەستەیە چیە؟ یەعنی رەئیسێك یان شتێکی ترمان هەیە لە پاڵ ئەم دەستەیە؟ بەڵام لەگەڵ ناوەرۆکەکەیدا هەندێ سیاغەی تردا ڕاستەوخۆ هەمان دەستەواژە بەکاردەهێندرێ کە بۆ وەزارەت بەکاردەهێندرێ و بـەڵام لێرەدا دەستەواژەی ئیدارە زیاد کراوە بەڕێزانی لیژنەی یاسایی پێمان بڵێن ئـەم دەسـتەواژەیە چ مانایـەك دەگەیـەنێ (رەئیسـی ئیـداری)؟ دووەم/ لـە عیبارەتەکـەدا (وممثـل الهیئـة لـدی الجهات الحکومیـة) ئەمانـە هەمووی عیباراتی زیادن، پێشنیاز دەکەم لابرێت، بنووسرێت (وهو الممثل القانونی للهیئة) ببێتـە کەسـێکی رێگەپێدراو وەکو بەڕێزان ئاماژەیان پێیـدا، سـێیەم/ بـە نیسـبەت بڕگـەی دووەمـەوە کاتێـك دەڵێـت (یعـین الرئیس بدرجة خاصة بأقتراح من المجلس الوزراء) پشتگیری ئەو ڕایـە دەکـەم کـە دەڵێـت ئـەو دەسـتەواژەیە لابرێت بە هیچ شێوەیەك ئەنجومەنی وەزیران دەوری نەبێت لە دانانیدا، ئەگەر بکرێت بە هـەمان شـێوەی ئەوەی کە لە یاسایەکەی عیراقدا هەیە، لیژنەیەکی خوبەرا پێك بهێنـدرێت کـە لـە قـانونی عیراقـی دا بـاس لەوە دەکات 15 کەسن با نوێنەرانی ئەنجومەنی وەزیرانـی تیـا بێـت، بـا نوێنـەری پەرلـەمانی تیـا بێـت، بـا نوێنەری مەجلسی قەزای تیا بێت، ئەوانە وەك بە ئیعلانێکی وەتەنیـەت بتـوانن ئـەو کەسـانە هەڵبـژێرن و پاشان ئەو مورەشەحەکە دەخەنە بەردەمی پەرلەمان و بۆ ئەوەی پەرلەمان دەنگـی لەسـەر بـدات، لێرەشـدا ئەشکالیەتێکی ترمان هەیە (بعد مصادقة البرلمان علی المرشح بالاغلبیـة المطلقـة لعـدد الاعضاء الحاضـرین)، یـەعنی پەرلـەمان بڕیاریـان لەسـەر دەدات بـە زۆرینـەی ڕەهـای ئامـادەبووان، یـەعنی تـۆ نیسـابی قـانونی پەرلەمان 57 کەسە ئەگەر ڕێژەکەی وەربگرین، یەعنی تۆ زۆرینەی ڕەهای ئەو ئامادە بووە، یەعنی ئەگـەر ڕۆژێك لە پەرلەمانی کوردسـتاندا 57 ئەنـدام ئامـادە بێـت نیسـابی قـانونی موکتەملـە، لـەو 57 کەسـە 30 ئەندام بێت و 29 ئەندام دەنگی لەسەر بدات، ئەو کەسە هەڵدەبژێردرێت، یەعنی با تۆزێك لە سەنگی ئـەم

شتەش کەم نەکرێتەوە، بەو شێوەیەی کە هەیە بـا ڕێژەیـەکی یاسـایی بێـت، بـا ئەغلەبیـەی موتلّەقـە بێـت، حازرینی لێ لابـبرێت، یـەعنی هەسـت دەکـەم ئـەو بـارە لاسـەنگە، جـۆرە هاوسـەنگیەکی لا دروسـت دەکرێـت، سێیەم/ بە نیسبەت دەست نیشان کردنی ئەو مەرجانەی کە بۆ ئەو کەسانە دانـدراوە، دوو خـاڵ گرنگـە کـە لەوێـدا ئامـاژەی پـێ نـەدراوە، یەکـەمیان ئـەو مـودە زەمەنیـەی کـە ئـەو کەسـە تیـا دەبێتـە سـەرۆکی ئـەو دەستەیە، بۆ ماوەی چەند ساڵ دەبێتە سـەرۆکی دەسـتەکە؟ دەسـت نیشـان بکرێـت دوو سـاڵە؟ چـوار سـاڵە؟ مودەیەکی بۆ بنووسرێت ئەم کەسە بۆ ماوەی ئەوەندە سـاڵە دەبێـت، نـەك بـە هەتاهـەتایی، یـاخود هـەر چ کاتێك لە پەرلەمان کۆمەڵێك مەرجی تری بۆ دابنـێین بڵێین ئەگەر وەفاتی کرد، یـەعنی کۆمـەڵێك حاڵـەتی تری بۆ دابندرێت، ئەمە حاڵەتی ئیستسنائیە، لە هـەمان کاتـدا تەمـەنی ئـەو کەسـەی کـە دەبێتـە سـەرۆکی ئەودەستەیەش بە بڕوای من لێرە گرنگە، مادام ئێمە لێرەدا باس لە خیبرە و توانا و لێهاتوویی ئـەو کەسـە دەکـەین کـە دەبێتـە سـەرۆکی دەسـتەی بـاڵای مـافی مـرۆڤ تەمـەنی گرنگـە و لـە هـەمان کاتـدا تەمـەنی کارکردنیشی گرنگە کە لـە ناو دەسـتەیە ئامـاژەی پـێ بـدرێت، وێـڕای پشـتگیری کردنیشـم لـەو ڕایـەی کـە دەڵێت مەفروزە بڕگەیەك زیادبکرێت بنووسرێت (غیر منتمی الی ایة تنظیمات سیاسیة) ئینتمای نـەبێ بـۆ هیچ یەکێك لە ڕێکخستنە سیاسیەکان لە هەرێمدا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

پەیام خان فەرموو.

بەڕێز پەیام احمد محمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە پشتگیری تەواوم لە قسەکانی د.زانا دەکەم، سەرۆکی ئەم دەستەیە بە خۆ کاندید کـردن بێـت بـۆ ئـەو لیژنەیـە، تـا ئـەو لیژنەیـە وەکـو ئیشـارەتی پێـدا لـە پەرلـەمان و مونەزەماتیشـی تیـا بێـت، نوێنـەری ڕێکخراوەکانی تیـا بێـت بـۆ ئـەوەی بـە سـیڤی پیشکەشـی بکـات و دوایـی بڕیـاری لێ بـدرێت کـە ئـەوە بێتـە پەرلـەمان و لەبـەردەم پەرلـەمان دا سـوێندی یاسـایی بخـوات، لەگـەڵ ئەوەشـدا کـە دەبێـت باسـی ئـەو خاڵـە بکرێت کە ماوەی چەند ساڵ ئەو کەسە لەوێ بەردەوام دەبێت لـە ئیشـەکەیدا، ئـەو فـەترە زەمەنیـە دیـاری بکرێت لەگەڵ تەمەنی ئەو کەسە ، هەروەها شارەزاییەکی هەبێت لەبواری مافەکانی مرۆڤ و دواتـریش ئـەو خاڵە تەئکید دەکەینەوە لە هیچ لایەنێك نەبێت و لە هیچ ڕێکخستنەکان نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سیوەیل خان فەرموو.

بەڕێز سیوەیل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ئەو ماددەیە کە لە عەرەبیەکەیەوە دەست پێ دەکەین (المادة 4 ،اولا: رئیس الهیئـة هـو رئـیس الادارى للهیئـة والمسؤول المباشـر عـن تمثیـل سیاسـاتها و تصـدر عنـه)، پـێم باشـە (وتصـدر منـه القـرارات)

لەبەرئەوەی قەرارات بڕیار لەوێوە دەردەچێت، نەك لەسەری دەرچیتن، (وتصدر منه القرارات والاوامر والتعليمات .....الخ)، (ثانيا: يعين رئيس الهيئة بدرجة خاصة وباقتراح من برلمان كوردستان) من پێم باشە ئەگەر (من برلمان كوردستان) بێت، (بالتنسيق مع مجلس الوزراء)بێت باشترە، (ثالثا: يشترط فيمن يعين رئيسا للهيئة) سیغەکەی پێم باشە وەها بنووسرێت (شروط تعين رئيس الهيئة)، ئەگەر بەڕێزان لە لیژنەی قانونی نازانم رەئیان لەسەر هەیە یان ئەندامانی پەرلەمان، لە (ثالثا: 2/ ان يكون حاصلا على شهادة جامعية أولية على الاقل ومستقلا ومتمتعا بالكفاء والخبرة فى مجال حقوق الانسان)، ئەوە بە نیسبەت عەرەبیەکەی، بە نیسبەت کوردیەکەشی ماددەی 4 لە بڕگەی 2ئەوە پێشنیاری ئەنجومەنی وەزیرانە بە عەرەبی گوتمان پەرلەمانی کوردستان، 3/ ئەو کەسەی بە سەرۆکی دەستەکە دامەزرا پێم باشە بنووسرێت (مەرجەکانی دامەزراندنی سەرۆکی دەستە) نازانم من سیغەکەم ئاوا پێ باشترە، یان مەرجەکانی دانانی سەرۆکی دەستە، لەبەرئەوەی سەرۆکی دەستە بۆ خۆی لەوانەیە دامەزرا بێت لەیەك لە فەرمانگەکان، بەڵام ئەگەر دابندرێ مەرجەکانی دانانی سەرۆکی دەستە، لە 3 خاڵی 4 لەو جەریمانەی کە دەسەڵاتی سەرکوت کار تێوەی گلابوو، تەبعەن دەسەڵاتی سەرکوتکار ئەنجامی داوە نەك تێوەگلاوە، ئەنجامی داوە جەریمەکان و تاوانەکان، پێم باشە بنووسرێت (بەشداری ئەو تاوانانەی نەکردبێت کە دەسەڵاتی سەرکوتکار ئەنجامی داوە)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عظيمة خان فەرموو.

بەڕێز عظيمة نجم الدين حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە لە ماددەی 5 لە بڕگەی 1 دا ئەو پرۆژەیەی کە هاتووەتە بەردەستی ئێمە باس لە دانانی دەستەیەك دەکات کە وەزارەتێك هەڵوەشێندراوەتەوە، وەزارەتێك بووە لە ژێر دەستەڵاتی جێ بەجێ کردن دابووە، لێرە لە دروست بوونی دەستەکەدا باس لەوە دەکرێت کە ئەم پرۆژەیە پرۆژەیەکە سەربەخۆیی مافەکانی مرۆڤ لە کوردستاندا دەستەبەر دەکات، بەڵام بە پێی ئەم پرۆژەیە کە هاتووەتە بەردەستی ئێمە لە حکومەتەوە دیارە ئەم پرۆژەیە بۆ خۆی سەربەخۆیی پێوە دیار نیە، یەك لەوانە کە باسی سەرۆکی دەستەکە دەکات هیچ ڕوونکردنەوەیەکی نەداوە ئایا سەرۆکی دەستەکە بە چ شێوەیەك هەر لێرە دەبووایە بە ماددەیەك ڕوون بکرایەتەوە کە ئەو دەستەیە چۆن هەڵدەبژێرێ و بە چ شێوەیەك کە بە کاندید کردنە یان وەکو دائیرەیەکە، یان ئەوەیە کە یەکسەر وەکو فەرمانگەیەك خەڵکی بۆ دادەمەزرێندرێ و دادەندرێت؟ لێرە دەڵێت سەرۆکی دەستە سەرۆکی ئیدارەی دەستەکەیە و یەکسەر بەرپرسە لە جێ بەجێ کردنی سیاسەتی دەستەکە و بڕیار و فەرمان و ڕێنماییەکانی، لێرە بە هیچ شێوەیەك باس لەوە نەکراوە کە ئەو ئەنجومەنەی یان ئەو بەشانەی کە لەم فەرمانگەیە ئیش دەکەن ئایا بەس تەنها سەرۆکی دەستەکە بە شیوەیەکی دانان دائەنرێ و ئەویش بەرپرس دەکرێت لەوەی کە ئەو کەسانەی کە لەو بەشانەی تری ئیش

دەکەن یان لەو بەڕوێوبەراتیانە دائەنرێن، سەرۆکی دەستە داینا هەمان شێوەی جاران دەگرێتەوە؟ من پێم وایە ئەم هیچ سەربەخۆییەکی پێوە دیار نیە، خاڵێکی تر لەسەر ئەوەی کە لێرە دەڵێت سەرۆکی دەستە بە پلەی تایبەت لەسەر پێشنیاری ئەنجومەنی وەزیران، من پێم وایە دەبێت لەسەر پێشنیاری ئەنجومەنی وەزیران نەبێت، ئێمە دەمانەوێ دەستەیەکی سەربەخۆ بێ و لەژێر دەسەڵاتی پەرلەمان و لە پەرلەماندا هەڵبژێردرێ، هەموو دەستەکە نەك تەنها سەرۆکی دەستەکە، ئەو دەستەیەی کە دادەندرێ بە دەنگدان بێت و لە پەرلەمانی کوردستان ئەو دەستەیە هەڵبژێردرێ، خاڵێکی تر کە لێرە ئەو کەسەی کە دەبێت بە سەرۆکی دەستەکە من پێموایە خاڵێکی بۆ زیادبکرێت، لێرەشدا ببێت بە خاڵی 5 کەسێکی بێ لایەن بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عدنان فەرموو.

بەڕێز عدنان عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەسەر أولاً: لەڕاستی دا سەلاحیەتێکی زۆر بە رەئیسەکە دراوە بە بێ ئەوەی کە لە برگەیەکی تردا قسە لەسەر مەجلسی هەیئەکە دەکرێت بە بێ ئەوەی تەعریفی مەهامی مەجلسەکە کرابێت، بۆیە من هەرچەندە هاوڕام لەگەڵ هاوڕێکانم و هاوکارەکانم، بەڵام بەلایەنی کەم وەکو حەلێکی وەسەت دەتوانین بڵێین بەدوای (وفق القانون) بڵێین (بعد اقرارها من مجلس الهيئه) واتە مەجلسی هەیئەکە هەموو بڕیارەکان دەدات، دواتر ئەم رەئیسە با بڵێین تەنفیزی دەکات و ئیسداری قەرارەکەی دەکات، (بعد اقرارها من مجلس الهيئه) من بە زەروری دەزانم بۆ ئەوەی جۆرێك لە بابڵێین قەراری جەماعی هەبێت، چونکە ئەمە هەیئەیە لەڕاستی دا ئیجتهاداتی جیاوازی تیایە و پەیوەستە بە مافی مرۆڤەوە، لەوانەیە هەموو ئەو سەڵاحیاتانە بە کەسێکەوە بێت، من بە کورتی لێرە قسەکانی خۆم لەسەر دووەم و سێیەم دەڵێم، لەسەر دووەم لە ڕاستی دا من دیارە هاوڕام ئەمە ببەسترێتەوە بە ئەنجومەنی وەزیرانەوە هەیئەیەکە سەر بە پەرلەمانە، بۆیە زۆر گرنگە ڕۆڵی لیژنەی مافی مرۆڤ لە پەرلەماندا لە ئیختیار کردنی کەسەکە، بۆیە من پێم وایە وای لێ بکرێت، (ثانیا: تشكل لجنة خاصة لاختيار رئيس الهيئة من قبل برلمان كوردستان تتكون من 9 اعضاء)هەیئەیەك و لیژنەیەکی تایبەت لەلایەن لیژنەی مافی مرۆڤەوە تەشکیل بکرێت، لەلایەن پەرلەمانەوە 9 کەس، پێنجیان لە ئەندامانی لیژنەی مافی مرۆڤی پەرلەمان بن بە ڕەچاوکردنی بوونی فراکسیۆنەکانی ئەو لیژنەیە، یەکێکیان لە سوڵەتەی دادوەری بێت، یەکێکیان لە نوێنەرایەتی نەتەوە یەکگرتووەکان بۆ مافی مرۆڤ بێت، یەکێکیشیان لە ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ یان دوانیان لە ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤ بن، من پێم وایە ئەمەش زۆر گرنگە، دیارە بە شێوەیەك وەکو ئەوەی کاك عمر باسی کردو برادەرانیش باسیان کرد بە شێوەی سیفی بێت، سیفیەکانیان بدەن بە لیژنەی مافی مرۆڤ لە پەرلەمانی کوردستاندا، ئەم لیژنەیە سەیری سیفیەکانیان بکات و سەیری کارنامەیان بکات و دواتر ئیختیارەکە بخاتە

بەردەم پەرلەمان، دیارە من هاوڕام لەگەڵ ئەوەی کە تەسدیقی پەرلەمانیش بە ئەغلەبییەی موتلەقە لە عەدەدی ئەعزا بێت، نەك (الحاضرين)، یەعنی (عدد أعضاء البرلمان)، ئەوەی تر سەربەخۆییەکە لەڕاستی دا، ئەوە گرنگە لەوانەیە بۆ ئەم لیژنەیە گرنگ بێت، تەبعەن لەگەڵ ڕێزم بۆ کەسانێك کە لە حیزبە سیاسیەکانن و شارەزان لەم بوارە، بەڵام بۆ لیژنەیەکی لەم چەشنە بوونی سەربەخۆیی گرنگە، بۆیە لایەنی کەم دەبێت وا قسە لەسەر ئەوە بکەین کە ئەو کەسەی دەبێتە سەرۆکی ئەم هینە تەعەهود بدات کە کاری حیزبی ناکات، یان تەجمیدی کاری حیزبی خۆی دەکات لەو ماوەی کە سەرۆکایەتی ئەم لیژنەیە دەکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك سەرهەنگ فەرموو.

بەڕێز سەرهەنگ فرج محمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئەندامانی بەڕێز زۆربەیان قسەکانی ئێمەیان کرد، وێڕای تەئکید کردنەوەم لەسەر ئەوەی کە زۆر زەروورە کە ئەم دەستەیە دانانی کەسەکە دەخالەتی ئەنجومەنی وەزیرانی تیا نەبێت ڕاستەوخۆ پەرلەمان خۆی بەو کارە هەستێت و دەوریکی رەئیسیش لەم مەوزوعە ببینێ و بێتە لیژنەی مافی مرۆڤ لە پەرلەمانی خۆمان، لێرە لە پەرلەمانی کوردستان، پشتیوانی ئەو پێشنیازەش دەکەم کە پەسەند کردنی پالێوراوەکە لەلایەن پەرلەمانەوە بە زۆرینەی ڕەهای ئەندامانی پەرلەمان بێت، نەك بە زۆرینەی ڕەهای ئامادەبووان بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك رزگار فەرموو.

بەڕێز رزگار محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستی دا من دەمەوێت لەسەر مەوزوعی موسادەقەی پەرلەمان قسە بکەم، لە ماددەی 56 کە سەلاحیەتەکانی پەرلەمانی دیاری کردووە، باس لەتەسمیەی رەئیسی سولتەی تەنفیزی و ئەعزاکانی دەکات، لەگەڵ مەنحی ثیقە، هەر 11 فەقەرەکەم خوێندەوە موسادەقەی تیا نیە لەسەر تەعینی ئەسحابی دەرەجاتی خاص، ئەمە وەکو موسادەقەی پەرلەمان لەسەر مورەشەح، ئەگەر سەیری ماددەی 15 بکەی لە قانونی سەرۆکایەتی هەرێم ئەو لەوێ باس دەکات کە (تعين وعزل كبار موظفي من أصحاب الدرجات الخاصة)، لێرە نازانم ئایا نەسەکە پەرلەمان ئیسعاف دەکات کە ئەم مەسەلەیە بێتە بەردەمی بۆ موسادەقە کردن یان نا؟ ئەگەر قسە لەسەر ئەوە بکەین کە کێ ئیقتراحی بکات و بەرزی بکاتەوە بۆ سەرۆکایەتی هەرێم کە مەرسومی پێ دەرچێت، پێم وایە ئەمە (يعين رئيس الهيئة بدرجة خاصة بعد اجتيازه امتحانا تحريريا أو شفويا) لە مەجالی حقوقی ئینسان لە هەیئەیەکی سولاسی لە یەکێ لە کولیاتی قانون، یەعنی

ئەو مەسەلەیە زیاتر عیلاقەی بە قانون هەیە و زیاتر پەیوەندی بە قانون و بە حقوقی ئینسان هەیە، جا ئەوە ئەگەر بیری لێ بکرێتەوە ئایا ئەو هەیەئەتە عزویەکی مامۆستای جامیعە بێت یان هەر دەست نیشان کردنی ئەو هەیئە سولاسیە لە کولیەی قانون بە تەحدید کردنی وەزیری تەعلیمی عالی و بەحسی عیلمی دەست نیشانی ئەو هەیئەتە بکات کە ئیمتیحانەکە بکەن، ئەمە لەلایەك، لەلایەکی ترەوە دەبێت ئەو کەسە فیعلەن موستەقل بێت، وەك کاك عدنان گوتی دەشکرێ بڵێی (یتعهد بعدم ممارسة العمل الحزبی بعد تعینه) ئەگەر حیزبیش بێت ئەو تەعەهودە بدات لەکاری حیزبی خۆی ڕابگرێ هەتاوەکو لێ دەبێتەوە لە ئیشەکەی، ئەو کەلیمەی (مخله بالاعتبار) نەسی قانونیمان نیە، یەعنی ئەو کەلیمەیە قانونی نیە، ئێمە لە ماددەی 6 لە قانونی عقوباتدا کە باس لە جەرائیمی موخیلە دەکات، دەڵێت (الجرائیم المخله بالشرف) وە ناوی بردووە سەرقە و ئیختلاس و تەزویر، لەوێ وەسفی کردووە، دەمەوێ دەقیق بێت کەلیمەکە، کەلیمەی شەرەفی بەکارهێناوە، نەك ئیعتبار، ئەوە قانونی ڕەدی ئیعتبار هەبوو کاتی خۆی، ئەوە خۆشی ئیلغا بووەتەوە لە هەفتایەکانەوە ئیلغا بووەتەوە، ئیقتراح دەکەم فەقەرەیەکی بۆ زیاد بکرێت کە پێش سوێند خواردن مومارەسەی ئیشەکەی نەکات، یەعنی (لایمارس رئیس الهیئة أعماله الا بعد ادائه الیمین القانونیة امام رئیس مجلس القضاء، الیمین التالیة: اقسم بالله العظیم ان احرص علی حمایة وتعزیز حقوق الانسان فی الاقلیم وامارس اعمال وظیفتي بامانة ونزاهة وحریة) ئەو سوێندەشی بۆ ئیزافە بکرێت ئەوکات کارەکانی دەست پێ بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محی الدین صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وادیارە لە وەرگێڕانی پرۆژە یاساکە لە زمانی عەرەبی بۆ کوردیەکەی هەندێك تەرجومەی حەرفی کراوە، لە بڕگەی 1 کە دەڵێت (هو الرئیس الاداری للهیئة والمسؤل المباشر)، لە کوردیەکە کراوەتە (یەکسەر بەرپرسە) وابزانم دەتوانین بڵێین (بەرپرسی ڕاستەوخۆیە یان بەرپرسی یەکەمە، یان بەرپرسی سەرەکیە) نەك (یەکسەر بەرپرسە) ئەوە زۆر تەرجومەیەکی حەرفیە، لە بڕگەی 3 لە خاڵی 2 غەڵەتێکی ئیملائی کراوە، (لانی کەم نووسراوە)، (بەلایەنی کەمەوە بڕوانامەی سەرەتایی زانکۆیی) نووسراوە، ئەوە غەڵەتێکی ئیملائیە، بەڵام بڕوانامەی زانکۆیی سەرەتایی یان هەر بەسە کە بڵێین (بڕوانامەی زانکۆیی) یەعنی بەکالۆریۆس، نابێت بڵێی سەرەتایی زانکۆیی، (بڕوانامەی زانکۆیی سەرەتایی) ئەوها تەواو تەرە، لە خاڵی 4 دەڵێ لەو جەریمانەدا کە دەسەڵاتی سەرکوتکار تێوەی گلاوە بەشدار نەبوو بێ، بەڕای من هەریەك ڕۆژ ئەوەی کە پەیوەندی بە حیزبی بەعس کردبێت قەت شایستەی ئەوە نیە ببێتە سەرۆکی ئەو هەیئەیە، نەك هەر بەشداری لە جەرائیم کردبێت، چونکە ئەوەی یەك ڕۆژ پەیوەندی بە حیزبی بەعس کردبێت فاشیست ترین کە گەورەترین پێشێڵی مافی مرۆڤ و دژی مرۆڤایەتی کردووە، هەرکەسێك لەو حیزبە

ڕۆژێك له ڕۆژان پەیوەندی کردبێت، کەواتە بەشدارە لەو جەریمانە، بە هیچ شێوەیەك مافی ئەوەی نیە ببێتە سەرۆکی ئەو هەیئەیە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

شلێر خان فەرموو.

بەڕێز شلێر محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت ماددەی 5 خاڵی 3 (یشترط فیمن یعین رئیسا للهیئة) وابزانم برادەران زۆر باسی ئەو خاڵانەیان کرد (أن یکون من مواطنی الاقلیم) ئەوەیان زۆر باشە، دووەم/ ان یکون حاصلا علی شهادة جامعیة اولیة علی الاقل) بەڵام ئەو (متمتعا بالکفاءة والخبرة) لەدوای ئەوەوە، چونکە ئەو خاڵە زۆر گرنگە هەر با رەبت نەکرێت بە شەهادەی جامیعەیەکەوە، وەکو ئەوەی کە لە مەجلسی مفەوەزیەی بەغدا کە دەڵێت (ان لایقل عمره عن 35 عاما) تەئکید بکرێت بۆ بەوەی بەڕاستی ئەو لیاقەتەی ئەو، لەبەرئەوەی ئیشەکەی زۆر زۆر گرنگە، کە ئەو شەهادەی جامعیەکە دوای ئەوە (أن یکون من ذوی الخبرة فی مجال حقوق الانسان) دوای ئەوە (غیر من ینتمی الی ایة تنظیمات سیاسیة) ئەوە زۆر گرنگە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سمیرە خان فەرموو.

بەڕێز سمیرە عبدالله اسماعیل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 5 بە نیسبەت بڕگەی 2 من حەزدەکەم بەو جۆرەیە بێت (رئیس الهیئە)ببێتە دوو خاڵ، یەکەم/ تقدیم طلبات الترشیح لرئاسة الهیئة من قبل الکتل البرلمانیة ومنظمات حقوق الانسان المحلیة الی رئاسة البرلمان)، دووەم/ یعین من قبل برلمان کوردستان بموافقة الاغلبیة البسیطة ویصدر مرسوم اقلیمی بذالك، بە نیسبەت خاڵی 3 لە بڕگەی 2 ئەویش بکرێتە دوو خاڵ، یەکەم/ یتمتع بالکفاءة والقابلیة والخبرة والنشاط فی مجال حقوق الانسان، دووەم/ حاصل علی شهادة جامعیة اولیة فی القانون، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك صباح فەرموو.

بەڕێز د.صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەرەتا پێویستە ئەوە بڵێین کە ئەم ماددەیە بۆ خۆی دەیەوێ باس لە پێکهاتەی ئەم هەیئەیە بکات و تەرکیزی کردووەتە سەر شەخسی سەرۆکی دەستەکە، مولاحەزەی یەکەم ئەوەیە، ئێمە لە ماددەی 1 هەندێك عیباراتمان داناوە بە ئیختسار، بەڵام ڕەچاوی ئەوەمان نەکردووە لە کاتی باسکردنەکە، مەسەلەن لە ماددەی 1 گوتراوە رەئیس، یەعنی رەئیسی هەیئە، رەئیسی هەیئە ئەوەندە نابێ دووبارە ببێتەوە، کە

لێرەدا تەقریبەن دووجار یان زیاتر دووبارە بۆتەوە، تەرکیز لەسەر ئەوە دەکەم کە کاتێک ئێمە بەراورد دەکەین لە بەینی یاسایەکاندا بە تایبەتی ئەو یاسایانەی کە لە ناوەند دەردەچێ و ئەوەشی کە لە هەرێمدا دەردەچێ لەڕاستی دا دەبێت هەوڵ بدەین ئەوەی ئێمە وەکو ڕۆژی پێشووش باسم کرد لەو بەهێز تر بێت عەلەل ئەقەل وەکو ئەو بێت، لێرەدا حیکمەتی دروست کردنی ئەم دەستەیە، دەستەی سەربەخۆی پاراستنی مافی مرۆڤ لە کوردستاندا بۆ ئەوەیە لەو حاڵەتانەدا کە هەست دەکرێت ئینتهاکات دەکرێت بۆ حقوقی ئینسان، دەبێت دستەیەك هەبێت سەربەخۆ بە مەعنای کەلیمە بۆ داکۆکی کردن لەمافەکانی مرۆڤ، لەڕاستی دا ئەم دەستەیە بە پێی ئەو پرۆژەیەی کە ئێستا لەبەردەستمان دایە، نیسبەتەن لە سەربەخۆییەکەی کەم دەبێتەوە کاتێك کە بە پێشنیازی ئەنجومەنی وەزیران رەئیسەکەی دیاری بکرێت، وە لەو لایەشەوە بە مەرسومێکی ئیقلیمی تەعین ببێت دوای موسادەقەی پەرلەمان، ئەوەی کە لە عیراق دا هەیە تەماشا دەکەی ئەوان زیاتر تەرکیزیان کردووەتە سەر ئەنجومەنی دەستەکە، پاشان ئەنجومەنی دەستە بۆ خۆی لەناو ئەندامەکانیدا کە هەر کامێکیان شایستەی ئەوەیان هەیە ببێ بە سەرۆکی دەستە یەکێك هەڵدەبژێرن، ئالیەتی پێکهێنانی ئەم دەستەیە، چاکتر وابوو لەلایەن پەرلەمانی کوردستانەوە لیژنەیەك لە پسپۆران پێکبهێندرێت کە نوێنەری هەم پەرلەمانی تێدا بێت لەلیژنەی مافی مرۆڤ، نوێنەری ئەنجومەنی وەزیرانی تێدا بێت، وە نوێنەری ئەنجومەنی دادوەری تێدا بێت، هەروەها نوێنەری ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی و پاشان ئەگەر بکرێت مەکتەبی ئومەمی موتەحیدە بۆ حقوقی ئینسان، ئەمان بێن کەسانێك تەرشیح بکەن بۆ ئەوەی ببێ بە ئەندامی دەستە، یەعنی بەو سیغەی کە ئێستا لێرەدا هەیە، لەڕاستی دا هەست دەکەین سەرۆکی دەستە موجەرەد وەزیرێکە و مەجموعەیەك موەزەفی لەبەردەست دایە، بەڵام ئەگەر ببێ بە دەستەیەکی وەها هەر کامێکیان شایستەیەکی تەواویان هەبێت بۆ ئەوەی سەرۆکی دەستە بێت، یەعنی دەبێت بە لوتکەیەك لەناو مەجموعەیەك لەناو لوتکەیەك، یەعنی نابێ بە (عملاقا بین اقزام) دەبێت بە ئینسانێکی گەورە بەڕاستی لەناو مەجموعەیەکی گەورەدا، کەسێکە گەورە لەناو مەجموعەیەکی گەورەدا، بۆیە ئالیەتەکە پێشنیاز دەکەم کە بەو شێوەیە بێت کە دەستەکە زۆر گرنگی پێ بدرێت لە پێکهێنانی دا ئینجا دەستەکە بۆ خۆی بێت، یەکێك کە لە هەموویان زیاتر شایەتی بۆ دەدرێت کە کەفائەتی هەیە و خیبرەی هەیە، ئەمە یەك، دڵنیە سەر ئەوەی باسی شەهادەی جامعی دەکرێت، لەڕاستی دا بە تەنها هەڵگرتن و دارا بوونی شەهادەیەکی جامعی کافی نیە، بەڵکو دەبێت کەسێك بێت شایەتی بۆ بدرێت لەلایەن کەسانی پسپۆرەوە کە کەفائەتی هەیە، شارەزایی هەیە، چونکە ئێستا خۆتان دەزانن شەهادە وەرگرتن ڕەنگە ئاسان بێت، یەعنی شەهادە وەرگرتن ئاسانە، بەڵام زانا بوون و دانا بوون و شارەزا بوون، لەڕاستی دا موئەهیلاتێکی زیاتری لە مەسەلەی شەهادە دەوێ، باسی ئەوە دەکرێت کە لەڕووی ئینتمای فکریەوە دیارە ناتوانین ئێمە سنوور دانێین بۆ کەسێك، بەڵام تەماشا دەکەین لە عیراقدا بە مەرج وەرگیراوە لە قانونەکەی لە ئەنجومەنی نوێنەرانی عیراق دا دەرچووە، دەبێت ئینتمای نەبێت بۆ تەنزیمێکی سیاسی موعەیەن، کە ئینتمای نەبێت بۆ تەنزیمێکی سیاسی موعەیەن، زیاتر نیشانەی

سەربەخۆیی بە دەستەکەوە دەردەکەوێت، نەك تەنها سەرۆکەکە، بەڵکو ئەندامەکانیشی بە هەمان شێوە حەق وایە کە سەر بەلایەنێکی سیاسی دیاری کراو نەبن، بەڕێزان مەوزوعی سوێند خواردنیش، ئەگەر ئێمە دیاری بکەین بە سیغەیەك هەر لەم ماددەیەدا، یان سیغەیەك ئیتیفاقی لەسەر بکەین بۆ ئاگاداری ئەوە بین کە نیسبەتێکیش دابنێنین بۆ ئەو کەمینە نەتەوەییانە یان کەمینە ئاینی و ئەسنیانەی کە لەکوردستاندا هەن، ئەوانیش بەپێیی نیسبەتی خۆیان نوێنەریان لەم دەستەیەدا هەبێت، نیسبەتی ژنان دیاری بکرێت بەپێیی ئەوەی کە ئێستاکە داکۆکی زۆر لە مافی ژنان دەکرێت، ئەمانیش حەقی خۆیانە، پاشان باس لەوە بکرێت کە سەرۆکی دەستە بە پلەی وەزیر بێت، جێگرێکی هەبێت بە پلەی جێگری وەزیر، هەرکامیش لە ئەندامەکانی دەستە بە پلەی مودیری عام بن، دیارە ماددەی چوارەم بڕگەی یەکەمەکەشی زۆر دوروو درێژە، هەر بوترایە (الرئیس: بریتیە لەسەرۆکی دەستەو مەسئولی موباشیرەو مەسئولی قانونی ئەم دەستەیە) یەعنی بۆ ئەبێت ئێمە هەمیشە ئەو تەفصیلاتە لەماددەیەکدا، یەعنی هەر کەس بۆی هەیە وشەیەك ئیزافە بکات، هەر کەسەش پاساوی هەیە، بۆ ئیزافە کردنی وشەیەك، بەڵام تا عیبارەتەکان بەڕاستی کورت تر بن مورەکەز تر بن، مرونەت بۆ تەفسیرو مەجال بۆ لێکدانەوەی زیاتر دەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، سمیر سلیم، فەرموو.

بەڕێز سمیر سلیم امین بەگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی من قسەکانم کران بەس یەك، دوو تەئکید کردنەوەم هەیە، کە وتراوە (هیئە مستقلە) واتە لە دەسەڵاتی تەنفیزی موستەقیلە، نەك لە شتی تر، بۆیە پێویستە دەسەڵاتی تەنفیزی، دەسەڵاتی دیاریکردنی ئەم دەستەیە نەبێت، خاڵی دووەم: دیاریکردنی دەستەکە جیهەتەکە دیار نیە، مەرجەعەتەکە دیار نیە، کێ دیاری دەکات؟، ژمارەکانیان چەندە، بە چ میکانیزمێك دیاری دەکرێت؟، ئەگەر تەنها سەرۆك دیاری بکرێت و لەلایەن پەرلەمانیشەوە دیاری بکرێت، دیسانەوە پێویست دەکات کۆی دەستەکە هەموویان دیاری بکرێن، لەناو دەستەکەشدا لەنێوان خۆیاندا سەرۆك دیاری بکرێت، تەبیعی ئەوە دەبێت پەرلەمان میکانیزمەکەی دیاری بکات، سێیەم: کاتی سەرۆکایەتی دیاری کراو نیە لە یاساکەدا، پێویستە ئەویش دیاری بکرێت کە (4) ساڵە یان(2)ساڵە، یان ساڵانەیە، کاتەکەی دیاری بکرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك کاردۆ، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ تەئکدی کردنەوە لەسەر بۆچوونی هاوکارانم زیاتر ئەوەی کە پەیوەندی بە سەربەخۆیی هەبوو، کە سەرۆکی دەستەکە بەلای منەوە پێویستە سەر بەهیچ ڕێکخستنێکی سیاسی نەبێت، یان ئەم مەرجەی بۆ دابندرێت، کاتێ کە ئەو پۆستە وەردەگرێت، دەبێ پەیمانی ئەوە بدات تا لەو پۆستە دەمێنێتەوە ئینتیمای بۆ هیچ ڕێکخستنێکی سیاسی نەبێت، خاڵێکی تر، کە پێویستە قسەی لەسەر بکەین پەیوەندی بە سەربەخۆیی بوونیەتی کە ئەم دامەزراوەیە یان ئەم دەستەیە سەر بە پەرلەمانە، پێویستە لە پەرلەمانەوە ئەو میکانیزمە دادەندرێت بۆ دانانی سەرۆکی دەستە، نەك لە پێشنیار کردن لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە، خاڵێکی تر کە دەمەوێت تەئکیدی لەسەر بکەم، ئەم سەرۆکە چ دەسەڵاتێکی هەیە بەرامبەر بە ئێمە و وەزارەتێکمان هەبوو، وەزارەتی مافی مرۆڤ بەرامبەر بەم وەزارەتە، وەکو میلاك و مومتەلەکات و شتی وای هەبوو، یەعنی ئەم سەرۆکە چ سەڵاحیەتێکی هەیە لە بەکارهێنانی هەڵوەشاندنەوەی وەزارەتەکە بۆ ئەم دەستەیە، ئەمە خاڵێکە قسەی لەسەر بکرێت، لەسەر مەسەلەی بەزۆرینەی ڕەهای ئەندامانی ئامادە بوو، بکرێت بە زۆرینەی ڕەهای ئەندامانی پەرلەمان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالرحمن، فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن حسین ابابکر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

منیش هەر وەکو هەموو هاوڕێکانم پێم وایە ئەو دەستەیە، دەستەیەکی سەربەخۆ بێت، دەبێت لەلای ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشنیار نەکرێت و دیاری نەکرێت، چونکە ئەو دەستەیە چاودێری لە بەڕێوەبردنی چۆنیەتی ئەنجومەنی وەزیران دەکات، ئەو دەستەی کە جێبەجێ کردنەکەی دەکات، لەبەر ئەوە دەبێت دەستەیەکی سەربەخۆ بێت، ئەو دەستەیەش بە سیڤی بێت، یەعنی هەر کەسێك بیەوێت خۆی هەڵبژێرێت بۆ سەرۆکایەتی ئەم دەستەیە سیڤی خۆی پێشکەش بە پەرلەمان بکات، پەرلەمان لەسەری هەڵبژێرێت و ئیتر بێتە ناو پەرلەمان و دەنگی لەسەر بدەن، ئەو کەسەش ئەکادیمی بێت زیاتر دەرچووی یاسایی بێت، یەعنی کۆلێژی یاسای تەواو کردبێ، شارەزا بێت لە یاساو مافی مرۆڤ، لە بڕگەی دووەمیش کە منیش پێم وایە ئەوە دەبێ ماوەکەی دیاری بکەین، کە (4)ساڵ دەبێت یان (3) ساڵ دەبێت، کە ئەو کەسە سەرۆك دەبێت، بەنیسبەت سێیەم، منیش پێم باشە بڕگەیەکی تریش زیاد بکەن، لە مەرجەکانی سەرۆك، ئەویش بەهیچ شێوەیەك سەر بەهیچ لایەن و دامەزراوەیەکی حزبی و ڕێکخراوێکی سیاسی نەبێت، کەسێکی موستەقل بێت و سەربەخۆ بێت، ئەو کەسە بێتە هەڵبژاردن کە بتوانێ ئەو ئیشە جێبەجێ بکات، بە سەربەخۆیی و بەبێ تەئسیری لایەنێك، ئەگەر ئەو کەسە بێتە هەڵبژاردن یان دامەزراندن سەر بەلایەنێك

بێت یان بەلایەنێك بێتە هەڵبژاردن، دەکەوێتە ژێر تەئسیری ئەو کەسە یان ئەو لایەنەو ناتوانێ ئیشەکەی خۆی بەڕێك وپێکی جێبەجێ بکات، دەبێ بەتەواوی سەربەخۆ بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك فازڵ بەشارەتی، فەرموو.

بەڕێز فاضل محمد قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی قسەکان هەمووی باس کران، بەس من تەلیحێکی بچووك دەدەم، لە ماددەی پێنج لە بڕگەی دووەم، باسی دەستەکە دەکات، کە باشتر وایە پلەی سەرۆکی دەستەکە دیاری بکرێت، چونکە ئایا مودیر عامە، بریکاری وەزیرە، یان وەزیرە؟، هەرچەند ئەو بەڕێزانەش باسیان کرد، لە ماددەی دووەم لە بڕگەی یەکەم هەرچەند دەنگی لەسەر دراوە، باسی دەستەکە دەکات کە دەبێت بە پەرلەمانەوە وابەستە بێت و لەبەردەمیدا بەرپرسیار دەبێت، من پێشنیار دەکەم بەحەقیقەت دەستەکە پەرلەمانیش دەستنیشانی بکات، کە ئەو دەستەیە کێ بێت، من پشتگیری لە قسەکەی کاك سەمیر دەکەم، کە دەستەکە چەندە؟، خاڵێکی تر زۆر لەو بەڕێزانە باسیان لەوە کرد کە ئەو کەسە نابێ حزبی بێت، بە بڕوای من کەسی ناحزبی نیە لە کوردستان، مەگەر هەر زۆر بەدەگمەن بگەڕێیت بە شوێنیدا، ئەگەر دەستیشت بکەوێ، بەڵام باشتر وایە، وەکو هەموو ئەو کەسانەی کە لە پلە جۆربەجۆرەکانی کوردستان هەموو لەناو حزبیدا بوون، بەڵام کە ئەو پلەی وەرگرت زۆر ئاساییە بچێت، لەکاتی سوێند خواردن واز لە پلە حزبییەکی بێنێ و تایبەت بەو کارەی خۆیەوە سەرقاڵ بێت کەسوێندی بۆ دەخوات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ناسك خان، فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە سەرۆکی دەستە کە دەیخوێنیتەوە لە بڕگەی یەکەم وا هەست دەکەی زۆربەی ماف و دەسەڵاتەکان لە سەرۆکی دەستەدا کۆبووەتەوە، ئەمەش ئەم سەرۆکە، سەرۆکی دەستەیەکی سەربەخۆو بۆ مافی مرۆڤە، کەوا سەیری دەکەی وا هەست دەکەی هەموو دەسەڵات و مافەکان بۆ خۆیەتی و ئیش و ئەرکیش بۆ ئەندامانی دەستەکەیە، بۆیە پێم باشە کورتی بکەینەوە، هەر وەکو تەبیعەتی ماددە، بڵێین (رئیس الهیئة هو المسؤول المباشر عن تنفیذ سیاساتها ویمثل الهیئة لدی الجهات الحکومیة) ئەو مەقتەعە لابەرین، خۆ ئەگەر مایەوە ئەو مەقتەعە درێژە ئەوە لە کۆتاییدا بنووسین، (وفق القانون وبعد المشاورة مع اعضاء الهیئة)بۆ ئەوەی پێوەی دەربکەوێت کە ئەمە خۆی بەتەنها دەسەڵاتەکان قۆرخ ناکات بۆ خۆی، ئەمە یەکەم: دووەم: کە باسی تەعینی سەرۆکی دەستە دەکەین بە پلەی تایبەت من لێرەدا دەڵێم بۆ بە پلەی تایبەتە، پلەی تایبەت من هەست دەکەم لەخوار پلەی وەزیرەوەیە، ئەم سەرۆکی دەستەیە مامەڵە دەکات لەگەڵ سەرجەم وەزارەتەکان، ئەمە یەك، دوو: ئەوەی کە بەڕێز حاکم رزگاریش باسی کرد، کە ئیشکالیەتێکی لە موصادەقەکەشدا بۆ دروست بووە، من پێم وایە ئەکرێت ئەم سەرۆکە پلەی وەزیری هەبێت، چونکە ئێمە دەستەیەکی ترمان تەشکیل کرد پێش ئەم دەستەیە، ئەویش هەر بەپلەی وەزیر بوو، کاتێك کە سەر بە دەزگای تەنفیزی بوو،

بۆچی ئەم کە سەر بە پەرلەمانە بەپلەی تایبەت بێت، حەقی خۆیەتی مادام سەر بە پەرلەمانە، بەپلەی وەزیر بێت، بۆ ئەوەی بتوانێ و سەلاحیەتی هەبێت بەسەر وەزارەتەکانی تردا، خاڵێکی تر هەر بەهەمان شێوە زۆر تەئکید دەکەمەوە لەسەر ئەوەی کە بە کاندید بێت، بۆ ئەوەی بوار بڕەخسێنین بۆ خەڵکێکی تر ئەو کاتە لەباتی ئەوەی بڵێین مەرجی دامەزراندن ئەوەیە، بڵێین مەرجی ئەو کەسانەی کەخۆیان دەپاڵێون ئەوەیە، خاڵێك زیاد بکەین ئەویش ئەوەیە کە کاری کردبێ لەناو ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی و مافی مرۆڤ، بۆ ئەوەی دەرفەتێك بڕەخسێنین بۆ ئەوانەی کە ئیش دەکەن لەناو ڕێکخراوەکانی مافی مرۆڤدا، هەنگاوێکیش بنێین بەرەوڕووی بەمەدەنی بوونی کۆمەڵگاکەمان، خاڵێکی تر کە دەڵێت (بالاغلبیة المطلقة) بڵێین (لعدد اعضاء البرلمان)نەك (لعدد الاعضاء الحاضرین)، خاڵێکی تر ئەوەی دکتۆر صباح باسی کرد، بەڕاستی لە وەزیرەکاندا ڕێژەی ئافرەت زۆر کەم بوو، ئەگەر ڕەچاوی ڕێژەی ژنان بکرێت لەم دەستانەدا، جێگای خۆیەتی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، هاوڕاز خان، فەرموو.

بەڕێز هاوڕاز شێخ احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من هاوڕام لەگەڵ قسەکانی مامۆستا عمر عبدالعزیز، بەڕاستی لەمەسەلەی هەڵبژاردنی سەرۆکی دەستەکە بە سیڤی و هەم دەستەکەش بە کاندید کردن و مونافەسە کردن بێت، من لە ماددەی پێنجەم بڕگەی یەکەم، کە نازانم سەرۆکی دەستەکە، سەرۆکی ئیدارەی دەستەکەیە پێم وایە ئەوە شتێکی زیاد بێت، سەرۆکی دەستەکە بەسە، لێرەدا من پێم وایە هەڵەیەك هەبێت، سەرۆکی دەستە بەرپرسە، ئەوە ببێت بە بەرپرسی یەکەمە، لەجێبەجێ کردنی سیاسەتی دەستەکە، لێرەدا وەکو ناسك خانیش باسی کرد، ئەم هەموو دەسەلاتە دراوە بە سەرۆکی دەستەکە، بەتایبەتی لە بڕیاردان و فەرماندان و ڕێنمایی کردنەکان دوایی لە کۆتاییەکەیدا دەڵێت ئەمە بەپێیی یاسا لەسەرۆکی دەستەکەوە دەردەچێت، دیارە حەتمەن ئەم بڕیارانە کە هەمووی لە سەرۆکی دەستەکەوە بڕیاری تاك ڕەوایانە دەبێت، ئەی دەستەکە بۆ چیە؟، ئەی دەستەکە بۆچی دانراوە؟، ئەوە جێگای پرسیارە پێم وایە ئاوا نابێت، لە بڕگەی دووەم کە خۆم هەر لەگەڵی نیم لە ماددەی پێنجەم، بەڵام هەڵەیەکی گەورە هەیە، کە دەڵێت سەرۆکی دەستە بە پلەی تایبەت لەسەر پێشنیاری ئەنجومەنی وەزیران دادەمەزرێت، ئەگەر خۆی دامەزرابێت، ئەوە تەواو بووە کارەکە، ئەگەر ئەمە هەڵەی زمانەوانیش بێت هەر غەڵەتە، ئەگەر واش بێت کە خۆم لەگەڵیدا نیم، ئەبێ دیاری بکرێت، ئاوا بێت نووسینەکە نەك دادەمەزرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ ئێوەی بەڕێز، کە موداخەلەی باشتان کرد، ببورن کاك صباح بیت الله، بەسەر ناوەکەیدا بازمان داوە، چونکە دوو صباح بوون، فەرموو.

پرۆتۆکۆلی دانیشتنی ژمارە (12)

چوارشەممە رێکەوتی 2010/5/19

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی چوارشەممە رێکەوتی 2010/5/19 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (12)ی خولی سێیەم, ساڵی (2010) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پێڕۆی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (12)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی چوارشەممە رێکەوتی 2010/5/19 دا بەم شێوەیە بێت:

1- خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان – عێراق.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی یەکەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (12)، رۆژی دانیشتن 2010/5/19، بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار کراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان – عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (12)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (3)ی پاش نیوەڕۆ، رۆژی چوار شەممە رێکەوتی 2010/5/19دا بەم شێوەیە بێت:

1- خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان – عێراق.

دەنگی ئەو بەڕێزانە دەرنەچووە لەبەر هۆکاری فەنی، ئەو بەڕێزانەش ئەمانەن:

1- د.رۆژان عبدالقادر دزەیی.

2- بەفرین حسین محمد.

3- د.زانا رۆوف حمە کریم.

4- عمر عبدالرحمن علی.

5- هاژە سلێمان مصطفی.

6- سۆزان شهاب نوری

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کێ دەیەوێت لەسەر ئەو ماددەیە قسە بکات؟ ناویان دەنووسین، ئەو بەڕێزانەی ناویان نووسیووە (عمر عبدالعزیز، سۆزان شەهاب، دلّشاد شەهاب، دکتۆر زانا، ئامینە زکری، پەروین عبدالرحمن، حسن محمد سورە، خەلیل عوسمان، بلال سلێمان، حمە سەعید، بەیان احمد، زکیە صالح، شلێر محمد، شێروان حەیدەری، صباح بیت الله، عبدالسلام بەروارى، رەفیق صابر، صباح بەرزنجی، ناسك تۆفیق، کەیلی اکرم، عبدالرحمن حسین، بێریڤان)، کەس ماوە ناوی نەنووسی بێت، ئەحمەد وەرتی، بەڕێزان کەرەم بکەن، کاك عومەر فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ماددەی حەوتەوە، پێنج، شەش تێبینیم هەیە بەکورتی:

یەکەم/ پشتیوانی دەکەم لە راو سەرنجی هەردوو لیژنەی بەڕێز لە تەعدیلەکە، بەنیسبەت دیاری کردنی بەڕێوەبەرە گشتیەکان و، هەروەها ئیزافە کردنی نوێنەرانی پەرلەمان و مەجلیسی وزەراو مەجلیسی قەزا، وەکو تەسنیە کردن لەسەری شتێکی باش بوو، کە پێشتریش پێشنیار کرا.

دووەم/ بەنیسبەت ئەم دائیرانەوە، من وادەزانم دائیرەیەك نوقصانە، یان مەهامێك نوقصانە، یان دائیرەیەك، ئەویش دائیرەی تەوعیەیە لە بواری مافی مرۆڤ، جا من پێشنیار دەکەم ئەگەر دائیرەشی بۆ ئیزافە نەکەین، لە کۆتایی خاڵی چوارەمدا (دائرة العلاقات والاعلام) تەوعیەی موئەسەسات و جەماهیریشی تێ بکەن (توعیة المؤسسات والجماهیر فیما یتعلق بحقوق الانسان)، چونکە ئێمە لەمەهامەکاندا پێشتر خاڵی دووەم لە مەهامەکاندا گوتوومانە، بەڵام چ دائیرەیەك هەڵدەستێت بەم ئەرکە؟ لێرە دیاری نەکراوە، یەعنی لەناو ئەم خاڵانە باسی تەوعیەی تێدا نییە، لەکاتێکیشدا لە مەهام دامانناوە یەکێك بێت لە ئەرکەکان، جا وابزانم لەوێ بە عەتف ئیزافەی بکەین، یان دائیرەیەکی سەربەخۆی بۆ دابنێین لەجیاتی گرنگی پێدانەوە، رەنگە بهێێت.

سێیەم/ خاڵێکی تر، بەنیسبەت فەقەرەی سێیەمەوە، مەرجی راوێژکاران، شەرتەکانیان، نازانم هەر ئەو عومیاتە کافیە، کە باسی کافەئەت و ئەهلیەت، یان هەندێ مەرجیان بۆ دابنرێت، نازانم لە رووی یاساییەوە، بەڵام زۆر وازیح نییە، کە مونافەسەکە چۆن دروست دەبێت؟ ئەو شروتانە، حەددی ئەعلاو حەددی ئەدنای شروتەکان چین؟

من تێبینیم هەیە بەڕاستی لەسەر دوو راوێژکار، وادەزانم لەزۆربەی دەستەکاندا راستە گوتوومانە دوو راوێژکار، پرسیارێك لەلای خۆم و رەنگە لەلای زۆر کەسیش دروست ببێت، بۆچی نالێن سێ راوێژکار، یان یەك راوێژکار، بۆ ئەوەی خوێندنەوەی دابەش بوونی بەسەردا دروست نەکرێت، یەعنی نازانم لە رووی یاسایی جوابێکی هەیە، کە هەموو جار دوو راوێژکارە، ئایا دوو زیاد نییە؟ ئەگەر یەك راوێژکار بێت کافی

نییە، یان مەسەلەن ئەگەر سێ راوێژکار بێت زۆر زیادە، ڕوون کردنەوەیەك بدرێت لە ڕووی یاساییەوە پێم باشە، لێرە شتێکمان لەبیر چووە، وابزانم دوێنێش ئاماژەی پێکرا، من هەر لە پێڕیوە لە تێبینیەکان نووسیومە بۆ دەستەکە، ئێمە ئێستا بەم ئیزافانەوە دەستە بوون بە ئەنجومەنەکە، دەبێت بە حدودی یازدە کەس زیاتر، پێم باشە ڕێژەی ئافرەتان بە تەحدید بنووسین، خۆمان مولزەم بکەین لەو یازدە، یان سێزدە کەسە، بەلای کەمی یەك لەسەر سێی ئافرەتان بن، دوێنێش دوو کەس، سێ کەس وابزانم لە پەرلەمانتاران باسیان کرد، منیش تەسنیەی دەکەمەوە.

هەندێ مولاحەزەی لوغەویە، نازانم زۆر دووبارەیان دەکەینەوە، داوا لەسەرۆکایەتی بەڕێز دەکەم، هەموو جار پێشنیاری ئەوە دەکرێت، یان موصەحیحێکی لوغەوی، بۆ ئەوەی کاتی مەجلیس نەگرین سێ، چوار مولاحەزەی لوغەوی لەسەر ئەم شتانە هەیە، یان ئەمر بفەرموون یەکێك پیا بچێتەوە، یان چەند کەسێك دیاری بکرێت، چونکە وابزانم هەر تێدەپەڕین دەڵێین تەصحیح بکرێت، ناکرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار سۆزان شەهاب فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم دەستەیە وەك هاتووە لە ئەسڵی مەشروعەکە، لە ماددەی پێنجەم (ثالثاً: یکون للهیئة مجلس یتألف من الرئیس ومدراء دوائر الهیئة وعضوین مستشارین)، ئەمە لێرە وا باس کراوەو تەفاسیلیشی داوەتێ (یجتمع) لەکاتی (طارئ)ـە، لە چاك کردنەوەکەی باسی بەڕێوەبەرە گشتییەکان نەماوە لەناو ئەو هەیئەیە، ئایا ئەم ئەنجومەنەی کە ئێستا بەڕێزان لە دوای تەعدیلات چاکیان کردووە، بۆچی بەڕێوەبەرایەتیەکانیشان بۆ ئیزافە نەکردۆتەوە؟ بەتایبەتی تۆ بەڕێوەبەرێکت هەیە بەناوی (رصد) و (اداء) ئەوە تیا دیاری نەکراوەو نەنووسراوە لێرە بەڕێوەبەرەکانیش تیا بێت، ئەگەر لەبیر چۆتەوە، مەفروزە ئیزافە بکرێتەوە.

سەبارەت بە نوێنەری پەرلەمانی کوردستان، تەبعەن دەڵێت یەك نوێنەر، دەبێت دیاری بکرێت ئەو نوێنەرە کێیەو چۆنەو چۆن نییە؟ نازانم ئەویش دەکەوێتە بەر بواری سوێند خواردنەکە، یان ناکەوێت؟، جارێکی تر هەر ئەو کەسانەی لەناو ئەم ئەنجومەندا دادەنیشن، ئەوانیش هەر سوێند دەخۆنەوە جارێکی تر، یان ئەو سوێندە هەر تەنها بۆ سەرۆك و بەڕێوەبەرە گشتییەکان دەبێت کە دەچن لەو دەستەیە کار دەکەن، چونکە ئێستا ئەم دەستەیە ئەم ئەنجومەنەی هەیە، ئەم ئەنجومەنانە خەڵکی کاران لەناو ئەو دەستەیە، کەواتە ئەوان موحەریکی ڕەئیسی دەستەکەن، چۆن دەبێت؟ ئەوانیش هەر دەبێت جارێکی تر سوێند بخۆنەوە، ئەمە پرسیارێکە، دوای ئەوە ئالیەتی دەست نیشان کردنەکە، مەسەلەن دەڵێت دەستەکە ئەنجومەنێکی دەبێت و پێك دێت لەمانە: سەرۆکی دەستە، نوێنەری پەرلەمان، نوێنەری ئەنجومەنی وەزیران، ئەمانە کێ دەست نیشانیان دەکات؟ ئەو جیهەتەی کە موخەوەلە، بۆ ئەوەی کەسەکان دەست نیشان بکات، کێیە؟ زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار زانا فەرموو.

بەڕێز د.زانا ڕؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من یەك، دوو تێبینیم هەیە، دەستخۆشی لە هەردوو لیژنەی بەڕێز، لیژنەی یاسایی و لیژنەی ماڤی مرۆڤ دەکەم، بەس وا هەست دەکەم شتێك هەبوو، تێ نەگەیشتنێك بوو لە مەفهومەکە، من پێشنیاز دەکەم ئەو دەستەیە، بۆ ئەوەی تێکەلاو نەکرێت، هەردووکیان بکرێنە یەك ئەنجومەن، یەعنی لەجیاتی ئەوەی دەستەیەکمان هەبێت و ئەنجومەنێکیشمان هەبێت، هەردووکی یەك ئەنجومەن بێت، ئەم ئەنجومەنە لە بەڕێوەبەرە گشتیەکانیش تیایدا بەشدار بن، ئەو نوێنەری پەرلەمان و نوێنەری ئەنجومەنی وەزیرانیش هەمووی ببێتە ئەنجومەنێکی موەسەع، چونکە ئێمە دەستەیەکمان هەیە سوێندی یاسایی دەخوات، بەلاّم ئەندام نییە لە ئەنجومەنێك کە بڕیارە ئەساسیەکان لەلای ئەوەوە دەردەکرێت، یەعنی ئەوە تۆزێك خەلتێکی دروست کردووە لەم حالّەتەدا، ئەگەر ئێمە ئەو ئەنجومەنە بکەینە هەیئەیەکی موەسەع، بەڕێوەبەرە گشتییەکان لەگەلّ نوێنەرەکان تیایدا بەشدار بن، ئەمە یەکەم.

دووەمیان/ بەنیسبەت موستەشارین لەناو ئەنجومەنەکە هەن، ئایا ئەوان مەشمولن بە سوێند خواردنی یاسایی؟ یاخود مەشمول نین؟ چونکە لە ڕووی ئالیەتی ئیش کردنەوە هەست دەکەم ئەوەی کە موستەشارێك، یان ڕاوێژکارێك دادەنرێت و سوێندی یاسایی پێ بخۆی، ئەو سیفەتێکی هەیە، من وا پێشنیاز دەکەم ئەوان مەشمول نەبن.

سێیەمیان/ لە بڕگەی پێنجەمی ئەم ماددەیەدا، باس لەوە دەکات کە سەرۆك بۆی هەیە بانگهێشتی نوێنەری دەزگا پەیوەندیدارەکان بکات لە قیتاعی خاص و قیتاعی موختەلّەت، وا هەست دەکەم ئێستا شتێك نەماوە بەناوی قیتاعی موختەلّەتەوە، یەعنی ئەو قیتاعی موختەلّەتە ئەگەر ئەوە لابڕێت شتێکی زۆر باشە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار ئامینە زکری فەرموو.

بەڕێز ئامینە ذکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت خاڵە سێیێ/ دایەرەی کاروباری یاسایی بەحسێ هەندێ کر گەل هەر پێشێلکارییەکە پەیوەندی بە ماڤی مرۆڤی هەبێ، ئەگەر پێویست بکات، دەڵێت لێپێچینێ ل سەر کە تەڤە، ئەڤە خۆ هەر پێشێلکاریەکا دژی یاسایی بێت، یان ماڤێ مرۆڤ بێت، ئەگەر پێویست بکا، ئەڤە تشتەکی عامتە کرە گرێدای خاص ڤەکر، ژ بەر هەندێڤە ئەڤەش قیمەتی دێنێتە خوارێ، ڤێرێ دێ تەفسیرات دێتە دەرچن، ئایا لەناحیەی ماڤێ مرۆڤ؟

لەناحیەی نەتەوەیی؟ یا چیە؟ ئەگەر پێویست بکات ژی بێتە دەرێ، ئەگەر سەر خالا دوێ یەعنی رێڤە بەریا روانینە هەڵسووڕان و پاراستنا مافێ مرۆڤ سەر وێ ئەڤ رێڤا بەری ببیتە نووسینگەها، یەعنی رێڤا بەریا فەرمانگەها تایبەت، یا تەفتیشا گشتی و پاراستنا مافا مرۆڤێ کو ڤێ دائیرە حەقی هەندێی هەبیتن، حەمی مەلەفات و سجلات و حەتا لاشەیێ ئەو کەسەی کو تووشی هەنێ ژی بن، ئاساریێت وێ لەسەر ژیانیان بشێ تاقە هەندێیان هەبی کو پێداچوونی سەر بی کە تەڤە و، راست ڤە کرنا یا خالە یاساییا وێ ژی ڤێ رەنگی بێتە کرن سەرا دانا زیندانیان و چاکسازی جیڤەکی و دەستەسەرکی و هەمی جیهەندی تر بێ وەرگرتنا مۆلەتا بکات، یەعنی چ ئەوە هەنێ نەبی کو ئیجازەی وێش جیهە وەرگرێت پشتی هەنگی بچێتە وێندەرێ و، چاو پێ کەتنێ مەحکوم و دەستەسەر کریا بکات و تەسبیتا حالاتێ خەرقا مافێ مرۆڤ و ئاگاهاداریا لایەنێ پەیوەندیدار بکات، بۆ وەرگرتنا ئیجرائاتن یاسایی تە پێ تڤی، هەروەسا پشت راست بوون ژی راستیا سکالا ئەوێت بۆ دەستێتن بە کوردی دەستێ سەر بکا ڤی شێوازێ راست ڤە کرن.

سەبارەت یا ئەنجومەنی کو ئەنجومەنی تر هەبیتن، ئەز دبینم بلا یا جودا بیتن، ئەنجومەنێکی جودا بیتن ژی دەستێ، ئەو ئەنجومەن کۆ نوێنەرێ پەرلەمانێ و ئەنجومەنێ وەزیران و دەسەلاتی قەزائی نوێنەرانێت وان تێدا بن، ئەو سەرپەرشتیا کارێ وان بکا، نەك ئەوانیش بێن ببن بە ئەندامێ وێ دەستێدا.

سەبارەت خالە پێنجی ژی بەحسی هەندێ کری کو ئەگەر سەرۆك بۆی هەیە نوێنەری لایەنی پەیوەندیدار وەزیرو رێڤە بەرێت هەرێم و هەردوو کەرتێ تایبەت و تێکە لەو رێکخراوێ کۆمەلگاها مەدەنی داخاز بکات بۆ کۆبوونێ، هەر ڤێرێ ئارمانجێ وان داخازی کرنێ کۆبوونێ، یەعنی داخازی وان بۆ بانگهێشت کرنا وا بوو بۆ کۆبوونێ ڤێ دیار بێت، ئارمانجی حازر بوونی وان چیە؟ ئایا چاڤدێری کرنا؟ یا ژی دانا پێ زانینا؟ یا ئالۆگۆڕ کرنا زانیاریا مابەینی وان دەستا، یەعنی ڤێتە تەحدید کرنەك هەبێتن، کو هەدەفا یا سەرەکی وان چیە؟

سەبارەت خالە چارێ/ ژی کو سەرۆکی بۆی هەیە وەختی پێ تیڤیدا داخازی هەندێ بکا کۆبوون بێتە گرێدان، نا، ئەڤەی سەر زێدە بێتە کردن، کو هەر داخازا هەر فەمانگەها دی تر ژی داخازا کۆبوونە نائاسایی بکات سەر داخازی وان ژی کۆبوون بێنە بەستن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار پەروین عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز پەروین عبدالرحمن عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ ئەوەی لێرە پێکهاتەی دەستەکە نەبێتە دائیرەیەکی رووت و بێ هێز، پێویستە ئەنجومەنێکی پسپۆری هەبێتن، ئەو ئەنجومەنەش پێم باشە ئەنجومەنێکی جیا بێت لەگەڵ کارگێڕی دەستەکە، ئەو ئەنجومەنەی کە لەلایەن پەرلەمانەوە بەپێی بڕگەی دووی ماددەی چوار هەڵدەبژێرێت و هەمان مەرجەکانی بڕگە سێی ئەو یاسایە دەیانگرێتەوە، بۆیە من پێم باشە سەرۆکایەتی دەستەکە ببێتە ئەنجومەنی گشتی دەستەکە

لەگەڵ کارگێڕی دەستەکە، ئەنجومەنی گشتی دەستەکە پێک دێت لەسەرۆك و ئەندامەکانی، پێم باشە موفەتیشێکی گشتی مافی مرۆڤیشی لەگەڵدا بێت، بەنیسبەت کارگێڕی دەستەکە بێجگە لە بەڕێوەبەرایەتی دارایی و ئیداری و یاسایی و پەیوەندییە گشتییەکانی راگەیاندن بەڕێوەبەرایەتی راهێنان وگەشە پێدانیشی لەگەڵدا بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار حەسەن محەمەد فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سوره:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە ئێمە بەنیسبەت دەوائیر لە وەزارات و موئەسەسات دوو نەوعە دائیرەمان هەیە، دەوائیری ئیداری ومیهەنی و، دەوائیری مەهاممان هەیە، کە ئەو وەزارەتە تەخەصوصی دائیرەکە دەنوێنێت، لێرە (دائرة الادارة والمالية) لەگەڵ (دائرة الشؤون القانونية ودائرة العلاقات والاعلام)، تەبعەن ئەمانە هەمووی دائیرەی میهەنی و ئیدارین، ئەم دەوائیرانە لە هەموو شوێنێك هەیە، بۆیە بەنیسبەت تەعریفی دائیرەی کاروباری یاسایی، کە دەڵێت (تتولى متابعة الشكاوي) لە هیچ شوێنێك دائیرەی کاروباری قانونی شەکاوی وەرناگرێت، بەڵکو زیاتر صیاغەو موڕاجەعەی مەشروعات دەکات و ئیعدادی مەشاریع دەکات، بەشداری دەبێت لە عقود، هەروەها بەشدار دەبێت لە مەجالیسی تەحقیقی و، لە مەحاکم، تەمسیلی دائیرە دەکات لە مەحاکم، بۆیە ئێستا زەروریيە ئێمە قسە لەسەر دەوائیری مەهام بکەین، ئەو دەوائیرانەی کەوا دەوری مەهامی حقوقی ئینسان دەبینن، ئەویش بریتییە لە چی، یەك دائیرەی تێدایە (دائرة رصد الاداء وحماية حقوق الانسان)، تەبیعی دیسان ئەویش تەعریفەکەی غەڵەتە، دەڵێت (تتولى استقبال الشكاوي)، ڕەصد بە مانای ئیستقبال نایەت، بۆیە ئەمە دوو مەهامی هەیە، ڕەصد هەیە، تەلەقی هەیە، دەبێت بکرێت بە دوو دائیرە (دائرة رصد الاداء وحماية)، کە ئەمە ڕەصدی چ دەکات؟ ڕەصدی هەموو ئەو پێشێلکاریانە دەکات، کە موئەسەسات دەیکەن، ڕەصدی ئەو مەسائیلانە دەکەن کەوا موتەعەلیقن بە کاروباری منداڵ، ئافرەت، گەنج، هەروەها ڕەصدی ئەو بلاۆ کراوانە دەکەن، کە لە جەریدەو موجەلەکاندا بلاۆ بۆتەوە، بۆیە پێویستە لێرە دوو دائیرەی تر ئیزافە بکرێت، یەکێکیان بەناوی (دائرة تلقي الشكاوي) و، هەروەها (دائرة توعية)، کە پێشتر بەڕێزێك پێشنیاری کرد، لێرە تەحصیل حاصل شتێك کە پێویستە لە دائیرەیەکی تر هەبێت، ئەویش دەوائیری موحافەزاتە، چونکە ئێمە کردمانە ئیجباری، کە موحافەزات نوێنەری هەیئە هەبێت لەوێ، کە ئەویش دەوائیری موحافەزاتە، زەروریيە لەوێ هەبێت.

بەنیسبەت خاڵێکی تر، لەسەر مەسەلەی مەجلیسی هەیئە، من بەباشی دەزانم کە لە مەجلیسی هەیئە دوو ئەندام لە مامۆستای زانکۆ بن بەشداری بکەن، هەروەها (عضو من المحافظة) ببێتە ئەندام، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار خلیل عوسمان فەرموو.

بەڕێز خلیل عثمان حمدامین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکەی من سەبارەت بە دانانی نوێنەری پەرلەمانە لەو هەیئەتە، ئایا نوێنەری پەرلەمان لەچ ئاستێکدا دەبێت؟ پێموایە دیاری بکرایە باشتر بوو، ئەگەر نوێنەرەکان ئەندامی پەرلەمان بێت، کە نوێنەری پەرلەمانی کوردستانە، هیچ خیلافێك لەگەڵ بڕگەی یەك و دووی ماددەی (32)دا دروست ناکات، کە (عدم جمع بین الوظیفتین)، ئەمە حاڵەتێکە هەست دەکەم هینێکی تیایە لەوە، چونکە بڵێین ئەو هەیئەتە کە دروست دەبێت دەوری هەیئەتێکی تەنفیزی دەبینێت، راستە سەر بە پەرلەمانە، بەڵام دەوری هەیئەتێکی تەنفیزی دەبینێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار بلال سلێمان فەرموو.

بەڕێز احمد سلێمان عبدالله(بلال):

بسم الله الرحمن الرحیم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی حەوتەم، دیارە لە سەرەتاوە بەڕاستی ئەگەر تەماشای تەرجومە کوردیەکەی بکەین خەڵەلی زۆری تێدایە، بەڕاستی پێویستە بەدواداچوونی جارێکی تر بۆ بکرێت، ئەو خەڵەلە ئیملایانەی کە هەیە، یان با بڵێین زمانەوانی تێدایە چارەسەر بکرێت، چونکە ماناکانی تێکداوە بەڕاستی، بۆیە من ناچمە سەر وردەکاری ئەوە، لە یەکەم خاڵی دووەم، من تەئیدی ئەو پێشنیارەی لیژنەی بەڕێز دەکەم، کە گۆڕیویەتی دایەرەی روانینی هەڵسوڕاوان و پاراستنی مافی مرۆڤی کردووە بە بەڕێوەبەرایەتی چاودێری و بەدواداچوونی پاراستنی مافەکانی مرۆڤ، من ئەوەم پێ باشە لەجێگەی ئەوەی کە هەیە دابنرێت.

خاڵ سێیەم/ پێم باشە ئەمەش گۆڕانکاری بەسەردا بێت، بەو شێوەیە (بەڕێوەبەرایەتی کاروباری یاسایی، هەڵبەتە من کۆنەکە ناخوێنمەوە، ئەوەی خۆم دامڕشتووە، دەمەوێت ئەوە بخوێنمەوە، بۆ ئەوەی وەختتان کەمتر بگرم، (بەڕێوەبەرایەتی کاروباری یاسایی: بەدواداچوونی ئەو شکاتانە دەگرێتە ئەستۆ، کە پەیوەندییان بە پێشێلکردنی مافی مرۆڤەوە هەیە، بەدواداچوون دەکات بۆ لایەنە پسپۆرەکان و سەر لە بەندیخانەو گرتووخانەکان، هەر شوێنێکیش کە گومان بکات گرتووخانەی نهێنی لێیەو، هەر پێشێلکارییەك پەیوەندی بە مافی مرۆڤەوە هەبێت لێی دەپێچێتەوە،..... تا ئاخیری بەندەکە)، مەبەستم لێرە ئەوەی بۆ زیاد بکرێت هەر شوێنێك کە گومان بکرێت گرتووخانەی نهێنی لێیە بەبێ چەندو چوون بۆی هەبێت بچێت سەردانی بکات، ئەو گومانی کرد، ئەو لیژنەیە، ئەو هەیئەتە، ئەو دەستەیە، لە هەر شوێنێکیش پێشێلکاری مافی مرۆڤی تێدا هەبێت، پێویست ناکات بگوترێت ئەگەر پێویست بوو، مادام زانرا پێشێلکاری مافی مرۆڤی تێدا یە، ئەو دەستەیە ئەرکێتی کە بچێت، کەواتە پێویست ناکات بگوترێت ئەگەر پێویست بوو.

لە چوارەم/ بەو شێوەیەی لێ بکرێت (ئەنجومەن مانگانە کۆ دەبێتەوە، سەرۆك لەکاتی پێویستدا بۆی هەیە بانگهێشت بکات بۆ کۆبوونەوەی لەناکاو، لەکاتی داوا کردنی یەك لەسەر دووی ئەندامانی ئەنجومەن دەتوانن دانیشتنی نائاسایی ئەنجام بدەن..... تا ئاخیری خاڵەکە)، زۆر سوپاس، عەفو تەئیدی ئەو پێشنیارەی جەنابی مامۆستا عومەریش دەکەم، کە رێژەی ئافرەتان لە بەڕێوەبەرایەتیەکان و لە ئەنجومەنەکە هەبێت، کە کەمتر نەبێت لە رێژەی لە 30٪، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار حمە سەعید فەرموو.

بەڕێز حمە سعید حمە علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسبەت ئەم ماددەیەوە، من لە بڕگەی یەکەم خاڵی دووەم ناوی ئەم دائیرەیەش، منیش پشتگیری لەسەر رەئی لیژنەکەو کاك حاجی بلال دەکەم، کە ناوەکەی بگۆڕدرێت، بەڕاستی ئەو ناوە لەگەڵ ناوەڕۆك ناگونجێت، دایەرەی وەرگرتنی سکالاّو بەدواداچوون و لێ پێچینەوە، ئیتر ناوەڕۆکەکەی وەکو خۆی بمێنێتەوە، ئەم ناوەڕۆکەی بەڕاستی بە نەوعێك لە نەوعەکان دووبارە بۆتەوە لە خاڵی سێدا، من پێموایە ئەوەی دووبارە بوونەوەیە، بەدواداچوونی شکات ئەوە نەمێنێت، چونکە ئەوە لە خاڵی دووداهەیە، دایەرەی کاروباری یاسایی ببێت بە دایەرەی ئاوا پێناسە بکرێت (چاودێری دەرچوونی یاساکان کە بگونجێت لەگەڵ بەندەکانی مافی مرۆڤ و دوایی ئەو یاساکانی ناوخۆ کە خۆی هاتووە، کە پەیوەندارە بە مافی مرۆڤەوە لێ پێچینەوەی لەگەڵدا بکرێت، ئینجا سەردانی گرتووخانەکان بکرێت، واتا دابڕێژێت ئەو سێ شتەی تیا بێت دەرچوونی یاساکان پێچەوانەی مافی مرۆڤ نەبێت و، لێ پێچینەوە لەسەر ئەوەی وابزانم یاسا ناوخۆییەکان و گرتووخانەکان.

بەنیسبەت خاڵی چوار، دایەرەی پەیوەندییەکان و راگەیاندن، منیش پشتگیری رەئیەکەی مامۆستا عومەر دەکەم، کە خۆی ناوەڕۆکەکەشی کە شەرحی کردووە هەر لەگەڵ ئەوە دەگونجێت باسی هۆشیاری، واتا دایەرەی عیلاقات و ئیعلام و تەوعیە بێت، لە ئاخیریشدا بلاّو کردنەوەی رۆشنبیری و هۆشیاری سەبارەت بە مافەکانی مرۆڤ.

بەنیسبەت خاڵی سێ، بەڕاستی تێکەڵیەك دروست بووە، تێکەڵیەکە لەوەیە ئەم دەستەیە، خۆی دەستەکە هەر ناوی دەزگایەکەیە بە عام، بەڵاّم هاتوون بۆ دەستەکە ئەنجومەنێکیان دروست کردووە، یەعنی ئەنجومەنەکە تەنفیزی هەیەو راوێژکاری هەیە، ئینجا لە خاڵی پێنجدا کە سەیری بکەیت وەکو دووبارە بوونەوەیەك لەم خاڵی سێیەدا روو دەدات، ئەم خاڵی سێ تەنیا دەستە تەنفیزیەکە بێت، کە پێك بێت لە سەرۆك، بەڕێوەبەری دائیرەکان، لێپرسراوی نووسینگەکان، کە ئێمە لێپرسراوی نووسینگەمان دانا بە وجوبی لە موحافەزاتداو، بڵێین جەوازی لە قەزاو ناحیەکاندا هەر کاتێك پێویست بوو، مەعقول نییە ئەنجومەنەکە مەسئوولی ئەو نووسینگانە نەبێ و بۆ ئاڵوگۆڕو بیرو را لە مەسائیلی مافی مرۆڤ لە

ئەنجومەنەکە زائیدەن دوو راوێژکار، ئینجا لە خاڵی پێنجدا کە باسی سەرۆك بۆی هەیە نوێنەری لایەنە پەیوەندیدارەکان، من پێم باشە لەوێ نوێنەری پەرلەمان و نوێنەری قەزاو حکومەو ئیدیعای عام بێ، چونکە دەڵێت لایەنە پەیوەندارەکان، نابێت بۆیان دەنگ بدەن، تەنها ئەنجومەنە تەنفیزییەکە دەنگ بدات، ئەوان تەنها راوێژین و دەنگ نەدەن، سوپاس، عەفو لەگەڵ نیسبەی ژنانیش.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار بەیان فەرموو.

بەڕێز بەیان احمد حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ژی تەبعەن دەستخۆشی لەهەردوو لیژنەی بەڕێز دەکەم، سەبارەت خاڵە دوێ (دائرة رصد الاداء وحماية حقوق الانسان)، من نەفسی بۆچوونێ هەی کو گەر ئەڤ ناڤەیە بگۆڕین ببێتە (دائرة متابعة وتحقيق) باشترە دگەل ناڤەڕۆکا دێ باشتر دەبێت.

خاڵە سێ/ ژی (دائرة الشؤون القانونية)، من پێم باشە ئەڤ دوو کەلیمە ژی ئیزافە بین (دائرة الشؤون القانونية والدراسات والبحوث) چونکە زیمنەن دیراسات ژی تێدا هەی، ئەڤە یەك.

سەبارەت بە بڕگا پێنجێ (للرئيس دعوة ممثلي الجهات ذات العلاقة من الوزارات ودوائر الاقليم من القطاعين الخاص والمختلط ومنظمات المجتمع المدني لحضور اجتماعات المجلس) من پێم باشە ئەڤ کەلیمەیە (بصفه مراقب) بێتن، تەبعەن (ولا يحق لهم التصويت)، هەروەسا ئەز پێشنیار دەکەم بڕگەیەکی دی ڤێرێ زێدە بکەین کو هەر موئەسەسەیەك، یان وەزارەتەکی مونەسق (للهيئة) هەبێت، مونەسق بۆ دەستەی مافێ مرۆڤ هەر وەزارەتێکی، یان دەزگایەکی هەبێتن، گەلەك مەمنون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار زەکیە فەرموو.

بەڕێز زکیە صالح عبدالخالق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە رەئیا من تەنیا ناڤ هینانە ڤان ڕێڤە بەریا کافیە، چونکی دیف ئامانجێت گوت ماددەی چارێدا هاتین، ئەڤ ئامانجە، ئەڤ دەستەیە بخۆ شێتن پەیڕەوێکی ناڤخۆ ئەڤان ئامانجا دابەش بکەتن سەر ڤان بەرێڤە بەریا، واتا ئەڤ شەرحایا بۆ مەهام و تەشکیلاتێت ڤێ هەی هاتین، یان ژی ڤان ڕێڤە بەریا هاتین، بە رەئیا من یا زێدەیە.

یا دی تر، ئەم شێن ماددەکی جودا دەسەلاتی بدەینە ڤێ دەستێ، کو ڤان مەهام و تەشکیلات و هەیکەلێ تەنزیمی پەیڕەوێ ناڤخۆیا خۆ تەنزیم بکاتن، پێشنیارێ دوێ ئەڤەیە کو ئەو ڕێژەی ئافرەتان تو وی ئەنجومەن دێتە تەشکیل کرندا ڕێژا ئافرەتان هەروەسا نوێنەرێ هاتنێ ژی بهێتە بەرچاڤ گرتن، دیسان ژی ماددێ بەرێ نوکە دا ما دەنگ بۆ هەندێدا کو پێت ڤیا ئەڤ هەیئە سوێندا یاسایی بخۆتن، مادام هەیئە

سوێندا یاسایی دخۆتن، بە رەئیا ما باشترە کو ئەڤ هەیئەیە ماوەی کار کردنا خودا ژی خۆی حەسانە ژی هەبێت، مادام سوێندا یاسایی خۆتن، بلا حەسانەی ژی هەبێتن، دیسان ژی ئەگەر هاتو ئەڤ ئەنجومەنە دی هاتە دامەزراندن پێت ڤیە نوێنەرێ رێکخراوێکی یێت کۆمەلگای مەدەنی ژی تێدا دەور هەبیتن، واتا نوێنەرێ وان ژی تێدا هەبێتن، یا دی ماددە، یان ژی برِگا پێنجی ئەو تێکەلاّو یا هاتی، ئەز بێژم ماڤێ مرۆڤ لە کوردستانێ تێکەلاّو نین، ژی بەر هەندێ ژی پێت ڤیا تێکەڵە ئەڤ کەلیمەیە تێکەلاّو نەهێت، واتا کەرتی تایبەت و رێکخراوەکانی کۆمەلگای مەدەنی، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار شلێر فەرموو.

بەڕێز شلێر محی الدین صالح:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە دامەزراندنی ئەو دائیرانە، کە دەبنە مودیریە عامە، لە دووەمیان (دائرة رصد الاداء وحمایة حقوق الانسان)، ئەوە دەبێتە مودیریە عامەك، چونکە چەند مودیریەی لێ دەکەوێتەوە، ئەو مودیریانە چەند بەشی لێ دەکەوێتەوە، هەروەها هەموویان بۆ ئەوەیە (استقبال الشکاوي من الافراد والمؤسسات) تەحویلی دائیرەی کاروباری قانونی دەکات، بەلای من ئەوە هەر ئەو مودیریە عامەیە زیادە، مودیریە عامەك و مودیری عام، ستافێکی گەورە دابمەزرێت، تەنها بۆ ئەوەی ئیستیقبالی شەکاوی بکات، یەعنی ئەگەر لێرە دائیرەی کاروباری قانونی مودیریەیەکی لەناو دابمەزرێت بەناوی (مدیریة حقوق الانسان) دوو بەش بێت، بەشێکیان شەکاوی وەربگرێت، بەشەکەی تری (متابعة الشکاوي) زیارەتی سجن بکات، یەعنی ئەوە بە من زیادە مودیریەکی گەورە تەنها بۆ وەرگرتنی شەکاوی دابمەزرێت لێرە، مادام یاسا رێی پێداوە دائیرەی کاروباری قانونی موتابەعەی شەکاوی بکات، با هەر لەناویش شەکاویەکە وەربگیرێت و موتابەعەش بکرێت لە رێگای دوو بەش تابعی مودیریە بێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار شێروان حەیدەری فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

مولاحەزەکەی من مولاحەزەیەکی شەکلیە، کە دەڵێت (یکون للهیئة مجلس)، رەنگە ئەوە لەبیرمان چوو بێت، مەفروزە کە دەڵێن (رئیس الهیئة: رئیساً)، پاشان دەڵێ (ممثلي برلمان کوردستان: عضواً)، پێویستە ئەوانە دەرج بکرێتن، ئەوە لەبیرمان چوو بوو تەبعی بکەین لە زیمنی ئەو فەقەراتانەی کە ئێستا پێشکەشمان کرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار صباح بیت الله فەرموو.

بەڕێز صباح بيت الله شكرى:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

دەربارەى (دائرة الشؤون القانونية) لە رێزا سێ هاتيە (فيما يتطلب التحقيق فيه من المخالفات في مسائل حقوق الانسان)، ئەز دبێژم ببێتە (فى انتهاكات حقوق الانسان)، ئەو كەليمەيە بێتە چێ كرن، لە ماددەى دوێ (لرئيس الهيئة استحداث او دمج)، بە رەئيا من كەليمە ئيقتيراح بێتە ژى زێدە كرن دوماهى يا وێ (لمتطلبات العمل ورفعه للبرلمان للمصادقة عليه)، ئەڤە بێتە زێدە كرن، لە ماددەى سێ (ثالثاً) ئەز پێشنيار دەكەم كو رەنگێ بێتە صياغە كرن (يكون للهيئة عدد من المستشارين لايقل عن اثنين على ان يكون لهم خبرة في مجال حقوق الانسان)، لە ماددەى چارێ، ئەز پێشنيار دەكەم كو دێ رەنگا بێتە دروست كرن (يجتمع المجلس مرة كل شهر بناءاً على طلب رئيس المجلس، واذا تساوت الاصوات يرجح الجانب الذي فيها الرئيس)، لە ماددەى پێنجێ لە رێزيا ديماهيێ (ولا يحق لهم التصويت)، بە رەئيا من ببێتە (دون ان يكون لهم حق التصويت)، ئەز تەئيدا پێشنيارا خوشكە شلێر دەكەم، كە دەربارەى ئەڤ پێشنيارێ پێشكەش كرى، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار عبدالسلام فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفى صديق:

بەڕێز سەرۆكى پەرلەمان.

من تەسەور دەكەم خوشك و برايانى هەردوو ليژنە دەبێت تۆزێك صەبريان لەگەڵ من درێژ بێت، ئێمە ئێستا لە پاش ئەم قسانەى كە كراوە، ئەو تەعديلاتانەى كە ئێوە كردووتانە، گەيشتينە رێگايەك، كە لەسەر رێگاى دروست بچين، دەستەى ئەوها هەميشە دەبێت هەيئەيەكى هەبێت، (مجلس الامناء) كە نە موەزەفن لەوێ تەمسيلى قوتاعاتى جودا جودا كۆمەڵگا بكەن و، مەجليس ئيداريەكى تەنفيزى هەبێت بە موديرى تەنفيزى، كە ئەوانە موەزەفن و دەوام دەكەن، تەسەور دەكەم پێشنيارى ئێوە، ئێمە نزيك دەكات بەرەو ئەوەو دووڕمان دەخات لە موديرەيەك، يان لە شكلێكى وەزارەت، يان ناوێكى ترى هەيە، رجا دەكەم ئەگەر رێگا هەبێت پاش ئەو گفتوگۆيانە دانيشين پێكەوە، ئەو مەبدەئە ئەگەر بەرچاو وەربگيرێت، ئەو كاتە هەيئەتە فيعلەن تابعى هەيئەى موستەقيلە وەردەگرێت، ئەگينا ئەگەر يەك قيادەى هەبێت، وەكو هەر وەزارەتێك موديرعامن، ئەمە وەكو پێشنيار دەهێنم، چونكە ئامينە خانيش ئەو باسەى كرد، هەندەكى تر، ئەمە يەك.

دوو/ ئيتر چۆن بێت؟ هەيئەى هەبێت دەستەكە، كە بە نوێنەرايەتى ئەو قوتاعاتانە هەيە، ئەو مەجليسى ئيدارەى هەبێت، نەبێت، لە هەردوو حاڵەتدا ئێوە دەڵێن دائيرەكان بە پلەى بەرێوەبەرى گشتى، من دەپرسم ئەگەر هاتو ئێمە ئەو دەستە بالأيانەى كە لە دەستنووسى دەستووريش هاتووەو، سبەينێ لە عێراقيش هەنەو بگەينە ئەوە، ئێمە چەند موديرعام لەو كوردستانە تەعين دەكەين؟ بەس بيرى لێ

بکەن، لە هەر دەستەیەك چوار مودیر عاممان هەیە، ئەگەر ئەو مودیر عام بن، بۆ سەرۆکەکەشی بە پلەی وەزیر نەبێت، من تەسەور دەکەم تەرشیق نەما و، مودیر عام شتێکی گەورەیە، ئەمە دوو.

سێیەم/ خوشکە شلێرو کاك سەباحیش ئیشارەیان پێ کرد، دەبینە سێ کەس، خاڵی دووەم موبەریر نییە هەبێت، لە دایەرەی روانینی هەڵسوڕان و پاراستنی مافی مرۆڤ، حیساب بکەن بەس مودیر عامێك دانیشتووە بە تەشکیلاتی خۆی، دەزانن ئەم شکلیاتانە هی ئەوەنە وەربگیرێن، یان نا؟، تەحویلی خاڵی سێیەمی دەکەن، کە ئەوانە بەدواداچوونی بۆ بکەن، من تەسەور دەکەم هیچ موبەریر نییە ئەوە هەبێتن، هەروەها سەرۆکی دەستە بۆی هەیە هەر دائیرەیەك و پێکهاتەی دەستەکە بەپێی پێداویستی کار بکاتەوە، یان تێکەڵیان بکات، من دەپرسم ئەو دەرەجە خاصەی هەیە، مومکینە ئەویش مودیر عام بێت، یان موستەشار بێت، بەپێی یاسای ئێمە کە هەیەو ئیداری بۆی هەیە بەپلەی خۆی وەزیفی مودیر عام دانێت، مودیر عام لا بدات، چونکە مادام بۆی هەیە بەشەکان بکاتە یەك، بۆی هەیە بەشێکی تازە بکاتەوە، واتا ئەو دەسەلاتی هەیە دەرەجە خاصەکان دابنێت و دانەنێت، من تەسەور دەکەم لێرەش تۆزێك بیر کردنەوەی پێ دەوێت.

چوارەم/ کە ئەنجومەن مانگانە کۆدەبێتەوە، ئەمانە هەمووی ئیشی پەیڕەوی ناوخۆیە، تەعلیماتی ناوخۆیە، من نازانم بۆچی ئێمە لە زۆربەی زۆری یاساکانمان ئەم هەڵەیە دەکەین؟ دێین مەسائیلی نیزام داخیلی و لائیحەی عەمەل دەخەینە ناو یاسا، لە نەقابات وامان کردووە، لە سەندیکای رۆژنامەوانی وامان کردووە، وازی لێ بێنە، ئەوە بڕیاریدا لە دوو مانگ جارێك ئیجتیماع بکات، با بیکات، تۆ مادام بە یاسا کردت، دەبێت ئیلتیزامی پێ بکات، ئەگەر ویستیان بەپێی مەسڵەحەت بیگۆڕن، دەبێت بیهێنە ئێرە، تاکو ئێمە یاسایەکە هەموار بکەین، من تەسەور دەکەم ئەم مولاحەزەیە نەك بەس تەنها بۆ ئێرە، بۆ زۆربەی زۆری ئیشەکانمان.

مولاحەزەیەکی تر، چونکە ئەوە دەخرێتە تەصویت، کە ئاخیر مولاحەزەمە، باسی یەك ئەنجومەن بێت، یان هەیئە، دەستەش هەبێت، ئەنجومەن هەبێت، لە هەموو حاڵەتێك باسی نوێنەرانی ئەم لایەنە کرا، من لەگەڵ ئەوەمە، ئەم دەستەیە فیعلەن پێکهاتەیەکی ئیداری هەبێت، ئاستێك هەبێت، کە نوێنەرانی ئەم کەرتە گرنگانەی تێدا بێت بۆ ئەوانەی کە وەکو ئێوە گوتتان، بەس من پرسیار دەکەم نوێنەری پەرلەمان کێ دەبێت؟ ئایا ئەندامی پەرلەمان بۆی هەیە بچێت ببێتە ئەندامێك لە هەیئەیەکی ئیجرائی؟ لەبن ئەمری مودیر عامێك بێت، ئەگەر ئەندام پەرلەمان نەچێت، چ سوودی هەیە تۆ موەزەفێکی پەرلەمان لە یەکێك لە دائیرەکان بنێری ببێتە ئەندام لەوێ؟ چ دەوری دەبێت؟ یەعنی تەنها موجەرەد یەکێك راتب لە پەرلەمان وەردەگرێت، ئەو سەلاحیاتانەو ئەو توانای نییە لەوێ تەمسیلی هێزو قوەتی پەرلەمان بکات، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار دکتۆر رەفیق فەرموو.

بەڕێز د.رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشەکی دەستخۆشی لە ئەو روون کردنەوەو دەستکاری کردنەی بەڕێزان لیژنەی یاسایی و لیژنەی مافی مرۆڤ دەکەم، سەبارەت بەم ماددەیە لە خاڵی چوارەمدا (دائرة العلاقات والاعلام)، من پێم باشە لەوێ لەگەڵ عیلاقات و ئیعلام (الدراسات) زیاد بکرێت، چونکە لە ماددەی سێیەم/ لە بڕگەی پێنجەم، لەوێ یەکێك لە ئەرکەکانی ئەم هەیئەیە ئەوەیە کە لێکۆڵینەوەو توێژینەوەو دیراسات و ئەبحاس زیاد بکات، کێ ئەم کارە دەکات؟ بۆیە ئەگەر ئەم دائیرەیە بکرێتە دائیرەی (العلاقات والدراسات والاعلام) یەعنی وشەی دیراسات بخرێتە سەری، رەنگە شتێکی باش بێت، لە هەمان کاتدا من پشتگیری لە پێشنیارەکەی مامۆستا عومەر دەکەم سەبارەت بە مەسەلەی ژنان، کەنیسبەتێکی دیاری کراو لە ژنان لەو دەستەیەدا هەبێت، راستیەکەی زۆرترین، زۆرترین، زۆرترین پێشێلکاری لەبارەی مافی مرۆڤ لە کوردستان بەرامبەر بە ژنان دەکرێت، زۆرترینی ئەو توندو تیژییەی کە کۆمەلگەی کوردستانیشی گرتۆتەوە، دیسان ئەوە رووەو ژنانەو ژنان قوربانی یەکەمی پێشێل کردنی مافی مرۆڤن لە کوردستاندا، لەبەر ئەوە زۆر گرنگە لەلایەکەوە کە رێژەیەکی باش لە ژنان لەناو ئەو ئەنجومەندا هەبێت، لە هەمان کاتدا من پێم باشە نوێنەری رێکخراوەکانی ژنان، رێکخراوە سەربەخۆیەکانی ژنان دیسانەوە لەناو ئەو ئەنجومەندا هەبێت لەگەڵ نوێنەری ئەو رێکخراوانەی کە داکۆکی لە مافی مرۆڤ دەکەن، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار دکتۆر سەباح فەرموو.

بەڕێز د.صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێك بیرو بۆچوونی باش و رێك وپێك پێشکەش کرا سەبارەت بەم ماددەیە، ئەوەش نیشانەی گرنگی ماددەکەیە، دەستخۆشی لە لیژنەی هاوبەش، لیژنەی کاروباری یاسایی و لیژنەی مافی مرۆڤ دەکەم، بۆ ئەو پێشنیازو ئەو مولاحەزاتانەی کە دەریانبڕی، بەڵام من لێرەدا پرسیارێك دەکەم، ئایا ئەم پرۆژە یاسایە کە ئامادە کراوە، تا چ ئەندازەیەك موتەئەسیرە بە یاسای پێشووی وەزارەتی مافی مرۆڤ، کە لە حکومەتی هەرێمی کوردستاندا هەبوو؟ ئێستا ئەم وەزارەتە نەماوە، چونکە ئەوەی کە سەیری پێکهاتەی ئەم ماددەیە بکات، وا دەبینێتەوە کە لەسەر ئەساسی بۆچوونێکی بوونیەویانە هاتووە، تەشکیلاتی ئەم دەستەی سەربەخۆی مافەکانی مرۆڤی داڕشتووە، یەعنی وەکو ئەوە وایە بمانەوێت دیسان هەر شتێکمان هەبێت کە جێگرەوەی وەزارەتی مافی مرۆڤ بێت، بەڵام بە پلەیەکی کەمتر، چونکە سەرۆکی دەستەی سەربەخۆ لێرەدا بەپێی ئەوەی کە دەنگمان بۆدا، دەبێت بە پلەیەکی تایبەت، یەعنی لەخوار وەزیرەوە، لە باشترین حاڵەتدا وەکیل وەزیر دەبێت، ئێمە ئەگەر دەمانەوێت گرنگیەکی زۆر بدەین بەم دەستەی بااڵی سەربەخۆی مافی مرۆڤ لە ژێر هەیمەنەی پەرلەمانی کوردستانیشدا بێت، پێویست وا بوو گرنگی و بایەخێکی زیاتری پێ

بدەین بەڕاستی، لەسەر ئەساسی ئەو مەهام و ئەرکە گرنگانەی کە لە ماددەکانی پێشوودا پێناسەیان بۆ کراوە، بێین باسی هەیکەلیەتی ئەم دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤە بکەین، چونکە زۆر لەو شتانەی کە لەم ماددەیەدا هاتووە بە یەك کەلیمە قابیلی چارەسەر دەکات، نیزامێکی داخیلی بۆ خۆیان دابنێن، بەپێی پەیڕەوێکی ناوخۆ، کە پەرلەمان دەتوانێت بڵێت من بڕیاری لەسەر دەدەم و پەسندی دەکەم، چونکە ئەو شتانە زۆربەی شتی فەنی و زۆربەی شتی هونەری و تەکنیکین، یەکەمجارە کە سەیری ماددەکە دەکەین تەفسیلاتێکی زۆری پێ دراوە، وەکو گوتراویشە هەمیشە شەڕ لەسەر تەفسیلات دروست دەبێت، یەعنی ئەگەر ئێمە بە ئیجماع بمانگوتایە کە ئەنجومەنێکی دەبێت، ئەم ئەنجومەنە بۆ خۆی نیزامێکی داخیلی دەنووسێتەوە کە تەرتیب و تەنزیمی کاروباری ناوخۆی خۆی بکات، چ ئەو کاروبارانەی کە پەیوەندیان بە بوونیەی دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤەوە هەیە، چ ئەو کاروبارانەی کە پەیوەندیان بە وەزاو ئەدای وەزیفی خۆیانەوە هەیە، یەعنی زۆر زەرورە ریز لەموفەتیشی عام بگرێت، یەعنی مەکتەبێك هەبێت لەم موفەوەزیە، کە وەکو لە زۆربەی ولاتاندا موفەتیشی عام هەیە، یان دیوانی مەزالیم هەیە، یان لەو شتانەی کە هەیە، بەلاّم لێرەدا تەماشای دەکەین فەرامۆش کراوە، ئێمە زیاتر دەبێت گرنگی بدەین بەو ئەنجومەنە بالاّیەی کە دروست دەکرێت، ئەو ئەنجومەنە بالاّیەی کە دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ پێك دەهێنن لە کوردستاندا، باقی ئەو دائیرانەی کە باس کراوە تەماشا دەکەیت بەشێکیان هەر موجەرەد کاروباری ئیداری و کاروباری فەنی ناو دەستەکە تەرتیب دەکەن، بەلاّم ئەسڵی مەهامەکە رەنگە لە بڕگەی دووەمدا هاتبێت لە رەقم دووداً، کە باسی رەصدی ئەداو حیمایەی حقوقی ئینسان دەکات، لەگەڵ دائیرەی کاروباری قانونیدا، تەماشا دەکەیت مەهامەکانیان نیسبەتەن تێکەڵە، دائیرەی عیلاقات و ئیعلام و ئەمانەش، کە باس کرا.

دێینە سەر خاڵێکی تر، کە لیژنەی هاوبەش پێشنیازیان کرد بوو، هەستم کرد ئەوان باسی ئەوە دەکەن، ئەگەر سەیری پێشنیازەکەی خۆیان بکەنەوە، دەڵێت رەئیسی هەیئە بۆی هەیە ئیستیجداس و دەمج، یان ئیلغای هەندێ لە ئەقسامی هەیئە بکات، ئێمە لەوەو پێش باسی ئەقساممان نەکردووە بەڕاستی، باسی دەوائیرمان کردووە، ئەوە ئەگەر راست بکرێتەوە، ئینجا باسی ئەو مەجلیسە دەکات دەڵێت پێکهاتووە لە رەئیس و بەڕێوەبەرانی دائیرەکان و، باسی ژمارەیەك لەراوێژکار دەکات، لە تەقریرەکەی ئەوانە باسی ئەوەی کردووە، گوتی خیبرەیەکیان هەبێت، کە زیاتر لە دە سالّ بێت، زیاد لە دە سالّ عادەتەن صیغەی قانونی دەڵێت (لاتقل عن عشر سنوات)، نەك (تزید عن عشر سنوات)، (لاتقل)، یەعنی لەوە کەمتر نەبێ، ئەوە وابزانم مەعقولترە تا بڵێیت زیاتر لە ئەوەندە، چونکە لەو کاتە عادەتەن لە ماددە قانونیەکان دەڵێت (لاتقل عن) ئەوەندە، نەك (تزید عن) ئەوەندە، تەبعەن هەندێ بۆچوونی تریش هەبوو، کە هاوکارانم باسیان کرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار ناسك فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالكریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دیارە منیش لەسەر خاڵی دووەم و سێیەم قسەیەكم هەبوو، لەبەر ئەوەی كە زۆر لە یەك دەچن عینوانی (دائرة رصد الاداء وحمایة حقوق الانسان) وەكو عینوان زۆر بەقوەتە، بەڵام كە دێیت پێناسەكەی دەكەیت، پێناسەكەی لەگەڵ ئەوەی دووەمدا جیاوازییەكی وای نییە، جا من پێموایە ئەم دائرەیەی رەصدە تەلەقی شەكاوی نەكات، یەعنی ئەو دائیرەیە نەبێت كە شەكوا وەردەگرێت، خۆی رەصدی شت بكات، چونكە هەندێك جار هەندێ لەو مافە پێشێلكارییانەی كە دەكرێت كەس شەكوا ناكات، لەبەر رۆتینی ئیشەكان، ئەگەر ئەم دائیرەیە هەڵستێت، بەوە تەعریفەكەی بۆ بگۆڕین باشترە، ئەگەرنا ئەم دووانە دەمج بكرێت هەردووكی لەیەك زۆر نزیكن، ئەوە خاڵێك.

خاڵی دووەم/ یەكێكی تر لەو پەرلەمانتارە بەڕێزانەش ئیشارەتی پێدا، ئێمە باسی نووسینگەمان كردووە لە پارێزگاكان و لە قەزاكاندا، كەچی لێرە دائیرەیەكمان نییە ئەم نووسینگایانە كۆ بكاتەوە، یان ئەوەتا دەبێت دائیرەیەك دروست بكەین، بۆ ئەوەی نووسینگەكان كۆ بكاتەوە، دواتر سەرۆكی دائیرەكە ئەندام بێت لە ئەنجومەنەكە، یان سەرۆكی نووسینگەكان بەشداری بكەن لە ئەو ئەنجومەنەی كە لە بڕگەی سێیەمدا دروست كراوە، یەكێك لەو دوو حاڵەتە تەرتیبی بۆ بكەین.

دووەم/ دەڵێت (لرئیس الهیئة استحداث ودمج) هەردوو لێژنە پێشنیاریان كردووە كە (ورفعه الی البرلمان)، یەعنی ئەوە باشە دەستخۆشیان لێ دەكەین، من پێموایە دەبێت بڵێین (بعد موافقة البرلمان)، ئەگینا ئەو خۆی هەڵیوەشاندەوەو دەمجی كرد، ئێمە موصادەقەمان لەسەر بێت، من پێموایە دەبێت پەرلەمان موافەقە بكات، دواتر ئیشەكە بكات.

خاڵی چوارەم/ كە دەڵێت (یجتمع المجلس شهریاً)، یان ئەگەر ئەوەی كاك عبدالسلام ئیشارەتی پێدا، یان بەجێی بهێڵین بۆ پەیڕەوی ناوخۆ، یان بەڕاستی مانگانە زۆر زۆرە، چونكە ئەم هەیئەیە خۆی هیچ نەبێت، دەبێت جارێك لەگەڵ سەرۆكی دائیرەكاندا كۆ ببێتەوە، دواتر دەبێت لەگەڵ نووسینگەكانیشدا كۆ ببێتەوە، مانگێ جارێكیش لەگەڵ ئەنجومەندا، ئیتر كارمان هەر دەبێتە كۆبوونەوە، ئەگەر بكرێت بە وەرزی، پێموایە ئەم ئەنجومەنە زۆر باشترە كە وەرزی بێت باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار كەیلی ئەكرەم فەرموو.

بەڕێز كەیلی اكرم احمد :

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

دائیرەی رەصدی ئەدا كە ئیستیقبالی شەكاوی دەكات، بەس ئێمە دەتوانین لە كۆتایی خاڵەكە بەم شێوەیە ئیزافەیەكی بۆ بكەین (او القیام من تلقاء نفسها ببحث الانتهاكات حتی ولو لم تقدم الیها ایة شكوی وعلم

بها بأية طريقة اخرى)، له سێیەمدا (يكون للهيئة مجلس يتألف من رئيس ومدراء دوائر الهيئة والعضوين المستشارين حاصلين على شهادةجامعية عليا الماجستير والدكتۆرا في القانون)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار عبدالرحمن فەرموو.

بەڕێز عبدالرحمن حسين ابابكر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی حەوت، من پێموایە ئەو دائیرانە هەر ناوەکەی بگۆڕین، بکرێت بە بەڕێوەبەرایەتی، چونکە لە بڕگەی سێدا هەر ئەوەی هاتووە، دەڵێت لە سەرۆك و بەڕێوەبەرایەتی دائیرەکان، یەعنی ئەو دائیرانە بکرێت بە بەڕێوەبەرایەتی باشتر وایە.

سەبارەت بە بڕگەی دووەم، من پێموایە ئەوە هەر تەعلیماتە، ناچێتەوە باری یاسایی، هەر لابدرێت، هەر دیسان لە بڕگەی یەکەم خاڵی دووەم، ئەوە تەعلیماتە، هەر ناکرێتە باری یاسایی، هەر دیسان لە بڕگەی چوارەمیش، کە دەڵێت ئەنجومەن مانگانە کۆ دەبێتەوە، ئەویش پێموایە تەعلیماتە، ئەویش لابدرێت.

سەبارەت بە بڕگەی یەکەم خاڵی سێیەم، کە سەردانی زیندانی سیاسیەکان و ئەو جێگایانە دەکات، من پێموایە بەبێ ئیجازە وەرگرتن بێت، بچن سەردان بکەن، هەر بچنە لای مودیری زیندانەکان خۆیان لەوێ بچن سەردان بکەن و ببینن زۆر ئاسانتر، چونکە هەتا ئیجازە وەربگرن و مۆڵەت وەربگرن، بچنە ئەوێ، لەوانەیە ماوەی پێ بچێت.

سەبارەت بە ئەوەی کە دوو ئەنجومەنی دروست کرد بێت، ئەویش دەبێتە ئیشکال، لەوانەیە لە بەینی کۆبوونەوەو یەکتر زۆرتر ببینن، هەر ئەنجومەنێك هەبێت باشترە، ئەویش ئەنجومەنی دەستە بێت، ئەوانی تریش ئینزیمام ببن لەگەڵ ئەوانە بکرێت بە دەستەو، بکرێت بە ئەنجومەن، چ ناوێکی لێ بنێن تەواوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار بێریڤان فەرموو.

بەڕێز بێریڤان اسماعيل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی حەوتەم لە بڕگەی سێیەم، پێکهاتووی دەستەکە دیاری کراوە لە چ پێکهاتوون، بەڵام دیار نەکراوە کە بڕوانامەی چیان هەیە، لە مەرجەکانی سەرۆکی دەستە نووسراوە شەهادەی جامیعی هەبێت، بەڵام بە ڕەئی من وەکو بەڕێز کەیلی خان فەرمووی شەهادەی جامیعی هەبێت، ئەگەر ماجستێر بێت، یان دکتۆرا بێت لە یاسا باشترە، چونکە بەپێی یاسا تۆ دەزانی ئەو کەسە مافی پێشێل کراوە؟ یان نا؟ بەتایبەتی کە سکالای خەڵك وەردەگرن، ئەگەر شەهادەی هەبێت لە یاسا، لەگەڵ شارەزایی لە مافی مرۆڤ، دەتوانێت ئەو کەسە دیاری بکات کە مافی پێشێل کراوە، یان نا، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار ئەحمەد وەرتی فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

زۆربەی قسەکان کران، دەربارەی بڕگەی دووەم لە ماددەی حەوتەم (ثانياً) ئیقتیراحی دوو لیژنەکە وایە کەزیاد کردنەکە بەو شێوەیە بێت (لرئيس الهيئة اقتراح استحداث) نەك (استحداث) فەقەت وەکو لە دەقی پرۆژە یاساکەدا هاتبوو، واتا بەرز کردنەوەی ئەو پێشنیارە بۆ پەرلەمان، بۆ موصادەقە کردن لەسەری، نەك ئیستیحداسی، یان دەمجی، یان ئیلغای یەکێك لە دەوائیرەکانی تر بێت، ئەمە سەبارەت بە بڕگەی دووە.

بڕگەی سێیەم/(يكون للهيئة مجلس يتألف من رئيس ومدراء دوائر الهيئة وعضوين مستشارين)، ئەوەی کە لە دارشتنەوەی هەردوو لیژنەکە هاتووە (تكون للهيئه مستشارون)، منیش لەگەڵ ئەوەمە، کە بەڕێز دکتۆر سەباح وتی (لايقل عددهم) نەك (لايزيد عددهم)، پێمواية دارشتنەوەی بەو شکلە بێت (لايقل عددهم عن اثنين من ذوي الخبرة والاختصاص في مجال حقوق الانسان)، بەڵام لێرەدا ئەو کاتە ئەو پرسیارە دروست دەبێت، ئەگەر ئەمە بکەین بەبڕگەیەکی سەربەخۆ، خاڵێکی سەربەخۆ بێت، ئەو کاتە مەوقیعیەتی موستەشارەکان لە زیمنی هەیئە، لە مەجلیسی هەیئەکە چی دەبێت، ئایا ئەندامی مەجلیسەکە دەبن؟ یان ئەوانە خارجی دەبن؟ چونکە ئێمە ئەوەمان دیاری کرد سەرۆکی دەستەکە لەگەڵ ئەندامانی دەستەکە سوێندی یاسایی بخۆن، ئەو کاتە مەوقعیەتی موستەشارەکان، راوێژکارەکان لەوێ چی دەبێت؟

سەبارەت بە بڕگەی پێنجەم، ئەوەی لە ئیقتیراحی هەردوو لیژنەکە پێشتر هاتبوو، وابزانم لیژنەکە نەیخوێندەوە، کە (الاكثرية تؤيد اصل المادة والاقلية تقترح الغاء كلمة المختلط)، کەلیمەی موختەڵەت ئێمە لەگەڵ ئەوە بووین، کە ئەو وشەیە لابربێت، لەبەر ئەوەی قیتاعی موختەڵەت، ئێستا وابزانم بەکارهێنانەکەی شائیع نییە، تەنها قیتاعی خاص و مونەزەماتی موجتەمەعی مەدەنی لە زیمنیدا بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا موداخەلەکان تەواو، بەڕێزان قسەی خۆیانیان کرد، لیژنەی هاوبەش وەلأمتان بۆ ئەندامانی پەرلەمانی کوردستان، کەرەم بکەن.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو تێبینی و پێشنیارانەی لەسەر دەقی ماددەی حەوت کرا، باس لە تەوعیە و هۆشیار کردنەوە کرا، پێشنیاری ئەوە کرا کە دەزگایەکە ناوی بگۆڕێ تەوعیەی بۆ زیاد بکرێت، ئێمەش پشتگیری لەو پێشنیارە دەکەین، لە بڕگەی چواری ئەو ماددەیەدا هاتووە، کە لەلایەن هەردوو لیژنەدا دارێژراوەتەوە (دائرة العلاقات والاعلام والتوعية)، لە ناوەڕۆکی بڕگەکەش شتێك زیاد بکرێت، کە هەمان مانا بداتن

(توعیة المواطنین بمبادئ ومفاهیم حقوق الانسان والمواثیق الدولیة) ناوی دائیرەکەش (دائرة العلاقات والاعلام والتوعیة) پشتگیری لەو پێشنیارە دەکەین، سەبارەت بە راوێژکاران، زۆر لە سەر راوێژکاران تێبینی هەبوو، کە ژمارەیان بەچ شێوەیەك زیاد بکرێت، پێوەری دیاری کردنی ژمارەی راوێژکاران چ بێت؟ ئەوەی ئێمە دامانناوە (لایزید عن اثنین) ژمارەیان لە دوو زیاتر نەبێت، هەندێك گوتیان بۆ یەك نەبێت، بەڕێزان کە ئێمە دەڵێین لە دوو زیاتر نەبێت، واتا دەتوانێت یەك راوێژکار بۆ خۆیان دابنێت ئەگەر پێویستی پێ بوو، بەڵام هەندێك پێشنیاری ئەوەیان کرد لە دوو کەس کەمتر نەبێت، بەڕێزان لە دوو کەس کەمتر نەبێت، واتا حەددی ئەعلا دیاری نەکرێت، دەتوانیت دوو راوێژکار دابمەزرێنیت، دەتوانین لە دوو زیاتر تا دەگاتە دە راوێژکارو پەنجاو سەدیش دابمەزرێنێ، بۆیە باشتر وایە حەددی ئەعلایەکە دیاری بکەین، کە لە ئەوەندە زیاتر نەبێت و، مرونەتێکی تێدایە، دەتوانین لەوە کەمتر ئەگەر پێویستی کرد یەك راوێژکار، ئەگەر پێویستی کرد دوو راوێژکار.

(دائرة رصد)، رەئیەك هەبوو کە ئەو دائیرەیە زیادە پێویست ناکات، چەند ئەندامی تر گوتیان نەخێر، پێویستە بمێنێت ئەو دائیرەیە، هەردوو رەئیەکان، تێبینیەکان ژمارەیان یەکسان بوو، نەمازانی بەڕاستی کامیان ژمارەیان زیاتر بوو، بۆ ئەوەی بزانین پشتگیری لەمانەوەی دەکات، یان لە لادانی، بەڵام ئێمە پێمان باشە بمێنێتەوە، لەبەر ئەوەی لە ئەرکەکانی ئێستا باس لەوە کراوە، کە شکایەت ئاراستەی ئەو دەستەیە دەکرێت لەلایەن دائیرەیەك هەر خۆی دامەزراندنی ئەو دەستەیە لەبەر ئەوە چیە؟ خروقاتی حقوقی ئینسان هەیە، پێشێلکاری مافی مرۆڤ هەیە، پێویستە ئەو بەڕێوەبەرایەتیە هەبێت، بۆ ئەوەی ئەو سکالاّیانەی لەلایەن هاوولاّتیان دەکرێت، یاخود یەك وا گومان دەکات ئەگەر پێشێلکاری لە مافی مرۆڤ لە شوێنێك هەیە ئاگاداری ئەو بەڕێوەبەرایەتیە بکرێتەوە، لەبەر ئەمە بەپێویستی دەزانین ئەو بەڕێوەبەرایەتیە بمێنێت، سەبارەت بە سوێند خواردنی سەرۆك و ئەندامان، سەرۆکی دەستە کە سەرۆکی ئەنجومەنەکەیەو ئەندامانی ئەنجومەن، ئایا هەندێك وەکو دادوەرە سوێندی یاسایی خواردووە؟ وەکو پەرلەمانتار سوێندی یاسایی خواردووە؟ ئایا دووبارە سوێند بخواتەوە؟ بە رەئی ئێمە سوێندەکە وەکو لە دەقی ماددەکەی پێشتر هاتووەو پەسندمان کردووە، پێویست دەکات دووبارە سوێند بخواتەوە، لەبەر ئەوە سوێندی یاسایی جاری یەکەم کە سوێندەکەی خواردووە، وەکو دادوەر، یاخود وەکو پەرلەمانتار بە سیفەتی پەرلەمانتارو بە سیفەتی دادوەر بووە، ئێستا بۆ تەکلیفی مەسئوولیەتێکی تر کراوە، ئەرکێکی تر کە دێتە ئەستۆ، کە دەبێت بەپێی ئەو ئەرکە ئەو سوێندە بخوات، بۆیە دەقی سوێندەکەمان لە ماددەکە زیاد کرد، بۆیە پێویست دەکات دووبارە سوێندی یاسایی بخواتەوە، (ممثل برلمان) نوێنەری پەرلەمان چۆن دیاری دەکرێت؟ یاخود (ممثل السلطة القضائیة) چۆن دیاری دەکرێت؟ بەڕێزان کە دەڵێین نوێنەری پەرلەمان لەلایەن پەرلەمان دیاری دەکرێت، دەست نیشان دەکرێت، کە دەڵێین نوێنەری ئەنجومەنی دادوەری، ئەوە لەلایەن ئەو ئەنجومەنە، لەلایەن دەزگایەکەی خۆی دیاری دەکرێت، پێوەرەکە لێرە وردەکارییەکە لەناو ئەو قانونە نەهاتووە، بەڵام کێ دەست نیشانی دەکات؟ دەزگایەکە خۆی دەست نیشانی دەکات، با نموونەکە

لەسەر نوێنەری پەرلەمان بینینەوە، ئایا نوێنەری پەرلەمان دەکرێت لەلایەن پەرلەمان سەرۆکی لیژنەی مافی مرۆڤ بێت؟ یان نوێنەرێك لەلایەن لیژنەی مافی مرۆڤ دەست نیشان بکرێت، بۆ ئەوەی ببێتە نوێنەر لەو ئەنجومەنی دەستەیە، هەر دەزگایەك نوێنەری خۆی خۆی دەست نیشانی دەکات، باستان لەوە کرد کە نوێنەری پەرلەمان ئەندام بێت لەو ئەنجومەنە، ئایا دەکرێتن ئەندام پەرلەمان ببێتە ئەندام لەو ئەنجومەنە؟ هیچ رێگرێکی یاسایی نییە لەبەردەم ئەوەی کەوا ئەندام پەرلەمان ببێتە ئەندام لە ئەنجومەنەکە، لەبەر ئەوەی ئەو ئەنجومەنە سەر بە پەرلەمانە، ئەنجومەنێکی تەنفیزی نییە، ئەندام پەرلەمان کە دەبێتە ئەندام لەو ئەنجومەنە وەکو فەرمانبەرێك تەعامولی لەگەڵ ناکرێت، هەڵسوکەوتی لەگەڵ ناکرێت، بەڕێزان، ئەوە لیژنەیەکی تایبەتە، دەستەیەکی سەربەخۆیە، ئەندام پەرلەمان بەو سیفەتەی نوێنەری پەرلەمانە دەبێتە ئەندام لە ئەنجومەنەکە، نەك وەکو فەرمانبەرێك تەعامولی لەگەڵدا بکرێت، واتا پابەند بێت بە هەموو ئەوامرو فەرمان و بڕیارەکانی سەرۆکی دەستە، بە سیفەتی پەرلەمان نوێنەری پەرلەمانە لەو ئەنجومەنە، بەو سیفەتە بەشداری دەکات لە ئەنجومەنەکە، هەر ئەندامێك لە ئەنجومەنەکە ئازادە، سەربەخۆیە رای تایبەتی خۆی هەیە، پابەندە تەنها بە بڕیارەکانی ئەنجومەن، نەك سەرۆکی ئەنجومەن، چونکە فەرمانبەر نییە لەبەردەست سەرۆکی ئەو دەستەیە، یاخود سەرۆکی ئەنجومەن، هەندێك پێشنیاری ئەوەیان کرد، کە ناوی فەرمانگەکان بگۆڕدرێت، بەڕێزان، ئەرکەکە گرنگترە، نەك لە تەسمیە، نەك لە ناوی فەرمانگەکە، یاخود بەڕێوەبەرایەتیەکە، لەبەر ئەوەی ئەرکەکان دیاری کراوە، لەبەر سەربەخۆیی ئەو دەستەیە، لەبەر گرنگی خصوصیەتی ئەو دەستەیە، بۆیە ئەرکەکانی فەرمانگەکان پشتگیریمان لێ کرد هەروەکو لە پرۆژەکەی حکومەت هاتووە ئەرکەکان و دەسەلاتەکانی دیاری بکرێت، باس لەوە کرا کە هیچ رۆلێك بۆ رێکخراوەکان دیاری نەکراوە، بەڕێزان، لە بڕگەی پێنجەمی ئەو ماددەیە، باس لە رێکخراوەکانی کۆمەلگەی مەدەنی کراوە، کە نوێنەریان ئامادە دەبێت، لە کاتێك ئەگەر سەرۆکی دەستە بەپێویستی زانی کەوا ئامادە بێت لە کۆبوونەوەکان و بەشداری بکات لە گفتوگۆیەکان، راو و بۆچوونی خۆی دەربڕێ سەبارەت بەو بابەتانەی کە موناقەشە دەکرێت.

(خبرة في مجال حقوق الانسان)، ئەوەش لەلایەن بەڕێزێك پێشنیار کرا، بەڕێزان لە موستەشارین گوتمان (من ذوي الخبرة والاختصاص) ئەوەمان باس کردووە، تێبینی ئەوە کرا کە ئایا سەرۆکی دەستە دەسەلاتی ئەوەی هەیە کە فەرمانگەکان یەك بگرێت ودەمج و ئیستیحداس و ئیلغا؟ بەڕێزان، ئەمە لەلایەن هەردوو لیژنە ئەو بڕگەیەمان بەشێوەیەکی تر داڕشتەوە، کەوا سەرۆکی دەستە دوای پەسند کردنی ئەنجومەنی دەستە، تەنها بۆی هەیە هۆبەو بەشەکان لە یەك بدات، یاخود هەڵیانوەشێنێتەوە، نەك بەڕێوبەرایەتیەکان، ئەوەمان هەموار کرد، رەچاوی ئەو تێبینیەمان کرد، ئەمە لەلایەن هەردوو لیژنە هەستمان پێ کرد، کە (لرئيس الهيئة استحداث او دمج او الغاء اي من اقسام الهيئة او شعبها وفقا لمتطلبات العمل بعد مصادقة مجلس الهيئة)، واتا بۆی نییە سەرۆکی دەستە بەڕێوەبەرایەتیەکان ئەوە بە دەقی قانون دیاری کراوە، نەصی قانون دەمج و ئیلغای بکات، تەنها بۆی هەیە هۆبەو بەشەکان، شەهادەی جامیعی ئەوەلی، بەڕێزان،

كه ئەوە پێویست كرا بڕوانامەی زانكۆ هیچ رێگرێك نییە، ئەگەر بڕوانامەكەی ماستر بێت، یان دكتۆرا بێت، بەلأم بەكالۆریۆسی هەبێت، لە بەكالۆریۆس زیاتر هیچ رێگرێك نییە، زۆر ئاساییە ئەو دەقە لە زۆر وەزارەتەكان و یاساكاندا هاتووە، كە بڕوانامەی (شهادة جامعية اولية)، بەلأم رێگر نییە لەوەش بەرزتری هەبێت، ماستری هەبێت، یان دكتۆرای هەبێت، ئەوەندە تێبینیە لەلای من تۆمار كراوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

سۆزان خان نوقتەی نیزامی هەیە.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

منیش و كاك عبدالسلامیش پرسیاری ئەوەمان كرد، لە دەستەكە ئەو ئەنجومەنەی كە باس كراوە، لە دەقی ئەصڵی یاساكە، ئەو ئەنجومەنە ماوە، یان نەماوە، یاخود چی بەسەر هات؟ هەر ئەم دەستەیەیە، یان دەستەكەی تریش دەمێنێتەوە، وەك دەستەی بەڕێوەبردن؟، سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك زانا، فەرموو.

بەڕێز د. زانا رؤوف حمه كریم:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

حەز دەكەم لە بەڕێز كاك فرسەت بپرسم ماددەی (32) بڕگەی (4 و 5) ئەڵێت دەبێ هەموو ئەندامانی ئەنجومەن بۆ كاری ئەنجومەن تەرخان بن، دووەم: ئەڵێت (ئەنجامدانی ئەرك و كاری حزبایەتی و نەقابیە، كاری رێكخراوە جەماوەرییەكان بە ئەنجامدانی كاری وەزیفی، یان دەست ڕەنگینی، یان پیشەیی دانانرێت، یەعنی تەنها ئەوانەی تەحدید كردووە، كە دەبێت ئەندام پەرلەمان تەنها ئەم ئیشانە بكات، یەعنی دەست نیشان كردنی ئەندام پەرلەمانێك بۆ كارێكی تر لە دەرەوەی ئەنجومەنەكە ناكۆك دەوەستێتەوە، چونكە ئەڵێت دەبێ تەفەروغ بیت بۆ ئیشەكەی خۆی، بڕگەی (4 و5) لە ماددەی (32) یەعنی وا هەست دەكەم ناكۆك دەوەستێتەوە لەگەڵ ئەوەی كە تۆ ئەندامێك دەست نیشان بكەی لەناو ئەنجومەنێكی تردا بێت، ئەو ئەنجومەنە كە لەبەردەم پەرلەماندا سوێندی یاسایی دەخوات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

كاك فرسەت، فەرموو.

بەڕێز فرسەت احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

یەكەم: ئەو دەزگایە سەر بە پەرلەمانە، یەعنی بەشێكە لەپەرلەمان، دووەم: تەبیعەتی ئیشی مافی مرۆڤ بەشێكە لە مەهامی ئەندامی پەرلەمان، سێیەم: ئەو مەوزوعە میهنە نییە، یەعنی مومارەسەی پیشەیەك ناكات، موقابیلی پارە، یان موقابیلی موكافەئەیەك، ئیشێكە تەواوكەری ئیشەكەی خۆیەتی، تەكمیلەی ئیشی

ئەندامی پەرلەمانە، من هیچ تەعاروزێك نابینم لەبەینی ئیشی ئەندامی پەرلەمان و ئەندامێتی ئەو لیژنەیە، بەتایبەتیش ئەو لیژنەیە لیژنەیەکی تەنفیزی نییە، منیش لەگەڵ ئەوەدام ئەندام پەرلەمان نابێت ببێت بەئەندامی لیژنەیەکی تەنفیزی، چونکە مەبدەئەکە ئەوەیە ئەڵێت، ئەگەر بوو بە ئەندامی لیژنەیەکی تەنفیزی، بەشداری کرد لە ئیشوکاری ئەو لیژنەیە، مەعنای ئەوەیە مافی چاودێری ئەو ئیشە لەدەستی خۆت داوە، ئەوە نە لیژنەیەکی تەنفیزیە، لیژنەیەکی رەصدو موراقەبەو تەشخیصە، لەبەر ئەوە من هیچ تەعاروزێك نابینم، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عومەر عبدالعزیز، فەرموو.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وا دیارە لیژنەی بەڕێز سیانیان خوشکن، مەسەلەی رێژەی ئافرەتانیان لەبیر کرد، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك صباح، فەرموو.

بەڕێز د. صباح محمد نجیب:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من تەوزیحی ئەوە دەدەم کە باسی موستەشارەکانە، کە باسی خیبرە کرا، جەنابتان پێشنیارتان کردبوو وەکو لیژنەکە (تزید عن عشر سنوات) من وتم (لاتقل عن عشر سنوات) ئەوەی تێدا نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك عبدالسلام، فەرموو.

بەڕێز عبدالسلام مصطفی صدیق:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نوقتەی نیزامیەکەم لەوەدایە وابزانم زیاتر لە چوار ئەندامی پەرلەمانی بەڕێز تێبینیان هەبوو لەسەر خاڵی چوارەم، کە دەڵێت دەبێ ئەمە لە یاسا نەمێنێت و ببێت بە بەشێك لە نیزام داخیلی، ئەوەتان باس نەکرد، ببورە هێشتا خاڵێکی ترم ماوە، کە باسی بەڕێوەبەرە گشتیەکان دەکات، ئەڵێت لەلایەن پەرلەمانەوە دادەمەزرێت، لێرە موناقەشەیەکی قانونی دروست دەبێت، یەك/ پەرلەمان دەتوانێت بڵێت بڕیارماندا بە دامەزراندنی مودیری عام، لە دەرەوەی هەیکەلیەتی خۆی، دووش/ چەمکی سەر بە پەرلەمانە دەمانخاتە موناقەشەیەکی دوور و درێژ، سەر بە پەرلەمانە، نەك وەکو مودیریاتی پەرلەمان، واتە لەژێر ئیشرافی پەرلەمانەو سەر بەهیچ وەزارەتێك نییە، بەڵام من مامۆستای گەورەم کاك فرسەت، من بە تێگەیشتنی خۆمی زەعیف تەسەور دەکەم ئەوە نە ئیشی تەشریعی دەکەن، نە ئیشی قەزائیش دەکەن، لە سیستەمی تەقلیدی قەزایاو تەشریعەو ئیجرائە، ئینجا سەر بە وەزارەتیش نەبێت، لە سیستەمی مۆدێرنی تازە تر

مەجالی ئەوە دراوە، کە هەیئاتی موستەقیلی تەمسیلی عام دەکەن، قتاعی عام، نەك بەمانای حکومی، نوێنەرایەتی کۆمەڵگا دەکەن، ئەوانیش قوتاعێکن وەك چۆن دەسەڵاتێکن، یەعنی نە سەر بە پەرلەمانن موعامەلەیان لەگەڵ دەکرێ وەکو دائیرەیەکی پەرلەمان، نە بەشێکیشن لە سوڵتەی تەنفیزی بەو مانایەی کە وەزارەت وەك بەڕێوەبەرایەتیەك، ئەو سەربەخۆییەکەی لەوێدایە بۆیە لای منیش دەبینم ئەندامی پەرلەمان بۆی نیە بچێت ببێت بە ئەندام لە لیژنەیەك کە سەرۆکێکی هەیە، ڕەئیەکەی دەخوات، جارێکی تر دوا شت تەئکید دەکەم، دەستە و ئەنجومەن رجاتان لێ دەکەم بیری لێ بکەنەوە، ئەو خەڵتە سەرمان لێ دەشێوێنێ، خەڵکی دەرەوەی دەزگاکە هەنە، وە خەڵکی ناو دەزگاکەش هەنە چارەیەکی بۆ بدۆزنەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، کاك سالار، فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕێزان ئەندامانی پەرلەمان.

لەڕاستیدا هەندێك تەرح و بۆچوون هەبوو بەگرنگی دەزانم، منیش وەکو لیژنەی مافی مرۆڤ تیشکێکی بخەینە سەر، ئەوەی پەیوەندی بە ئاماده بوونی لیژنەوە هەیە لە هەیکەلیەی دائیرەکاندا، من پشتگیری بۆچوونەکانی ئەو بەڕێزانە دەکەم، وەکو چۆن لە ڕاپۆرتی لیژنەی مافی مرۆڤیش ئاماژەمان پێ کرد بوو، کە لەڕاستیدا گرنگە ئەگەر بە دەستەواژەیەکیش بێت ڕێژەی ژن لە بەڕێوەبردنی ئەو دەزگایەو لە دائیرەکاندا لەبەرچاو بگیرێت، وەکو لە ماددەی شەشەم لە فەقەرەی یەکەمدا هاتووە دەستەواژەیەکی بۆ ئیزافە بکرێت، من پشتگیری ئەو ڕەئیانە دەکەم، بیرمان نەچێت حەقیقەتێکی سائید هەیە کە پێشێلکارییەکانی مافی مرۆڤ لە کۆمەڵگای ڕۆژهەڵاتیدا بەشێکی زۆری ئۆ باڵەکەی دەکەوێتەوە ئەستۆی ژنان و، ژنان موزەحی تیایدان، پرۆتۆکۆڵە نێودەوڵەتیەکان ئەگەر بۆ ژن و منداڵ هەبێت، یەعنی زۆر بە وازیحی هاتووە لە ئیتفاقیە نێودەوڵەتیەکانی تریشدا ئەم مەسەلەیە بە ڕوونی هاتووەو، تەشخیص کردنی ژن لەو ڕوانگەیەوە کە پێشێلکاری زیاتریان بەرامبەر کراوە، بۆیە بۆ داکۆکی کردن لە ماف و ئازادییەکانی خۆیان، هاوشان بە ئەوانی تری وەکو ڕەگەزی تر بەشدار دەبن لە بەڕێوەبەرایەتی ئەم دائیرەیە حزوریان هەبێت، ئەمە یەکەم.

دووەم/ بۆ تەرشیق کردنەوەی دائیرەکان و لێکدانی دوو لە دائیرەکان، من پشتگیری ئەو بۆچوونە دەکەم، تەسەورم وایە دائیرەی ڕوانینی هەڵسوڕاوان و پاراستنی مافی مرۆڤ لەگەڵ دائیرەی کاروباری یاسایی یەك بخرێت بەم جۆرە، ببێتە یەك بڕگە (دائیرەی یاسایی و پاراستنی مافی مرۆڤ) بەڵام لەپاڵ ئەوەدا ئەوەی پەیوەندی بە پاراستنی مافی مرۆڤەوە هەیە، ئەم دەستەواژەیە زیاد بکرێت بۆ دائیرەی کاروباری یاسایی، وەکو ئەم دائیرەیە سکالاکان لە خەڵك و داموددەزگاکان و لایەنە پەیوەندیدارەکان وەردەگرێت و

بەدواداچوونی ئەو شکاتانە دەگرێتە ئەستۆ، کە پەیوەندییان بە پێشێلکردنی مافی مرۆڤەوە هەیەو، دەستەواژەی سێیەم چی بەدوایدا هاتووە دێرەکان ئیزافە بکرێتەوە.

خاڵێکی تر، لەم ماددەیەدا یەک، دوو ئەندامی پەرلەمانی بەڕێز باسی لەوە کرد، کە بۆ سەردانی کردنی بەندیخانەکان و گرتووخانەکان بەبێ ئیجازە، ئەم دەستەیەو دائیرەکە بتوانێت سەردانی بکات، لەڕاستیدا وەکو ئەوەی زیکر نەکراوە، کە ئەمانە بەبێ هەماهەنگی ناتوانن بڕۆن، شتێکی لەو بابەتە نییە، بەڵام من رام وایە کە ئەم دەستەیە وەکو زیکر نەکراوە دەتوانێت بڕوات، بەڵام مەسەلەی پەیوەندی و هەماهەنگی لەنێوان دامودەزگاکانی کە سەرپەرشتی بەندیخانەکان و گرتووخانەکان دەکەن لەگەڵ ئەم دەستەیە مەسەلەیەکی گرنگە، ئێمە بیرمان نەچێت لە هەرێمی کوردستاندا، ئێمە سیستەمێکمان هەیە لەحوکمڕانی، سیستەمی پەرلەمانییە، ئەم سیستەمە پەرلەمانیە زۆر دەبێت نزیکایەتی و هەماهەنگی هەبێت لەگەڵ دامودەزگاکانی تەنفیزی و یەکتری تەواو دەکەن، بیرمان نەچێت دامودەزگاکانی تەنفیزی لە رێگەی پەرلەمانەوە متمانەیان پێ دەدرێت، هەموو جارێک ئەم حاڵەتە بە جۆرێک لە دڵ رۆنی وەرنەگیرێت لەڕاستیدا، بۆیە بوونی پەیوەندی لەنێوان دامودەزگاکانی تەنفیزی و بەتایبەتی کە وەکو ئەم دەزگایەی کە پەیوەست دەبێت بە پەرلەمانی کوردستان، پەرلەمانی کوردستان دەبێت جۆری مامەڵە کردنەکان مامەڵەیەکی هەماهەنگ و هاوسەنگ و نزیک بێت لە یەکترییەوە.

خاڵێکی تر، پەیوەندی بە وشیارییەوە هەبوو، من رەئیم وایە ئەم بۆچوونە دائیرەی پەیوەندییەکان و راگەیاندن و وشیاری نەبێت، من رەئیم وایە دائیرەی راگەیاندن و پەیوەندییەکان و رۆشنبیری بێت شمولیترەو، لەناو رۆشنبیری حقوقی ئینساندا تەوعیە بەشێکی سەرەکییە لەو مەسەلەیە، بۆیە من وا تەرح دەکەم بە ئیجازەی بەڕێزان لیژنەی قانونی دائیرەی پەیوەندییەکان و راگەیاندن و رۆشنبیری، لە ئەخیر دەستەواژەیدا کە دەوترێت، هەروەها لە رێکخستنی کۆنگرەو نەدوەکانی پەیوەندیداردا بەشدار دەبێت لە گەشە پێدانی رۆشنبیری مافی مرۆڤەوە رۆڵی دەبێت، ئەم جوملەیەش ئیزافە بکرێت.

خاڵێکی تر، کە پەیوەندی بە صیاغەو هەڵەی زمانەوانیەوە هەیە، لەڕاستیدا لیژنەی مافی مرۆڤ بەشێوەیەکی گشتی ئەندامەکانی لە بەدواداچوون و لەموتالەعە کردنی ئەم پرۆژە یاسایە کێشەی زۆرمان هەبوو لە رووی زمانەوانی و صیاغەوە، چونکە ئەسڵی پرۆژەکە کە هاتووە لەڕاستیدا کۆمەڵێک ئەشکالی زمانەوانی و صیاغە کردنی هەبوو، وەکو چۆن ئەو پرۆژە یاسایانەی کە خوێندنەوەی یەکەمیان بۆ کراوەو ئیشکالێکی گەورەی تیایە، لەڕاستیدا ئێمە لە لیژنەی مافی مرۆڤ ناتوانین ئیعتیمادی تەواو بکەینە سەر شارەزایانی زمانەوانیش لەناو پەرلەماندا بۆ ئەم مەسەلەیە، بۆیە کێشەی زمانەوانی کێشەیەکی سائیدەو هیوادارین چارەسەری بۆ بدۆزرێتەوە لە ئایندەدا، سوپاستان دەکەم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، بەڕێزان ئەو مەوزوعە زۆر مەوزوعێکی هەستیارە، ئەندامانی بەڕێزی پەرلەمان زۆر شتی گرنگیان خستە پێشەوە، مەسەلەن زۆر باسی ئەنجومەنەکە کرا، یەک بێت، دوان بێت، بۆچوونی جیاواز هەبوو،

پرۆتۆکۆڵی دانیشتنی ژمارە (13)

دووشەممە رێکەوتی 2010/5/24

کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێکەوتی 2010/5/24 پەرلەمانی کوردستان - عێراق بە سەرۆکایەتی بەڕێز محمد قادر عبدالله(د.کمال کەرکووکی) سەرۆکی پەرلەمان و, بە ئامادەبوونی بەڕێز ارسلان بایز اسماعیل جێگری سەرۆك و, بەڕێز فرست أحمد عبدالله سکرتێری پەرلەمان, دانیشتنی ژمارە (13)ی خولی سێیەم, ساڵی (2010) ی خۆی بەست.

بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگە (1)ی ماددە (20) لە پێڕۆی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموارکراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان - عێراق, دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاری درا دانیشتنی ژمارەی (13)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کات (11)ی پێش نیوەڕۆی رۆژی دووشەممە رێکەوتی 2010/5/24 دا بەم شێوەیە بێت:

1- خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان – عێراق.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەناوی خوای گەورەو میهرەبان.

بەناوی گەلی کوردستان، دانیشتنەکەمان دەکەینەوە، خولی سێیەمی هەڵبژاردن، ساڵی یەکەم، خولی گرێدانی دووەم، ژمارەی دانیشتن (13)، رۆژی دانیشتن 2010/5/24، بەرنامەی کار:

بەپێی حوکمەکانی بڕگەی (1)ی ماددەی (20) لە پەیڕەوی ناوخۆی ژمارە (1)ی هەموار کراوی ساڵی 1992ی پەرلەمانی کوردستان – عێراق، دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان بڕیاریدا بەرنامەی کاری دانیشتنی ژمارە (13)ی خولی سێیەمی هەڵبژاردن لە کاتژمێر (11)ی پێش نیوەڕۆ، رۆژی دوو شەممە رێکەوتی 2010/5/24دا بەم شێوەیە بێت:

1- خستنەڕوو و گفتوگۆ کردنی پرۆژە یاسای دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ لە هەرێمی کوردستان – عێراق.

لیژنەی یاسایی و لیژنەی مافی مرۆڤ کەرەم بکەن بۆ شوێنی خۆتان، بەڕێزان لەسەر ماددەی پێنج لە ئەسڵی پرۆژەکە، کە ئێستا دەکاتە ماددەی حەوت، گفتوگۆی لەسەر کرا، بۆچوون و پێشنیارەکانی ئێوەی بەڕێز لەبەردەستی لیژنەی یاساییە، کە بڕیار بوو ئیعادەی صیاغەی بکەنەوە، ئێستا لیژنەی هاوبەش کەرەم بکەن بۆ کارەکانتان.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دوای ئەوەی ئەو ماددەیە کە لە ئەسڵی پرۆژەکە ماددەی پێنجەمە، ئێستا بۆتە ماددەی حەوتەم، لەبەر ئەوەی ریزبەندی ماددەکان گۆڕا، چەند ماددەیەك زیاد کرا، دوای ئەوەی هەردوو لیژنە، لیژنەی مافی مرۆڤ و لیژنەی کاروباری یاسایی بە وردی دیراسەتی تێبینیەکانی ئەندامانی پەرلەمانیان کردو کۆبوونەوەی هاوبەشیان ئەنجامداو، کۆبوونەوەی دواتر لەگەڵ دەستەی سەرۆکایەتی پەرلەمان کۆبوونەوە، بە مەبەستی دەوڵەمەند کردنی ماددەکەو دوایی سەرنج و تێبینی ئەندامان وەرگیرا، بەباشمان زانی کە بەم شێوەیە ماددەکە دابڕێژینەوە، کە بۆتە ماددەی حەوت: (المادة السابعة).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، ئەگەر پێشتر وەڵامی هەندێك موداخەلەی ئەندامان یەکێکتان بیداتەوە، چونکە هەندێك شت کە وەرتان نەگرتووە، بۆ ئەوەی بزانن بۆچی؟ پاشان ماددەکەی خۆتان بخوێننەوە، کەرەم بکەن.

بەڕێز د.رۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو تێبینی و پێشنیارانەی کەوا لەلایەن ئەندامانی پەرلەمان پێشکەش کرا، سەبارەت بەوە بوو ئایا پلەی بەڕێوەبەری ئەو فەرمانگانە، پلەی چ بێت؟ بەڕێوەبەری گشتی بێت؟ یان تەنها بەڕێوەبەر بێت؟ ئێمە بەباشمان زانی لەلایەن هەردوو لیژنە، کەوا پلەی بەڕێوەبەری فەرمانگەکان بەڕێوەبەری گشتی بێت، تا بتوانێت کاروبارەکان بەڕێوە ببات و رۆڵی خۆیان ببینن لەناو ئەو دەستەیە، دەستەی سەربەخۆی مافی مرۆڤ.

سەبارەت بە دەمج کردنی، یاخود یەکگرتنەوەی چەند بەڕێوەبەری گشتی، کە لە چوار بەڕێوەبەرایەتی گشتی پێك دەهات لە ئەسڵی پرۆژەکە لەلایەن حکومەت هاتووە، ئێمەش لەسەر پێشنیاری بەڕێزتان بەڕێوەبەرایەتی رەصدو ئەدائمان دەمج کرد لەگەڵ دائیرەی قانونی، خۆی چوار بەڕێوەبەرایەتی گشتی بوو، دوای دەمج کردنی بڕگەی دوو و سێ بەو شێوەیە (الدائرة القانونیة وحمایة حقوق الانسان)، واتا بەڕێوەبەرایەتی دووەم و سێیەمان دەمج کرد، ئێستا بەو شێوەیەی کە دامانڕشتووە لە سێ بەڕێوەبەرایەتی گشتی پێك دێت:

یەکەمیان/دائیرەی ئیداری و مالی.

دووەمیان/ دائیرەی قانونی و حیمایەی حقوقی ئینسان.

سێیەمیان/ دائیرەی عیلاقات و ئیعلام.

پێشنیارێکی تر هەبوو کەوا تەوعیە، هوشیار کردنەوەی خەڵك بە مافەکانی مرۆڤ زیاد بکرێت، ئێمەش لە خاڵی سێیەمدا لە دائیرەی عیلاقات و ئیعلام، ئەو بڕگەیەمان زیاد کرد (نشر ثقافة حقوق الانسان)، لەبەر

ئەوەی هوشیار کردنەوەکە، یاخود تەوعیەی هاوولاتیان بە مافەکانی مرۆڤ بەپێی رێککەوتننامە نێودەوڵەتیەکان، ئەوە لە رێگای دەزگاکانی راگەیاندن دەبێت، بۆیە بە باشمان زانی لەگەڵ خاڵی سێیەم دائیرەی عیلاقات و ئیعلام لەو خاڵە زیاد بکرێت، بڕگەیەکمان بۆ زیاد کرد (نشر ثقافة حقوق الانسان)، بلاّو کردنەوەی رۆشنبیری مافەکانی مرۆڤ.

سەبارەت بە ئەنجومەنی دەستە، کە راو و بۆچوونی جیاواز هەبوو، ئێمە بەباشمان زانی کەوا مەجلیسێکی ئیداری هەبێت لە سەرۆك و بەڕێوەبەری ئەو فەرمانگانە پێك بێت لەگەڵ موستەشارینەکان، ئەوەمان بەباش زانی کەوا مەجلیسێکی ئیداری بۆ جێ بەجێ کردنی ئەرك و فەرمانەکانی هەیئە، پێویستی دەکرد کە مەجلیسێکی هەیئە هەبوایە، لەبەر ئەوەی ئێمە لە ماددەی یەك پەسندمان کردووە (المجلس: مجلس الهيئة)، ئەو ئەنجومەنەمان پێناسە کردووە لە ماددەی یەك، واتە دەبوایە تەشکیلاتی لەناو یاسایەکە بێتەوە مەجلیسی هەیئە هەبێت، واتا ئێستا مەجلیسی ئیداریمان نییە، مەجلیسی هەیئەمان هەیە، مەجلیسی ئیداری لە سەرۆك و بەڕێوەبەری فەرمانگەکان پێك دێت لەگەڵ موستەشارینەکان، ئەنجومەنی دەستە ئەویش لە سەرۆکی دەستە پێك دێت، لەگەڵ نوێنەری ئەنجومەنی وەزیران، نوێنەری ئەنجومەنی دادوەری، نوێنەری داواکاری گشتی.

راو و بۆچوونی جیاواز هەبوو لەسەر نوێنەری پەرلەمان، بە چ پلەو پایەك لەو ئەنجومەنە کار دەکات؟

خۆی ئەو دەستەیە سەر بە پەرلەمانە، پەرلەمان رۆڵی خۆی دەبینێت لە چاودێری دەستەکە، بەباشمان زانی نوێنەری پەرلەمان تێدا نەبێت، لە شوێنی ئەو مودیر عامە (الدائرة القانونية وحماية حقوق الانسان)، وەکو موقەریر، وەکو بڕیادەر لە ئەنجومەنەکە بەشداری بکات، ببێتە بەشێك لە ئەنجومەنەکە، واتا ئەنجومەنی دەستە لە سەرۆکی دەستە پێك دێت، لە بەڕێوەبەری گشتی فەرمانگەی یاسایی و پاراستنی مافی مرۆڤ، لە نوێنەری ئەنجومەنی وەزیران، لە نوێنەری ئەنجومەنی دادوەری، لە نوێنەری داواکاری گشتی، هەروەها دوو ئەندام کەوا لە ماوەی دە سالّ کەمتر نەبێت ببنە ئەندام لەو ئەنجومەنە، کە بۆ ماوەیەکی زۆر لە کاروباری یاسایی و دادوەری کاریان کردووە، بەو شێوەیە پێکهاتەی ئەنجومەنی دەستە کە لە ماددەی یەك پێناسەی ئەنجومەنەکە کراوە، بەو شێوەیە دامانڕشتەوە.

پێشنیارێك کرا کەوا کەرتی تێکەلاّو لابرێت، تەنها کەرتی تایبەت بمێنێتەوە لەگەڵ رێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی کە لە بڕگە پێنجەمی ئەو ماددەیە هاتووە، ئێمەش بەباشمان زانی کە تەنها فەرمانگەکانی هەرێم و کەرتی تایبەت بمێنێت، کەرتی تێکەلاّومان لادا، ئەگەر دەستەی سەرۆکایەتی رێگام پێ بدات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

باسی کۆتای ئافرەت کرا، بەلاّم وەلاّمتان نەدایەوە، باسی ئیستیقبالی شەکاوی، ئەویش ئەگەر تیشکێك بخەنە سەری.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەنیسەت ئیستیقبالی شەکاوی، ئەوە لە بڕگەی دووەم هاتووە بەڕێوەبەرایەتی گشتی کە لە خاڵی دووەمی ماددەکە هاتووە، ئێمە لەگەڵ خاڵی سێیەم دەمجمان کردووە، ئەگەر ڕێگام پێ بدەیت بخوێنمەوەو بدرێتە دەنگدان، (او تتولى استقبال ومتابعة الشكاوي من الافراد والمؤسسات والمنظمات)، بەو شێوەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەرەم بکە فەرموو بۆ خوێندنەوەی.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السابعة:

اولاً: تتكون تشكيلات الهيئة من الدوائر الاتية، وتدار كل دائرة منها من قبل موظف بدرجة مدير عام حاصل على شهادة جامعية اولية ومن ذوي الخبرة والاختصاص ويعاونه عدد من الموظفين:

1- الدائرة الادارية والمالية: تتولى متابعة شؤون منتسبي الهيئة، وما يتعلق بميزانيتها وممتلكاتها ومايكفل تسيير عملها.

2- الدائرة القانونية وحماية حقوق الانسان: تتولى استقبال ومتابعة الشكاوي من الافراد والمؤسسات والمنظمات وغيرها في مسائل حقوق الانسان، وزيارة السجون، ومراكز التوقيف، والتحقق من صحة الانتهاك في مسائل حقوق الانسان، ورفع النتائج الى مجلس الهيئة، كما تتولى دراسة التشريعات ذات العلاقة بحقوق الانسان ودراستها على ضوء المواثيق الدولية لحقوق الانسان وابداء مقترحات بهذا الشأن الى مجلس الهيئة.

3- دائرة العلاقات والاعلام: تتولى التنسيق بين الدوائر المعنية في الهيئة، وما يحله اليها مجلس الهيئة او رئيسها من طلبات في هذا الشأن، ومتابعة ما ينشر في وسائل الاعلام المختلفة فيما يتعلق بحقوق الانسان، ونشر ثقافة حقوق الانسان، والاسهام في الترتيبات عند اقامة المؤتمرات والندوات ذات العلاقة.

4- مستشارين لايزيد عددهم عن اثنين ومن ذوي الخبرة والاختصاص في مجال حقوق الانسان.

5- يكون للهيئة مجلس أداري يتكون من رئيس ومدراء دوائر الهيئة والمستشارين.

ثانياً: لرئيس الهيئة استحداث او دمج او الغاء اي من اقسام الهيئة او شعبها وفقاً لمتطلبات العمل بعد مصادقة مجلس الهيئة.

ثالثاً: يتكون مجلس الهيئة من:

1-رئيس الهيئة/ رئيساً.

2- مدير عام الدائرة القانونية وحماية حقوق الانسان/ مقرراً.

3- ممثل مجلس الوزراء لاتقل درجته عن درجة خاصة/ عضواً.

4- ممثل مجلس القضاء/ عضواً.

5- ممثل الادعاء العام/ عضواً.

6- عضوين ممن مارسا العمل القضائي او التشريعي او القانوني لمدة لاتقل عن عشر سنوات.

رابعاً: يجتمع المجلس شهرياً، وللرئيس عند الضرورة دعوته لاجتماع طارئ، وتتخذ القرارات فيه باغلبية عدد الحاضرين وفي حالة التساوي في الاصوات يرجح الجانب الذي يصوت معه الرئيس.

خامساً: للرئيس دعوة ممثلي الجهات ذات العلاقة من الوزارات ودوائر الاقليم والقطاع الخاص ومنظمات المجتمع المدني لحضور اجتماعات المجلس ولا يحق لهم التصويت.

هەندێك هەڵەی چاپی تێدایە، سەبارەت بە کۆتای ئافرەتان، ئایا زیاد بکرێت؟ یان نا؟ دوو رەئی جیاواز هەبوو، کەوا رێژەیەك بۆ ئافرەت دابنرێت، بەڵام رەئیەکی تر ئەوە بوو، کەوا پێویست بەو رەئیە ناکات، لەبەر ئەوەی رێژەی کۆتا، یاخود ئەو رێژەیە بۆ مسۆگەر کردن و بەشداری کردنی ئافرەت لەو ئەنجومەنە تەنها بۆ ئەنجومەنی هەڵبژێردراو، وەکو پەرلەمان، یاخود ئەنجومەنی پارێزگا نەبێت، پێویست ناکات لەو داموددەزگایانە کەوا بە تەعین دەبێت، ئەو رێژەیە، یاخود کۆتا دابنرێت، لە مەرجەکانی ئەندامێیەتی لەو ئەنجومەنە هیچ جیاوازییەك نەکراوە لەنێوان نێرو مێ، لەنێوان ژن و پیاو، بۆیە ئەگەر کەفائەتی تێدا بوو، ئەهلیەتی تێدا بوو، هەمان مەرج کە لەسەر پیاو جێ بەجێ دەکرێت، لەسەر ئافرەت، یاخود ژن، لەسەر نێرو مێ جێ بەجێ دەکرێت، هیچ جیاوازییەك نییە، بۆیە رەئیەك هەبوو، کەوا پێویست ناکات رێژەی کۆتا لەو دەستەیە دابنرێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەگەر ئەو موقتەرەحە وەربگرن، پێویستە ئافرەتی تێدا هەبێت، یەعنی لە لیژنەکە پێویست بکرێت، نەڵێت چەند لەسەد، چەند لە سەد نا، بەڵام پێویستە لەو هەیئەتە ئافرەتیش هەبێتن، ئەگەر ئەمە وەربگرن، چاك بکرێتن، دەیخەینە دەنگدانەوە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ مسۆگەر کردنی بەشداری کردنی ئافرەت لەو ئەنجومەنە، لە بڕگەی (ثالثاً: يتكون مجلس الهيئة من) دوای ئەوەی باسی سەرۆك و موقەریرو ئەندامانمان کردووە، لە بڕگە شەش (عنصر نسائي يختاره المجلس. عضواً)، ئینجا بڕگە حەوت بێت (عضوين ممن مارسا العمل القضائي او التشريعي او القانوني)، (عنصر نسائي يختاره المجلس.عضواً)، واتا دەبێت لە ئەنجومەنەکە ئافرەتێکی تێدا هەبێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا بە کوردیش بخوێننەوە، تکایە، نوقتەی نیزامی هەیە، کەرەم بکە فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڕاستی ئەو عونصرە نیسائیە، ئێمە دەڵێین ڕێژەیەك لەناو مەجلسەكە..... .

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

ئەوە نوقتەی نیزامی نییە خوشكی من، دانیشە، دانیشە رجائەن، ئیحتیرامم بۆ جەنابت هەیە، ئەوە نوقتەی نیزامی نییە، ئەوە شەرحە، رجائەن خوشكی من دانیشە، ئەوە نوقتەی نیزامی نییە، لیژنەی یاسایی كەرەم بكەن.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

(عنصر نسائی عضواً)، واتا ئەندامە لە ئەنجومەنەكە، دەبێت ئافرەتێكی تێدا هەبێت، ژنێكی تێدا هەبێت، ئەندام بێت لە ئەنجومەنەكە، شەرت نییە یەك بێت، لەوانەیە (ممثل الادعاء العام)یش ئافرەت بێت، لەوانەیە مومەسیلی دەزگایەكانی تریش ئافرەت بێت، ڕێژە لە یەك زیاتر بێ شەرت نییە، بەس دەبێت ئافرەتێكی هەبێت، لەوانەیە دەزگاكان، ژمارەمان دیاری نەكردووە، بەڕێزان، لەوانەیە هەموو دەزگایەكان ئافرەت هەڵبژێرن كە نوێنەرایەتیان بكات لەو ئەنجومەنە، بەڵام دەبێت ئافرەتێكی هەر تێدا هەبێت، جگە لەوانەی ئیدیعای عام با نوێنەری خۆی ئافرەت تەحدید بكات لەوێ، ژمارەمان دیاری نەكردووە.

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان:

بەكوردیش بیخوێنەوە تكایە.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆكی پەرلەمان.

ماددەی حەوتەم:

یەكەم/ دەستەكە لەم دائیرانەی خوارەوە پێك دێت، هەر دائیرەیەكیش فەرمانبەرێك بە پلەی بەڕێوەبەری گشتی بەڕێوەی دەبات، كە بڕوانامەی زانكۆیی هەبێت لەبواری پسپۆری دائیرەكەداو، چەند فەرمانبەرێكیش یاریدەدەری دەبن:

1- دائیرەی كارگێڕی و دارایی: بەدواداچوونی كاروباری فەرمانبەرانی دەستەكەو ئەوەی پەیوەندی بە بودجەو مولك و سامانی دەستەكەوە هەیە دەكات، هەروەها بەدواداچوونی ڕەخساندنی كارەكانی.

2- دائیرەی یاسایی و پاراستنی مافی مرۆڤ: ئەم دائیرەیە سكالاكان لە خەڵك و دامودەزگاو ڕێكخراوەكان و لایەنی تر وەردەگرێت، كە پەیوەندییان بەبواری مافەكانی مرۆڤەوە هەیەو، بەدواداچوونیان بۆ دەكات، سەردانی بەندیخانەو گرتووخانەكان دەكات و هەر پێشێلكارییەك پەیوەندی بە مافی مرۆڤەوە هەبێت، ئەگەر پێویست بكات لێی دەپێچێتەوەو ئەنجامەكانی بەرز دەكاتەوە بۆ ئەنجومەنی دەستەكە، هەروەها لە یاساكانی ناوخۆ كە پەیوەندیدارن بە مافی مرۆڤەوە دەپێچێتەوە، لەبەر ڕۆشنایی بەڵگەنامە نێودەوڵەتیەكانی مافی مرۆڤ و پێشنیاز لە بارەیانەوە پێشكەش دەكات بە ئەنجومەنی دەستەكە.

3- دائیرەی پەیوەندییەکان و راگەیاندن: لەگەڵ دائیرە پەیوەندیدارەکانی ناو دەستەکەو ئەو داواکارییانەش کە لە ئەنجومەنی دەستە، یان لە سەرۆکی دەستەکەوە لەم بارەیەوە پێی دەگات، هەماهەنگی دەکات و بەدوای ئەوشتانە دادەچێت، کە لە ئامرازەکانی راگەیاندندا لەبارەیەوە بلاّو دەکرێنەوە، لەبلاّو کردنەوەی رۆشنبیری مافەکانی مرۆڤ و رێکخستنی کۆنگرەو نەدوەکانی پەیوەندیداریشدا بەشدار دەبێت.

4- دەستەکە راوێژکاری دەبێت، کە لە دوو کەس زیاتر نەبن، خاوەنی شارەزایی و پسپۆر بن لەبواری مافەکانی مرۆڤدا.

5- دەستەکە ئەنجومەنێکی ئیداری دەبێت و پێك دێت لە سەرۆکی دەستەکەو بەڕێوەبەری دائیرەکان و راوێژکارەکان.

دووەم/ سەرۆکی دەستەکە بۆی هەیە هەر دائیرەو پێکهاتەیەکی دەستەکە بەپێی پێداویستی کار بکاتەوە، یان تێکەڵیان بکات، یان پووچەڵیان بکاتەوە، دوای پەسند کردنی لەلایەن ئەنجومەنی دەستەوە.

سێیەم/ ئەنجومەنی دەستەکە پێکدێت لە:

1- سەرۆکی دەستە/ سەرۆك.

2- بەڕێوەبەری یاسایی و پاراستنی مافی مرۆڤ/ بڕیاردەر.

3- نوێنەری ئەنجومەنی وەزیران، کە پلەی لە پلەی تایبەت کەمتر نەبێت/ ئەندام.

4- نوێنەری ئەنجومەنی دادوەری/ ئەندام.

5- نوێنەری داواکاری گشتی/ ئەندام.

6- نوێنەرێکی ژن/ ئەندام.

7- دوو نوێنەر کە مومارەسەی کاری دادوەری و یاسادانانیان کرد بێت، لە ماوەی زیاتر لە دە ساڵ/ ئەندام.

چوارەم/ ئەنجومەن مانگانە کۆ دەبێتەوە، سەرۆك لەکاتی پێویستدا بۆی هەیە بانگهێشتی بکات بۆ کۆبوونەوەیەکی لەناکاو، بڕیارەکانیش بەزۆرینەی ئامادە بووان دەدرێت، ئەگەر دەنگەکانیش یەکسان بوون، ئەوە دەنگی سەرۆك لەگەڵ کام لا بێت، ئەولا قورستر دەبێت، یان یەکلایی دەکاتەوە.

پێنجەم/ سەرۆك بۆی هەیە نوێنەری لایەنە پەیوەندیدارەکان، وەزیرەکان و دائیرەکانی کەرتی هەرێم، کەرتی تایبەت و رێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی بانگهێشت بکات، بۆ ئەوەی لە کۆبوونەوەکانی ئەنجومەنەکەدا ئامادە بن، بەڵام مافی دەنگدانیان نەبێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان، نوقتەی نیزامی هەیە، ئەوانەی نوقتەی نیزامیان هەیە ناویان دەنووسین، چونکە زۆرن، دیارە کەم نین، ئەوانەی نیزامیان تەسجیل کرد (عمر عبدالعزیز، د. احمد وەرتی، سۆزان شهاب، کوێستان محمد، دکتۆر زانا، ئامینە زکری، بێریڤان)، بەڕێزان، ئەگەر ئەوەی نیزامی نەبێت قەتعی دەکەم، دوایێ عاجز نەبن، نیهائیەن شەرح مەجال نادەم، بەس ئەوەی نیزامی هەیە بەسەرچاو، رێزدار عمر عبدالعزیز کەرەم بکە.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاءالدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە سوڵبی نیزامیدا ئەوەی کە عەرزی دەکەم بە تەسەوری خۆم هەڵبەتە، ئەو ئیقتیراحە موحەددەی کە کرا بەنیسبەت کۆتای ژنانەوە، ئەم ئیقتیراحە نەبوو کە بەڕێزان خوێندیانەوە، ئەم ئیقتراحە تازەیە هیچ کەس تەسنیەی لەسەر نەکردووە، پێم سەیرە جەنابت ئیجازەشتدا کە بخوێندرێتەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەکە وەریانگرت، لیژنەی هاوبەش وەریانگرت، ئەگەر لیژنەی هاوبەش، گوێ لە برای خۆت بگرە، لیژنەی هاوبەش مەقتەرەحی یەك ئەندامی پەرلەمانیش وەربگرن حەقی خۆیانە بخرێتە دەنگدان، بەڵێ کەرەم بکە، سوپاس، رێزدار دکتۆر ئەحمەد.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نوقتە نیزامیەکەم لەسەر ئەو بڕگەیە، کە خوێندرایەوە دەڵێت (لرئیس الهیئة استحداث)، ئێمە لە پێشتر لە راپۆرتی هاوبەش وا رێکەوت بووین کە زیاد کردنی وشەی (اقتراح استحداث)، نەك بۆی هەبێت ئەو گۆڕانکاریە بکات لە دەوائیرەکانیش، چونکە بۆی هەیە پێشنیار بکات (استحداث او دمج او الغاء اي من دوائر الهیئة وتشکیلاتها ورفعه الی البرلمان)، نەك خۆی ئەو ئیستیحداسە بکات، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار سۆزان شەهاب فەرموو.

بەڕێز سۆزان شهاب نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سیستەمی کۆتا، سیستەمێکە، کە تەنها بۆ ئەنجومەنە هەڵبژێردراوەکان بەکار دێت، بۆ ئەوەی مافی کەمینەو نەتەوەو ئاین و ژن بپارێزێت، ئەمە دەستەیەکە ئیعتیماد دەکاتە سەر کەفائەت، لەوانەیە سێ روبعی ئەو دەستەیە ژن بێت کەفائەتیان هەیەو چالاکن لەبوارەکانی مافی مرۆڤ، تۆ ئەگەر داتنا یەك عونصری نیسائی لەسەر چ پێوەرێك دەبێت؟ ئێمە هەر باسی پێوەر دەکەین، دەڵێین دەبێت ئەو خەڵکەی دەچێتە ئەوێ دەبێت بە پێوەر بێت، بەڵای منەوە ئەگەر پیاوێك کەفائەتی هەبێت لە مافەکانی مرۆڤدا چالاك بێت، بۆ مافی بخۆم و نەهێڵم بچێتە ئەو دەستەوە، بەناوی ئەوەی هەر دەبێت ژنی تیا بێت، ئێمە نابێت بەو شێوەیە بیری لێ بکەینەوە، کۆتا تەنها سیاسەتێکەو سیستەمێکە بۆ ئەنجومەنە هەڵبژێردراوەکان، ئەگەر راست دەکەن و دەتانەوێت داکۆکی بکەن لە مافەکانی ژنان، دەبێت بەخاڵێك بگوترێت دەبێت رەچاوی بەڵانسی جەندەری بکرێت لەناو ئەو دەستەیە، بەڵانسی جەندەری جیایە، کۆتا جیایە، کۆتا بۆ ئەنجومەنی

هەڵبژێراوە، لەبەر ئەوە من قبولم نییە بەڕاستی بەو نەوعە بنووسرێت عونصر نیسائی، ئەمە نە خێرە، نە صەدەقەیە، ئەگەر ژن هەبێت کەفائەتی هەبێت ئۆتۆماتیکیەن بەپێی کافەئەت دەچێتە مونافەسەوە، دەچێتە ناو ئەو ئەنجومەنەوە، بەڵام ئەگەر بە خێر بێت، یەك ژن دابنرێت، بەڕاستی من قبولم نییە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار کوێستان خان فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من لە نوقتە نیزامیەکەمەوە دەست پێ دەکەم، چونکە دیارە شەرحیشی تیا دەکەوێت، نوقتە نیزامیەکە ئەوەیە، چەند ئەندام پەرلەمانێك کە پێشنیارێك دەکەن، پێویستە ئەم پێشنیارە بخرێتە بەردەمی ئەندامانی پەرلەمان، ئەگەر لیژنەی هاوبەشیش پێشنیارەکە تەعدیل بکەن، پێویستە ئەو تەعدیلەش ئەندامانی پەرلەمان دەنگی بۆ بدەن لەکاتێکدا، ئێستا ئەو بەڕێزانەی کە لێرە دانیشتوون تەعبیر لە لیژنە هاوبەشەکە ناکەن، لەبەر ئەوەی لیژنەی هاوبەش دەبێت هەموو لیژنەکە کۆببنەوە، هەموو لەسەر پێشنیارەکە رێك بکەون، پێشتر هەروا موتەبەع بووە، من نازانم لێرە لە مافی مرۆڤ، با تەواوی بکەم بێ زەحمەت، لێرە یەکێك لە لیژنەی یاسایی دەبێتە نوێنەری هەموو لیژنەی یاسایی، کە من پێموایە هەر ئێستا لەم هۆڵەی ئێمە ئەندامی لیژنەی یاسایی هەیە دژی ئەو پێشنیارەیە کە ئەوان قەبولیان کردووە، ئەمە یەك.

دووەم/ من وەك ژنێك خواستم ئەوەیە ئەم هەیئەیە نیوەی ژن بێت، نەك یەك لەسەر سێی، لەبەر ئەوەی ئەم هەیئەیە هەیئەیەکی گرنگە، پەیوەندی بە مافی مرۆڤەوە هەیە، لەم هەرێمەی ئێمەش بە سەدان ژن هەیە لە رێکخراوی لەو بوارانە کاریان کردووەو خاوەنی کافەئەت و شەهادەو پسپۆرین، دەتوانن تیایدا بن، لەبەر ئەوەی ئەمە پەیوەندی بە ژنیشەوە هەیە، بە منداڵیشەوە هەیە، ئەمە پەیوەندی چۆن بە نیوەی کۆمەڵەوە هەیە کە پیاوانن، ئاواش بەنیوەکەی ترەوە هەیە کە ژنانن، بۆیە من وەك ژنێك خواستم ئەوەیە نیوەشی ژن بێت، بۆیە ئەو بەڕێزانەی کە داوایان کردووە نالێن یەك لەسەر سێ، دەڵێن کەمتر نەبێت لە یەك لەسەر سێ، ئەو یەك ژنە فیعلەن کە دادەنرێت لەسەر هیچ بنەمایەك من پێموایە وەك خێرو صەدەقە وایە، بۆیە داوا دەکەم و پشتگیری ئەو هەڤالانەی خۆم دەکەم، کە پێشنیارەکەیان بخرێتە بەر دەنگدان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، رێزدار دکتۆر زانا فەرموو.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمه کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو پێشنیازە هاوبەشەی کەهەردوو بەڕێزان لیژنەی یاسایی و لیژنەی مافی مرۆڤ کەموکورتی تیایە، کەموکورتیەکانیش ئەگەر ڕێگەم بدەن لە دوو، سێ خاڵدا کورتی دەکەمەوە:

یەکەمیان/ جارێ نازانین ئێمە ئەو بەڕێوەبەرە گشتیانەی کە دادەنرێن، بەڕێوەبەری گشتی پێویستی بە دوو ئەنجومەنی نییە، ئێمە پێویستمان..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، ئێستا بەس مەسەلەی نوقتەی نیزامیەکە بۆ مەسەلەی ئافرەت بوو، بۆ هی ژن بوو، بۆ هی خوشک بوو، ئەگەر ئەوە تەواو بوو، پاشان دێینەوە سەر ئەوەکانی تر، ئاخر موناقەشەمان نەکردۆتەوە کاکە زانا، ئەگەر لەسەری بکەین، گشت ئەندامان ڕێگە بدەین، دووبارە موناقەشە بکاتەوە، موناقەشە کراوەتەوە، دەتوانیت کەی وەختی هات بەند بەند دەیانخەینە دەنگدانەوە، هەڵبستی دژی قسە بکەیت، بەڕێزێکی تر تەئیدی بکات، دەخرێتە دەنگدانەوە، ئێستا دووبارە لەسەر هەمووی موناقەشە بکەیت نییە، ئێستا مەسەلەی نیزامیەکەت چی بوو، بۆمان بڵێ، کەرەم بکە..

بەڕێز د.زانا ڕۆوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نیزامیەکەم دەڵێم، بەس کە دوایی خرایە دەنگدانەوە، قسەکەی منیش هیچ فائیدەیەکی نابێت، بەنیسبەت دەست نیشان کردنی کۆتا، کە دەڵێت (عنصر نسائي واحد)، ئەمە دوو جانبی هەیە، جانبی یەکەمیان ئەوەیە کە تۆ ژنێك دادەنییێت، جانبی دووەمیان کە تۆ یەك ژن دادەنێیت، یەعنی تۆ بە دوو دیو سەیریان بکەوە، یەك دەڵێت (عنصر نسائي واحد)، یەعنی ئەو ئەنجومەنە قەت دوو ژنی تیا نابێت، چونکە دەڵێت (عنصر نسائي واحد)، یەعنی جانبێکی ئیجابیە، ژنێك دەچێتە ناو ئەنجومەنەوە، جانبی دووەمیان تەنها یەك ژن دادەنێیت، بەس ببووڕە سەرۆکی پەرلەمان، بەنیسبەت ئەم خاڵەشیانەوە، تکایە ئەمە هەڵەی تیایە، تۆ ئەگەر هەیئەیەك دەست نیشان نەکەیت، بەبێ ئەوەی ئەم هەیئەیە دەست نیشان بکرێت، چۆن ئەندامەکانی دەست نیشان دەکرێت، ئەمە هەڵە دەبێت تێپەڕێنرێت، تۆ ناکرێت، کێ بەڕێوەبەرە گشتیەکان هەڵدەبژێرێت؟ کێ ئەو شارەزا یاساییە هەڵدەبژێرێت کە شارەزایی هەیە، دە ساڵ خیبرەی هەیە؟ کێ تەرشیحی دەکات؟ چۆن دادەنرێت؟ ئەنجومەنێکمان هەیە بەبێ ئەوەی ناوەڕۆکەکەی دەست نیشان بکەین، ئێمە دەڵێین دوو ئەنجومەنمان هەیە، ئەنجومەنێکی ئیداری، پاشان من بەڕێوەبەرێك کە ناوی بەڕێوەبەری ئیداری و مالی بێت، بۆ سوێندی یاسایی بخوات لەبەردەمی مەجلیسی قەزا؟ یەعنی ئەمە خۆی ئیشکالیەتی گەورەی هەیە، چونکە بەڕێوەبەری گشتی پێویست بەوە ناکات سوێندی یاسای بخوات، ئەنجومەنێکی ترت هەیە، کە ئەندامەکانی نازانن چۆن دایان بنێیت، ئەو بڕیاردەری کۆتاییە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ڕێزدار ئامینە فەرموو.

بەڕێز ئامینە ذکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەژی تەئیدا ئاخافتنێ سۆزان خان و کوێستان خان دکەم، هەڵبەت ئەڤ خۆل زاراوەی کرمانجیدا ئەز سۆرانی نزانم بە زاراوەی کرمانجیدا، وەختێ تۆ دبێژی نوێنەراکە ژن ڤێ مەعنا تە ئێك ژن دەتێدا بیتن، یەعنی بەتنێ ئێك ژن تێدا بیت، یا باشترە ئەوە یەعنی بێژی بەڵانسا جەندەری بێتە پاراستن، ڤێ ئەو بەڵانس دێتە پاراستن، چونکە مەسەلە مەسەلە مافێ مرۆڤیە، مەسەلە مافێ مرۆڤ تۆ هێشتا تەحدید ناکەیت ئیلا پێ تیڤیە کۆتای ژنان ژی تێدا بێت، بەلکو دێتە تەحدیدی هەندەکی بەڵانسا هەردوو رەگەزات وێ مەسەلە مافێ مرۆڤی دەبیتە پاراستن، سەبارەت خاڵە تر، یا یاسایی بەحسێ هەندێ دکات هەر پێشێلکاریەکا پەیوەندی مافێ مرۆڤێ هەبێت، ئەگەر پێویست بکات، ئاخر هەر تشتەکی گرێدایی پێشێلکاری مافێ مرۆڤی..... .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تەواو ئامینە خان رجائەن شەرح مەکە، تکایە نیزامیەکەت بڵێ، دوایی کە دێین دەیخەینە دەنگدانەوە، مەجالتان دەدەم، شەش کەس لەسەری قسە بکات رجائەن ئێستا ئێوە بەناوی نیزامیەوە ناوتان نووسیوە، فەرموو.

بەڕێز ئامینە زکری سعید:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر پێشێلکاریەکی دژی مافێ مرۆڤی بیتن، ناچێ پێویست بێت لێپێچینەوەی لەگەڵ بکرێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بێریڤان خان، فەرموو.

بەڕێز بێریڤان اسماعیل سەرهەنگ:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من ڕەئیم جیاوازە بەنیسبەت ئەوەی کە بەڵانس هەبێت، چونکە نابێت بەهیچ شێوەیەك دیاری بکرێت ڕەگەزەکەی، ئەوە دژی مافێ مرۆڤە، پێی دەڵێن عونصر تەمیزی، چۆن دەبێ تەمیز بکرێت، کە دەستەیەك دروست دەکەین مافێ مرۆڤ ئەوسا کە پێك هاتبێ لەژن بێت یان لە پیاو، دیاریکردنی ڕەگەز زۆر هەڵەیە بەڕەئی من، ئەوە دژی مافێ مرۆڤە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

عظیمة خان، فەرموو.

بەڕێز عظيمة نجم الدين حسن:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دیارە بۆخۆی ئەو دەستەیەی کە هەڵدەبژێردرێت، ئێمە وتمان بە کاندید کردن نەبێ، بە هەڵبژاردن بێت، کە بوو بە هەڵبژاردنیش لەو حاڵەتەدا، ئەگەر ژن بێت یان پیاو ئەچێتە ناو هەڵبژاردنەکەو دەردەچێت و حەقی خۆی وەردەگرێت، بەڵام لێرەدا ئەم دەستەیە پێش ئەوەی مافی مرۆڤ بپارێزێت، مافی ژنی پێشێل کرد لێرەدا، لەبەر ئەوەی بۆ خۆی ژنێکی دیاریکرد کە لەناو دەستەکەدا هەبێت، ئەمە پێشێل کردنی مافی ژنە، ئەگەر ئێمە ئیش لەسەر ئەوە بکەین کە پێشنیارەکان کران وەکو ئەوەی کە کاك عومەر و چەند کەسێکی تر باسیان کرد، کە لەدەستەکەدا زۆرینەی ژن بێت، نەوترا تەنها ژنێك، هیچ پێشنیارێك لەناو ئەندامانی پەرلەماندا نەبوو، بەڵام ئەوە لیژنە بۆ خۆی سابتی کردووە، ئێمە بەوە ڕازی نین، بەهیچ شێوەیەك کە تەنها ژنێك لەناو ئەو لیژنەیەدا بوونی هەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك شێروان، فەرموو.

بەڕێز شێروان ناصح حەیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

چ بەپێی دەستووری عێراق، چ بەپێی پرۆژەی دەستووری هەرێمی کوردستان، چ بەپێی ئەو یاسایانەی لەپەرلەمان دەرچووە، هەرتاکێکی ئەم کۆمەڵگایە بەرامبەر بە یاسا یەکسانن، چ ڕەگەزی مێ بێت، چ ڕەگەزی نێر بێت، ئەوە پیادە کراوە لە یاساکان و دەستووری ئێمەشدا، کەواتە ئەو عونصورانەی کە وەزائیف وەردەگرن، لەسەر ئەساسی کەفائەو لەسەر ئەساسی مەقدەرەی خۆی وەری دەگرێت، ئینجا ئەوە ڕەگەزی نێر بێت یان مێ، هیچ فەرقێکی نیە، دێمەوە سەر ئەصڵی مەسەلەکە، بە قەناعەتی شەخصی خۆم، دانانی یەك ئافرەت بەو شێوەی کە ئێستا خوێندرایەوە بەڕاستی نازانم، من پێم وایە پێویستە زەمانی موشارەکەی ئافرەتان بە برگەیەکی تایبەت بێت لەناو ئەم یاسایەدا، بۆ ئەوەی ئەم دەزگایە هۆشیار بکاتەوە کە پێویستە تەمسیلی ئافرەت لەو دەزگایە تەمسیلێکی ڕێك و پێك بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك جلال، فەرموو.

بەڕێز جلال علی عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

عەفوو، من زۆربەی قسەکانم کران، بەڵام یەك ڕاست کردنەوەم هەیە، دائیرە تەسمییەکی ساڵی (1954)ە ئەگەر بکرێت بە فەرمانگە ئەوە باشترە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك حەسەن، فەرموو.

بەڕێز حسن محمد سورە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من سۆزان خان و کاك شێروان کردیان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش ڕەئیتان دەربارەی ئەو خاڵانەی کە باس کران، فەرموو.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەو پێشنیارانەی کە ئێستا کران، باس استحداث و ئیقتراح کرا، یاخود لە ڕاپۆرتی لیژنەی یاسایی، ڕاستە ئەو بەڕێزەی کە ئاماژەی پێکرد، بەڵام ئێمە کە وشەی ئیقتراحمان زیاد کرد، مەبەستمان دەوائیری هەیئە بوو ئەوەی لێرەدا هاتووە، کە دەسەڵاتی دەستە بێت باس لە بەش و هۆبەکان دەکات، باس لە دەوائیرەکان ناکات جیاوازی هەیە، بۆیە لەوێ وشەی ئیقتراحمان زیاد کرد، هەروەها سەبارەت بە موصادەقە کردنەکەش، موصادەقەی پەرلەمانی پێویستە، لێرە باس لە هۆبەو بەش دەکات، بۆیە ئیقتراحمان زیاد کرد، نووسینگەکان، ئایا مەصیری نووسینگەکان چیە؟، بەڕێزان نووسینگەکان بەشێکن لە هەیئە، بەڵام ئەمە لێرەدا باس لە ئەنجومەن دەکەین، ئەنجومەنی دەستەو ئەنجومەنی کارگێڕی ئەو دەستەیە، سەبارەت بە سوێندی یاسایی، ئەوە ماددەیەك بوو پەسەند کراو ڕۆیشت، مەجالی موناقەشەو گفتوگۆی نیە، تەنها دیاری کردنی ڕێژەکە، ئەگەر ئەو پێشنیارەی لەلایەن سەرۆکی لێژنەی یاسایی کراو هەندێ لە ئەندامانیش باسیان لێوە کرد، کە (ضمان مشاركة المرأة في المجلس) ئەوە مسۆگەر دەکات کەوا ئافرەت ئەندام بێت لەو ئەنجومەنە، شەرت نیە یەك ئەندام بێت، بەڕێزان لەوانەیە دەزگاکانی تر نوێنەریان ئافرەت بێت کە هەڵی دەبژێرن ببێت بە ئەندام لەو ئەنجومەنەدا، (ضمان مشاركة المرأة في المجلس) ئەوە مسۆگەر کردنی مافی ئافرەتە لەو ئەنجومەنەدا، لەوانەیە دوو ئەندام ئافرەت بێت، لەوانەشە هەموو ئەندامەکانی ئافرەت بێت، ئەگەر مەرجەکانی پێشتر کە دیاریمان کرد لەسەر ئەو کەسە جێبەجێ بکرێت و خاوەن کەفائەت بێت، پسپۆڕ بێت، لێهاتوو بێت، شارەزا بێت، هەموو مەرجەکان لە ئافرەتەکەدا هەبێت، ئەوە لەوانەیە نوێنەری هەموو دەزگاکان ئافرەت بێت، بۆیە ئەو بڕگەیە زیاد بکرێت (ضمان مشاركة المرأة في المجلس)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لەو پێشنیارەی کە هاتووە، داواکرابوو بە پێشنیارێکی نووسراو، کە ئافرەت نیسبەی ئەوەندە بێت، با ئەوە بخەینە دەنگدانەوە، پاشان دێینە سەر موقتەرەحەکەی ئەخیر، تکایە پێشنیارەکەیان لاتانە بیخوێننەوە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

(مشاركة المرأة بنسبة ثلث اعضاء المجلس).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا گوێتان لێ بوو، (مشاركة المرأة بنسبة ثلث اعضاء المجلس)، دەیخەینە دەنگدانەوە، ئەگەر دەنگی نەهێنا دەگەڕێینەوە بۆ پێشنیارەکەی تر، تکایە کێی لەگەڵدایە کە بەو شێوەیە بێت، بادەستی بڵند بکات؟، (13)کەسی لەگەڵدایە؟، کێی لەگەڵدا نیە، کە پێشنیارەکەی لیژنەی هاوبەش بێت، تکایە دەستان بڵند بکەن؟، بەزۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، فەرموو کاك سالار نوقتەی نیزامی هەیە.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەڕاستیدا هەندێك لە ئەندامە بەڕێزەکانی پەرلەمان، هەندێ بۆچوونیان دەربڕی بەناوی نوقتەی نیزامیەوە، من وەکو سەرۆکی لیژنەی مافی مرۆڤ، داواکارم ڕێگام بدەی هەندێك تەوزیح بدەم لەو بارەیەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە تەئکید زۆری نیزامی نەبوو، من لەگەڵتم، تکایە وەرنەوە سەر ماددەکە، ڕاستە زۆری نیزامی نەبوو، تەوزیح بوو، ئەوەش جارێکی تر نابێ دووبارە بێتەوە، ئەمجارە هەر کەسێك بەناوی نیزامی هەڵبستێت، ناوەکەشی دێنم و دەڵێم نیزامیەکەشت هەڵەیە، تکایە لیژنەی یاسایی کەرەم بکەن بۆ ئەوەی بیخەینە دەنگەوە، دکتۆرە فەرموو.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السابعة:

اولاً: تتكون تشكيلات الهيئة من الدوائر الآتية، وتدار كل دائرة من قبل موظف.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ببورە کاك سالار نوقتەی نیزامی هەیە، فەرموو.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

خاڵی یەکەم: ئەوەی پەیوەندی بە دەستەواژەو لایەنی زمانەوانیەوە هەیە، جاری پێشوو باسمان کرد، ئێمە گرفتێکی کوشندەمان هەیە، لەڕاستیدا لەم مەسەلەیەدا لەناو پەرلەماندا، دووەم: هەر ماددەیەك کە پێشتر دەنگی لەسەر درا، جارێکی تر بەناوی نوقتەی نیزامیەوە بهێندرێتەوە ئەوە نانیزامیە، هەر کەسێك بیکات، سێیەم: دووبارە کردنەوەی هەر بابەتێکیش کە ئەندامێکی پەرلەمان قسەی لەسەر کرد، کەسێکی تر جارێکی تر قسەی لەسەر کردەوە، خیلافی نوقتەی نیزامیە، چوارەم: ئەوەی پەیوەندی بە لیژنەی مافی مرۆڤی پەرلەمانەوە هەیە، لەڕاستیدا ئیشەکانمان بە مشوەرەت بووە، کۆبوونەوەکانمان، گفتوگۆکانمان، بە

لێبوردەییەوە، لەگەڵ هەموو ئەندامە بەڕێزەکان هیوادارم ئەندامانی لیژنەی مافی مرۆڤ، ئەگەر خۆیان تەعقیبێك یان حاڵەتێکیان هەبێت خۆیان بیکەن، نەك کەسێکی تر نوێنەرایەتیان بکات، ئەمە مەسەلەیەکە لەڕاستیدا ئەبێ دیقەتی تێدا بکرێت، بۆیە ئەندامە بەڕێزەکان کە بۆ گفتوگۆکان بانگ کراون، یان ئیلتیزامێك هەبووە یان حاڵەتێك هەبووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، جوابی ئەندامەکان مەدەرەوە، وەرە سەر بابەتەکە، تکایە، تکایە، هەرکەسەو ئیشی خۆی بزانێ، کوێستان خان، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من نوقتەیەکی نیزامیم هەیە لەسەر قسەکانی بەڕێز کاك سالار، یەکەم: نیزامیە، ئێمە پێش دەنگدان نوقتەی نیزامیمان گرتووە، کاك سالار وای پیشاندا کە وا نەبووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، ناوی کەس مەهێنە، نوقتە نیزامیەکەت بڵێ بەس ناوی کەس مەهێنە، بۆ تۆش و بۆ کاك سالاریش کە نابێ جارێکی تر ناوی ئەندامان بهێنێ، فەرموو.

بەڕێز کوێستان محمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەو وەڵام و ئەو شەرحەی کە ئەو دەیکات، هی سەرۆکایەتیە، نەك هی ئەندامێکی لیژنە لێرەوە وەڵامی ئەندامان بداتەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

فەرموو بەردەوام بن لە خوێندنەوەی ماددەکە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة السابعة:

اولاً: تتكون تشكيلات الهيئة من الدوائر الآتية، وتدار كل دائرة منها من قبل موظف بدرجة مدير حاصل على شهادة جامعية أولية ومن ذوي الخبرة والاختصاص ويعاونه عدد من الموظفين.

1 - الدائرة الادارية والمالية: تتولى متابعة شؤون منتسبي الهيئة، وما يتعلق بميزانيتها، وممتلكاتها وما يكفل تسيير عملها.

2 - الدائرة القانونية وحماية حقوق الانسان: تتولى استقبال ومتابعة الشكاوي، من الأفراد والمؤسسات والمنظمات وغيرها في مسائل حقوق الانسان، وزيارة السجون ومراكز التوقيف وتحقق من صحة الانتهاكات في مسائل حقوق الانسان، ورفع النتائج الى مجلس الهيئة، كما تتولى دراسة التشريعات ذات

العلاقة بحقوق الانسان ودراستها على ضوء المواثيق الدولية لحقوق الانسان وابداء مقترحات بهذا الشأن الى مجلس الهيئة.

3 - دائرة العلاقات والاعلام: تتولى التنسيق بين الدوائر المعنية في الهيئة، وما يحيله إليها مجلس الهيئة او رئيسها من طلبات في هذا الشأن، ومتابعة ما ينشر في وسائل الاعلام المختلفة فيما يتعلق بحقوق الانسان، ونشر ثقافة حقوق الانسان والاسهام في الترتيبات عند إقامة المؤتمرات والندوات ذات العلاقة.

4 - مستشارين، لايزيد عددهم عن اثنين ومن ذوي الخبرة والاختصاص في مجال حقوق الانسان.

5 - يكون للهيئة مجلس ئيداري يتكون من الرئيس ومدراء دوائر الهيئة والمستشارين.

ثانياً: لرئيس الهيئة استحداث او دمج او إلغاء اي من اقسام الهيئة او شعبها وفقاً لمتطلبات العمل بعد مصادقة مجلس الهيئة.

ثالثاً: يتكون مجلس الهيئة من:

1 - رئيس الهيئة: رئيساً.

2 - مدير عام الدائرة القانونية وحماية حقوق الانسان: مقرراً.

3 - ممثل مجلس الوزراء: لاتقل درجته عن درجة خاصه. عضواً

4 - ممثل مجلس القضاء: عضواً

5 - ممثل الادعاء العام: عضواً

6 - عضوين ممن مارسا العمل القضائي او التشريعي او القانوني لمدة لاتقل عن عشرة سنوات.

رابعاً: ضمان مشاركة المرأة في المجلس.

خامساً: يجتمع المجلس شهرياً، وللرئيس عند الضرورة دعوته لاجتماع طارئ وتتخذ القرارات فيه باغلبية عدد الحاضرين و في حالة تساوي الاصوات يرجح الجانب الذي يصوت معه الرئيس.

سادساً: للرئيس دعوة ممثلي الجهات ذات العلاقة من الوزارات ودوائر الاقليم والقطاع الخاص ومنظمات المجتمع المدني لحضور اجتماعات المجلس ولا يحق لهم التصويت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، بە کوردیش بیخوێننەوە.

بەڕێز بەفرین حسین خلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی حەوتەم:

یەکەم: دەستە لەم دایەرانەی خوارەوە پێك دێت هەر دایەرەیەکیش فەرمانبەرێ بە پلەی بەڕێوەبەری گشتی بەڕێوەی دەبات کە بڕوانامەی زانکۆیی هەبێت لەبواری پسپۆڕی دایەکەرەکەدا، چەند فەرمانبەرێکیش یاریدەی دەدەن.

1 - دایەرەی کارگێڕی و دارایی: بەدواداچوونی کاروباری فەرمانبەرانی دەستەکەو ئەوەی پەیوەندی بە بودجەو موڵك وسامانی دەستەکەوە هەیە دەکات، هەروەها بەدواداچوونی ڕەخساندنی کارەکانی.

2 - دایەرەی یاسایی و پاراستنی مافی مرۆڤ، ئەم دایەرەیە سکاڵاکان لە خەڵك و دامودەزگاو ڕێکخراوەکان و لایەنەکانی تر وەردەگرێت، کە پەیوەندیان بە بواری مافەکانی مرۆڤەوە هەیە و بەدواچوونیان بۆ دەکات، سەردانی بەندیخانەکان و گرتووخانەکان دەکات و هەر پێشێلکارییەك پەیوەندی بە مافی مرۆڤەوە هەبێت، ئەگەر پێویست بکات لێی دەپێچێتەوەو ئەنجامەکانی بەرز دەکاتەوە بۆ ئەنجومەنی دەستەکە، هەروەها لە یاساکانی ناوخۆ کە پەیوەندیدارن بەمافی مرۆڤەوە دەپێچێتەوە لەبەر ڕۆشنایی بەڵگەنامە نێودەوڵەتییەکانی مافی مرۆڤ و پێشنیاز لەبارەیانەوە پێشکەش دەکات بە ئەنجومەنی دەستەکە.

3 - دایەرەی پەیوەندییەکان و ڕاگەیاندن: لەگەڵ دایەرە پەیوەندیدارەکانی ناو دەستەکەو ئەو داواکاریانەش کە لە ئەنجومەنی دەستە یان لەسەرۆکی دەستەکەوە لەم بارەیەوە پێی دەگات، هەماهەنگی دەکات و بەدوای ئەو شتانەدا دەچێت کە لە سەرچاوەکانی ڕاگەیاندنداو لەبارەی مافەکانی مرۆڤەوە بڵاودەکرێنەوە، لەبڵاوکردنەوەی ڕۆشنبیری و مافەکانی مرۆڤ و ڕێکخستنی کۆنگرەو نەدوەکانی پەیوەندیداریشدا بەشدار دەبێت.

4 - دەستە راوێژکاری دەبێت کە لە دوو کەس زیاتر نەبن و خاوەنی شارەزایی و پسپۆر بن لەبواری مافەکانی مرۆڤ دا.

5 - دەستەکە ئەنجومەنێکی ئیداری دەبێت و پێك دێت لەسەرۆکی دەستەکە و بەڕێوبەری دایەرەکان و راوێژکارەکان.

دووەم/ سەرۆکی دەستە بۆی هەیە هەر دایەرەو پێکهاتەیەکی دەستەکە بە پێی پێداویستی کار بکاتەوە یان تێکەڵیان بکات یان پوچەڵیان بکاتەوە بۆ دوای پەسەندکردنی لە ئەنجومەنی دەستەوە.

سێیەم/ ئەنجومەنی دەستە پێك دێت لە:

1 ـ سەرۆکی دەستە: سەرۆك،

2- بەڕێوبەری گشتی دارایی و یاسایی و پاراستنی مافی مرۆڤ: بڕیاردەر.

3- نوێنەری ئەنجومەنی وەزیران کە پلەکەی لە تایبەت کەمتر نەبێت: ئەندام.

4- نوێنەری ئەنجومەنی دادوەری ئەندام.

5-نوێنەری داواکاری گشتی: ئەندام.

6- دوو نوێنەر کە مومارەسەی کاری دادوەری و یاسادانانیان کردبێت لە ماوەی زیاتر لە 10 ساڵ: ئەندام.

چوارەم/ مسۆگەرکردنی بوونی ژن لە ئەنجومەنەکەدا.

پێنجەم/ ئەنجومەن مانگانە کۆ دەبێتەوە و سەرۆك لە کاتی پێویست دا بۆی هەیە بانگێشتی بۆ کۆبوونەوەی لە ناکاو بکات، بڕیارەکانیشی بە زۆرینەی ئامادەبووان دەدرێت، ئەگەر دەنگەکانیش یەکسان بوون ئەوا دەنگی سەرۆك لەگەڵ کام لا بێت ئەو لایە قورس تر دەبێت.

شەشەم/ سەرۆك بۆی هەیە نوێنەری لایەنە پەیوەندارەکان و وەزیرەکان و دایەرەکانی هەرێم و کەرتی تایبەت و رێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی بانگهێشت بکات بۆ ئەوەی لە کۆبوونەوەکانی ئەنجومەنەکە دا ئامادەبن، بەڵام مافی دەنگدانیان نەبێت.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، بەڕێزان هەموتان گوێتان لێی بوو ئێستا دەخرێتە دەنگدانەوە، هیچ نەماوە، کێ لەگەڵە دەستی بەرز بکاتەوە تکایە؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵ دانیە؟ 7 کەس لەگەڵ دانیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسەند کرا، بۆ ماددەیەکی تر.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی شەشی ئەصڵی پڕۆژەکە کە دەبێت بە ماددەی هەشتەم.

المادة الثامنة:

اولاً: للبرلمان استجواب الرئيس وفقاً لاجراءات الاستجواب المنصوص عليها في قانون البرلمان ونظامه الداخلي.

ثانياً: يعفى الرئيس من منصبه بقرار مسبب من البرلمان يتخذه بالاغلبية المطلقة بعد ثبوت عدم كفاءته.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، کوردییەکەشی.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی شەشەم کە بوو بە ماددەی هەشتەم.

یەکەم: پەرلەمان بۆی هەیە سەرۆکی ئەنجومەنەکە، بەپێی ڕێکارەکانی بەوەڵامهانین (الاستجواب)کە دەقەکانیان لە یاسای پەرلەمان و پێڕەوی ناوخۆی پەرلەماندا هاتوون، بهێنێتە وەڵامدانەوە.

دووەم: سەرۆکی ئەنجومەنەکە بە بڕیارێکی هۆدار، لەلایەن پەرلەمانەوە لە پۆستەکەی لادەبردرێت، بەزۆرینەی ڕەها ئەگەر سەلێندرا کە لێهاتوویی نییە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە ڕاپۆرتی هاوبەش بخوێننەوە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە ماددەی شەشەم لە ئەصڵی پڕۆژەکە کە بوو بە ماددەی هەشتەم، ئێمە بڕگەی یەکەممان بەو شێوەیە دارشتەوە، (لبرلمان مراقبة ومتابعة اعمال الهيئة وفقاً لاحكام القانون ونظامه الداخلي) هۆیەکەی ئەوەیە، کە ئەصڵی پڕۆژەکە باس لە ئیستجوابی سەرۆکی دەستەکە دەکات، بەڕێزان سەرۆکی دەستە پلەکەی وەزیر نیە، بەپێیی ماددەی(68)ی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمان، ئیستیجواب تەنها بۆ وەزیرەو ئەندامی دەسەڵاتی جێبەجێ کردن، ئەو دەستەیە، دەستەیەکە سەر بە پەرلەمانە، سەرۆکی دەستەکە پلەی وەزیری نیە، لەبەر ئەوە ناتوانین ئیستیجوابی لەگەڵ بکەین، بەڵام دەستەکە سەر بە پەرلەمانە، پەرلەمان وەکو هەموو دەستەیەکی تر چاودێری دەکات، تەنها ئیجرائاتی ئیستیجواب نەبێت، چونکە ئەو بڕگەیە پێچەوانەی پەیڕەوی ناوخۆی پەرلەمانە، بۆیە بە باشمان زانی کە دووبارە دایبڕێژینەوە، بکرێت بە(لبرلمان مراقبة ومتابعة اعمال الهيئة وفقاً لاحكام القانون ونظامه الداخلي)، سەبارەت بە بڕگەی دووەمی ماددەکە، (ثانياً: يعفى الرئيس من منصبه بقرار مسبب من البرلمان يتخذه باغلبية المطلقة لعدد اعضائه بعد ثبوت عدم كفاءئه) ئەوە وەکو خۆی ماوەتەوە تەنها وشەی(لعدد اعضائه) ی ئەوەمان بۆ زیاد کردووە، بەڵام بڕگەی یەکەم بەشێوەیەکی تر دامانڕشتەوە، کە ئێستا بۆ بەڕێزتانم خوێندەوە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا کێ دەیەوێت لەسەر ئەو ماددەیە قسە بکات، ناوتان دەنووسم تکایە دەست بەرز بکەنەوە، کاك بیلال، فەرموو.

بەڕێز احمد سليمان عبدالله(بيلال):

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یەکەم: من دەست خۆشی لەلیژنەی هاوبەش دەکەم بۆ ئەو پێشنیارەی کە کردوویانە، تەئیدی دەکەم، دووەم: من پێشنیار دەکەم یەك فەقەرەی بۆ زیاد بکرێت بۆ ئەم ماددەیە، ئەویش ئەو ئەنجومەنە و ئەنجومەنی دەستە، خاوەنی حەصانە دەبن تا لەکارەکانیان بمێننەوە، یان دەمێننەوە، ئەو فەقەرەیە زیاد بکرێت، کە حەصانە بۆ ئەو سەرۆکی دەستەو ئەندامانی دەستەکە هەبێت تا لەکارەکانیان دەمێننەوە، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کاك جمال، فەرموو.

بەڕێز جمال طاهر ابراهيم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار دەکەم خاڵا دووەم، فەقەرەی دووەم لەم ماددەیە بەو شێوەیە بێتە نووسین، ثانياً: يعفى الرئيس من منصبه بقرار مسبب من البرلمان يتخذه باغلبية المطلقة لعدد اعضاء الحاضرين) چونکە پێش ئێستا

متمانەدانیش بە سەرۆك بەپێی ژمارەی ئەندامە حازرەكان بوو، (بعد ثبوت عدم كفاءته مع مراعات الفقرة الثانية، من المادة الرابعة عند تعين رئيس اخر)زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

حاكم رزگار، فەرموو.

بەڕێز رزگار محمد امين:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێم وایە ئەبێ بگەڕێینەوە بۆ ماددەی (56)لە یاسای پەرلەمان، حەقی ئیعفائی نەداوە بە پەرلەمان، كە كەس ئیعفا بكات، ئیعفای دەرەجاتی خاصە، لە سەلاحیاتی سەرۆکی هەرێمە، ئەكرێ ئیقتراح بكرێت بۆ لادانی بەس ئێمە سەنەدی قانونیمان نیە بۆ ئیعفائی پەرلەمان، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سەمیرە خان، فەرموو.

بەڕێز سمیره عبدالله اسماعيل:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی هەشتە بە نیسبەت یەكەم: یان دەبێ بڵێین (يحق للبرلمان) یان (للبرلمان حق الاستجواب الرئيس وفقاً لاجراءات الاستجواب المنصوص عليها في قانون البرلمان ونظامه الداخلي. ثانياً: يعفى الرئيس من منصبه بقرار مسبب من البرلمان يتخذه باغلبية المطلقة لعدد اعضاء الحاضرين بعد ثبوت عدم كفاءته وذلك بعد الاستجوابه وتحقيق في عدم كفاءته من قبل لجنة برلمانية ومرور شهر على موافقة على تقرير المقدم من اللجنة التحقيقية) سوپاس

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك صباح بيت الله، فەرموو.

بەڕێز صباح بيت الله شكرى:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەحەقیقەت من نامەوێت قسە بكەم قسەكانی من كاك جمال و خوشكە سەمیرە كردیان، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

كاك قادر حسن، فەرموو.

بەڕێز قادر حسن قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی هەشتەم بڕگەی دووەم، كە دەڵێت ثانياً: يعفى الرئيس من منصبه بقرار مسبب من البرلمان يتخذه باغلبية المطلقة لعدد اعضائه بعد ثبوت عدم كفاءته) پێشنیار دەكەین ئەوە ئیزافە بكرێت، (

وذلك بعد تحقيق في عدم كفاءته من قبل لجنة برلمانية ومرور مدة الشهرة على موافقة البرلمان على التقرير المقدم من اللجنة التحقيقية) زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ناسك خان، فەرموو.

بەڕێز ناسك تۆفیق عبدالکریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

وەڵڵا من پرسیارم لەسەر یەکەم هەیە، ئێمە سوێندخواردنی ئەم دەستەیە لەبەردەم پەرلەمانداید، بەرپرسیشە لەبەردەم پەرلەمانداً بۆچی؟ حەقی ئیستیجوابی لێ دەسەنینەوە، من لەوە تێناگەم، ئەگەر وەڵامم بدەنەوە، خاڵی دووەم، ئەوە هەڤاڵانم ئیشارەتیان پێدا، کە عەکسی پێشتر وتمان (باغلیبة المطلقة لعدد اعضاء الحاضرین) ئەوە ئیشارەتی پێ بدرێت بۆ ئەوەی پێچەوانەی ئەوەی پێشتر نەبێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا کەس نەما قسە بکات، تکایە لیژنەی هاوبەش ڕەئیتان لەسەر ئەو خاڵانە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بەزیاد کردنی حەصانە بۆ سەرۆکی دەستە یاخود ئەندامانی دەستە، ئێمە پشتگیری لەو پێشنیارە ناکەین، لەبەر ئەوەی حەصانە تایبەتە بەچەند حاڵەتێك و چەند کەسانێك، ئێمە بۆ حەصانە بدەین بەوان، ڕاستە پەرلەمان خۆی دەستنیشانیان دەکات، خۆی چاودێریان دەکات، بەڵام لەگەڵ حەصانە نین، سەبارەت بە ئیعفا کردن بۆچی بە (عدد اعضاء) بێت بە (حاضرین) نەبێت، بەزۆرینەی ئەندامان نەك بە زۆرینەی ئامادەبووان، بەڕێزان ئەوە ئیعفا کردنە، ویستمان تۆزێك ڕێکارە یاساییەکە کەمێك قورستر بکەین، تا جیاوازی هەبێت لەگەڵ دامەزراندنی سەرۆکی دەستە، ئیعفا کردن جیاوازەو دامەزراندن جیاوازە، دوو ئیجرائی جیاوازن، سەبارەت بەوەی کە پەرلەمان دەسەڵاتی ئیعفا کردنی نیە؟، لایەنێك خۆی دەستنیشانی سەرۆکی دەستە بکات، چۆن بۆی نەبێت لای ببات و ئیعفائی بکات، لە پۆستەکە لایبدات، ئەگەر بینی (بعد ثبوت عدم کفاءتە)واتە پەرلەمان بۆی هەیە ئیعفای سەرۆکی دەستە بکات، لەبەر ئەوەی خۆی دەستنیشانی دەکات، خۆی کەسێك بەسەرۆکی دەستە دادەنێت بۆی هەیە ئیعفای بکات، ئیعفائەکەش بە (بقرار مسبب من البرلمان) واتە دەبێ هۆکار هەبێت، لەخۆیەوە شەخصێك دانانێت و دوایش لایبەرێت، سوێندخواردن لەبەردەم پەرلەمان، سوێندخواردن بەپێی ماددەی پێنجەم ئێمە دەنگمان بۆدا، کەوا لەبەردەم ئەنجومەنی دادوەری سەرۆك

و ئەندامانی دەستە لەبەردەم پەرلەماندا نیە، لەبەردەم ئەنجومەنی دادوەرییە، ئەوەش شتێکی زۆر ئاساییە، کەوا ئەو شەخصە ئیعفا بکرێت،(ثبوت عدم کفاءئە)یمان دیاری کردووە، (بقرار مسبب من البرلمان) واتە بڕیاری لادانی ئەو کەسە، دەبێ هۆکارەکەشی دیاری بکرێت، ئینجا (بعد ثبوت عدم کفاءئە) ئینجا بە زۆرینەیەکی پێویستیش کە لێرە دانراوە، بە چ زۆرینەیەك بێت بڕیاری لەسەر بدرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر احمد، نوقتەی نیزامیت هەیە، فەرموو.

بەڕێز د. احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

دەربارەی فەقەرەی (ثانیاً: یعفی الرئیس من منصبه بقرار مسبب من البرلمان) ئێمە(بعد ثبوت عدم کفاءئە) ئەوەمان لادابوو لە ڕاپۆرتی لیژنە نازانم بۆچی هێنرایەوە ناوی، چونکە کە تۆ وتت(بقرار مسبب من البرلمان) بە بڕیارێکی هۆدار، کە بڕیارەکە هۆدار بوو چ پێویست دەکات جارێکی تر بڵێینەوە دوای (بعد ثبوت عدم کفاءئە)بۆ خۆی قەرارەکە بۆیە دراوە، لەبەر ئەوەی هۆکارێك هەیە کە لادراوە، بۆیە هەستەکەم پێویست ناکات، (بعد ثبوت عدم کفاءئە)بۆ دابندرێت، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش لاتانداوە یان نا، ئەوە چۆنە بۆمان ڕوون بکەنەوە تکایە.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە ویستمان تەنها ڕێکاری ئیعفا کردنی سەرۆکی دەستە تۆزێك قورس بکەین، لەبەر ئەوە ڕێژەیەکی تایبەتمان دانا، قەرارەکە سەبەبەکەشی دیاری بکات، ئینجا (ثبوت عدم کفاءئە) ویستمان تەنها ئیجرائاتەکە کەمێك تووند تر بکەین، ئەگینا قەرار مسبب ئەویش دەگرێتەوە، بەس بۆ زیادەی تەئکید بە پێویستمان زانی کە (ثبوت عدم کفاءئە) دووبارە دابنێینەوە و (قرار مسبب من البرلمان) ڕێژەیەکی تایبەت پێویستە، تا ئیعفا کردنە هەر بەو شێوەیە نەبێت، بەو ڕێکارانە تۆزێك ئیجرائاتەکە قورس تر بکەین، تەنها ئەو مەبەستەمان هەبوو، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕاپۆرتی لیژنەکەتان چۆن بووە، ئاوا بیخوێننەوە بەو ئیزافەی کە ئێستا جەنابتان دەیڵێن، فەرموو.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثامنة:

اولاً: لبرلمان مراقبة ومتابعة اعمال الهيئة وفقاً لاحكام القانون ونظامه الداخلي.

ثانياً: يعفى الرئيس من منصبه بقرار مسبب من البرلمان يتخذه باغلبية المطلقة لعدد اعضائه بعد ثبوت عدم كفاءئه.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر ئەحمەد، نوقتەی نیزامیت هەیە، فەرموو.

بەڕێز د. احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی دەرنەچووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لیژنەی هاوبەش ڕەئیتان.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ئەصڵی پڕۆژەکەی کە لەلایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە پێشکەش کراوە، (بعد ثبوت عدم کفاءئه)ی تێدایە، بەڵام ئێمە دووبارە دامانڕشتەوە، نەك بەبێ ئەندامان ئێمە ئاگادارمان کردوونەتەوە کە کۆبوونەوەی هاوبەش کراوە، کە لە ئەصڵی پڕۆژەکە (بعد ثبوت عدم کفاءئه) دیاری کراوە، بەباشمان زانی کە دووبارە بیهێنینەوە ناو یاساکە، دەنا پێشنیارێك کرا کەوا هەڵبگیرێت، بەس ئێمە بە باشی دەزانین کەوا هەبێت، هەر وەکو ئەصڵی پڕۆژەکەی حکومەتیش کە ئەو بڕگەی تێدا هاتووە، وەکو یاساییەك دکتۆر ئەحمەد وا هەستەکەم شتێکی باشی تێدا هەبێت، کەوا بسەلمێندرێت ئەو شەخصە لێهاتوو نەبووە بۆیە لادەدرێت لە پۆستەکەی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دکتۆر ڕەفیق، فەرموو.

بەڕێز د. رفیق صابر قادر:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لێرەدا کە نووسراوە (بقرار مسبب من البرلمان) دوای ئەوە (یتخذه باغلبیة المطلقة بعد ثبوت عدم کفاءئه)یەعنی ئەگەر قەرارێکی مسبب هەبوو، بەڵام کابرا کەفائەتی نەبوو.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تخوا ئەوە نیزامیە کاك ڕەفیق تو وێژدانت، فەرموو دانیشە، ئێستا بەکوردی و بەعەرەبی بیخوێننەوە تا بیخەینە دەنگدان، فەرموو.

بەڕێز د. ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة الثامنة:

اولاً: لبرلمان مراقبة ومتابعة اعمال الهيئة وفقاً لاحكام القانون ونظامه الداخلي.

ثانياً: يعفى الرئيس من منصبه بقرار مسبب من البرلمان يتخذه باغلبية المطلقة لعدد اعضائه بعد ثبوت عدم كفاءئه.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەکوردیش فەرموو.

بەڕێز بەفرین حسین خلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی هەشتەم:

یەکەم: پەرلەمان چاودێری بەدواداچوونی کاروبارەکانی دەستەکە دەکات، بە پشت بەستن بەحوکمەکانی یاساو پەیڕەوی ناوخۆ.

دووەم: سەرۆك بە بڕیارێکی هۆدار لەلایەن پەرلەمانەوە بەزۆرینەی ڕەهای ژمارەی ئەندامان لادەبڕێت، ئەگەر سەملێندرا کە لێهاتوویی نییە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان گوێتان لێبوو ئێستا دەیخەینە دەنگدانەوە، کێی لەگەڵدایە بادەستی بڵند بکات تکایە؟، فەرموون کێی لەگەڵدا نیە؟،(5) کەسی لەگەڵ نیە؟، بەزۆرینەی دەنگ وەرگیرا، بۆ ماددەی دواتر تکایە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی حەوتەم لە ئەصڵی پڕۆژەکە کە ئێستا دەبێت بە ماددەی نۆیەم.

المادة التاسعة:

على الوزارات والجهات غير المرتبطة بوزارة والهيئات المستقلة كافة الالتزام بتقديم الوثائق و البيانات والاحصائيات والمعلومات ذات الصلة باعمال والمهام المهنية للهيئة في الموعد المحدد، وعلى الهيئة مفاتحة البرلمان في حالة عدم التزام الجهات المذكورة به.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەکوردیش فەرموو.

بەڕێز هاژە سلیمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی حەوتەم کە ئێستا دەبێت بە ماددەی نۆیەم:

ماددەی نۆیەم:

پێویستە لەسەر وەزارەتەکان و ئەو لایەنانەش کە وابەستەیان بەهیچ وەزارەتێکەوە نیە، پەیوەندی بە هیچ وەزارەتێکەوە نیە، هەموو دەستە سەربەخۆکانیش پابەند بن بە بەڵگەنامە و روونکردنەوەی ئامار و زانیاری پەیوەندیدار بە کار و ئەرکی پیشەییەوە پێکەش بکەن بە دەستەکە لەوادەی دیاریکراوی خۆیدا، دەستەکەش پێویستە لەسەری پەرلەمان ئاگادار بکاتەوە، ئەگەر ئەو لایەنانە پابەند نەبوون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی هاوبەش راپۆرتەکەتان.

بەڕێز د.ڕۆژان عبدالقادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پشتگیری لە ماددەکە دەکەین هەروەکو خۆی هاتووە، بەڵام موعد المحددمان گۆڕی بە (المدە المحددە)، هەر ئەو پێشنیارەمان هەبوو، پشتگیری لە دەقی ماددەکە دەکەین.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئەو بەڕێزانەی کە ئەیانەوێ مداخەلە بکەن، کەس نیە، ئەیخەینە دەنگدانەوە، ئێستا ئاخیر صیاغە بیخوێننەوە بە کوردی و عەرەبی، لەگەڵ تەعدیلەکەتان، کەرەم بکەن.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة التاسعة:

على الوزارات و الجهات الغير مرتبطة بوزارة و الهيئات المستقلة كافة الالتزام بتقديم الوثائق و البيانات و الاحصائيات و المعلومات ذات الصلة بالاعمال و المهام المهنية للهيئة في المدة المحددة و على الهيئة مفاتحة البرلمان في حالة عدم التزام الجهات المذكورة به.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان گوێتان لێ بوو ئێستا، بەو شێوەیە ئەخرێتە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵیتی با دەستی بەرز بکاتەوە،؟ زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟، بە کۆی دەنگ پەسند کرا بۆ ماددەی 10 کەرەم بکە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی هەشت لە ئەصڵی پرۆژەکە دەبێتە ماددەی 10

تخضع حسابات الهيئة للتدقيق و الرقابة من قبل ديوان الرقابة المالية في الاقليم.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە کوردیش کەرەم بکەن.

بەڕێز هاژە سلێمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی دەیەم:

حساب و حسابکاری دەستەکە دەکەوێتە ژێر وردبینی و ریقابەی دیوانی رقابەی دارایی هەرێمەوە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی هاوبەش رەئیتان؟

بەڕێز د.ڕۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەردوو لێژنەکە پشتگیری لە ئەصڵی ماددەکە دەکەین، هەر وەکو خۆی هاتووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

من پرسیارێکم هەیە لە لێژنەی یاسایی، سااڵی مالی ئەم لێژنەیە لە کەییەوە دەست پێدەکات؟ لێرە دیار نیە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەر وەکو هەموو سەنەی مالی ئەو دەستەیەش میزانیەکی تایبەتی هەیە کە بەشێکە لەو میزانیە، هەروەکو هەموو سەنەی مالی، هەموو سەنەی مالی لە یەك بروار دەست پێدەکات.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێستا ئێمە لە مانگی شەشین، بەاڵم لەگەاڵ ئەوەش ئەیخەینە دەنگدان، کێ لەگەاڵیە دەستی بەرز بکاتەوە؟، ببوورن، کێ ئەیەوێ قسەی لەسەر بکات؟ کەس قسەی نیە، بەس من پرسیارێکم هەبوو، تەواو، ئێستا ئەیخەینە دەنگدانەوە، بەڕێزان فەرموون ئەوەی ئەیەوێ قسە بکات با کەرەم بکات، چونکە من وا قەناعەتم بوو کە کەستان نەبوو دەست بەرز بکات، نوقتەی نیزامی کەرەم بکە.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

رەئیەکەی جەنابت خرایە دەنگدان و دەنگممان لەسەری دا، کەس قسەی لەسەر نەبوو تەواو.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

دروستە ، تەواوە و ناگەڕێینەوە ، مەمانخەاڵتێنن، پرۆتۆکۆاڵکەشتان بۆ دێنین، قسە نەبوو لەسەری، کێ لەگەاڵ دەستی بەرز بکاتەوە تکایە؟، سوپاس، کێ لەگەاڵدا نیە؟، یەك کەس لەگەاڵدا نیە، بە زۆرینەی دەنگ پەسند کرا بۆ ماددەی 11 تکایە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی نۆ لە ئەصڵی پرۆژەکە کە دەبێتە ماددەی 11

لرئیس الهیئة اصدار التعلیمات اللازمة لتسهیل تنفیذ احکام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە کوردیش کەرەم بکەن.

بەڕێز بەفرین حسین خلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 11:

سەرۆکی دەستە بۆی هەیە ڕێنمایی پێویست دەربکات بۆ ئاسانکاری جێبەجێکردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی هاوبەش ڕەئیتان تکایە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەردوو لێژنە پشتگیری لە ماددەکە دەکەن هەر وەکو خۆی هاتووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ ئەیەوێ لەسەر ئەم ماددەیە قسە بکات؟، یەك کەس؟، کاك عومەر کەرەم بکە.

بەڕێز عمر عبدالعزیز بهاء الدین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لەبەر بایەخی ئەو هەیئەیە من وا ئەزانم کارێکی گرنگ دەکات، ئیحتیمالە تەعلیمات دەربکات، تەعلیماتەکان جێگای سەرنج و تێبینی ئەندامانی ئەنجومەنەکە بێت، من پێشنیار دەکەم کە ماددەکە بەو شێوەیەی لێ بکرێ:

لرئیس الهیئة اصدار التعلیمات اللازمة لتسهیل تنفیذ احکام هذا القانون بعد مشاورة المجلس، چونکە تەعلیمات بۆ هەیئەیەکی وا گەورە بخرێتە ئیختیاری یەك شەخصەوە ئیحتیمالە تەواو دەرنەچێ، بۆیە ئەگەر بە ڕاوێژی ئەنجومەنەکەی بێ باشترە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی هاوبەش ڕەئیتان؟

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئیصداری تەعلیمات کە ڕەئیسی هەیئە دەریدەکات لێرە، ئێمە ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ ماددەکانی پێشوو باسمان لە کۆبوونەوەکانی مەجلیس کرد، بە دەنگدان هەموو بڕیارێکی تێدا دەدرێ، لەبەر ئەوە هەر تەنها ڕەئیسی هەیئە بۆی هەیە ئیصداری تەعلیمات بکات بۆ خۆی، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ئێستا ئەیخەینە دەنگدانەوە، بەو شێوەی کە خوێندرایەوە، گۆڕانکاری لەسەر نیە، لێژنەی هاوبەشیش تەئیدی دەکەن، کێ لەگەڵە دەستی بەرز بکاتەوە تکایە؟، سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟، بە کۆی دەنگ پەسند کرا بۆ ماددەی 12.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 10 لە ئەصڵی پرۆژەکە کە دەبێتە ماددەی 12

لا يعمل بأي نص قانوني او قرار يتعارض مع احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە کوردی کەرەم بکە.

بەڕێز هاژە سلێمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 10 کە بوو بە ماددەی 12

کار بە هیچ دەقێکی یاسایی یان بڕیارێك ناکرێ کە دژ بێت بە حوکمەکانی ئەم یاسایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی هاوبەش رەئیتان.

بەڕێز د.ڕۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە لەم ماددەیە پشتگیری لەو بڕگەیە دەکەین لەو ماددەیە دەکەین کە هاتووە، بەڵام ببێتە بڕگەیەك لەو ماددەیە، واتا پێشنیار دەکەین کە دوو بڕگە زیاد بکرێ، بڕگەی یەکەم سەبارەت بەو ماف و ئیمتیازاتەی کە وەزارەتی حقوقی ئینسان هەیبوو، ئێمە کە یاسای ئەنجومەنی وەزیرانمان هەموار کرد، هەموو مافەکانمان دا بە ئەنجومەنی وەزیران، ئێستا پێشنیار دەکەین کە ئەو حقوق و ئیلتیزامات و ئەو شتانەی کە هەیبوو لە لایەن ئەنجومەنی وەزیرانەوە بدرێتەوە ئەو دەستەیە، نەك دووبارە تەئسیس بکرێتەوە و دووبارە شتەکانی بۆ دابین بکرێ، بۆیە پێشنیار دەکرێ کەوا بەو شێوەیەیە بڕگەیەك زیادبکرێ بۆ ماددەکە،

1-تؤول كافة موجودات و حقوق و التزامات وزارة حقوق الانسان الملغاة الى الهيئة.

ئەوە بڕگەك، هەروەها پێشنیار دەکەین بڕگەکی دیکەش زیاد بکرێ، سەبارەت بە فەرمانبەری ئەو وەزارەتە، کە ئێستا وەزارەتەکە هەڵوەشایتەوە، ئیستیفادەیان لێ بکرێ، چونکە خاوەن خیبرەنە کە سوود

لەوانە وەربگیرێ بۆ بەڕیوەبردنی کاروباری ئەو لێژنەیە، بڕگەی دووەم بەهەر شێوەیەك، بـەو شـێوەیە کـە ئێمە دامانڕێشتووتەوە:

2- يمكن الاستفادة من منتسبي وزارة حقوق الانسان الملغاة.

2- تتم أملاء درجات ملاكات الهيئة من منتسبي وزارة حقوق الانسان الملغاة.

بڕگەی سێیەم:

3-لا يعمل بأي نص قانوني او قرار يتعارض مع احكام هذا القانون.

واتە ماددەکەمان کردە سێ بڕگە، ئەو بڕگەیەی کە لە ماددەکە هاتیە ببێتە بڕگەی سێیەم، بڕگەی یەکەم و دووەم بۆ ماددەکە زیـاد بکـرێ، تـا سـوود لـەو کەرسـتە و لـەو خـاوەن خیبرانـە وەربگیرێ کـە هەیـە کـە لـە وەزارەت کاریـان کـردووە پێشـتر، ئێسـتا وەزارەتەکـە نـەماوە لـەو دەسـتەیە سـوودیان لێـی وەربگـیرێ، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نەصەکەی بە کوردیش چیتان لێ کردووە بیخوێننەوە، لێژنەی هاوبەش بە کوردیش بیخوێننەوە.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی :12

1-هەموو کەرستە و کەل و پەل و پێویستییەکانی وەزارەتـی مـافی مرۆڤـی هەڵوەشـاوە دەگەڕێتـەوە بـۆ ئـەم دەستەیە.

2-پڕ کردنەوەی میلاکاتی دەستەکە لە کارمەندانی وەزارەتی مافی مرۆڤی هەڵوەشاوە دەبێت.

3-کار بە هیچ دەقێکی یاسایی یان بڕیارێك ناکرێ کە دژ بێت بە حوکمەکانی ئەم یاسایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا کێ ئەیەوێ قسەی لەسەر بکات با ناویان بنووسـین، سـێ بـەڕێز ئەیانـەوێ قسـە بکـەن، کـاك کاردۆ، عەونی بەزاز، عبدالله مەلا نوری، کێی تر ئەیەوێ؟، نیە، ڕێزدار کاك کاردۆ کەرەم بکە.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بۆ خاڵی دووەم:پڕکردنەوەی دەستەکە لەو میلاکاتانەی کە لە وزارەتی مافی مرۆڤەوە هەیە، کێ ئەمە دیاری دەکات؟، من دەمەوێ بەڕاستی بۆ ئەم خاڵەش بگەڕیمەوە، هەتا لە مودیری بەڕێوبەرە گشتیەکانیش دیـاری نەکراوە میکانیزمی دیاریکردنیان کێ دیاری دەکات؟.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێز ئێستا باسی ئەوەیە، یەعنی سێ خاڵە، ماددەی 12 سێ خاڵە.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پرسکردنەوەی دەستەکە بەو میلاکاتانەی کە لە وزارەتی مافی مرۆڤەوە کە ماون، ئیتر لە مودیر عامەوە، لە ئەوانەوە، کێ ئەم بڕیارە دەردەکات کە ئەوانە لەسەر چ ئەساسێك، بە چ میکانیزمێك؟

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، کاك عەونی بەزاز فەرموو.

بەڕێز عونی کمال سعید بزاز:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

من پێشەکی پشتگیری لە بۆچوونی لێژنەی هاوبەش دەکەم بۆ ئیزافەی دوو فەقەرە، بەڵام دەبێ مولاحەزەی ئەوەی بکەین کە بە پێی یاسای ژمارە 11ی ساڵی 2009 کە لەو پەرلەمانە دەرچووە، بەناوی (قانون الغاء و دمج بعض الوزارات في الاقليم)، لەوێ گۆتیتمان لە ماددەی یەکەم: تلغى الوزارات المذكورة ادناه و تؤول كافة موجوداتها او حقوقها و التزاماتها و شؤون منتسبيها الى مجلس الوزراء للتصرف بها وفق القانون، واتا ئێستا ئەو هەیئەیە پەیوەست بوو بە پەرلەمان، بڕگەی ئەخیری کە لاچوو، زۆر لە جێی خۆیەتی، بەڵام صیاغەکەی بەرەئی من بەو شێوەیە بێت باشترە، یەکەم ئەوە زۆر بە ڕێك و پێکی هاتیە: 1-تؤول كافة موجودات و حقوق و التزامات وزارة حقوق الانسان الملغاة الى الهيئة، ئەوە تەواوە. دووەم: للهيئة الاستفادة من منتسبي وزارة حقوق الانسان الملغاة لاملاء درجات ملاكات الهيئة. او درجات ملاكاتها، بەو شێوەیە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار عبدالله مەلا نوری فەرموو.

بەڕێز عبدالله مەلا نوری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

قسەکانی من بەشێکی کاك عەونی کردی، مادام قسە لەسەر ئەوەی ئێمە ئیستیفادە لەو فەرمانبەر و کارمەندانە بکەین کە پێشتر لە وەزارەتی مافی مرۆڤەوە ئیشیان کردووە و ئێستا بێ کارن، من نازانم بێ کارن یان نا؟، بەڵام لە نەتیجە وا دیارە لەبەر شارەزاییان ئەچنە سەر میلاکاتی ئەم دەستەیە، لەگەڵ ئەم دەستەیە ئیش دەکەن، جا بۆیە من بە پێویستی ئەزانم بەلانی کەم ئەو کەسانەی کە بەرپرسی ئۆفیسی قەزا و پارێزگاکان ئەبن، ئەگەر بکرێت باشتر وایە لێرە پۆستەکەیان دیاری بکرێ، ئایا بەڕێوەبەر ئەبن؟، بە چ پلەیەك ئەبن، باشتر وایە دیاری بکرێ، ئەگەر نا دوایی کێ دیاری ئەکات وەکو کاك کاردۆ ئاماژەی پێدا، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی هاوبەش کەرەم بکە.

بەڕێز د.ڕۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

سەبارەت بە (للهيئة الاستفادة من منتسبي وزارة حقوق الانسان، يان تتم الاملاء)، ئەوە دوو شتی جیاوازە، ئەگەر بڵێین (للهيئه) ئەوە جەوازەیە، واتا پێویست بەو دەقە ناکات، چونکە دەستە بۆ خۆی لۆی هەیە سوودیان لێ وەربگری یان سوودیان لێ وەرنەگرێ، ئێمە لێرە بە پێویستمان زانی، بەباشمان زانی شتەکەی بکەینە وجوبی، واتا (تتم املاء) ئەگەر شاغر هەبوو، لەو کادیرانەی کەوا ئیستیفادەیان لێ بکات، بەڵام ئەگەر جەوازی بوو ئەوە پێویست بەو دەقە ناکات هەبێ، چونکە دەستە خۆی لۆی هەیە یان سوودیان لێ وەردەگرێ، یان سوودیان لێ وەرناگرێ، ئێمە بەباشمان زانی ئیشەکەی بکەینە ئیلزامی و بیکەینە وجوبی کە دەبێ سوود لەو کارمەندانە وەربگیرێ کە پێشتر لە وەزارەت کاریان کردیە، خیبرەکیان پەیدا کردیە، شارەزاییەکیان هەیە ئێستا، سەبارەت بە تەعینی موەزەف بە چ پێوەرێك دەبێ، بەڕێزان قانونی خیدمەی مەدەنیمان هەیە، ئیجرائاتێکی تەنفیزیە ئەوە لە ئەنجومەنی وەزیران، ئەوە هەمووی دانایە، پێوەر هەیە کەوا دادەمەزرێی، سەبارەت بە بەڕێوەبەرە گشتیەکان ئێمە هەموو وتمان (ذوي الخبرة و الاختصاص) شارەزایی و پسپۆر بن، ئەوە هەموو پێوەرەکان دیاری کراوە، ئەوەی لەیاساکە دیاری نەکراوە، ئەوە تەعلیمات کە دەردەچێ لەوێ ئەو وردە کاریانە باس دەکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان موخالەفە هەبوو، دوو کەس لەسەر ئەوە دژی قسە بکات، کە بەهەڵە ئەیزانێ، دوو کەسیش دیفاعی لێ بکات، ئەیخەینەوە دەنگدانەوە، کێ ئەیەوێت تەئیدی بکات وەکو هاتووە، ناوی بنووسی؟، کێش ئەیەوێ دژی قسە بکات ناویان ئەنووسین، کەس نیە، مادام ئەیخەینە دەنگدانەوە وەکو خۆی بە کوردی و عەرەبی کە خوێندرایەوە، دووبارە ئەگەر بیخوێننەوە بۆ ئەوەی نەصەکە وازیح بێت وەختێ کە لە تەسجیل نەقل دەکرێتە سەر کاغەز.

بەڕێز د.رۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

المادة :12

1-تؤول كافة موجودات و حقوق و التزامات وزارة حقوق الانسان الملغاة الى الهيئة.

2- تتم أملاء درجات ملاكات الهيئة من منتسبي وزارة حقوق الانسان الملغاة.

3-لا يعمل بأي نص قانوني او قرار يتعارض مع احكام هذا القانون.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی :12

1-هەموو ماف و کەرستە و کەل و پەل و پێویستییەکانی بە وەزارەتی مافی مرۆڤی هەڵوەشاوە دەگەڕێتەوە بۆ ئەم دەستەیە.

2-پرکردنەوەی میلاکاتی دەستەکە لە کارمەندانی وەزارەتی ماف مرۆڤی هەڵوەشاوە دەبێت.

3-کار بە هیچ دەقێکی یاسایی یان بڕیارێك ناکرێ کە دژ بێت بە حوکمەکانی ئەم یاسایە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کێ لەگەڵە تکایە دەست بەرز بکات؟، زۆر سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟، بە کۆی دەنگ پەسند کرا، فەرموون بۆ ماددەی 13.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 11 لە ئەصڵی پرۆژەکە کە دەبێتە ماددەی 13:

على مجلس الوزراء و الجهات ذات العلاقة، تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە کوردیش تکایە.

بەڕێز بەفرین حسین خلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 13:

پێویستە ئەنجومەنی وەزیران و لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەس هەیە لەسەری قسە بکات؟، کاك شێروان و کاك عەونی کەرەم بکەن.

بەڕێز شێروان ناصح حیدەری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

رەنگە (الجهات ذات العلاقة)ش ئیزافە بکرێ باشترە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی یاسایی کەرەم بکەن.

بەڕێز د.رۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە پشتگیری لە ماددەکە دەکەین وەکو ئەوەی کە هاتووە: على مجلس الوزراء و الجهات ذات العلاقة، تنفيذ احكام هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

کەس هەیە قسە بکات؟، یەك کەس، کاك د.زانا فەرموو.

بەڕێز د.زانا رؤوف حمە کریم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەم مەسەلە بوویتە پرۆتۆکۆل کە دەڵێ: پێویستە لەسەر ئەنجومەنی وەزیران ئەم یاسایە جێبەجێ بکات، بەس ئەگەر من ئەنجومەنی وەزیران بم، چۆن ئەم یاسایە جێبەجێ بکەم؟، یەعنی چی بکەم؟، خۆ ئەمە هیچ پەیوەندی بە منەوە نیە، سەر بە پەرلەمانە و دەستەکە هەڵدەبژێرێت، یەعنی هیچ پەیوەندی بە ئەنجومەنی وەزیرانەوە نیە، هەر بنووسرێ (الجهات ذات العلاقة) و ئەنجومەنی وەزیران نەنووسرێ زۆر باشترە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، لێژنەی یاسایی رەئیتان؟

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

کە ئەڵێ : علی مجلس الوزراء، مجلس الوزراء پێکهاتووە لە کۆی هەموو وەزارەتەکانی حکومەتی هەرێمی کوردستان، ئێمە لە ئەصڵی پرۆژەکە وەزارەتەکانمان بەشداری کردووە بە زۆری، بۆ میسال وەزارەتی پەروەردە کە پێویستە لەسەری رۆشنبیری مافی مرۆڤ بڵاوبکاتەوە، لە بەرنامە و مەنهەجی دیراسەیدا باسی بکات، بۆ نموونە، ئەوە یەکێکە لەو پەیوەستیانەی کە پێویستە مەجلیسی وزەرای تێدا بێت، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

زۆر سوپاس، ئێستا دوو جار خوێندرایەوە وەکو نەصەکە کە خۆی هەیە، کێ لەگەڵدایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟، دوو کەس لەگەڵدا نیە بە زۆرینەی دەنگ پەسند کرا، بۆ ماددەی 14 کەرەم بکە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 12 لە ئەصڵی پرۆژەکە کە دەبێتە ماددەی 14.

ینفذ هذا القانون اعتباراً من تأریخ نشره في الجریدة الرسمیة (وقائع کوردستان).

بەڕێز هاژە سلێمان مصطفی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ماددەی 12 لە ئەصڵی پرۆژەکە کە بوو بە ماددەی 14:

ئەم یاسایە لە بەرواری بڵاوکردنەوەی لە رۆژنامەی فەرمی(وەقائیعی کوردستان) ەوە جێبەجێ دەکرێ.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی هاوبەش رەئیتان؟

بەڕێز د.رۆژان عبد القادر دزەیی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هەردوو لێژنە پشتگیری لە دەقی ماددەکە دەکەین وەکو ئەوەی کە هاتووە.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان کەس رەئی هەیە لەسەری؟، نیە، ئێستا بەو شێوەی خوێندرایەوە بە کوردی و عەرەبی ئەیخەینە دەنگدانەوە، کێ لەگەڵدایە تکایە دەستی بەرز بکاتەوە؟، سوپاس، کێ لەگەڵدا نیە؟، سێ کەس لەگەڵدا نیە بە زۆرینەی دەنگ پەسند کرا، ئەسباب موجیبە کەرەم بکەن.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الاسباب الموجبة:

لضمان حماية و تعزيز احترام حقوق الانسان و الحقوق و الحريات المنصوص عليها في الدستور و القوانين النافذة و الاعلان العالمي لحقوق الانسان، و العهد الدوليين و البروتوكولات الملحقة بهما و غيرها من المواثيق و الاتفاقيات المتعلقة بحقوق الانسان المصادق عليها من قبل الحكومة الاتحادية و حيث ان المبادئ الاساسية منها على قدر عظيم من الاهمية و معياراً يمكن ان تقاس به مواقف المجتمعات و الحكومات و ترسيخ و تنمية و تطوير قيم و ثقافة حقوق الانسان، و بما ان شعب كوردستان العراق اختار طريق التقدم بما يضمن حقوق المواطنين الكوردستانين و تأكيداً على النهج فقد شرع هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

و العهدين الدوليين، و العهد الدوليين نابێ، کەرەم بکەن بە کوردیش بیخوێننەوە.

بەڕێز بەفرین حسین خلیفە:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە پێناوی پاراستن و بەهێزکردنی خزمەتی مافی مرۆڤ و ئەو ماف و ئازادییانەی کە لە دەقی دەستوور و یاسا بەکاربەرەکان و ڕێکلامی نێودەوڵەتی مافی مرۆڤ و هەردوو بەڵێنە نێو دەوڵەتیەکە و پرۆتۆکۆلە پاشکۆکان و هەندێ شتی دیکەی وەك بەیاننامە و ڕێکەوتنی پەیوەندیدار بە مافی مرۆڤەوە هاتوون و حکومەتی عیراقی فیدرالی واژووی کردوون، لەبەر ئەوەش پرنسیپە بنچینەییەکان گرنگیەکی زۆر گەورەی هەیە و دەشێت بکرێتە پێوەرێك، هەڵوێستی کۆمەڵگا و حکومەتەکانی پێ بپێورێت و ڕەگ دابکوتن و گەشە بسێنن و پەرە بسێنن، بەهای ڕۆشنبیری مافی مرۆڤ ڕەواج بسێنی، لەبەر ئەوەش کە گەلی کوردستانی عیراق ڕێگای بەرەو پێشچوونی هەڵبژاردووە کە لەو ڕێگایەوە مافەکانی گەلی کوردستان دێنە دەست بۆ تەکەسکردن لەسەر ئەم بنەمایانەش، ئەو یاسایە دانرا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

لێژنەی هاوبەش ڕەئیتان؟

بەڕێز سالار مراد محمود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئێمە هۆکارە پێویستەکان هەر وەکو خۆی، بەڵام هەندێ وشە کە هەیە پێویستی بە صیاغەکردنەوە هەبوو لە چاککردنەوەکەدا صیاغەمان کردۆتەوە.

هۆکارە پێویستەکانی دانانی:

لە پێناوی پاراستن و بەهێزکردنی حورمەتی مافی مرۆڤ و ئەو ماف و ئازادییانەی کە لە دەقی دەستوور و یاسا بەرکارەکان و جارنامەی گەردوونی مافی مرۆڤ و هەردوو بەڵێنە نێو دەوڵەتیەکە و پرۆتۆکۆل و پاشکۆکان و هی تری وەك بەڵگەنامە و رێکەوتنی پەیوەندیدار بە مافی مرۆڤەوە هاتوون و حکومەتی فیدرالی عیراق واژووی کردوون، لەبەر ئەوەش پرنسیپە بنجینیەکانیان گرنگیەکی گەورەی هەیە و دەشێت بکرێتە پێوەرێك، هەڵوێستی کۆمەڵگا و حکومەتەکانی پێ بپێورێت لەگەڵ ئاستی بەرەوپێشچوون و بەها و رۆشنبیری مافەکانی مرۆڤ و لەو ڕوانگەوەش کە گەلی کوردستانی عیراق رێگای بەرەو پێشەوەچوونی هەڵبژاردووە، لەو رێگەوە زامن کردنی مافەکانی خەڵکی کوردستان دەبن، بۆ جەخت کردنەوە لەسەر ئەو بنەمایە، ئەم یاسایە دانرا.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان لەسەر هۆکارەکان کەس قسەی هەیە؟، چوار بەڕێز ئەیانەوێ قسەی بکەن، سیوەیل عوسمان، کاك جمال، کاك صباح،د.عوسمان، کەسی تر هەیە؟، نیە، سیوەیل خان کەرەم بکە.

بەڕێز سیویل عثمان احمد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

لە ئسبابی موجیبە هەمووی ناخوێنمەوە، درێژەی پێنادەم، لە سەتری ئەخیری: (بما یضمن حقوق المواطنین الکوردستانین و تأکیداً علی النهج)، پێم باشە بنووسرێ: (لذا شرع هذا القانون)، نەك (فقد شرع هذا القانون)، ئەگەر بڵێین (فقد شرع هذا القانون) دەبێ بڵێین (لهذا السبب)، ئەگەر بڵێین (لذا شرع هذا القانون) وا بزانم ناحیە قەواعیدیەکە تەواو تره، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس بۆ جەنابت، رێزدار جەمال گاهر فەرموو.

بەڕێز جمال طاهر ابراهیم:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

پێشنیار دەکەم (لضمان حمایة و تعزیز احترام حقوق الانسان و الحقوق و الحریات المنصوص علیها فی الدستور) کام دەستوور؟، لێرەدا پرسیاە، لازمە دەستووری عیراقی ئیزافە بکەن، للدستور، دەستووری عیراقی ئەگەر ئیزافە بکەن.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار کاك صباح فەرموو.

بەڕێز صباح بیت الله شکری:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

ئەز بێژم، صیاغەی وی کوردیا و عەرەبی جودایەك ناڤداهەی، لە کوردیا هاتیە نڤیساندن گرنگیەکی زۆر گەورە هەیە، لە عەرەبی هاتیە: نڤیسین: علی قدر عظیم من الاهمیة، بە رەئیا من ئەڤە (علی قدر عظیم من الاهمیة)دەبێتە (علی قدر کبیر من الاهمیة).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

ڕێزدار د.احمد فەرموو.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

هەندێك لە ئەوانە دیارە لە کوردیەکە کاك سالار خوێندیەوە راست کرایتەوە، رێکلامەکە بوویتە جارنامە، پشتگیری دەکەین، بەڵام لە عەرەبیەکەشدا هەندێ هەڵەی تێدایە پێم وایە، ئەو (و العهدین الدولیین)، (العهد) نووسراوە، ئەوەی کاك صباح ئاماژەی پێدا بێگومان (علی قدر کبیر من الاهمیە)، (عظیم) بەکار نایێت لەم شوێنە، بەڵام لەوەی کە دەڵێ : (و حیث ان المبادئ الاساسیة علی قدر کبیر) بکرێ بە (کبیر) ، (و الاهمیه و معیاراً)، چونکە ئەبێ ببێ (و معایير)، چونکە ئەمە بۆ مەبادئ ئەگەرێتەوە، جەمعە ئەبێ: (و معایير یمکن ان تقاس به) تقاسەکەش هەر جەمعە بۆ مەبادیئەکە ئەگەرێتەوە، کەوابوو معیار غەڵەتە ئەبێ ببێتە معایير، دوایی لە دواوەش ئەڵێ : (تأکیداً علی النهج)، (و بناءاً علی هذا فقد شرع هذا القانون)، زۆر سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا ئەو مولاحەزاتانەی کە هاتن، وەڵامتان تکایە.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت کەلیمەی دەستوور، دەستوور لێرە بە موتلەقی هاتووە، بما مەعنا کە دەستووری عیراقیە کە ئێستا نافیزە لەلای ئێمە، هەروەها دەستووری هەرێمی کوردستانیش کە لە موستەقبەلیشدا ئینشاللا دەنگی لەسەر دەدرێ، بە نیسبەتی کەلیمەی (فقد شرع هذا القانون) کەلیمەی (فقد) کە هاتووە ئەو موستەڵەحە

قانونیە موتەبەعە لەهەموو قانونەکان کە لەوەی پێشیش دەرچووە، بە نیسبەت کەلیمەی (عظیم) ئەکرێ راستە بکرێ بە کەلیمەی (کبیر)، ئیتر هیچ مولاحەزەیەکی ترمان لەسەری نیە، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

(علی)ی ناوێت؟، پاشی (و علی هذا النهج)؟

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بەڵێ، (علی هذا النهج).

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بە کوردیش کەرەم بکەن بیخوێننەوە.

بەڕێز سالار محمود مراد:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

صیاغە کوردیەکە ئەوەی کە وترا باش کراوە، ئەوەی کاك صباح وتی زۆر گەورە، زۆرەکەمان لابردووە، عەزیمەکەش لێرە گەورە ئەگەینێ، سوپاس.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

نیزامیت هەیە د.احمد کەرەم بکە.

بەڕێز د.احمد ابراهیم علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە نیسبەت وشەی (معیار) وتم ئەمە غەڵەتە، هەتا لە کوردیەکەشدا کە ئەڵێ: لەبەر ئەوەش پرنسیپە بنچینیەکانیان، (المبادئ الاساسیه)، دوایی لە کوردیەکەشدا ئەڵێ: (دەشێت بکرێتە پێوەرێك) ، (دەشێت بکرێنە پێوەرێك) یەعنی ئەوە بە هەمان شێوە (و معاییرأ) نەك (و معیارأ) .

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

سوپاس، ئێستا لێژنەی هاوبەش ئاخیر صیاغەتان بخوێنێنەوە لەگەڵ ئەو مولاحەزاتانەی وەرتان گرت بە کوردی و عەرەبی تا بیخەینە دەنگدان، کەرەم بکەن.

بەڕێز عمر عبدالرحمن علی:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

الاسباب الموجبة:

لضمان حماية و تعزيز احترام حقوق الانسان و الحقوق و الحريات المنصوص عليها في الدستور و القوانين النافذة و الاعلان العالمي لحقوق الانسان، و العهدين الدوليين و البروتوكولات الملحقة بهما و غيرها من المواثيق و الاتفاقيات المتعلقة بحقوق الانسان المصادق عليها من قبل الحكومة الاتحادية و حيث ان المبادئ الاساسية منها على قدر كبير من الاهمية و معياراً يمكن ان تقاس به مواقف المجتمعات و الحكومات و ترسيخ و تنمية

و تطوير قيم و ثقافة حقوق الانسان، و بما ان شعب كوردستان العراق اختار طريق التقدم بما يضمن حقوق المواطنين الكوردستانين و تأكيدآ على هذا النهج فقد شرع هذا القانون.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

بەڕێزان ئێستا گشت پـرۆژە یاساکە لەگـەڵ دیباجەکـە ئەخەینـە دەنگدانـەوە، دوو موداخەلـە هەیـە، حـاکم ڕزگار کەرەم بکە.

بەڕێز ڕزگار محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

جارێکی تر لەم مەوزوعەی.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

شەرح نیە، نیزامیە، ڕەجائەن نیزامی بێ بەسەر چاو.

بەڕێز ڕزگار محمد امین:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

یـەعنی تەرحـە، مـاددەی 50 بـاس لـە تەصـویت دەکـات، مـادە فمـادە، لـە قـانونی پەرلـەمان و لـە نیزامـی داخیلیەکەش، ئێمە نیمانە جارێکی دیکە کۆی پرۆژەکە بخەینە دەنگدان.

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان:

تکایە، ڕەجائەن خەلاص، بەڕێز حاکم کاك ڕزگار، زۆر بـەڕێز خوشـك و بـرای ئێـوە لـەم پەرلەمانـە لەسـەر هەنـدێك بەنـد و فەقـەرە دەنگیـان دا، زۆر بـەڕێزی تـر لەسـەر هەنـدێکی تـری دەنگیـان نـەدا، پوختـەی دەنگەکان لە ئەخیر ئەبێتەوە یەك، ئەگەر ئەوانەی لە زۆر جێ دەنگیان زۆر بە نەفی داوە، زیاتر بـوو، ئـەوە گشت پرۆژەکە ڕەت دەکرێتەوە، ئەگـەر بـە عەکسـەوە بـوو قبـوڵ دەکرێـت، لـە هـەموو پەرلـەماناتی تـریش ئەوەی کە ئێمە لێی ئەزانین نەك هەمووی، بەس لە زۆربەی بەو شێوەیە، فەرموو.

بەڕێز کاردۆ محمد پیرداود:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.

بە پێچەوانەی پەیڕەوی ناوەخۆی پەرلەمانە، با کاك فرسەت جوابداتـەوە، کـە ئەمـە پێچـەوانەی پـەیڕەوی خۆمانە، چۆن بیکەینە عورف لەناو خۆمان؟، چونکە هەندێ مـاددە مـن قبولـە و هەنـدێ مـن قبـوڵم نیـە، مەعقول نیە دەنگ بۆ هەموو ماددەکە بدەم، یەعنی شتێکە دژی پەیڕەوە لەبەر ئـەوە بـا کـاك فورسـەت بـا قانونیەن جوابداتەوە.

بەڕێز فرسەت احمد عبدالله:

بەڕێز سەرۆکی پەرلەمان.